

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**6 ŞUBAT 2023 DEPREMİ SONRASI ALANDA ÇALIŞAN SAĞLIK
PROFESYONELLERİNİN GÖZÜNDEN KRİZE MÜDAHALE
UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

Safiye Elif KIYAK

Doktora Tezi

Ankara, 2025

6 ŞUBAT 2023 DEPREMİ SONRASI ALANDA ÇALIŞAN SAĞLIK
PROFESYONELLERİNİN GÖZÜNDEN KRİZE MÜDAHALE UYGULAMALARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

Safiye Elif KIYAK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2025

KABUL VE ONAY

[Safiye Elif KIYAK] tarafından hazırlanan "[6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Alanda Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Gözünden Krize Müdahale Uygulamalarının Değerlendirilmesi]" başlıklı bu çalışma, [20.06.2025] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Doktora Tezi] olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Seda Attepe Özden

(Başkan)

Prof. Dr. Yasemin Özkan

(Danışman)

Doç.Dr. Burcu Hatiboğlu Kısacık

(Üye)

Doç.Dr. Esra Kılıç Ceyhan

(Üye)

Doç.Dr. Özge Sanem Özateş Gelmez

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Safiye Elif KIYAK

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN** danışmanlığında tarafımdan retilindiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Safiye Elif KIYAK

**6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİNDE
HAYATINI KAYBEDEN TÜM VATANDAŞLARIMIZIN ANISINA
SAYGIYLA...**

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca akademik bilgi ve birikimi ile yolumu aydınlatan, her zaman şefkatle ve sevgi dolu yaklaşarak güven veren, çoğu zaman sakinleştiren, kıymetli danışmanım, çok saygıdeğer hocam Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN'a en içten teşekkürü bir borç bilirim. Gerek akademik yönlendirmeleri gerekse de insani duruşu ve teşvik edici tutumu ile bu sürecin en değerli rehberlerinden biri olmuştur. Kendisinden öğrendiklerim yalnızca bu tez çalışmasıyla sınırlı kalmayıp mesleki yaşamıma, kişisel kararlarıma da ışık tutacaktır.

Çok kıymetli Prof. Dr. Seda Attepe Özden, Doç. Dr. Özge Sanem Özateş Gelmez, Doç. Dr. Burcu Hatiboğlu Kısacık ve Doç. Dr. Esra Kılıç Ceyhan hocalarımla bakış açımı değiştirmeme olanak sağlayan katkıları benim için çok kıymetlidir. Destekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatım boyunca her kararında bana destek olan, koşulsuz sevgi ve bağlılık ile yanımda olduklarını her an hissettiğim, sabır ve duaları ile bana güç veren canım ailem; annem, babam ve biricik kardeşime en derin teşekkürlerimi sunuyorum. Çocukluğumdan bu yana bana kattıklarınız, öğrettikleriniz bu çalışmanın temelini oluşturan en büyük dayanaklardan biri olmuştur. Hayat yolcuğumun her adımında sizlerin emeği ve desteği benim en büyük şansım oldu. Bana her zaman inandınız, desteklediniz ve benimle bu süreci paylaştınız, iyi ki varsınız.

Son olarak, bu süreçte ihtiyacım olan tüm kaynakları sunarak destek olan, sakinliğiyle benim için bu yolculuğu kolaylaştıran, kritik zamanlarda cesaret veren sevgili eşime içten bir teşekkürü borç bilirim. Senin anlayışın, sabrın ve sevgin olmasaydı bu süreci tamamlamak çok zor olurdu. Varlığın benim için çok büyük bir motivasyon oldu.

ÖZET

KIYAK, Safiye Elif. *6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Alanda Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Gözünden Krize Müdahale Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Ankara, [2025].

Afetler beklenmedik bir biçimde oluşan, geçmişten günümüze tekrarlanan ve etkileri ile sosyal yaşamı sekteye uğratan olaylardır. AFAD, 2024 yılında 32 bine yakın, 2025 yılı mayıs ayı itibarı ile ise 13 binden fazla deprem olayının yaşandığını açıklamıştır. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin yaklaşık 10 ili derinden etkilediği bilinmektedir. Afetlerin gerek doğal yoldan gerekse de insan eliyle meydana gelişleri önlenemese de etkileri kontrol edilebilmekte, önleme çalışmaları afetlerin bu olumsuz etkilerini azaltabilmektedir. Deprem sonrasında hem kamu hem özel hem de sivil kuruluşlara bazı sorumluluklar düşmektedir. Küresel ölçekte yankı uyandıran 6 Şubat depreminin ardından bölgeye yardım ve seferberlik çalışmaları da başlamıştır. İlk günden itibaren bölgede birçok meslek elemanı gerek ilk yardım alanında gerekse de psiko-sosyal destek için mesai harcamıştır. İlgili personel hem doğrudan deprem mağduru bireylerle çalışmış hem de deprem bölgesindeki organizasyona bütünü ile tanık olmuştur. Bu nedenle ilgili profesyonel ekibin afet sahası deneyimlerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Ulusal alanyazında deprem konulu lisansüstü çalışmaların azlığı ise bu çalışmanın temel motivasyonlarından biri olmuştur. Bu çalışma 6 Şubat Depremi sonrasında deprem sahasına giderek krize müdahale uygulamaları gerçekleştiren 22 meslek elemanının deneyimlerinin anlaşılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma deseni ile tasarlanmış bu çalışmada veriler derinlemesine görüşme yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda personelin sahaya gönüllü gittikleri, akut dönemin plansız ve koordinesiz deneyimlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca sahadaki avantajlı ve dezavantajlı durumlar çeşitli bakış açılarıyla sunulurken kırılğan grupların deneyimlerine de yer verilmiştir. Çalışmada personelin gözünden mevzuatlara ve sosyal politikalara dair yorumlamalara da yer verilirken teorinin sahada pratiğe dönemediğinden bahsedilmiştir. Depremlerin ülkemiz için kaçınılmaz olduğu bilinmekle birlikte bu çalışma ile ülkemizde son ve en büyük afet olgusunun üzerinden derinlemesine bir inceleme yapılmış, literatüre güncel bir analiz sunulmuş ve kanıta dayalı uygulamaların çerçevesi geliştirilmiştir. Bu çalışmanın afet ve depremlerle ilgili çalışmalara güncel bir bakış ile ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Hizmet, Afet, Deprem, Kriz, Sosyal Politika

ABSTRACT

KIYAK, Safiye Elif. *6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Alanda Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Gözünden Krize Müdahale Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Ankara, [2025].

Disasters are events that occur unexpectedly, have been repeated from past to present, and disrupt social life with their effects. AFAD announced that nearly 32 thousand earthquake events will occur in 2024 and more than 13 thousand as of May 2025. It is known that the earthquake centered in Kahramanmaraş on February 6, 2023 deeply affected approximately 10 provinces. Although disasters cannot be prevented, whether they occur naturally or by human intervention, their effects can be controlled, and prevention efforts can reduce these negative effects of disasters. After an earthquake, some responsibilities fall on public, private and civil organizations. Following the February 6 earthquake, which had global repercussions, aid and mobilization efforts have begun in the region. Since the first day, many professionals in the region have worked in the field of first aid and psychosocial support. The relevant personnel both worked directly with earthquake victims and witnessed the organization in the earthquake zone as a whole. For this reason, it is aimed to understand the disaster field experiences of the relevant professional team. The scarcity of postgraduate studies on earthquakes in the national literature was one of the main motivations for this study. This study was conducted to understand the experiences of 22 professionals who went to the earthquake site and carried out crisis intervention practices after the February 6 Earthquake. In this study designed with a qualitative research design, data were obtained through in-depth interviews. The data obtained were analyzed using the MAXQDA 2024 program and presented in accordance with the purpose of the research. As a result of the research, it was determined that the personnel went to the field voluntarily and the acute period was experienced in an unplanned and uncoordinated manner. In addition, advantageous and disadvantageous situations in the field are presented from various perspectives, and the experiences of vulnerable groups are also included. While the study also included comments on legislation and social policies from the perspective of the staff, it was mentioned that theory could not be put into practice in the field. Although it is known that earthquakes are inevitable for our country, this study has made an in-depth examination of the last and biggest disaster phenomenon in our country, presented an up-to-date analysis to the literature and developed the framework of evidence-based practices. It is thought that this study will shed light on studies on disasters and earthquakes with a current view.

Keywords

Social Service, Disaster, Earthquake, Crisis, Social Policy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM GENEL BİLGİLER.....	5
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	5
1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	8
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	9
1.4.ARAŞTIRMANIN TANIMLAMALARI	11
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	12
1.6. ARAŞTIRMANIN ETİK ÇERÇEVESİ	12
1.7. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI	13
2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE	14
2.1. AFET KAVRAMI.....	14
2.2. AFET ÇEŞİTLERİ.....	20
2.2.1. Doğal Afetler	20
2.2.2. İnsan Eliyle Olan Afetler.....	25

2.3. AFET YÖNETİMİ	29
2.4. AFETLERDE PSİKO-SOSYAL DESTEK	39
2.5. AFETLERDE KRİZE MÜDAHALE TANIMI VE KAPSAMI	53
2.6. DEPREMLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR	64
2.7. ULUSLARARASI AFET POLİTİKALARI	74
3. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	85
3.1. ARAŞTIRMANIN DESENİ	85
3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU	88
3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	89
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	93
3.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	94
3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu	95
3.4. VERİLERİN İŞLENMESİ	96
3.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ	97
3.6. SÜRE VE OLANAKLAR	101
4. BÖLÜM BULGULAR ve TARTIŞMA	102
4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK VERİ ANALİZLERİ	110
4.2. “DEPREM BÖLGESİNE ULAŞMA VE İLK DENEYİMLER (236)” TEMASI ANALİZLERİ	121
4.3. “DEPREM SAHASINDA GÖREVLİ PERSONELİN UYGULAMALARI (662)” TEMASI ANALİZLERİ	140
4.4. “DEPREM SONRASI DEZAVANTAJLI GRUPLAR (205)” TEMASI ANALİZLERİ	161
4.5. “DEPREME İLİŞKİN SOSYAL POLİTİKALAR (659)” TEMASI ANALİZLERİ	180
SONUÇ VE ÖNERİLER	224
KAYNAKÇA	246

EK 1. ORJİNALLİK FORMU	279
EK 2. ETİK KURUL ONAYI.....	281
EK 3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	282
EK 4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI.....	283
EK 5. EĞİTİM SERTİFİKASI	284

KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD	Afet ve Acil Durum Başkanlığı
DSÖ (WHO)	Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation)
CRED	Afetlerin Epidemiyolojisi ve Araştırma Merkezi (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters)
SAMHSA	Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmetleri Dairesi (Substance Abuse and Mental Health Services Administration)
EM-DAT	Acil Durum Olayları Veri Tabanı (The Emergency Events Database)
YÖKTEZ	Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
MEDAK	Medikal Arama Kurtarma Derneği
ACT	Değerlendirme, Krize Müdahale ve Travma Tedavisi (Assessment, Crisis Intervention, and Trauma Treatment)
TARAP	Türkiye Afet Risk Azaltma Planı
TAMP	Türkiye Afet Müdahale Planı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
OCHA	Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
PFA	Psikolojik İlk Yardım (Psychological First Aid)
HHS	Sağlık ve İnsani Hizmetler (Health and Human Services)
ASPR	Stratejik Hazırlık ve Müdahale İdaresi (Administration for Strategic Preparedness and Response)
AKUT	Arama Kurtarma Derneği
AKA	Arama Kurtarma Araştırma Derneği
IOM	Uluslararası Göç Örgütü

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Çevrimiçi Görüşme Bilgileri	92
Tablo 2. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri.....	103
Tablo 3. Bütün Kodların Kod Matris Tarayıcı Tablosu	105

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kelime Bulutu Analizi	108
Şekil 2. Deprem Sahasında Görev Süresine Göre – İki Vaka Modeli Analizi .	111
Şekil 3. Mesleki Deneyim Süresine Göre- İki Vaka Modeli Analizi	114
Şekil 4. Deprem Deneyimine Göre- İki Vaka Modeli Analizi	116
Şekil 5. İlk Yardım Eğitimine Göre- İki Vaka Modeli Analizi	119
Şekil 6. “Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler” teması Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	122
Şekil 7. “Şehirlerin Durumu” kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi.....	126
Şekil 8. “Deprem Bölgesine Gitme Kararı” ve “Deprem Sahasına Ulaşma” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi	130
Şekil 9. “Deprem Sahasına Ulaşma” Kod- Alt Kod Bölümler Modeli ile “Kriz Müdahale” Kod-Alt Kod Bölümler Modelinin / Kod Birlikte Oluşum Modeli ile Aynı Şekilde Gösterimi.....	134
Şekil 10. “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” teması Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	141
Şekil 11. “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi ..	144
Şekil 12. “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek” Kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi	151
Şekil 13. “Kriz Müdahale” ve “Dezavantajlar” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi.....	156
Şekil 14. “Deprem Sonrası Dezavantajlı Gruplar (205)” Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model Analizi.....	162
Şekil 15. “Deprem Sahasının Kontrolü” Kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi.....	167
Şekil 16. “İhmal İstismar” ve “Güvenlik Açığı” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi.....	172
Şekil 17. “Mahremiyetin Korunması-Kadın/Aile” Kodu Kod Birlikte Oluşum Modeli (Çakışan Kodlar).....	177
Şekil 18. “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model Analizi	181
Şekil 19. “Deprem için hazır olmak” Kodu- Kod Dağıtım Modeli Analizi	186

Şekil 20. “Politik Alt Yapının Durumu” ve “Depremden Sorumlu Kurum Kuruluşlar” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi	192
Şekil 21. “Önleyici Hizmetler” ve “Dezavantajlar” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi	198
Şekil 22. “Politik Alt Yapının Durumu” ve “Dezavantajlar” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi	203
Şekil 23. “Eğitim” Kategorisi Kod Birlikte Oluşum Modeli (Çakışan Kodlar)	213
Şekil 24. “Eşit Hizmet Sunumu” Kodu Kod Birlikte Oluşum Modeli (Çakışan Kodlar)	218

GİRİŞ

Afetler, tarihin her döneminde toplumların karşı karşıya kaldığı en etkili sınavlardan biri olmuştur. Gerek doğal gerekse de insan eliyle meydana gelen afetlerin bireyin varlığını, grupların birliğini ve toplumun refahını etkilediği bilinmektedir. Aynı zamanda afetler toplumumuzda ekonomik, sosyal, kültürel değişimlere neden olabilmektedir. Afetlerin oluşma sıklıklarının arttığı ve etkilerinin genişlediği bu nedenle etkilerini azaltma, önleme ve afet sahası ihtiyaçları yönetme konularında eğitimlerin artırılması üzerine çalışmalar bulunmaktadır (Zhao, 2002). Afet önleme konusunda bireysel niteliklerin önemi bilinmekle birlikte kapasitenin geliştirilmesi son derece kritiktir. Literatürde farkındalığı yüksek ve yeterli bilgi birikimi olan bireylerin depremin yıkıcı etkileriyle baş edebildiği ifade edilmektedir (Korkmaz, 2023). “Öldüren” olgunun afet değil “hazırlıksız” olmak konusunda netleşmesi ile afet yönetiminin de kritik hale geldiği görülmektedir. Afet yönetiminin bu noktada değerlendirme, önleme ve hazırlık süreçlerinden oluşan birden fazla noktasının olduğu söylenebilir (Umar, vd. 2017). Afet öncesi, sırası ve sonrası çalışmalar afetle birlikte meydana gelebilecek hasar durumlarını minimal düzeye indirebilmektedir. Yapıların sağlamlaştırılması, eğitimlerin düzenlenmesi, tatbikatların organize edilmesi, kurumsal iyileştirmelerin yapılması ve tüm bunların stratejik hedefler halinde ülkelerin sosyal politikaları ile içselleştirilmesi gerekmektedir. Depremin kısa, orta ve uzun vadeli etkileri bulunmaktadır. Kısa vadede tespit, orta vadede planlama uzun vadede ise baş etme, güvenli ortama geri dönme ve yaşamı nitelikli sürdürmeye dair desteklerin sunulması gerekmektedir. Modern afet yönetimi literatüründe afetlere hazırlık aşamalarının ön plana çıktığı, afet durumu meydana gelmeden önce yapılacak risk analizlerinin gerek yönetim mekanizmaları gerekse de toplum açısından önemli olduğu bilinmektedir (Macit,2019).

İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 2023 güncel verileri doğa kaynaklı istatistikleri yayınlamıştır. 2022 yılında toplam 22.982 afetten 21.054'ünü depremler oluşturmaktadır. Doğal afetler arasında ülkemizin

belki de en çok karşılaştığı depremler ise yıkıcı etkileriyle sosyal yaşamı bütünüyle etkilemektedir. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli yaşanan deprem yaklaşık 10 ili etkilemiştir. “*Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonucunda En Çok Can ve Mal Kaybının Yaşandığı Hatay İli Deprem Raporu*” verileri sadece Hatay ilinde 130 bin konuttan 6 binden fazlasının yıkıldığı açıklamıştır (İnsan Hakları Derneği, 2023).

Afetler sonrasında meydana gelen yıkım ve hasarların ardından sosyal sistemlerde durgunluk görülebilmektedir. Çalışmalar gelişme sürecindeki ülkelerde meydana gelen afetlerin yoksulluğu derinleştirdiğini, ekonomik sorunları artırdığını ve mali açıklara neden olduğunu göstermektedir (Avdar ve Avdar, 2022). Devletlerin mevcut bulunduğu beşeri coğrafyayla bağlantılı olarak afet önleme sistemlerine yatırımları olmalıdır. 2024 yılı AFAD performans programında “Afetlere Yönelik Risk Azaltma ve Hazırlık” bütçesi 2.323.312.000 (2 milyar 323 milyon 312 bin) iken 2025 yılı için 2.290.216.000 (2 milyar 290 milyon 216 bin) hesaplanmıştır (AFAD, 2024). Bütçelerin stratejik planlar ve ülkenin ekonomik yeterlilikleri ile ilişkili olduğu bilinmekte iken bu planlamalar doğrultusunda gerçekleştirilen eylemlerin de şeffaf biçimde topluma sunulması önem arz etmektedir.

Bir başka açıdan afetlerin bireysel etkileri de bulunmaktadır. Afet ardından ilk 24 saat psikolojik açıdan şok süreci olarak görülürken, 7 gün sonrasında farkındalıkların geliştiği, duygusallığın artarak yas dönemine girildiği ve bu noktada destek sistemlerinin devreye girdiği ifade edilmektedir (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021). Afet sonrasında ilk olarak korku ve panik duygularının deneyimlendiği sonrasında çarpıntı, de-realizasyon ve disosiyasyon tepkilerinin verildiği bu durumun kişinin kendisini riskte görmesiyle ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Grimm, vd. 2014). Bireyin güven algısında meydana gelen bu bozulmaya eğer müdahale edilmez ve desteklenmezse belirli bir süre sonra tanımlanmış hastalıklara neden olabilmektedir. Örneğin bir çalışmada afet sonrasında hayatta kalanlarda travma sonrası stres yaygınlığının %8,6 ile %57,3 arasında değiştiği ifade edilmiştir (Labra, vd. 2016). Ayrıca deprem bölgesine giden kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamada da zorlandıkları bilinmektedir.

Çalışmalarda deprem bölgesindeki temel ihtiyaçlar, ekipman kullanımı ve zaman yönetimi ile tanımlanmış aynı zamanda sahada görev alanların kritik durumlarla baş etme ile şekillenen görevlerinin akut dönemde kritik olduğu bu konularda çok zorlanıldığı ifade edilmiştir (Taghizadeh, vd. 2017).

Doğal afetler sonrasında tüm nüfus gruplarının özellikle de dezavantajlı grupların başa çıkma, direnme ve hayatta kalma kapasitelerinin zarar gördüğü belirtilmektedir (Zhang, Xu ve Chen, 2017). 6 Şubat Depremi sonrasında çadırlarda başlayan süreç konteynerkentlerde devam etmiştir. Depremden 8 ay sonra merkez il Hatay'da 200 binden fazla Kahramanmaraş'ta 66 binden fazla kişinin konteynerde yaşamaya devam ettiği açıklanmıştır (Shelter Sector Türkiye, 2023). Gerek çadırkent gerekse de konteyner kentlerde yaşamının zorluklarla çerçeveslendiği görülmüştür. Bir çalışmada 1999 Marmara Depremi sonrasında çadırkentlerde istihdam sorunlarının arttığı, aile planlamasının olumsuz etkilendiği, bulaşıcı hastalıkların arttığı, hijyen sorunlarının görüldüğü ve ortak kullanım alanlarında uyum problemlerinin arttığı değerlendirilmiştir (Yardım, 2023). Deprem sahasına giden profesyoneller ilk günden son güne kadar yukarıda bahse konu olan tüm sürece dahil olmuşlar, psikososyal çalışmaları organize etmişler ve deprem sahasındaki ihtiyaçları karşılamaya yönelik çalışmalarda yer almışlardır.

6 Şubat Depreminde zararın çok büyük olduğu ve 14 milyon insanın deprem olayından etkilendiği, 100 milyon dolar maddi zararın olduğu ve 850 bin yapının yenilenme ihtiyacının tespit edildiği (International Blue Crescent Relief and Development Foundation, 2023) ayrıca 650 binden fazla insanın işsiz kaldığı, 4,5 milyon çocuğun refakatsiz kaldığı, yüzlerce okulun yıkıldığı ve 3 milyondan fazla insanın iç göç yaptığı açıklanmıştır (İletişim Başkanlığı, 2023). Depremin yaşama kastetmesi nedeniyle de bireylerde travmatik etkilerin görülmesi muhtemel olmakla birlikte deprem olayından etkilenen kişilerin yaşama dair güven duygularının sarsıldığı görülmüştür (Arnold, 2005). Afetlerle birlikte sarsılan güven duygusunun yeniden oluşturulması da bu kriz yönetim sürecinin doğru yürütülmesi ile yakından ilişkilidir. Güven duygusunun yeniden oluşabilmesi için öncelikle psikolojik ilk yardım sonrasında psiko-sosyal destek çalışmaları

organize edilmiştir. Küresel programlarda afet sonrasında psiko-sosyal destek ihtiyacının önemli olduğu tespit edilmiş ve bu kritik ihtiyacın uluslararası boyutta yönergelerle tecrübe edilerek farkındalık kazanılması gerektiği belirtilmektedir (Christy, 2011).

Ülkemizin bir deprem kuşağında olması sebebi ile sürekli deneyimlemek durumunda kaldığı deprem sahalarına dair bir gözlem sunulması son derece önemlidir. 6 Şubat 2023 Depreminin ardından sahaya giderek krize müdahale uygulamalarını gerçekleştiren sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin anlaşılması amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile deprem sahasında görev alan sağlık profesyonellerinin deneyimlerini anlamak, krize müdahale uygulamalarını analiz etmek, sahadaki avantaj ve dezavantajları tespit etmek, sosyal politikaların uygulanabilirliğini değerlendirmek ve aktarılan sorunlara dair çözüm önerileri sunulmuştur. Bu çalışma ile deprem sahasındaki deneyimler anlaşılmış ve ilgili konulara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Afetler ve deprem özelinde sosyal hizmet konulu lisansüstü çalışmaların azlığı bu çalışmanın en önemli özelliğidir.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmaya dair genel bilgiler yer almaktadır. İkinci bölüm araştırma ile ilgili kuramsal bilgiler ve literatüre bağlı değerlendirmeler bulunmaktadır. Üçüncü kısım çalışmanın yöntemini ve ilgili alt başlıklarını açıklamaktadır. Dördüncü kısımda bulgular ve tartışma ile araştırmanın elde edilen bulguları ile dış yorumlar derlenmiştir. Beşinci ve son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiş meslek elemanlarına, politika yapıcılara ve araştırmacılara özel farklı düzeylerde öneriler sunulmuştur.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

İlgili araştırmanın bu bölümünde çalışmaya dair genel bilgileri çerçeveleyen araştırmanın problemi, amacı, önemi, tanımlamaları, sınırlılıkları, etik çerçevesi ve sayıtları değerlendirilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

1988 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Belçika Hükümeti'nin ilk desteğiyle oluşturulan ve yaklaşık 50 senedir afetlerle ilgili araştırmalar gerçekleştiren Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (Afetlerin Epidemiyolojisi ve Araştırma Merkezi-CRED) doğal ve teknolojik afetlerin ekonomik ve toplumsal etkilerini ölçmektedir. CRED'in oluşturduğu Acil Durumlar Veri Tabanı'nda (Emergency Events Database-EM-DAT) 2000-2019 yılları arasında küresel anlamda 7300'den fazla doğal afet raporu bildirilmiştir. Aynı kurum 2022 yılında yaşanan 387 doğal afet sonucunda 30 binden fazla bireyin yaşamını yitirdiğini ve yaşanan doğal afetlerden dolayı 185 milyondan fazla kişinin yaşamının etkilendiğini açıklamıştır. Ek olarak ülkemiz sınırları içerisinde AFAD, 1900-2017 yıllarında büyüklüğü 6'dan fazla 210 deprem olayında 86 binden fazla birey yaşamını yitirdiğini, yaklaşık 600 bin yerleşim yerinde ciddi hasar gördüğünü (AFAD, 2018), 2020 yılında ise büyüklüğü 4 ve üzeri 320'den fazla deprem olayı olduğunu (AFAD, 2021) açıklamıştır.

Doğal yolla ya da insan eliyle oluşan her bir afet türünün farklı türden yıkıma neden olduğu bilinmektedir. Doğal afetler başta depremler olmak üzere, sel, taşkın, çığ, heyelan, volkanik olaylar ve yangınlardan oluşmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi ülkemiz özellikle depremler nedeniyle sıklıkla afet durumlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Afetlerin çeşitli nedenleri, yönetim çabaları ve uygulamaya dahil olan aktörleri bulunmaktadır (Khusna, vd, 2023). Depremin etkisi ve sonuçlarıyla afete dönüşmesi insan yaşamını da ciddi anlamda etkilemektedir. Karmaşık ve dayanıksız yapılar kentleri savunmasız hale getirirken afetlere karşı koymak için etkili müdahale planlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Choe, vd. 2023). Çalışmalar afetlerin toplum işleyişini ciddi

biçimde bozduğunu, kaynakların aniden harcandığını, bu nedenle maddi anlamda kayıplara neden olduğunu ayrıca doğal afetler sonucunda yaşanan kayıpların gelişmekte olan ülkelerde daha derin etkiler bıraktığını ve dezavantajlı kılınmış bireylerin afetlerden orantısız biçimde etkilendiklerini göstermektedir (Gregg, vd. 2022).

Depremle birlikte oluşan huzursuzluk, güvensizlik, kaygı ve korku toplumları etkilemekte, psiko-sosyal destek ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bir çalışmada deprem deneyimi yaşamış çocukların yaşam doyumları ve umut düzeyleri ilişkili bulunmuş, deprem sonrasında konaklanan yer ve görülen destek ile bu ilişki durumu anlamlılık göstermiştir (Özçakal, vd. 2025). Depreme yönelik müdahale süreçleri afet öncesi hazırlık, afet sırası müdahale ve afet sonrası destek hizmetleri olarak yapılmaktadır. Güncel çalışmalar ise afet yönetiminin odak noktasının niteliksel bir gelişim içinde olduğunu, yardım ve rehabilitasyona odaklanılan sürecin artık hazırlık ve iyileştirme, yeniden inşaa ve afet risk çalışmalarına uzanan karmaşık bir girişim haline geldiğini ifade etmektedir (Sabur, 2012). Bu açıdan da toplumun her kesimine afete hazırlık eğitimlerini vermek, yapıları güçlendirmek, koruyucu tedbirlerin çerçevesini çizmeye odaklanmak önem arz etmektedir.

Provaların gerçekleştirilmesi sorumlu personelin afet anında beceri geliştirmeleri için hayati uygulamalardandır. Literatürde afetlere hazırlık için provaların yılda iki kez düzenli yapılması gerektiği belirtilirken afetleri sık deneyimleyen ülkelerde tatbikatlarda daha spesifik niteliklerin de pratik edilmesi gerektiği (yiyecek yerleri, hijyen kitleri, barınma koşulları vb) vurgulanmaktadır (Ito, vd. 2014). Afet sırasında yetkili kurum kuruluşların görev ve sorumluluklarının net olması gereklidir. Çalışmalar planlama ve kamu yönetiminin yetersiz, aynı zamanda kurumsal kalitenin düşük olduğu ülkeler için afetten korunma sürecinde kurumların yetersiz kaldığını bu nedenle de daha fazla insanın etkilendiğini vurgulamaktadır (Ahlbom Persson, Povitkina, 2017). Ayrıca kriz anında deneyimi olan personelin alana yönlendirilmesi ve uygulamaların işlevselliği içisavunuculuk temelli kapsayıcı bir kriz iletişiminin takibi gerektiği de önemli noktalardan biridir (Baniya, 2025). Afet sonrasında rehabilitasyon süreçlerinin birey, toplum ve

sosyal çevre bazında değerlendirildiği bu nedenle iyileşmenin maddi ve manevi hasarları tolere edecek biçimde yapılandırılması için sürdürülebilir çalışmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Kriz durumu oluşan afet olgularında zaman ve stres etkenlerine rağmen etkili yanıt vermenin önemli olduğu, afet öncesinde fonksiyonel sistemlerin geliştirilerek afet yönetiminin kriz yönetim stratejileri ile güçlendirilmesi gerektiği çalışmalarla desteklenmektedir (Kızılova, 2014). Günümüzde çoğu mevzuatta karşımıza çıkan bir kavram olan afet yönetimi değerlendirme, önleme ve hazırlık süreçlerinden oluşan hayatta kalma, rehabilitasyon ve yeniden inşa gibi birden fazla aşamadan oluştuğu da bu noktada değerlendirilebilir (Umar, vd. 2017).

Afetlerin yukarıda bahsedilen tüm nitelikleri kapsamında bu alanda yapılan çalışmaların güncellenmesi, geliştirilmesi ve alana katkı sunulması son derece kritiktir. 6 Şubat Depremi'nden sonra yakınlarını kaybedenler veya bulamayanlar, uzun süre enkaz altında psikolojik ve biyolojik mücadele vermiş olanlar, çocuklarını kaybetmiş aileler, ebeveynlerini kaybetmiş kimsesiz çocuklar, savaştan yeni kurtulmasına rağmen çadırlara dönen göçmenler, yetersiz koşullara uyum sağlamaya çalışan engelliler, tek yaşayan yetileri sınırlı yaşlılar ve tüm kayıpların yanında hanelerin yıkılması ve maddi hasarlar, kentlerin gördüğü zarar, bölgesel güvensizlik, huzursuzluk, yaşanan suç olayları gibi birçok olay sosyal yaşamı etkilemiştir. Deprem olayının ve etkisinin büyüklüğü bu alana yönelik dikkatleri artırmıştır. Bu nedenle 6 Şubat Depreminden sonra bu alanda bilimsel çalışmaların sayısı artmıştır. Lisansüstü çalışmalar ise halen azınlıktadır.

6 Şubat Depreminde sahaya farklı sebeplerle değişen yollardan giden profesyoneller birçok deneyim edinmişlerdir. Bu deneyimlerin mikro, mezzo ve makro yansımalarının ülkemiz afet politikalarına, saha uygulamalarına, krize müdahale çalışmalarına yönelik katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle 6 Şubat Depreminden sonra sahaya giderek krize müdahale uygulamalarında yer alan sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Afet öncesindeki hazırlıklı olmaya dair görüş ve deneyimler, afet sırası uygulamalar ve sonrasında yapılandırılmış süreçlerin işlevselliği sahadaki profesyonellerin aktarımlarıyla birlikte değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Ulusal alanyazında lisansüstü sosyal hizmet konulu, depremle ilişkili çalışmalar bulunsa dahi bir doktora çalışmasının bulunmayışı nedeniyle ilgili çalışma alanında ilk niteliktedir. Aynı zamanda 6 Şubat Depremi'nden sonra multidisipliner olarak deprem sahasına giderek çok boyutlu krize müdahale uygulamalarını gerçekleştiren profesyonellerin deprem deneyimlerinin incelendiği bir çalışma da bulunmamaktadır. Çalışmalar genellikle özellikli nüfus grupları (engelliler, kadınlar, göçmenler), sosyal hizmet uzmanları deneyimleri, deprem mağdurlarının psikolojik durumlarıyla şekillenmektedir. Çalışmanın geniş ölçekli olarak multidisipliner yapılması hem deneyimlerin farklı mesleki alt yapılarla değerlendirilmesine olanak sağlamakta hem de bireysel deneyimler makro değerlendirmelerle sunulmaktadır.

Bu araştırmanın problemi 6 Şubat Depremi sonrasında multidisipliner bir yapıda krize müdahale uygulamalarına dair deneyim haritasının sunulmamış olmasıdır. Bu alanda güncel teorik değerlendirmelerin ve lisansüstü çalışmaların yetersizliği söz konusudur. Sahadaki deneyimlerden hareketle uygulamaların geliştirilmesine yönelik önerilerin sunulmasına dair bilgi eksikliğidir. Bu çalışma ile ülkemizde sıklıkla deneyimlenen afet olgusu depremlere yönelik lisansüstü kanıta dayalı bir çalışma yapılmış, deprem sahasındaki deneyimler aktarılmış, sahada meydana gelen sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuş ve alanyazına kanıta dayalı bir çalışma meydana getirilmiştir.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Yukarıda bahse konu problemden hareketle bu araştırmanın temel amacı, bir afet coğrafyası olan ülkemizde ulusal alanyazındaki depremle ilgili lisansüstü çalışmaların yetersizliğinden hareketle, mevcut bilgi boşluğundan yola çıkarak 6 Şubat 2023 Depreminin ardından sahaya giderek krize müdahale uygulamalarını gerçekleştiren sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin tümüyle anlaşılmasıdır.

Bu temel amaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde yanıtlanması amaçlanan alt amaçlar aşağıda sıralanmıştır.

- Sağlık profesyonellerine deprem olayına ilişkin bilgi nasıl ulaşmıştır?

- Profesyonellerin sahadaki ilk gözlemleri, görüşleri ve deneyimleri nasıldır?
- Deprem sahasında mesleki dağılıma dair görüşler ve afete hazırlıklı olmaya dair deneyimler nasıldır?
- Saha ekiplerinin sosyal politikalarda adı geçen görev sorumluluklarını gerçekleştirmeye dair yeterlilikleri desteklenmiş midir ve mesleki avantajlar / dezavantajlar nasıl yorumlanmıştır?
- Deprem sahasında gerçekleştirilen krize müdahale uygulamalarına dair deneyimler nasıldır?
- Sahadaki dezavantajlı durumlar nelerdir ve bu durumlarla nasıl baş edilmiştir?
- Depreme yönelik politikaların insan odaklı kriterlerine dair değerlendirmeleri nasıldır?
- Depremlere yönelik sosyal politikaların sahaya ve uygulamalara yansımaları nasıldır?
- Profesyonellerin sahada uygulamaların iyileştirilmesine yönelik çok boyutlu önerileri nasıldır?

Yukarıda bahse konu amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ile deprem sonrası tüm saha deneyiminin anlaşılması amacıyla doğal afetlere ilişkin sosyal politikaların işlevselliğinin değerlendirilmesi, deprem bölgelerine sunulan psiko-sosyal destek hizmetlerine yönelik profesyonellerin deneyimlerinin anlaşılması, teorik alt yapının uygulamaya yansıma süreçlerindeki sorunların tespit edilmesi ve iyileştirme planlarının oluşturulması amaçlanmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırmada 6 Şubat Depremi sonrası deprem sahasına giden profesyonellerin deneyimleri analiz edilmiştir. Afetlerin insan yaşamını çok boyutlu etkilediği, bireyden topluma afetlerle mücadele etmenin kritik olduğu bilinmekte bu nedenle sosyal bilimler afet konusunda çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Gelişen dünya, teknolojik ilerlemeler ve küreselleşme afetlerin etkilerini de derinleştirmektedir. Meydana gelen afetlerin etkilerinin

yalnızca bulunduğu çevrede değil küresel ölçekte olduğu bu nedenle afetlerin küresel bir konu olduğu bilinmektedir. Uluslararası literatürde afetlerle ilgili genel ve her bir afet olgusuyla ayrı ayrı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların herhangi bir afet olgusu gerçekleşikten sonra da yoğunlaştığı görülmektedir.

Deprem, doğal afetler arasında ülkemizde sıkça görünenlerden biridir. Yıkıcı etkileri olan depremin sosyal yaşamın her sistemini sekteye uğrattığı bilinmektedir. Depremin varlığı, ortaya çıkışı başka bilimlerin çalışma alanlarının konusu olmakla birlikte depremle birlikte psiko-sosyal desteğin önemi de gün geçtikçe gündem haline gelmektedir. Deprem olayı öncesi, sırası ve sonrası uygulamalar yasal dökümanlarda belli olsa da teorik çerçevenin uygulanabilirliği saha personeli tarafından değerlendirilmelidir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde ulusal boyutta, TR dizin, araştırma makalesi, sosyal çalışma konulu, başlığında “afet” geçen 17, başlığında “deprem” geçen 17 çalışmanın olduğu görülmüştür (TR Dizin, 2025). Ulusal alanyazında değerlendirildiğinde ise YÖKTEZ (Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi) sitesinde “deprem” anahtar kelimesi ile arama yapıldığında, sosyal hizmet konulu 18 lisansüstü çalışma görülmüştür (Yöktez, 2025 <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>). Bu

çalışmaların tamamı yüksek lisans çalışmasıdır. Ulusal alanyazında depremle ilgili bir doktora çalışmasının olmayışı bu çalışmanın ulusal alanyazında tek olduğunun göstergesidir. Bahse konu çalışmaların ise özellikli nüfus gruplarını hedef aldığı görülmüştür. Bu çalışmalar, işitme engelli bireyler, zorunlu göç yaşamış Suriyeli kadınlar, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlar, öğrenci nüfus grupları üzerinde, sosyal hizmet uzmanlarının deneyim ve çalışmaları ya da deprem mağduru kişilerin deneyimleri ile şekillenmiştir. Ancak ilgili çalışmada multidisipliner bir bakış açısıyla birden fazla meslek elemanının deprem sahasında bütüncül deneyim haritasının çıkarılması söz konusudur. Bu da bahse konu araştırmanın alanında tek olduğunu göstermektedir. Çalışmada yalnızca deprem sonrası bireysel etkilere ya da deprem sahasındaki uygulamalara odaklanmaktan ziyade bütüncül bir bakış açısıyla sahaya gidiş sürecinden

uygulamalara avantaj ve dezavantajlardan deprem sahasındaki teorik değerlendirmelere yer verilmiştir.

Sosyal hizmetin genelci bakış açısından hareketle depremin çok boyutlu etkileri göz önüne alınmış bu nedenle çalışmanın birçok faktörü değerlendirmesi gerektiği dşnlmştir. Depremin bir kriz ortamı yaratmasından hareketle deprem sahasındaki krize müdahale uygulamalarına dair görüşlerin alınması, depreme yönelik küresel yönetim stratejilerinin yerelde geçerlilik durumunun değerlendirilmesi için deprem sahasına gidiş süreçlerine yönelik deneyimlerin aktarılması ve teorik çerçevenin alanda nasıl yansadığı, alandaki sorunların tümüyle aktarılarak çözüm önerilerinin sunulmasının gerektiği dşnlmştir. Bu bulguların sosyal hizmet uzmanlarına, deprem sahasında görevlendirilecek psikososyal destek elemanlarına daha etkili stratejiler kazandıracadığı aynı zamanda hazırlık seviyelerini artıracadığı düşünülmektedir. Bu bağlamda da çalışma çok boyutlu tasarlanarak analiz edilmiştir. Literatürdeki tek boyutlu bakışa karşın multidisipliner bir görüşün daha geniş çerçevede etkisinin olacağı aynı zamanda sosyal hizmet alanyazısı ve sosyal hizmetin yerel bilgisine katkı sağlayacağı ngrlmştir. Ulusal alanyazında güncel çalışmaların gerçekleştirilmesi kanıta dayalı bilginin güçlendirilmesi için önem arz etmektedir. Nitel araştırma biçiminde tasarlanan bu araştırma kapsamında 6 şubat 2023 depremi sonrasında sahada görev yapan sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin anlaşılması ile depreme ilişkin sosyal politikaların değerlendirilmesi, uygulamadaki aksaklıkların ya da güçlü yönlerin ifade edilmesi, afete yönelik krize müdahale önerilerinin geliştirilmesi ve psiko-sosyal desteğin önemi ortaya çıkarılmıştır. Çalışma ile deprem olayının ardından sahaya giden sağlık profesyonellerinin deneyimleri ortaya konulmuş, sosyal politikaların uygulanabilirlikleri ve sahada duyulan ihtiyaçlar açığa çıkarılmıştır. Literatüre olumlu bir katkı sağlayacak bu araştırmanın sonucunda depremlere yönelik sosyal politikalarda öneriler sunulmuş ve sahadaki aksaklıkların profesyonellerin deneyimleri ile iyileştirilmesi için bir kaynak oluşturulmuştur.

1.4.ARAşTIRMANIN TANIMLAMALARI

Deprem:6 şubat 2023 Kahramanmaraş depremini ifade etmektedir.

Sağlık Profesyonelleri: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depreminde deprem sahasına giderek mesleki uygulamalar gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanı, psikolog, hemşire, doktor, sosyolog alanlarındaki meslek elemanlarıdır.

Krize Müdahale Uygulamaları: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrasında sahaya giden sağlık profesyonellerinin sahada yaptıkları gönüllü ve profesyonel tüm uygulamaları ifade etmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma 6 Şubat 2023 depremi sonrasında sahaya giden sağlık profesyonellerini (sosyal hizmet uzmanı, doktor, psikolog, hemşire, sosyolog) kapsamaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin herhangi bir TSSB (Travma Sonrası Stres Bozukluğu) tanısı almamış olması, deprem bölgesinde ikamet etmiyor olması, deprem sürecinde birinci derece yakınını kaybetmemiş olması başlıklarıyla kısıtlanmıştır.

Veriler 2024 Mart ve 2024 Mayıs aylarını kapsamaktadır.

Veriler araştırmaya gönüllü katılan katılımcılar ile sınırlandırılmıştır.

Verilerin deprem olayının ardından yaklaşık 1 yıl geçtikten sonra toplanması sebebiyle bazı deneyimler hatırlananlar ile sınırlıdır.

1.6. ARAŞTIRMANIN ETİK ÇERÇEVESİ

Araştırmanın etik çerçeve içerisinde ilerleyebilmesi için araştırmacı öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izin başvurusunda bulunmuştur. Hacettepe Üniversitesi'nin 19.03.2024 tarih ve E-12908312-300-00003437216 sayılı etik izni doğrultusunda araştırma başlatılmıştır.

Araştırmaya dahil olacak katılımcılara 'Bilgilendirilmiş Onam' formu sunulmuş olup katılım gönüllük esasına dayandırılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanmış 'Derinlemesine Görüşme Formu' ile katılımcıların sosyo-demografik

bilgileri ve deprem sahasına dair kısa bilgileri alınmıştır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formundaki tüm sorularda mesleki etik kodlar gözetilmiş olup, görüşmeler esnasında veri kaybının olmaması için ses kayıt cihazının kullanılabilmesi yönelik katılımcılardan gerekli onay alınmıştır.

Araştırma verilerinin güvenilirliği için katılımcıların görüşme esnasında kullanmış oldukları ifadeler değiştirilmeden veri analiz sürecine dahil edilmiştir. Araştırmanın raporlaştırılma aşamasında katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması amacıyla katılım sırasına göre çiçek isimleri ile kodlama yapılmıştır. Bu kapsamda Gül, Papatya, Karanfil gibi çiçek isimleri kullanılmıştır.

1.7. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının meslek elemanlarının tüm süreçle ilgili deneyimlerini açığa çıkararak nitelikte olduğu,
- Deprem sahasında deneyimi olan profesyonellerin ilgili soruları içtenlikle yanıtladığı,
- Araştırmaya katılan meslek elemanlarının saha deneyimlerini temsil edecek nitelikte multidisipliner bir nitelik taşıdığı,
- Çalışmaya katılan meslek elemanlarının görüşme öncesinde, sırasında ve sonrasında herhangi bir zorlanma yaşamadıkları, tüm deneyimlerini aktardıkları varsayılmaktadır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu kısmında kuramsal bilgilere, ulusal ve uluslararası alanyazında afet ve deprem özelinde aynı zamanda çalışmanın amacıyla ilişkili afet yönetimi, krize müdahale uygulamaları, psikososyal destek müdahalesi ve sosyal politikalara ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır.

2.1. AFET KAVRAMI

Türk Dil Kurumu “*Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım*” olarak tanımlamaktadır (TDK, n.d.). Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü ise afeti “*Büyük maddi zararlara, çok sayıda mal ve can yitimine yol açan olağandışı olay, yıkım*” olarak açıklamıştır (Türkiye Bilimler Akademisi, 2023). Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Açıklamalı Terimler Sözlüğü ise;

“Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay olmakla birlikte bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur” şeklinde afeti ifade etmiştir (AFAD,2023).

MEDAK (Medikal Arama Kurtarma Derneği)'nin yaptığı açıklamaya göre bireylerin fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplar yaşamasına neden olan sosyal yaşamı ve faaliyetlerini aksaklığa uğratarak geniş çaplı etkiler doğuran, yerel kaynakların kullanılarak çözüme ulaşamayacağı doğal, teknoloji ya da insan elinden meydana gelen durumların sonuçlarına afet denilmektedir (MEDAK, 2023). Afet, cana, eşyaya ve sosyal yaşama kısa/uzun vadeli sonuçları olan genelde ani ortaya çıkan ve belirli bir bölgeyi etki altına alan olaylardır (Sever ve Değirmenci, 2019).

Afet bir başka tanımlamayla *kaynağı değişken (doğa/ insan), beklenmedik şekilde gelişen ve toplumun tamamının ya da belirli bir kesiminin etkilendiği, çevreye zarar veren* olaylardır (Varol ve Gültekin, 2016). Doğal afetlerin sık ve

yoğun yaşanması insanların ölümüne ve toplumsal kaynakların zarar görmesine neden olmaktadır (Panwar ve Sen 2019). Çalışmalar doğal afetlerin çeşitli kanallardan ekonomik koşullara zarar verebileceğini, ev-otomobil-araba gibi kişiye ait kaynakların afetler sonucunda hasar görebileceğini hasarın çözülebilmesi için ekonomik kaynakların gerekli olduğunu ancak bireylerin de iş yaşamına kısa vadede geri dönemeyeceklerini, bu durumun sosyal yaşamı aksatacağını ifade etmektedir (Ratcliffe, 2020).

Doğal afetler, dünyanın jeolojik ve hava kaynaklı doğal süreçlerinden kaynaklanan büyük ve geniş ölçekli olumsuz olaylar olarak tanımlanmakta iken ölüm, travma ve mülke zarar verme etkileriyle insan yaşamına etki etmektedir (Saeed ve Gargano, 2022). Aynı zamanda sadece kişisel kayıp yaşayan bireyler için değil toplumun geneli için stresli durumları meydana getirebilmektedir (Roudini, vd. 2017).

Yaşamını sürdürdüğümüz dünyanın kendine has, zarar verici olayları bireyler için maddi ve manevi hasarlara neden olabilmektedir. İster doğa ister insani, isterse de teknoloji kaynaklı olsun insan hayatını etkileyen görece yıkıcı durumlara afet denilmektedir. Gerçekleşen doğa olaylarının afet olarak isimlendirilmesi için sosyal yaşamı aksatır nitelikte ölüm ya da maddi hasara neden olması da önemli bir ayrıntıdır. Buna ek olarak afet sonrası oluşan ekonomik ve sosyal açıdan çok boyutlu kayıplar da toplumun olay öncesindeki sosyal yaşam rutinine dönmesini etkileyebilmektedir. Afet durumları nüfus artış hızından, kontrolsüz ve hızlı yapılaşmadan, denetimsizlikten, sanayileşmeden, ormanların tahribinden, bilinç ve eğitim eksikliğinden etkilenerek şiddetlenebilmektedir (Şahin ve Üçgül, 2019).

Bazı durum ve olayların sonuçlarına vurgu yapan çalışmalar afetlerin genel anlamda tamamen doğal kaynaklı olmadığı olayların sosyal çevre destekli etkilerinin büyüyebileceğini ifade etmektedir (Gowran ve Donovan, 2021). Afetin tanımlarından biri de aniden ortaya çıkan fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplar uğratan, yaşam akışını etkileyen ya da kesintiye uğratan, toplumun öz kaynaklarıyla mücadele edemeyeceği doğal, teknolojik ve insan kökenli olaylardır (Dikmenli ve Gafa, 2017).

Ülkemizde ve dünyanın geride kalan her noktasında afet riskleri bulunmakta ve afetler yaşanmaktadır. Bu afet durumları koordineli hazırlık ve iş birliklerini ön plana almaktadır. Özellikle afet durumlarının yaşandığı hava koşulları, alt yapı durumları, kurtarma ekipleri hazır bulunuşlukları ve yeterlilikleri afetlere karşın hızlı ve etkili bir afet müdahalesini gerektirmektedir (Duda, vd. 2022). 6 Şubat 2023 Depremi'nin ardından ulaşım yollarının zarar görmesi ve olumsuz hava koşulları nedeniyle bölgeye ulaşım da zorlaşmıştır. Afet olgusunun ardından ilk üç gün içinde sağlık hizmeti talebinde, nitelikli sağlık ekiplerine duyulan ihtiyaçta ve deprem mağduru bireylere sunulan ilk müdahale gereksinimlerinde artış görülmüştür (Akbaslı ve Serin, 2024).

Yaşanan olayın fiziksel etkisi, ikame bölgelerine mesafe, ekonomik ve gelişmişlik durumu, kentleşme ve endüstrileşme, çevre kirliliği, bölgesel bilinç düzeyi ve afet durumlarına ilişkin önlem alma afetlerin etkilerini belirten ana faktörler olarak değerlendirilmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2011). Merkezinde bireyin bulunduğu ve çok boyutlu etkilerinin görüldüğü afetlerin ardından büyük zararlar oluşması nedeniyle hasarların indirgenmesi için planlanmış bir sistemin iş birliği ile yürütülmesi önem arz etmektedir (Yıldız ve Duruel, 2022).

Afetler meydana gelişlerine bağlı doğa ve insan temelli iki ana başlık altında toplanmaktadır. Doğa kaynaklı olan afetler, insan başta olmak üzere canlı veya cansız varlıklarda çeşitli boyutlarda (fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik) zarar oluşturan, sosyal aktivitelerin tamamen ya da kısmen aksamasına neden olan olaylar olarak ifade edilmektedir (Avdar ve Avdar, 2022). İnsan kaynaklı afetler ise neden/ sonuç ilişkisi bağlamında bireye bağlı gelişen olaylardır. Bu olaylar sanayi ve teknolojiye bağlı gelişmeler sonucunda ortaya çıkan durumlar olmakla birlikte sosyal yaşama olumsuz etkileri fazla olan olaylar olarak değerlendirilebilmektedir (Yavuz ve Laçiner, 2012).

Afetler maddi zarara yol açan, insanların ölmesine neden olan, fiziksel ve psikolojik zarara neden olan en önemlisi de bir sosyal grubun uyum sağlaması noktasında olanakların tüketildiği olağanüstü durumun bir sonucudur (Juan ve Ibor, 2005). Afetlerin bireysel bakım ve özenin haricinde kitle yardımlarını gerekli kıldığı, hayati sorunu olan ve genel sağlığı ciddi anlamda risk altında olan

kimseler için tedavinin iyileştirici ve önleyici niteliklerinin ön plana alınarak sunulması gerektiği de ifade edilmektedir (Korver, 1987).

Doğal ya da insani kaynaklar olsun bireylerin er ya da geç herhangi bir şekilde afetlerle karşı karşıya gelmesi muhtemeldir. Bu nedenle toplumların tehlikelere, doğal afetlere ve beraberinde gelen olumsuzluklara karşın temel güvenliği sağlamak ve yaşam kalitesini korumak amacıyla mali, sosyal, kültürel ve ekonomik tercihler yapmak durumunda olduğu ifade edilmektedir (National Research Council, 2012). Yapılan çalışmalar afetler ile bireylerin yerlerinden edildiklerini hatta afetler nedeniyle yerinden edilenlerin sayısının iç çatışma ve şiddet nedeniyle yerinden edilenlerden daha fazla olduğunu çok fazla ülkede afet yer değiştirmesinin görüldüğünü ifade etmektedir (IOM, 2021).

Bugüne kadar edinilen deneyimler toplumun baş etmek zorunda kaldığı doğal ve insan kaynaklı felaketlere hazırlıklı olmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Hazırlıklı olan toplumlar afetlerde ortaya çıkan teknik, organizasyonel, sosyal ve ekonomik olumsuzluklardan kısa sürede kurtulabilmektedir. Çünkü bir afet durumunda toplumun belirli, tahmin edilebilir ihtiyaçları vardır. Bunlar da acil yardım, aynı ve nakdi kaynaklar ve psiko-sosyal toparlanma çabaları olarak değerlendirilmektedir (Cimellaro, Reinhorn ve Bruneau, 2010).

Daha önce de bahsedildiği gibi toplumun kendi kaynaklarıyla baş etmesini zorlaştıran ve geniş kapsamlı etkileriyle işleyişi bozan olaylar “afet” olarak isimlendirilmektedir. Tehlikeyle yüzleşme, olumsuz şartlar ve karşılaşılan durumlara baş etme kapasitesinin yetersiz olması afet durumlarını tanımlamaktadır. Afetlerden sonra özellikle büyük yerleşim alanlarında sosyo-ekonomik kayıplar görülmektedir. Ulusal çapta görülen afet etkilerinden biri de göç ve eğitimidir. Temelde mekan değiştirme olayı olarak görülen göç deprem gibi beklenmedik bir doğa olayı ile meydana geldiğinde daha sarsıcı olabilmektedir. Ek olarak sosyal yaşamın temel rutini olan eğitimin aksaması da hem çocukların gelişimlerini olumsuz etkilemekte hem de günlük yaşam rutininin bozulmasına neden olmaktadır (Atalay, 2023).

Afetlere karşı alınan tedbirlerin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişim gösterdiği, afet sürecinde topluma yönelik güvenliğe daha fazla kaynak ayrıldığı görülmektedir. Literatür afet, gelir ve güvenlik arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Gelir arttıkça güvenlik talebi de artmaktadır. Yani bireylerin gelir seviyesi arttıkça ek maliyetli tedbirler alınabilir ve risklere yanıt verme oranı artar. Gelir seviyesinin haricinde yüksek eğitim seviyesi ve işleyen finansal sistemleri olan az nüfuslu hükümetlerin daha az kayıp yaşadığı ifade edilmektedir (Toya, Skidmore, 2007).

Afetlere dayanıklı topluluklar rehberinde Hyogo Eylem Çerçevesi'nin öngördüğü şekilde afet riskinin azaltılması için temalar belirlenmiştir. Risk değerlendirmeleri, eğitim, risk yönetimi, kırılğan grupların korunması, afete hazırlık ve eylem başlıkları bahse konu temalardan olmakla birlikte merkezi ve yerel yönetimin çalışma alanındadır (Twigg,2009).

Afetlerin en temel özelliği ne zaman meydana geleceğinin bilinmemesidir. Bu durum afetlere ilişkin ön planlama sistemlerini oluşturmayı da zorlaştırmaktadır. Acil durumlarda afet müdahalesine ilişkin odaklanılan en temel konu afet yönetim sürecidir. Afetlerde kaynak sağlayan sorumluların kapasiteleri, arama-kurtarmaya ilişkin planlamaları ve acil ihtiyaçlara ilişkin bilgilerin entegrasyonu mutlaka bilinmeli ve geliştirilmelidir (Rawls ve Turnquist, 2010). Buradan hareketle afetlerde bilgi akışının da önemli olduğu bilinmektedir. Özellikle doğal afetlerde kişisel bilgiler otorite temsilcilerinden, aile büyüklerinden, toplum liderlerinden alınabilmektedir. Ancak özellikle afet dönemlerinde kişisel bilgilerin doğrulanması gerektiğini ve beklenen tehditlere karşı hızlı önlem alınması için topluluğu düzenleyecek toplantıların organize edilmesi önerilmektedir (IOM,2010).

Afetlerin son dönemlerde daha çok etki bıraktığı görülmektedir. Nüfus yoğunluğundaki artış, ekonomik kayıplar, yapısal hasarlar ve afet sonrası etkilenen toplumların kırılğanlığı afet sonrası süreci derinleştirmektedir. Afetler belirli kurum ve yapılara daha çok ihtiyaç duyulan dönemleri meydana getirebilmektedir. Bu kurumlardan biri de hastanelerdir. Afetlerde artan sağlık taleplerine gerekli cevapların verilmeyişi insan yaşamına yönelik daha ciddi

tehditleri meydana getirebilmektedir. Bu nedenle de Dünya Sağlık Örgütü, *Sahra Hastaneleri* tanımını geliştirmiştir. Afet gibi acil durumlarda, ivedi ihtiyaçları gidermek açısından mobil, bağımsız yeterli sağlık tesislerinin kurulması gerektiğine karar verilmiştir. Afet söz konusu olduğunda etkilenen bölgelerdeki hastanelerin sağlık hizmetleri verememe durumlarına karşın ilgili hastaneler aktif olarak çalışmaktadır (Bıçakçı ve Nevruz, 2020).

İnsanı doğrudan ya da dolaylı da olsa etkileyen ve çeşitli açılardan zarar veren afet olgusunun yüzyıllardır devam ettiği bilinmektedir. 2015 yılında Türkiye'nin afet profilini açıklayan Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu 1995-2014 yılları arasında 20 milyondan fazla insanın yaşamını kaybettiğini açıklamıştır. International disaster database EM-DAT (Uluslararası afet veritabanı) ise 2000-2019 yılları arasında 7,348 afet olayı yaşandığını, 1,23 milyon insanın vefat ettiğini, 4 milyondan fazla insanın etkilendiği ve yaklaşık 3 milyon dolar ekonomik zarara yol açtığını raporlamıştır (CRED, 2020). Aynı rapor 2022 yılında 387 doğal afet olayının yaşandığını (31 deprem), 30,704 kişinin vefat ettiğini, 185 milyon kişinin etkilendiğini ve 223,8 milyon dolar ekonomik zarara uğrandığı belirtmiştir (CRED, 2023). Afetlerde bireylerin yakınlarını, tanıdıklarını kaybetmiş olmaları bir yana doğrudan yas süreci yaşamayanların da psikolojik desteğe ihtiyaç duyabileceği açıklanmaktadır. Afet sonrasında gerekli ve yeterli açıdan psikolojik destek görmeyen bireylerin farklı şekillerde ruhsal sorunlar yaşayabileceği ve bu travmatik deneyimin insan yaşamını çok boyutlu etkileyebileceği ön görülmektedir (Köroğlu,2018).

Afetlerin sayısının ve sıklığının artması hükümetlerin bu alanlarda çalışmalar yapması ve kendilerini geliştirmeleri gerektirmektedir. Afet olaylarına karşın yenilikçi yaklaşımların toplumun hazırlıklı olma koşullarında da güçlenmeye neden olacağı değerlendirilmektedir. Afetlere karşı erken uyarı sistemlerinin, çoklu tehlike müdahale platformlarının ve çeşitli çevre analizlerinin senaryolaştırmaya dayalı simülasyon çalışmalarıyla acil durum hazırlıklarının ülke çapında geliştirilmesi noktasında faydalı olduğu görülmüştür (IOM, 2022).

Yaşamın sürdürüldüğü coğrafyada deprem, heyelan, sel, çığ, nükleer patlama, yangın, taşkın, fırtına, kıtlık, savaş, göç, terör saldırıları, kuraklık gibi afet

durumlarına neden olabilecek birçok durum meydana gelebilmektedir. Bu afet olaylarının oluş anından öncesinde, sırasında ya da ardından görülen risklerin, hassas noktaların ve geliştirilmesi gereken noktaların değerlendirilerek uygulamalara dönmesi uzun sürelerdir birikmiş afet bilincini oluşturmaktadır. Bazı türden afetler yerel özellikler taşıırken yakın çevre destekleri ile süreç koordine edilmektedir. Bazı afetler ise hem merkezi hem de bölgesel olarak büyük etkiler bırakabilmektedir. Afet olayı sonrası yapılması gereken ise bu duruma karşı deneyimleri olan bireylerin bilgi ve tecrübelerini paylaşmalarıdır (Kuzey ve Göçgen, 2021).

Farklı kurumların farklı afet tanımları kullandığı bilinmektedir. Medikal açıdan afeti değerlendiren kurumlar temelde acil, medikal yardıma ihtiyaç duyan kişilerin sayısı ve gereksinimlerini medikal kurumların yeterliliklerini, tıbbi kaynakların durumunu vurgulamaktadır. Kurumların tanımlamalarının çeşitlenmesi bazı durumlarda "afet" noktasındaki olayların kabul görmediğini yansıtırken buradaki sağduyuyu olumsuz etkileyebilmektedir. Çalışmalar, afetin dar tıbbi tanımla tanımlanmaması gerektiğini, bilimsel bilginin böylece göz ardı edilebildiğini, ailelerin yaşamış olduğu kayıp ve yas süreçlerinin de önemli olduğunu vurgulamaktadır. Medikal afet çalışmaları ile akut tıbbi bakımı bu nedenle ayırt etmenin gerekli olduğu da belirtilmektedir (Weisath,2004).

Yukarıda afet tanımına, afetler konusunda kurumsal değerlendirmelere ve afetlerin etkilerine yer verilmiştir. Afetin temelde birbirine benzer ancak özelde farklı bakış açılarıyla değişkenlik gösteren tanımlamaları mevcuttur. Aşağıda ise afet tanımlamasından hareketle afet çeşitleri tanımlanmıştır.

2.2. AFET ÇEŞİTLERİ

2.2.1. Doğal Afetler

Afet Araştırma ve Epidemiyoloji Merkezi doğa kaynaklı afetleri; *jeofiziksel, hidrolojik, meteorolojik, klimatolojik, biyolojik ve uzay kaynaklı* olmak üzere altı grupta sınıflandırmış, Afet Komisyonu (2022) dolu, sel, taşkın, don, orman

yangınları, kuraklık, şiddetli yağış, şiddetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtınayı ülkemizde en sık görülen doğal afetler olarak sıralamıştır.

Bir başka sınıflandırmada ise aynı doğal afetler ani ve yavaş gelişenler olarak iki ayrı grupta sınıflandırılmıştır. Yavaş gelişenler grubunda; don, kuraklık, kıtlık var iken ani gelişenler grubunda; deprem, sel, su taşkını, toprak kayması, kaya düşmesi, çığ, fırtına, hortum, volkan ve yangın bulunmaktadır (Medak, 2023).

Deprem, sel, kasırga, fırtına, orman yangını, volkanik patlama ve toprak kayması uzun yıllardır dünyanın görünümünü şekillendiren doğal afetler olarak değerlendirilmekte iken yerleşim, tarım ve alt yapı gibi toplumsal gelişmelerin de doğal afetlere kaynaklık edebileceği ifade edilmektedir (Chaudhary ve Piracha, 2021).

Bazı doğal afetlerin insan yaşamını olumsuz yönde etki edecek sonuçları bulunmaktadır. Örneğin, kuraklık sonucunda yetersiz beslenme ve açlık sorunları, deprem ile bağlantılı olarak ezilmeler, yangınlar sonucunda çevre hasarı, seller ile boğulma riskleri, kasırga ve tayfunlar sırası/sonrasında mülk hasarları ve volkanlar sonucunda zararlı gazlar görülmektedir (March, 2002).

Doğal afetler başta can kayıpları olmak üzere ekonomik kayıplara, çevresel hasarlara neden olan olaylar olarak tanımlanmakta iken afetlerde yardım gönüllülerinin etkilenen bölgelerde iyileştirme ve yeniden inşa süreçlerinde önemli niteliklerinin olduğu bilinmektedir (Satoh, vd. 2018). Doğal afetlerde çok sayıda insanın etkilenmesi, geniş ölçüde can ve mal kayıplarının meydana gelmesi, ilgili kaynakların yetersiz kalması ile dış kaynaklara ihtiyaç duyulabilmektedir (Nios, n.d.).

Doğal afetler fiziki kayıplara, can kayıplarına ve ciddi/hafif yaralanmalara, ev ve iş yerlerinde hasara sebebiyet vermekte iken doğrudan ve dolaylı ikincil maliyetler yaratmaktadır. Kamu kaynakları, sermaye birikimleri, altyapı ve nüfusa ait ekonomik etkiler doğrudan maliyetler iken afetlerin ardından zaman içinde yaşanan durumlar ise dolaylı etkiler (Avdar ve Avdar, 2022) olarak ifade edilmektedir.

Doğal afetler yaşama açısından risk faktörü büyük olan ülke ve şehirlerin bölgesel uyumlarını da artırmak adına alınan önlemlerde nitelik analizinin yapılması, riski değerlendirmek için jeolojik özelliklerin, kaya oluşumlarının, fay yapılarının, bitki örtüsü indekslerinin, afet noktası yoğunluklarının, nehir sistemlerinin, yol etki mesafeleri ve ortalama yıllık yağış miktarlarının mühendislik açısından değerlendirilmesi önerilmektedir (Li, vd. 2021).

Yapılan çalışmalar doğal afetlerde yaşanan ölüm ve yıkımları önlemek için merkezi hükümetin gerekli çalışmaları yaptıklarında koruyuculuğu başarabildiklerini ifade etmektedir (The World Bank, 2010). World Weather Watch and Tropical Cyclone Programmes (Dünya Hava Durumu İzleme ve Tropikal Kasırga Programı) doğal afetler için tahmin yeteneklerinin geliştirilmesinin önemine ve bölgesel bazda teknik iş birliklerinin organize edilmesine vurgu yapmaktadır (World Meteorological Organization, n.d.).

Doğal afetler küresel çapta 100 milyonu genç olmak üzere nüfusun çeşitli gruplarında post-travmatik stres sendromu gibi ruhsal etkilere neden olabilmektedir (Betty, 2021). Bunların haricinde büyük çaplı ölümlere de neden olabilmektedir. 2011 yılında meydana gelen Great East Japan depremi (9,0) 6 dk. sürmüştü ve yaklaşık 20,000 kişinin ölümüne, 2848 kişinin kaybına ve 210 milyon dolar hasara neden olmuştur (Taniguchi ve Lee, 2020).

Doğal afetlerde müdahale sürecini destekleyen bazı kaynaklar vardır. Sosyal medya afet müdahalesi uygulamalarında etkili olsa da yaşanabilecek uzun süreli elektrik kesintileri teknolojiye güveni de sarsabilmektedir. Aynı zamanda sosyal medyanın kötü niyetli kullanımında cezai sorumlulukların varlığının devam etmesi gerekmektedir. Deprem gibi büyük çaplı doğal afetlerde merkezi hükümetin sosyal medya kanallarından doğru, etkili haber ulaştırması sağlanabilirken afet durumlarında kullanılan kişisel bilgiler kurtarma amaçlı olmaktadır (Lindsay, 2011).

Bazı kaynaklar depremlerin birkaç saniyeden, birkaç dakikaya kadar sürebildiğini, genellikle düşük hacimli ses veya etkilerden yük treni kadar gürültülü olabilecek bir noktaya kadar ulaşabildiğini belirtmektedir. Aniden ve ön görülmez bir şekilde

ortaya çıkabilen depremler, yılın herhangi bir zamanında da görülebilmektedir. Yaşadığımız coğrafyada çoğu depremin fark bile edilmediğini, yer kabuğunun daima hareket halinde olduğunu da ifade eden kaynaklar bulunmakla birlikte okulları, evleri, köprüleri, barajları, otoyollarını yani tüm yaşam alanlarını yıkan ve çok büyük zarar verenler de görülebilmektedir (The National Child Traumatic Stress Network, 2023).

Çalışmalar, deprem gibi afet durumlarına hazırlıklı olmanın yaşanacak kayıpları önlediği ya da azalttığı, kamusal ve sosyal medyanın afet önleme konusunda işlevsel bir yapıya sahip olması gerektiği ve medya içeriğinin afet hazırlık, sonrası süreçlerinde risk azaltıcı etkisinin olduğunu değerlendirmiştir (Abicho, 2017).

Doğal afetler, atmosferik, jeolojik ve hidrolojik kaynaklı meydana gelebilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere doğal afetler depremleri, volkanik patlamaları, toprak kaymalarını, tsunamileri, selleri ve kuraklığı içermektedir. Doğal afetler sağlık, sosyal ve ekonomik sonuçlara hızlı ya da yavaş nitelikte karşı karşıya gelmemize neden olabilmektedir. Doğal afetlere meydan okumak ülkelerin gelişmişlikleri ile doğrudan alakalıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, kaynak, altyapı ve afete hazırlık sistemlerinden yetersiz oldukları için afetlerin sonuçlarından daha kötü etkiler alabilmektedir (Watson, Gayer ve Connoly, 2007).

Doğal afetler insanoğlunun başına gelen en kötü olaylardandır. Açtığı zararlar uzun yıllardır konuşulmaktadır. Doğal afetlerin açtığı zarar ve ortaya çıkardığı yıkımın toplumun sosyo-kültürel düzeyiyle yakından ilgili olduğu bilinmektedir. Doğal afetin etki düzeyi arttıkça ulusal ve uluslararası ihtiyaç duyulan yardım ve kaynaklar da artmaktadır (Strömberg, 2007).

Doğal afetlerden olan deprem: *“Tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda meydana gelen enerjinin sismik dalgalar hâlinde genişleyerek geçtikleri yerleri ve yeryüzünü kuvvetli şekilde sarsması olayı”* olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014). Yer kabuğundaki kırılmalar sonucunda beklenmedik biçimde ortaya çıkan ve titreşimler halinde

yayılan sarsılma olayı deprem olarak bilinmekte bu nedenle genellikle erken uyarı sistemleri de kullanılmaktadır (MEB,2023).

Ülkemizin %95'i önemli fay hatları üzerinde bulunmakla birlikte risk altındaki yerleşim alanlarındandır. AFAD (2021) 2020 yılı doğa kaynaklı olay istatistiklerine bakıldığında deprem %35,47 ile diğer doğa olaylarına göre en yüksek veriye sahiptir. Veriler 905 olaydan 321'ini (4.00 ve üzeri) deprem, 270'ini diğer (fırtına, dolu, aşırı kış olayları), 177'sini sel ve su baskını, 107'sini heyelan, 17'sini kaya düşmesi 11'ini çığ ve 2'sini obruk oluşumu olarak ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin coğrafi olarak konumunun depremler açısından aktif olduğu ifade edilirken bu durumun bölge nüfusu için risk teşkil ettiği ve savunmasız hale getirdiği belirtilmektedir. Afet ve Acil Durum Veri Tabanı (EM-DAT) 1900'lü yıllardan 2020 yılına kadar Türkiye'de gerçekleşen depremler değerlendirilmiştir. EM-DAT bahse konu tarih aralığında verdikleri hasar, can kayıpları, sosyal sistemlere olan etkileri bağlamında kriterlerine uygun 90 deprem sınıflandırılmıştır (CRED, 2023).

Dünyanın aktif deprem kuşağı Akdeniz, Alp, Himalaya ayrıca Doğu Anadolu, Kuzey Anadolu ve Batı Anadolu Fay hatlarında olan ülkemizde deprem tehlikesi oldukça yüksektir. 1939 Erzincan, 1976 Çaldıran, 1999 Düzce ve 1999 Gölcük, 2003 Bingöl, 2011 Van, 2020 Elazığ ve 2020 İzmir ve 2023 Kahramanmaraş depremleri ülkemiz tarihindeki önemli depremlerdendir (Kişi, 2022).

Deprem, fay düzlemlerinde toplanmış enerjinin, beklenmedik biçimde boşalması ve sarsıntıların yayılması sonucu oluşan yer hareketleri olarak ifade edilirken yapı hasarlarına, can kayıplarına ve ardından başka afet olaylarının oluşmasına bunun sonucu olarak da ekonomik ve kültürel zararlara neden olabilmektedir (Şimşek ve Gündüz, 2021). Deprem bir doğa olayı olmakla birlikte çalışmalar gerçekleşmesini engellemenin mümkün olmadığını ancak önemler alınabileceğini ifade etmektedir (İşçi, 2008). Alınacak önlemler arasında, yerleşim bölgelerinin uygunluk tespiti, yapıların depreme dayanıklı hale getirilmesi, sigortalılığın artırılması, hane içi koruma önlemlerinin alınması, doğal gaz-su gibi

tesisat sigortalarının otomatikleştirilmesi ve hane içi deprem planı hazırlanması bulunmaktadır.

Depremler meydana geldiğinde toplumda çok büyük korku oluşturmaktadır. Bu nedenle de etkileri uzun süre devam etmektedir. Bu nedenle depreme karşı alınacak önlemler psikolojik, ekonomik, fiziksel boyutlarda afete hazırlığı kolaylaştırmakta ve topluma fayda sağlamaktadır (Işık, vd. 2012).

Depremler fiziki kayıplara, ekonomik, sosyal ve psikolojik etkilere neden olmaktadır. Çalışmalar depremi iki boyutlu etkiler ile sınıflandırmaktadır. İlk boyutu; ulaşım, sanayi, enerji, konut ve altyapı alanlarında iken ikinci boyutu, birincilerden sonra meydana gelen çok boyutlu durumları ifade etmektedir. Örneğin salgın hastalıklar, ekonomik sarsıntılar, kamu kaynaklarının tükenmesi bu ikincil durumları açıklamaktadır. Depremin topluma olan etkileri bir yana kişisel etkileri de oldukça önemlidir. Depremi doğrudan yaşayanlar, depremi yaşayanların yakınları, mağdurlara destek sunan kişiler ve duruma medya/iletişim araçları gibi kanallarla tanık olan kişiler depremden direkt etkilenmekte ve çok boyutlu etkilerine maruz kalmaktadır (Aral ve Tunç, 2021).

Yukarıda doğal afetlerin tanımı etkileri ile deprem afetinin tanım, sıklık ve etkileri ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın devamında insan eliyle olan afetler konusunda açıklamalara yer verilmiştir.

2.2.2. İnsan Eliyle Olan Afetler

AFAD (2022) Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü 'ne göre İnsan Kaynaklı Afet: "Politik ve insan faktörlerinin etkin olduğu savaşlar, iç çatışmalar, terör eylemleri, büyük göçler, endüstriyel kazalar gibi olaylar ve bunların doğurduğu sonuçların tümü" olarak tanımlanmaktadır. Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi için "nükleer, biyolojik, kimyasal, taşımacılık, endüstriyel, aşırı kalabalık kaynaklı, göçmenler ve yerlerinden edilenlerin kaynaklık ettiği kazalar" insan eliyle olan afetlerdendir.

İnsan kaynaklı afetler konusunda önemli bir nokta felaketlerin, fiziksel etkilerinin dışında sosyo-kültürel sistemde tehlikeleri meydana getirmesi ve kültürel inançları, normları aksaklığa uğratması ve etkileriyle baş etme konusunda zorluk yaşatmasıdır. Buradan hareketle insan eliyle olan afetler arasında yangın, kara-deniz-demir-hava yolu kazaları, endüstriyel kazalar, nükleer kazalar olduğu söylenebilmektedir. Yangınlar hızlı bir biçimde yayılmakta ve kısa zamanda kapsamlı hasara kaynaklık etmektedir. Araç sayısı, kural ihlali, yüksek hız, alkollü kullanım, bakımları aksaklıkları; karayolu olaylarına kaynaklık edebilmektedir. Biyolojik hatalar, bilinçli hasar verme, doğal heyelan; demiryolu olaylarına neden olabilmektedir. Teknik aksaklıklar, yangın, kötü kullanım, hava durumu, suç unsurları hava yolu kazalarına sebep olabilmektedir. Hava sistemi ya da yük sorunları ise denizyolu kazalarını oluşturabilmektedir (Gökçekuş, vd. 2018).

EM-DAT veri tabanında 2020 yılı için insan kaynaklı afetlerin yaşanma sıklığı sıralanmıştır. Veriler ulaşım kazalarındaki yığılmaya dikkat çekmiştir. Kazaların afet niteliği taşıyabileceği can kaybı, alınan hasar ve etkileri ile değerlendirilmiştir. Bu açıdan kara, deniz ve hava yolları için kaza yaşanmaması için kurallara uymaya dikkat çekilmesi ve risk çalışmalarının yapılmasına özen gösterilmesi ön plana çıkmaktadır (Çelik, vd. 2020).

Teknolojik afetler de günümüzde insan kaynaklı yaşanan doğal afetlerden değerlendirilmektedir. 1900-2022 yılları arasında yaşanan afet durumları değerlendirildiğinde teknolojik afetlerin ikinci sırada yer aldığı, sanayileşme, zararlı yakıtların kullanımı ve hava kirliliğinin iklim değişimine neden olduğu ancak insan eliyle ve doğal yoldan oluşan afetlerin birbirini etkilediği, böylece afet sıklığının artabildiği değerlendirilmiştir (Usta,2023).

Zaman içinde toplumsal ve teknolojik gelişmelerle yeni afet türleri görülmekte iken bilinen doğa kaynaklı afetlerin yıkıcı etkilerinin arttığı, örneğin; depremler sonrasında nükleer santrallerde kazalar olduğu veya füze denemelerinin de tsunamileri meydana getirebildiği görülmektedir (İnce, 2020).

Çevre kapsamında, endüstriyel afetlerden toksikolojik afetlerin önlenmesi ve müdahalesi için güncel toksik alanların tanımlanması, ilgili maddelerin kullanım

alanlarındaki hatalı bilgilerin kontrolü, olası çevre zararlarında tedavi süreçlerinin değerlendirilmesi ve nakliye aşamasında risk planlanması da oldukça önemlidir (Margini, 1987).

Yavaş gelişen ve yaygın olan olayların afet kapsamında değerlendirilmeyeceği ifade edilse de savaş ve teknolojik gelişmelerin, silahlanmanın can ve mal kaybına neden olduğu savaş, çatışma, terör saldırılarının insan kaynaklı afetler kapsamında değerlendirildiği ve afet ile mücadelede de ihtiyaçların tespitinin bu açıdan önemli olduğu bilinmektedir (İnce, 2019).

Afet olaylarından sonra sosyal çevrede karmaşık bir biçimde savaş ve iç çatışmalar görülebilmektedir. Örneğin, Suriye'deki 2006-2010 kuraklığında iklim faktörlerinin rolü onunla ilişkilendirilen Suriye İç Savaşı'ndaki insanların rolünü geri plana atmaktadır. Kuraklık bir doğal afet olsa da insanlar tarafından uzun süreli kötü su yönetimi ve kaynakların aşırı kullanımı ile kuraklık koşullarının oluşabileceği ve Suriye yönetiminin insani krizi önleyecek şekilde önlem alamadığı ifade edilmektedir (Peters, 2022). Afetlerin iç dinamiklerini dikkate alarak olaylar ile çatışmaların birbiriyle uzak olaylar olmadığını görebilmek, olayların birbirlerini tetikleyebileceğini göz önünde tutmak, afetlerin güvenlik açıkları oluşturabileceğini ve sosyal çerçevenin kendi içinde ilişkisel bağlarının olduğunu değerlendirmek gereklidir (Reinhardt ve Lutmar, 2022).

Afetlerin ülkelerin sosyal statülerine olası etkilerinden bahsedilmiştir. Buradan hareketle de temelde insan kaynaklı afetlere müdahale ve kurtarma hizmetlerinin hükümetin sorumluluğu olarak algılandığı büyük afetler söz konusu olduğunda dezavantajlı nüfusun hazırlıklı olması ve yanıt verebilmesi için farkındalıklarının geliştirilmesinin gerektiği ifade edilmektedir (Adler, 2010).

Yapılan çalışmalar afet sonrası müdahalede birden fazla faktöre hazırlıklı olmanın önemine vurgu yapmaktadır. Örneğin deprem sonrasında enfeksiyon kapam hastaların sayısında artış olduğu ve bu noktada salgınların artma riskinin bulunduğu açıklanmaktadır. Afetlerin getirisi olan belirsizlikleri çözebilmek amacıyla çok boyutlu senaryoların çalışılması, karar vericilerin ise tekil ve çoklu

afetler için multidisipliner senaryolar hazırlaması gerekmektedir (Aydın ve Çetinkale, 2023).

Afetlerle ilgili çalışmaların hatta afetlerin ne kaynaklı olursa olsun etkisini azaltmaya çalışan uygulamaların kökeni eskiye dayanmaktadır. İnsan eliyle gerçekleşen doğal afetler çoğunlukla kalabalık grupların kontrol edilememesiyle riskli hale gelmektedir. Çatışma, savaş gibi durumlarda yaşanan kaos toplumu etkilediğinden planlama ve ihtiyaç değerlendirmesi noktasında gerekli mal ve hizmetlerin kontrolü çok önemlidir. Temelde ani gelişen ve insana bağlı afetlerde ilgili kontrollerin sağlanması zorlayıcı olabilmektedir. İnsani müdahaleler genellikle acil yardımla ilgilenirken uzun vadeli çalışmalar kalkınma odaklı ve ilgili kurumların görev ve yetkilerini geliştirme odaklıdır. Sonuç olarak uluslararası toplumlar gerek doğal gerek insan kaynaklı gerekse de teknolojik kökenli olsun insanların yaşam koşulları üzerindeki etkilerini azaltmak için önemle çaba göstermektedir (Brien, vd. 2006).

İnsan tarihinde tanık olunan birden fazla olay, doğal kökenli olmasa da afetlerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle 1940'lı yıllarda yaşanan Hiroşima ve Nagazaki olayları binlerce insanın ölmesine, çevrenin tahrip olmasına, sosyal yaşamın sekteye uğramasına neden olmuş ve uzun vadeli etkiler bırakmıştır. Savaşlarda, terör eylemlerinde, iç ve dış çatışmalarda kullanılan kimyasal maddeler toksikolojik etkilere neden olabilmektedir. Bölgenin coğrafi özellikleri, sanayileşme, kentleşme gibi faktörler özellikle de günümüzde ülkelerin silahlanma yarışları toksikolojik olayların yaşanmasına kaynaklık ederek çok sayıda canlının yaşamını tehlikeye atma niteliği taşımaktadır (Polat,2023).

Günümüzde insan kaynaklı doğal afetlerden sayılan çatışma ve savaşlar can kaybının yanı sıra istihdam, barınma, beslenme, güvenlik alanlarında da riskler barındırmaktadır. İnsan kaynaklı yaşanan afetler sonrasında güvenli olmayan yerlerde görev yapan kişiler görece acil durum çalışanlarıdır. Toplumda önemli bir role sahip olan bu kişilerin ilgili eğitimleri almaları, toplumsal norm ve kuralları bilmeleri aynı zamanda yerel kaynaklara hakim olmaları oldukça önemlidir (Gündoğdu ve Ünal, 2020).

Yukarıda da bahsedildiği gibi insan kaynaklı afetlerin birden çok çeşidi vardır. Her bir afetin sosyal yaşamı etkileyen sonuçları da bulunmaktadır. Buradan hareketle küreselleşen dünya da kaynakların durumu, bireysel ilişkiler, kurumsal politikalar ve doğal afetlerin etkilerinin birbirinden bağımsız değerlendirilmemesi ve evrensel refah için önlemlerin alınması oldukça önemlidir. Afet tanımı ve gruplandırılmasının ele alınışından sonra afet yönetimi kavramı açıklanmıştır.

2.3. AFET YÖNETİMİ

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü "*Afetlerin olumsuz etkilerini öncesinden azaltmak, risklere hazırlanmak, erken uyarı sistemleri kurmak, müdahale ve sonrasında iyileştirme çalışmalarını etkin planlamak amacıyla toplumsal açıdan yönetim, örgütlenme, eylem planı niteliğindeki çalışmaların tümü*" olarak afet yönetimini tanımlamaktadır (TÜBA, 2023).

Afetlerin zamanları ve etkileri bilinemeyeceğinden olası bir duruma hazır olmak gerektiği düşünülmektedir. Risk analizleri ile gerekli tedbirlerin alınması için bireylerin afet durumlarında yapılacaklar ya da kaynaklarla ilgili gerekli ve yeterli bilgiye sahip olmaları afet durumlarından olabildiğince az etkilenmeleri için planlanan çalışmalara da afet yönetimi denmektedir (Aydemir, 2021).

Afet yönetimi, ilgili olayın can ve mal kaybına sebebiyet vermemesi, kayıpların etkisinin azaltılması ve afet sürecinin tamamında yapılması gerekenlerin bütünü olarak ifade edilmekle birlikte günümüzde afet yönetim sisteminin kriz yönetimi ve risk yönetimi ile geliştirildiği görülmektedir (Şahin ve Üçgöl, 2019).

Center of Excellence in Disaster Management and Humanitarian Assistance (Afet Yönetimi ve İnsani Yardımda Mükemmelliğin Merkezi) ve World Wide Web'in afet yönetimindeki metotlar;

- Uzman listelerinin yapılması,
- Ulaşılabilir bir afet veri tabanının yapılandırılması,
- Benzer uygulamaları ve pratik eğitimlerin yaygınlaştırılması olarak ifade edilir (Piper, Burkle ve Murray, 1997).

Afet yönetimi bir döngü olarak bazı kavramları temel almaktadır. İki ana başlıktan oluşan afet yönetimi risk yönetimi ve kriz yönetiminden oluşmaktadır. Risk yönetiminin ana bileşeni tehlikelere karşı hazırlık, risk ve zarar azaltma başlıkları ile çerçevelenmektedir. Kriz yönetimi ise riskleri içermekte iken müdahale odaklı iyileştirme ve yeniden yapılanmaya odaklanmıştır. Geçmiş görece mekanik, geleceği ise dinamik gören bu yaklaşımda olaydan öncesi tehlikeleri ve hazırlığı olaydan sonrası ise riskleri ve müdahaleyi değerlendirmeye almaktadır (Kahraman, vd. 2021).

Türkiye afet yönetimi stratejisi 2023-2030 yıllarını kapsayan Afet Risk Azaltma Planı'nda açıklanmıştır. Taktiksel olarak ülkemizde üç önemli plan vardır. *Afet Risk Azaltma Planı, Afet Müdahale Planı ve Afet Sonrası İyileştirme Planları* bulunmaktadır. Bu planların eylem odaklı çalışmaları mevcuttur. Bunun sonucunda 91 ilde il afet düzeltme planı ve afet müdahale planları ayrıca oluşturulmuştur. İl afet risk azaltma planları il bazında güvenliği sağlama, afet risk azaltma bilincini geliştirme, paydaşlar arasındaki ilişkiyi iyileştirme ve afet sonrasında müdahale ve iyileştirme çalışmalarına dair kaynakları korumayı amaçlamaktadır (TARAP, 2022).

Afet yönetimi sürecinde özel takım, alet, ilaç ve destek ekiplerinde etkin çalışabilecek kişilerin olması ve kriz planlarının kapsamlı ve koordine yapılması oldukça önemlidir (Koschey, 1997). Doğal afetlerin devamında ortaya çıkabilecek durumlara karşı halk sağlığı uygulamalarında ise hazırlıklı olmak, yemek ve su temini başta olmak üzere kaynaklanabilecek bulaşıcı hastalıkların önlenmesinde yönetim stratejilerinin kritik bir rol oynadığı bilinmektedir (Hardy ve Kendall, 2000).

Afete ilişkin planlama söylemleri, tehlike ve kırılganlık paradigmaları ile çerçevelenmiştir. Tehlike, afetler ile meydana gelen ve normal sosyal yaşamın sürdürülebilirliği için özel önlemleri gerektiren anormal çevresel olayları ifade etmektedir. Kırılganlık ise afetleri, sosyal ve politik olarak değerlendirmektedir. Bu açıdan afet yönetiminde siyasi eylemlerin savunmasızlığa karşı etkili olabileceği ortaya çıkmaktadır (Mosurska, vd. 2023). Etkili ve yetkin sosyal/ekonomik politikalar afet yönetiminde toplumu güçlendirmektedir.

Afet süreçlerine ilişkin farkındalık çalışmaları farklı kurumlarda gerçekleştirilmektedir. 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda afet ve acil durum yönetimi el kitabı yayınlanmıştır. Burada depreme özel olarak bir prosedür planlanmıştır. Süreç “*Yere çöküp, hedef küçültün, başınızı, ensenizi ve olabildiğince vücudunuzu koruyun*” olarak düzenlenmiştir. Prosedürde hafif şiddet, orta ve ağır şiddette yapılacaklar ayrıca farklı ortamlarda yakalanma durumlarında da önemli noktalara vurgu yapılmıştır (MEB, 2010).

Toplumsal aksiyonların yanında bireysel faaliyetler de önem arz etmektedir. Afet yönetiminde afet bilincinin yerleşmesi için risklerin, tehditlerin ve olası tehlikelerin oluşturacağı zararlardan korunma, bilgilenme ve hazırlıklı olma süreçleri değişen sosyal çevre koşullarına uygun yapılandırılmalı ve büyük olaylara müdahale edilirken bireysel sorumluluk da öncelik haline getirilmelidir (Avcı, 2023).

Afet yönetiminde kaynakların durumu güncel tutulmalıdır. Doğal afet sonucunda tıbbi açıdan sağlık hizmetlerine dair personel ve tesislerin kapasitelerinin aşıldığı görülmekte iken afetlere hazırlık süreçlerinin nükleer /endüstriyel kazalar, yangınlar, terör eylemleri, iç/dış çatışmalar, seller, salgınlar ve kuraklık gibi çeşitli olayları kapsaması gerektiği bilinmektedir (Cheng ve Yuhan, 2002).

Afet yönetimi süreci olayın tüm aşamalarında ve stratejilerinde kaynakların aktif kullanımını ve acil durum idaresini içinde barındırmakta, ulusal ve uluslararası pek çok kişi ve grubu rol sahibi etmekte ve son dönemlerde teknolojik gelişmelerin kritik rolde olduğunu ortaya koymaktadır (Memiş ve Babaoğlu, 2020).

Yapılan çalışmalar afet öncesinde zarar azaltma ve hazırlık, afet anında kurtarma ve ilk yardım, afet sonrasında ise iyileştirme ve yeniden inşa süreçlerinde çalışmaların yönlendirilmesi, koordinasyonu ve uygulanması için toplumdaki kurum ve kuruluşlar ile kaynakların aynı amaç doğrultusunda yönetilmesi önerilmektedir (Ertürkmen, 2006).

Afet yönetimi süreci afet öncesi, sırası ve sonrası olarak gruplandırılmakta iken afet öncesinde risk azaltma önlemleri (hazırlık, zarar azaltma ve önleme) afet

sırasında acil yardım işlemleri ve afet sonrasında müdahale önlemleri şeklinde (iyileştirme, yeniden inşa ve kalkınma) değerlendirilmektedir. Afetlerin etkilerinden korunmak için ise araştırmalar yapma, afet süreçlerine dair planlar organize etme ve onları uygulamaya koyma süreçleri ise vurgulanmaktadır (Erkal ve Değerliyurt, 2011).

Afet yönetimi tehlike uyarılarının alınmasıyla başlayan ve sosyal sistemin normale dönmesine kadar işleyen bir süreci içine almaktadır. Kriz durumunu meydana getiren afet olgularında zaman ve stres etkenleri altında doğru ve etkili yanıt vermenin ve sağlıklı olarak normale dönme süreçlerinin oldukça önemli olduğu, kriz öncesinde fonksiyonel sistemlerin geliştirilerek afet yönetiminin kriz yönetim stratejileri ile güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Kızılova, 2014). 1996 yılında Quarantelli toplumların kriz durumu oluşturan afet yönetimlerini değerlendirmek için on kriter sunmuştur. Bu kriterler; sorumlular ve gereksinim duyanlar arasındaki taleplerin doğru anlaşılması, temel işlevlerin yeterince yerine getiriliyor olması, personel ve kaynağın etkili bir şekilde harekete geçirilmesi, uygun bir görev ve iş bölümü oluşturulması, bilginin yeterli ve doğru sunulması, karar verme süreçlerinin etkinleştirilmesi, bütünleştirilmiş bir koordinasyon planlanması, yeni durum ve organizasyonel davranışların acil durum ile eşgüdümlemesi, topluma uygun ve şeffaf bilgi sunulması, aktif bir operasyon merkezi kurulmasıdır (Quarantelli, 1996).

1992 yılında kurulan Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA) Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmetleri Dairesi ulusal sağlık geliştirme çalışmaları afet yönetimini organize etmek için halk sağlığı çalışmalarına öncülük etmektedir. Kurum depremden etkilenen bölgelerde yaşayan özellikle çocuk ve gençlerin daha savunmasız konumda olduğunu, yerinden edilmenin duygusal anlamda yıpratıcılığını ve bu kişilerin duygusal stres yaşadıklarını ifade etmektedir. Hafif bir sarsıntının saniyeler içinde artarak çok büyük boyutlu etkiler yaratabileceğini, herhangi bir uyarı olmadan oluşabileceğini ve çok yaygın olduğunu yapılan çalışmalar da desteklemekte iken bu durumların kişilerde kaygıya ve strese neden olacağı ifade edilmektedir (SAMHSA, 2023).

Afet yönetimi sürecinde ülkelerin kendi merkezi yönetimlerinin sorumluluk sahibi oldukları, üretilen çözümlerin teknik çözümler haricinde siyasi nitelik de barındırdığı, afet yönetiminin kurtarma, sağlık, tıbbi yardım, temel gıda, barınma ve uzun vadeli kurtarma içerdiği başarılı bir yönetim sürecinin tedarik zinciri yönetimi ile bağlantılı olduğu ifade edilmektedir (Ulugergerli, 2021).

Çalışmalar afet müdahalesinin çeşitli sektörleri kapsamaması gerektiğini ön plana çıkarmaktadır. Ortak bir afet müfredatını meydana getirecek afet yönetimi için mevcut yeterlilik alanları olan grupları inceleyen bir çalışmada sağlık hizmetleri alanları yaygın olmak üzere en az iki farklı disiplinin sahada olması gerektiğini vurgulanmaktadır (Gallardo, 2015).

Afet planlarının bazı evreleri bulunmaktadır. Dünya'daki koşullar altında afetlerin tümüyle ortadan kaldırılması ya da engellenmesi mümkün olmadığından burada amaç etkilerin en aza indirilmesi olmaktadır. Afet öncesinde risk yönetimi afet sonrasında ise kriz yönetimi süreçlerini içine alan bu konuda afet öncesinde risk yönetiminde risk analizi ile zarar azaltma, hazırlık, tahmin ve erken uyarı süreçleri bulunmaktadır. Kriz yönetimi aşamasında ise afet sonrası etki analizi, müdahale ve iyileştirme aşamaları bulunmaktadır. Bu süreç aslında bütünlük bir afet yönetim sistemini ifade etmektedir (Şahin, 2019).

Afete direkt müdahale ve afet sonrası kurtarma süreçleri afet yönetiminin aşamalarıdır. Afet yönetiminde kullanılan karar destek sistemlerinde farklı becerilere sahip personelin bulunması ve becerilerine uygun tanımlanmış görevlere yerleştirilmeleri afet süreci belirsizliklerinde iyi programlanmalıdır. Aynı zamanda personelin verimli ve etkili atanmaması, kurtarma sürecinde beklenmedik kayıplara ve afet yönetim kuruluşlarının itibarının olumsuz etkilenmesine kaynaklık edebilir (Rolland, 2010).

Afet yönetimi güvenli ve kendine yeterli yaşam koşullarına ulaşmak için topluca bir mücadele sürecini temel almaktadır. Afet sürecinde ilgili ve yetkili birimlerin gerek kişi gerek kurum bazlı farkındalığının artırılması, daha önce afet yaşamış bölgelerde zarar azaltma çalışmalarının yapılması ve denetlenmesi ayrıca

yaşanan ya da muhtemel afet durumlarına karşı önlemlerin alınarak kaynak planlamalarının yapılması gerekmektedir (Kuzucuoğlu ve Erkan, 2020).

Afet yönetiminin odağında tespit edilen potansiyel tehlikelerin risklerini en aza indirmektedir. Teknolojik gelişmeler ve küresel değişimlerle birlikte afetlerin etkilerinin, çeşitlerinin, yapılarının ve oluşturduğu zararların da değiştiği görüldüğünden afet yönetim sistemlerinin daima kendini yenilemesi ve ihtiyaçları karşılar nitelikte olması oldukça önemlidir. Hangi afet türü olursa olsun afet yönetiminde risk ve ihtiyaç değerlendirmelerinin afet yönetiminde temel nokta olduğu ifade edilmektedir (O'Brien, 2006).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte doğal afet yönetiminde yapay zeka modellerinin son yıllarda artan bir ilgi gördüğü ve yapay zekanın afetlerin görünürlüğü artırıldığı ve müdahalenin pratik olduğu da bilinmektedir (Tan,2021).

Afet yönetimi süreçlerinin iyileştirilmesi için afet yönetiminin ve toplum planlamasının birbirine entegre olması, yerel karar alma süreçlerinde tehlike bilincinin anlaşılması ve yönetim stratejisinin geliştirilmesinde halkın katılımının sağlanması gerekmektedir. Yapılan bir çalışma halkın katılımı noktasında afet yönetimi ve toplum planlamasının eşgüdümlü ilerlemesi halinde afet tehlikelerinin sürdürülebilir azaltma eğiliminde olduğunu ortaya çıkarmıştır (Pearce, 2003).

Yapılan benzer çalışmalar da deprem başta olmak üzere birçok doğal afette; yardım edenler, depremzedeler ve sürece tanık olan tüm toplumun etkin ve sürdürülebilir iletişiminin kurtarma operasyonlarının yürütülmesinde hayati önemi olduğu ifade edilmektedir. Genellikle doğal afetlerin ardından iletişim kanallarının zarar gördüğü bilinmekle birlikte afete hazırlık sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin hazırlıklı olmasına duyulan ihtiyacın arttığı değerlendirilmektedir (Ali, vd. 2015).

Klasik afet yönetimi süreçleri afetlere ilişkin planlama aşamasında gerçekleşme öncesinde risklerin göz önüne alınarak oluşturulması ile meydana gelmektedir. Klasik bakış, risklerin yönetimini ve zarar azaltma planlarını içermemektedir. Ancak modern afet yönetimi modeli gelişen zaman, afetlerde ortaya çıkan ihtiyaç

ve gereksinimler ile bağlantılı olarak afet öncesi süreçlerde risklerin sınıflandırılması gerektiğini, etkileri azaltan önlemlerin dikkate alınmasının önemli olduğunu böylece afet sonrasında etkin kurtarma ve iyileştirme süreçlerinde kontrolün daha sistemli sağlanabileceğini değerlendirmektedir (Macit,2019).

Daha önce de bahsedildiği gibi afetlerin zararlarının en düşük seviyeye çekilerek hızlı/ etkin müdahalesi, olay sonrasında da güvenli ve kendine yeterli bir düzen oluşturmak için gerekli planlamaların, koordinasyon süreçlerinin ve destek çalışmalarının yapıldığı yerel, merkezi ve sivil örgütlerce organize edilen süreçler afet yönetimi olarak ifade edilmiştir. Afet yönetimi süreçlerinin daha etkili yürütülmesi için bireylerin afetlere karşı risk algıları ve bu algıları etkileyen faktörler çeşitli çalışmalar ile incelenmiştir. Bu çalışmalar temel sosyo-demografik bilgilerin ve kişisel özelliklerin afete yönelik risk algılarını etkilediğini göstermektedir (Mızrak, 2021).

Afet risk yönetimi ile ilgili gelişmekte olan literatür, yönetim stratejilerinin ulusal eğitim sistemine entegre edilmesinin önemli olduğunu belirtmektedir (Stevenson, 2013). Afetin etkilerini azaltma, önleme ve afet durumlarında ilaç ihtiyaçları gibi konularda daha fazla bilgiye ihtiyaç olmakla birlikte afet yönetimi eğitimlerinin oldukça önemli olduğu dünyada afetlerin oluşma sıklıklarının arttığı ve etkilerinin genişlediği belirtilmektedir (Zhao, 2002).

Afet yönetimi, afet yaşanmadan önce afetin risklerinden kaçınma ve afet meydana geldikten sonra ise risklerle başa çıkma disiplini olarak bilinmekle birlikte hiçbir ülke ya da topluluğun afetin etkilerinden muaf olmadığı ancak afetlere hazırlıklı olunabileceği, müdahale edilebileceği, onarılabileceği ve sonuçları hafifletilebileceği ifade edilmektedir (Umar, vd. 2017).

Afet risk yönetimi döngüsü önleme, hazırlık, afet, müdahale ve iyileştirme süreciyle şekillenmektedir. Bu döngünün disiplinler arası olması ve transdisipliner açıdan alanların birbirine aktarım yapması da oldukça önemlidir. Afet risk yönetiminde çok disiplinli olmanın çözümleri şekillendirdiği, ortak gelişime destek olduğu ve sürdürülebilir hizmetlere temel olacağı öngörülmektedir. Bahse konu

disiplinler mühendislik, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, ekonomi, tıbbi ve psikoloji olarak bilinmektedir (Varol ve Kaya, 2018).

Afet risk yönetimi süreçlerinde multidisipliner çalışmak oldukça önemlidir. İnsan faktörü bahse konu olan durumlarda sosyal bilimlerin dahil edilmemesi ya da süreçlerde yeterli görev, yetki, sorumluluk tanımlanmaması yönetim süreçlerinde aksaklığı meydana getirebilmektedir. Toplumsal ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle insan hayatının değerinin farkına varılmasıyla bilinmeyen ve kaçınılmaz risk olan afet durumuna bakış değişmiştir. Böylece önleyici tedbirlerin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Hyogo Eylem Planı da riske bağlı zararları azaltmayı bu nedenle öne plana almıştır (Kaya, Yılmaz, 2023).

Afet risk yönetimi konusunda ilgili tehlikelerin yeterince değerlendirilmemesi afetlerin etkilerini şiddetlendirirken ekonomik, sosyal, kültürel direnç sorunlarını meydana getirebilmektedir. Afet yönetimi konusunda da toplumsal farkındalık ile teknik, finansal ve idari yeterliliklerin güçlendirilmesi önemli bir hale gelmektedir. Afet yönetimi süreçlerinin politik çalışmalardan bağımsız olması muhtemel olmamakla birlikte uluslararası boyutta Sendai Çerçevesi toplumu etkileyen afet durumlarında risklerle mücadelede gelişmeyi ve dirençliliği oluşturmayı hedeflemektedir (Tuğaç, 2021).

Hızlı kentleşme ve kalkınma süreçlerinin zayıf planlaması, toplulukların küresel anlamda afet riskini artırırken afet sonrası maddi manevi kayıplarda da artış görülmektedir. Doğal afetler önceden tahmin edilemese de şehir merkezlerinin ve yapıların riskli durumlar düşünülerek planlanması, afet yönetim stratejilerinin dayanıklılık üzerine inşa edilmesi, afetlerden etkilenecek nüfus grupları için daha güvenli bir yaşam alanı oluşturulması, sürdürülebilir bir ihtiyaç-kaynak analizinin yapılması ve afet risk yoğunluğu haritalarının afet sonrası durumlar pratik edilerek düzenlenmesinde ülkemizin küresel programlara katılımının artırılması kritik noktalar olarak değerlendirilmektedir (Usta ve Onat, 2022). Afetin çeşitli etkilerini azaltmak ve afet sonrası kayıplardan korunmak için toplumun dayanıklılığını proaktif ve dengeli olarak olası risklere hazırlanmaları hedeflenmektedir (Saja, vd. 2019). Afet yönetiminde bilginin kullanımı konusunda, potansiyel zararı/kayıpları azaltmak için bilgi paylaşımı yapılması, kararların

desteklenebilmesi için alt yapının desteklenmesi, gözlem ve pratikler ile bilginin geliştirilmesi, yerel afet bilgisinin kullanılması, bilimsel afet bilgisinin geliştirilmesi yönetsel gereklilikler olarak ifade edilmiştir (Oktari, vd. 2020).

Kentleşme ve kalkınmayla ilgili olarak afet yönetiminin önemli bileşenlerden biri olan yerel yönetimlerin stratejik planları da oldukça önemlidir. Çünkü afetlerin etkilediği sosyal çevreye en yakın ve en etkili kamu hizmeti sağlayacak ilk birim belediyeler olmak üzere yerel merkezlerdir. 20 yy. başlarından günümüze kadar kalkınma planları ülkemizin ihtiyaçlarına ve hedeflerine göre oluşturulmuştur. Özellikle 5393 ve 5216 sayılı kanunlar belediyelerin stratejik plan hazırlama zorunlulukları ortaya çıkmıştır. 4 büyükşehir belediyesinin 26 stratejik planı incelenmiş bu planlarda %83 oranda sorumlu birimlerin belirlendiği, %80 oranda iş birliği yapılacak kurumların oluşturulduğu, %73 oranda afet hedeflerinin belirlendiği, %76 sının afetlere yönelik proje geliştirdiği görülmüştür (Korkın ve Öztop, 2022).

Toplumun afet farkındalığının oluşturulması için halkın bilgilendirilmesinin temel olduğu ifade edilmektedir. Yapılan çalışmalarda kurumsal çatı altında basılan kitapçık, broşür ve çeşitli eğitsel materyallerin yeterli olduğu ancak halkın okuma alışkanlığının düşüklüğü nedeniyle olumlu sonuç almanın zor olduğundan bahsedilmektedir. İnternet aracılığıyla yapılan/yapılacak kamu spotlarının daha etkili olacağı ancak onun da şu an da gerçekleştirilmediği ifade edilmektedir. Bireylerin afetlerle ilgili süreçlerde gerek afet öncesinde gerekse de afet sürecinde doğrudan sosyal medyadan bilgi almak istediği görülmüştür. Bu durum hatalı/yanıltıcı bilgilerin de olma riskini meydana getirmektedir. Afete ilişkin yapılacak çalışmalarda halkın görüşü alınarak halk katılımını artırmak gerekmektedir (Özdemir ve Şahingöz, 2022).

Afet yönetimine dair farklı birçok disiplinde teoriler bulunmaktadır. Genellikle afet yönetimiyle ilgili çalışmaların teknik odaklı olduğu ve tehlike teorilerinin değerlendirilmesine dayandığı bilinmektedir. Afetlerde ortaya çıkan krizlerin yetkin bir biçimde koordinasyonu etkin paydaşlar arasındaki etkili iletişim ile gerçekleşmektedir. Aynı zamanda afet yönetim stratejilerinin psikolojik teorileri de içerdiği özellikle “buzdağı” metodolojisinden hareketle kriz planlamada ve

uygulamalarımızın harekete geçme noktasındaki kültürel çeşitliliğin inançlarımızı nasıl etkilediği de değerlendirilmektedir (Hao, Xiao ve Chon, 2020). Toplumlar afetlerin ardından psikolojik ve duygusal olarak benzer süreçler deneyimlemektedir (SAMHSA, 2024). Tepkilerin ve buna bağlı davranışların süresi ise kaynaklar, destek mekanizmaları ve çeşitli bireysel özellikler bağlamında değişkenlik gösterebilmektedir. Bu noktada literatürde afet sonrası deneyimlenen evreler sırasıyla aşağıda listelenmiştir;

Evre 1: Kahramanlık: Tamamen kişisel ve organizasyondan uzak bir biçimde bireysel çabalar ile şekillenen süreçtir. Yerel organlar başta olmak üzere bir “yardım eli” olmak isteyen herkesin tüm kaynaklarını sarf ettiği evredir. Eğitim almış olmak ya da olmamak, daha önce afet sahasında deneyim sahibi olmak ya da olmamanın herhangi kritik değeri olmayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Evre 2: Balayı: Bu evrede afet sahasında yardımların arttığı, toplumsal birliğin çoğaldığı, ulusal ve uluslararası boyutta desteğin en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu süreçte sahada tüm kaynakların “yığın” şeklinde görülmesi, planlamaların ise yazılı kaynaklarda görüldüğü üslûyle kontrolün sağlanamaması şeklinde bir değerlendirme yapılmaktadır. Evrenin karakteristik riski sahanın ihtiyacına uygun olmayan dahi olsa her türlü desteğin kontrol sağlamada güçlük yaşanacak biçimde ulaştırılmasıdır.

Evre 3: Hayal Kırıklığı: Üçüncü evrede daha önce ulaştırılmış tüm yardım ve desteklerin azalması, yetersizleşmesi ve ihtiyaçların karşılanamayacak duruma gelmesi söz konusudur. Önceki evrelerde görülen bireysel ve toplumsal kenetlenmenin kırılmaya başlamasıyla birlikte bu noktadan itibaren afet mağduru bireyler bu desteğin sonsuza denk sürmeyeceği gerçeğiyle yüzleşmektedir. Yaşanan hayal kırıklığıyla birlikte sahadaki mağdur durumdaki bireylerin girişimleri, kızgınlıkları görülmeye başlamaktadır.

Evre 4: Yeniden Yapılanma: Afet sonrası yaşanan yıkım, kayıp ne olursa olsun sosyal yaşam devam etmektedir. Bu evrenin en önemli özelliği yaşama uyum sağlama ve yeniden işlevsel bir sosyal hayata dönüşün başlamasıdır.

Kalıcı konutlara geçilmesi, yeniden istihdama katılmak, temel yardımların kesilerek afet mağdurlarının bunları karşılayabilecek duruma gelmeleri ile karakterizedir (Karancı ve Ünal,2023).

Çalışmanın devamında afetlerde psikososyal destekle ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

2.4. AFETLERDE PSİKO-SOSYAL DESTEK

Doğal afetler toplumun mevcut sosyal düzenini bozmaktadır. Alışılmış sosyal düzenin bozulması yaşanan fiziksel kayıpların sosyal sistemde aksaklıklara neden olması ve bunun haricinde afetin korku, kaygı, güvensizlik duygularını uyandırması afetlerin sosyal boyutunun kaçınılmaz olgularıdır (Kişi, 2022).

Deprem olgusunun ortaya çıkma sıklığının doğal afetlere hazırlık sürecini etkilediği bilinmekle birlikte afet dönemlerinde ortaya çıkan olumsuzlukların hazırlık faaliyetlerini hızlandırdığı ve depremle birlikte oluşan güvensizlik algısını ortadan kaldırmak suretiyle dünyanın güvenli bir yer olduğu düşüncesine uyum sağlamak için çözümler üretildiği ifade edilmektedir (Çoban, vd. 2017).

Afetlerde ve özellikle depremlerde fizyolojik etkilerin haricinde bireyin biyo-psiko-sosyal yapısı gereği sosyal ve psikolojik etkiler aldığı da görülmektedir. Bireyin ailesi ve sosyal çevresi ile ilgili olarak duygusal, psikolojik ve sosyal açılarından kayıplar ile ruh sağlığı, hane ve iş bazlı aksaklıklar ile ekonomik koşullar, yerleşim yeri değişimleri eğitim, yabancı bir alana geçmek ile de sosyal destek sistemleri zarar görebilmektedir (Maral, 2023).

Afete ilişkin ruh sağlığı hizmetlerine dair hazırlığın yapılandırılması, bireyleri beklenmedik doğal afetlerde yaşanabilecek olumsuz psikolojik – sosyal sistemsel etkilerden korumak için önemli bir önleme yöntemidir (Roudini, vd. 2017). Ayrıca büyük afetlerden önce bireylerin öncü bazı belirtiler deneyimledikleri de araştırmalara konu olmuştur. 2020 yılı Elazığ-Sivrice depreminden önce 127 afetzede ile yapılan bir görüşmede deprem meydana gelmeden önceki bir aylık zaman diliminde; doğada, sosyal yaşamda ve elektronik sistemlerde belirgin

beklenmedik değişimler saptanmış bu durumların erken uyarı sistemlerini geliştirebileceği belirtilmiştir (Gürbüz ve Kutlu, 2022).

Afetler sonrasında uzun dönemde ortaya çıkan psikolojik sorunlarla ilgili çalışmalar oldukça az olmakla birlikte yapılan çalışmalar afetlerin depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi birçok psikolojik sorunda artışa yol açtığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda afet olgusundan önce kaynakların geliştirilmesinin, toplumun hazırlanmasının ve sosyal sermayenin afet sonrasında bireylerde travmatik etkiler görme durumlarını azalttığı görülmektedir (Kino, vd. 2020).

Deprem doğal afetini çok sık yaşayan toplumların hazırlıklı olmaları toplumsal kayıpların boyutları açısından oldukça önemlidir. Depreme hazırlıklı olmak sonuçlarını tahmin etmeye kaynaklık ederek gerekli önlemlerin alınmasını ve deprem anında daha kontrollü uygulamaların yapılmasını sağlamaktadır. Bu hazırlık ve bilinçlilik durumunun korunması için depremde uygulamaya hazır profesyonellerin ve destek ekiplerinin var olması gerekmektedir. Bu ekipler aynı zamanda psiko-sosyal destek sürecini de oluşturmaktadırlar. Ancak bazı çalışmalarda deprem sonrasında insanlar psikolojik belirtiler (depresyon, korku, kaygı ve öfke) gösterse de önlem almaya yönelik aksiyon almadıkları da ifade edilmektedir (Berkay, Çelen ve Kuşdil, 2003).

Depremlerin ardından bölgesel yıkımların ve yaşam alanlarındaki hasarın bir sonucu olarak zorunlu bir iç göç sahasının oluştuğu bu nedenle de bölgesel erozyonların yer değiştirme ile bağlantılı olarak toplulukların güven duygularını etkilediği değerlendirilmektedir. Ancak ve ancak etkili sosyal politikalarla ev sahibi toplumun güven duygusunun korunması ve göç eden afet mağduru grubun işlevsel bir iyileşme dönemi yaşanması sağlanabilmektedir. Sonuç olarak fertlerin uzun vadeli olumsuz sonuçlarından planlı bir yer değiştirme ve güvenli alan inşası ile kazanılabileceği ifade edilmektedir (Gero, vd. 2020).

Çok güçlü bir yıkım etkisine neden olduğu ifade edilen depremin, mevcut teknolojilerle önceden bilinmesinin zorluğu bilinse de çalışmaların geliştirilmesi gerektiği afetin etkilerini azaltmada etkilidir. Aynı zamanda afetlerin toplumu

sosyokültürel ve ekonomik nitelikleriyle etkilediği, mevcut kaynak eksikliklerinin afet koordinasyonundaki yerinin önemi de tartışılmaktadır. Doğal afetler özellikle de dezavantajlı grupların başa çıkma, direnme ve hayatta kalma kapasitelerini dolaylı yoldan etkileyebilmektedir (Zhang, Xu ve Chen, 2017).

Toplum içinde dezavantajlı olarak nitelendirilen (yaşlı, kadın, LGBTİ+, yoksul, engelli, göçmen, vb) grupların ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan toplumsal sistemlerden destek alma konusunda sorun yaşadıkları bilinmekle birlikte bu grupların psiko-sosyal desteğe de daha çok ihtiyaçları olduğu değerlendirilmektedir (Arıca, vd. 2023). Yapılan çalışmalar ile etkili bir afet yönetim sistemi ancak incinebilir grupların tespiti ve bölgesel analizin haritalanması ile mümkün olduğunu belirtmektedir (Bilik, 2023).

Afet yönetimi süreçlerine ilişkin dezavantajlı gruplara yönelik özelleştirilmiş planların kısıtlı olduğu görülmektedir. Örneğin engelli bireylere yönelik afet yönetimi stratejilerinin bütüncül bakışta olmadığı, AFAD, kamu ve sivil kuruluşların kırılganlara yönelik çalışmalarının dar kapsamlı olduğu ifade edilmektedir. Özellikle grupların afet yönetim süreçleriyle bir, benzer olarak adımları beraber taşıdığı hazırlık aşamasında duruma uygun tıbbi ve ailevi öykülerin, iletişim kurulacak kişilerin ve iletişim kişileri gibi bilgilerin işleneceği veri tabanlarının oluşturulması önerilmiştir. Uluslararası kaynaklarda dahi en güncel ve geçerli durumdaki Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesinde özel ihtiyaç ve kapasiteye duyarlı anlayış bulunmamaktadır (Türk, 2022). Ancak Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi katılımcı ülkelerin politika, plan ve standartlarını uygularken kadın, çocuk, engelli, yoksul, göçmen gibi grupların dikkate alınmasını önermektedir (Bilik ve Akdağ, 2023).

Kırılganlık nitelikleri kabul görmüş grupların afet mücadelesinde kapasitelerinin düştüğü ifade edilmektedir. Afet sürecinde engelli, yaşlı, çocuk gibi dezavantajlı gruplarda ölüm oranının daha fazla olduğu, yardım almak için kaynaklara ulaşmada daha fazla zorluk yaşadıkları, engelli kuruluşların kapasitelerinin yeterli olmadığı belirtilmektedir. 2011 Van depremi deneyimi yaşayan 10 annenin katıldığı nitel bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, barınma konusunda önceliklendirilme durumunun olmadığını, barınma merkezlerinin

engellilik/dezavantajlılık durumlarına uygun olmadığı, kişisel bakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda zorluk olduğunu, yardımlarda adalet anlayışının olmadığını, koordinasyon olmadığını, bakım yükünden dolayı yakınlarının sahaya gidemediklerini ve kamu hizmetlerine erişim sorunu yaşadıkları ifade edilmiştir (Bilik ve Akdağ, 2023).

Deprem riskinin olduğu yerleşim alanlarında afet kaynaklı aksaklıklara hazır bulunuşluğun desteklenmesinin, afetlerle ilgili toplumsal farkındalığın oluşturulmasının, eğitimlerin hazırlanması ve kapsamlarının ruh sağlığı çalışmalarına dahil edilmesinin önemli olduğu vurgulanırken eksik önlem alınmasının, toplumun bilinçlendirilmemesinin can ve mal kaybının yanında ruhsal sorunlara neden olabileceği belirtilmektedir (Erdoğan ve Aksoy, 2020).

Artan nüfus, kentleşme, sanayileşme, çevresel bozulmalar ve iklim değişiklikleri doğal ve insan kaynaklı afetlerde şehirleri daha riskli hale getirebilmektedir. National Disaster Management Authority (Ulusal Afet Yönetim Otoritesi) merkezi yönetimi, yetkili kamu otoritelerini afet yönetim planlarının oluşturulması açısından desteklemektedir. Ek olarak psiko-sosyal destek ve akıl sağlığını önemsemekte ve işlevselleştirilmesi için Inter Agency Standing Committee formlar oluşturmaktadır. National Disaster Management için "Guidelines" hazırlanırken de özellikle afet sonrasında psiko-sosyal destek ihtiyacının önemli olduğu tespit edilmiş ve bu kritik ihtiyacın uluslararası boyutta yönergelerle her açıdan tercüme edilerek farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır (Christy, 2011).

Psiko-sosyal destek hizmetleri toplumu etkileyen afet durumlarından sonra uygulanması, etkilenen toplumun normal yaşam rutinlerine dönmesinde etkili bir sosyal hizmet alanıdır. Temelde kişisel isteklerden farklı olarak toplumun ihtiyaçlarına odaklanan, kaynakları ilgililere ulaştıran psiko-sosyal destek hizmetler geniş ve çok yönlü yaklaşımları temel almaktadır. Psiko-sosyal destek hizmeti sunacak gruplar için sahaya gidiş öncesi hazırlık ve dirençli olmak oldukça önemlidir. Afet bölgesinde görev yapacak personelin sahada karşılaşılabilecek durumlara ilişkin önceden eğitilerek hazırlanmaları ve psiko-sosyal sağlıklarını güçlendirmeleri gerekmektedir. Psiko-sosyal destek sürecinin işlevsel yürütülmesi için güçlü bir liderlik sürecinin olması,

koordinasyonu sağlaması ve görev dağılımını kaynak-ihtiyaç çizelgesine uygun organize etmesi gerekmektedir (Özçelik,2020).

Afet sonrasında görev alacak ilk müdahale ekiplerinin travma sonrası stres bozukluğu geliştirme riskleri oldukça yüksektir. 2011 Japonya depreminden sonra sahaya giden görevlilerin uzun dönem post travmatik stres semptomları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda 6 yıl boyunca gözlemlenen personelin travma sonrası stres bozukluğu semptomlarının şiddetinin yüksek olduğu, birçok personel için travmatik etkilerin kendilerinden düzeldiği ancak afet sonrasında 6/12 ay içinde müdahale yapanların semptomlarının daha uzun süre devam ettiği görülmüştür. Çalışma travmaya maruz kalma riskli grupların müdahaleden önce yeterli dinlenme imkanına sahip olduklarında ve uygun psiko-eğitim programlarına dahil olduklarında travmatik etkilerin daha kısa sürede yok olduğunu da ifade etmektedir (Nagamine, 2020).

Afetlerde sosyal hizmet uygulamaları standart müdahale stratejilerine benzer olarak oluşmaktadır. Birey ve aile düzeyinde mikro, akraba grupları, topluluklar ile mezzo ve toplumsal boyutta makro uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Birey ve aileler için afetin bireysel etkilerine odaklanarak psikolojik ilk yardım, temel ihtiyaçların karşılanması, kaynaklara ulaştırma, topluluklar için afetlere hazırlık, kurumlar arası iş birliği ve akut dönemde süreç koordinasyonu toplumsal boyutta ise politika, yönetim, eğitsel süreçlerin iyileştirilmesine odaklanmaktadır (Karaağaç, 2023). Sistem yaklaşımı toplumun mental sağlığı ve aile modeli arasında kişisel ve kişilerarası bağlamda bir köprü oluşturarak işlevsel ve dinamik bir yapı oluşturmaktadır. Sistem yaklaşımı her sistemin birbirinden etkilendiğini kabul etmekle birlikte afetlerde olumsuz patolojilerin önlenmesi, bireysel dinamiklerin sosyal yaşama uyumlanması, aile ve toplum kaynaklarının sosyal ağ içinde desteklenmesi ve travmatik tepkilerin hafifletilmesi konularında parçanın toplumdan daha büyük olduğunu savunmaktadır (Thoburn, vd. 2014). Bireyin hazır ve farkındalık sahibi olması zincirleme biçimde toplumu de etkilemektedir. Bir başka bakış açısına göre ise afetler meydana geldiklerinde yalnızca bir kişiyi değil toplumu etkilemektedir. Bireysel dayanıklılığa rağmen koruyucu faktörler ve risk faktörleri bir topluluğun krize nasıl tepki vereceğini belirlemektedir. Toplumun

travmaya tepkisi bireyden farklı olmakla birlikte kriz müdahaleleri planlanırken de bu farkın ön plana alınması gerekmektedir. Yani sosyal politikalar toplumun hazır bulunuşluğunu bireysel faktörlerin haricinde oluşturmaktadır. Toplumun krize dayanıklılığının artırılmış olması afetlerden göreceği zararı da en alt seviyeye indirecektir.

Afetlerde sosyal hizmet uygulamasının güçlendirme yaklaşımıyla çerçeveselendiği bilinmektedir. Çünkü afetler birey grup ve genel anlamda toplumun sahip olduğu güçleri indirgemektedir. Bu nedenle de sosyal hizmet uzmanları afet yönetimi sürecinde güçlendirme yaklaşımı ile bir destek mekanizması oluşturmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesi yapısal çerçeve içerisinde mesleki rol ve fonksiyonlarını afet öncesinde, sırasında ve sonrasında bireysel ve toplumsal sorunların çözümünde harekete geçirmektedir. Yapısalcı yaklaşımda ise bireysel sorunların toplumsal düzenden ayrı ele alınamayacağı bilinmekle birlikte sorunların çözümüne eşitlikçi bakış açısı ile yaklaşmak, savunuculuk yapmak ve kaynak ile bireyi buluşturmak üzerine odaklanılmaktadır (Gel, 2023). Afete hazırlık boyutunda birey grup ve toplumların yaşam standartlarını koruma hedeflenmekte iken afet sırasında oluşan yapısal eşitsizlikleri gidermek, sosyal adaleti sağlamak, temel ihtiyaçları karşılamak ve insan onurunu korumak ön plandadır. Afet sonrasında ise krize müdahale teknikleri ile sosyal yaşama dönüşü kolaylaştırmak, kurum kuruluşlar ile iş birliği yapmak ve stratejik planlamalar ile etkin bir politik alt yapı zemini oluşturmak temel rol ve sorumluluklardandır (Ceyhan,2023).

Afetlerle birlikte bozulan sosyal dengenin yeniden kurulmasında, sorun mekanizmalarının çözümünde sosyal hizmet uzmanları kritik bir role sahiptir (Tomanbay, 2000). Sosyal hizmet uzmanları kritik zamanda doğru bilgi sunacak beceriye, mevcut duruma ilişkin aktif değerlendirmeye, etkili uygulama yöntemlerini sunma yetkisine sahiptir (Fei ve Ip, 2009). Literatür sosyal hizmet uzmanlarının afet öncesinde; hazırlık üzerine eğitimler alma/verme, bilinçlendirme, risk yönetimini geliştirme rol ve sorumluluklarından, afet sırasında yardım sağlama, savunuculuk, aracılık, temel ihtiyaçların karşılanması, psikolojik ilk yardım ve kriz müdahalesi uygulamalarından afet sonrasında ise toplum ruh

sağlığını destekleme, psikososyal destek sağlama, yas süreçlerinde destek mekanizmaları kurma ve sosyal refah çalışmaları yapma görevlerine bu nedenle atıf yapmaktadır (Artan ve Özkan, 2020). Benzer şekilde afet sonrasında toplumsal örgütlerin yeniden kurulmasının teşviki, yerleşim yerindeki kişiler arasında ilişki dinamiklerini desteklemek ve güçlendirme programlarının oluşturulması ve son olarak ise merkezi hükümet ile ihtiyaç grubunun kaynak/gereksinim buluşmasını gerçekleştirmek afet sonrası yenilenme süreci sosyal hizmet müdahaleleri olarak değerlendirilmektedir (Fei ve Ip, 2009). İnsani sorunları bir bütün olarak görerek ekolojik farkındalık ve birey/çevre etkileşimine önem veren sosyal hizmet uzmanlarının afet sonrasında travmatik olaylara katılımı ve afet müdahalesi yetkinleri ve sorumlulukları onları bu süreçte profesyonel bir destek sunmaya hazırlamaktadır (Newhil ve Sites, 2000). 8 meslek elemanının katıldığı başka bir afet sonrası çalışmanın sonucunda sosyal hizmet uzmanlarının afet sahası gibi kritik alanlarda deneyimli ve becerileri uyarlanabilir meslek elemanları olarak becerilerinin geliştirilmesinde eğitim ve pratiklerin artırılması, meslek eğitimlerinin genişletilmesi önerilmiştir (Kranke, vd. 2020). Literatürde afetlerde sosyal hizmet uygulamaları genel anlamda psiko-sosyal destek hizmetleri, sosyal yardımlar, sosyal koruma eylemleri, barınma ve konaklama destekleri, aynı/nakdi kaynak yönetimi ve dağıtımı olarak ifade edilmekle birlikte afet öncesi, sırası ve sonrasında da kalkınma planlarının, afet risk azaltma/ müdahale / iyileşme planlarının etkili olduğu bilinmektedir (Baz, 2023). Kalkınma planlarındaki hedefler arasında; sürdürülebilirlik, sosyal adalet, ekonomik/çevre, eşitlik bulunmakla birlikte afetlere karşı başarılı bir süreç yönetmek isteyen ülkelerin özellikle afet sonrası yenilenme aşamasında bu anahtar kavramlar ile bir vizyon sahibi olacağı kabul edilmektedir (Rowlands, 2004). Bununla birlikte psikososyal destek hizmetlerinin akut dönem, orta dönem ve uzun dönem olmak üzere üç aşamada değerlendirildiği, akut dönemde temel ihtiyaçların karşılanması, güvenliği sağlanması, stabilizasyon, psikolojik ilk yardım sunulması, orta dönemde psiko-sosyal destek çalışmalarının psiko eğitimlerle desteklendiği ve grup çalışmalarının oluşturulduğu, uzun dönemde ise bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda psikolojik etkilerin çözümlenmesine odaklanıldığı görülmektedir (Çalış, vd. 2023). Sosyal hizmet uzmanlarının afet

alışmalarından sonra yıpranmalarına karşın ise önlemlerin alınması oldukça önemlidir. Bu noktada çalışmalar sosyal hizmet uzmanlarının kendilerini korumaları için dört temel başlığa vurgu yapmaktadır. Bunlar; kendi kendine bakımı sürdürmek, travma konusunda bilgilendirilmiş bir yaklaşıma uyum sağlamak, profesyonel kapasiteyi artırmak ve afete hazırlıklı olmayı artırmaktır (Boetto, 2024).

Doğal afetlerin etkilerinin azaltılması ve toplum refahının sağlanması için profesyonellerin görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları doğal afetlerde grup, topluluk ve toplumla çalışmaktadır. İlk görevi terapötik bir iletişim ağı kurmaktır. Duygusal destek sağlamak için kişilerarası etkileşimi ön plana almak gereklidir. Doğal afetlerin yaşamı tehdit eden travmatik bir deneyim olduğunu kabul ederek "dinlemenin" altını çizmektedir. Bir diğer önemli nokta sosyal adalettir. Sosyal hizmet uzmanlarının özellikle afet durumlarında en çok ihtiyaç olanlara hizmet sağlama-kaynak bulma rolü bulunmaktadır. Bir diğer önemli nokta afet zamanlarında doğru ve etkili bilgi sunmaktır. Sosyal hizmet uzmanının bilgi verme rolü kriz anlarında kritik değere sahiptir. Çünkü bilginin sunumu insanın biricikliğine göre şekillenmektedir. Doktor, hemşire, psikolog gibi profesyonel sağlık çalışanlarının arasında sosyal hizmet uzmanlarının da önemi kabul edilip doğru bilginin sağlanması uygun müdahalenin yapılması için yetkin değerlendirilmektedir (Crawford, 2021).

Psiko-sosyal destek uygulamalarının çerçevesini afet sonrasında meydana gelen durumlar oluşurmaktadır. Fiziksel etkiler ilk aşamada sağlık kurum kuruluşlarına ulaşma, ilk yardım alma ve alınan zararı fark etme açısından önemli iken, ekonomik etkileri üretim ve iş gücünde kesintinin yaşanması ile kentsel problemler ve mağdurların iş süreçlerinin aksadığı görülmektedir. Bir diğer önemli etki psikolojik açıdan olmakta iken, afetin şiddeti, kayıplar, destek sistemlerinin kesilmesi, travmatik bir duruma verilen tepkilerle karşılaşılmaktadır. Afetlerin sosyal ve ekonomik refah açısından önemli boşluklar yarattığı can kaybının artması ya da ekonomik yıkımın çoğalması ile meydana gelmektedir (İbiş ve Kesgin, 2014).

2023 yılı 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi sonrasında Türk Kızılay'ı tarafından "*Afetten Etkilenen Göçmen Gruplar*" raporu düzenlenmiştir. Rapor sosyal hizmet uzmanlarının, klinik psikologların ve sağlık alanında çalışan birkaç personel grubun daha hem acil hem de uzun vadeli destek programlarında sahaya destek sağlama konusunda yetkili olduğunu belirtmektedir. Göçmen grup için koruma değerlendirmesine ve müdahale çalışmalarına öncelik verilmiştir. Bölgede mobil sağlık araçları, ilgili personel, tıbbi destek, sosyal hizmet uzmanlarının çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar örneğin, bireysel danışmanlık, vaka takibi, kaynak yönlendirmeleri, çocuk/yaşlı/engelli dostu alanlar, ihtiyaç temelli hizmetler ve çadır alanlarında güvenliğin sağlanması için müdahaleler travmatik sürecin aşılmasında son derece önemli olarak vurgulanmıştır (Turkish Red Crescent Society, 2023).

Afetlerde psiko-sosyal desteğin önemi gün geçtikçe anlaşılmaktadır. Psiko-sosyal müdahalenin aşamaları mevcut ihtiyaçların ve kaynakların analizi, psikolojik ilk yardım, toplum organizasyonu ve yönlendirmesi, sürdürülebilir çalışmaların planlanması, bilgilendirme mekanizması oluşturma, profesyonelle destek- eğitim- izleme ve değerlendirme faaliyetleri olarak ifade edilmektedir (Arıca, vd. 2023). Afetlerde psikososyal müdahale analizlerinin değerlendirildiği bir çalışmada akut dönemde bu çalışmaların %39 oranında ihtiyacı karşılayabildiği, iyileştirme döneminde ise bu oranın %67'ye çıktığı ifade edilmiştir (Ramazano,2016).

Afet durumlarında aktif görevli kamu kuruluşları bilgi ve beceri kazanmış olsalar da zaman zaman yetersizlikler görülmüş ve toplumun rol aldığı bir süreçler meydana gelmiş ve yerel halk profesyoneller afet sahasına gelinceye kadar müdahale eden ve afet yönetim sisteminde önemli ölçüne katkılar sunan grup olmuştur (Aydemir, 2021).

Yapılan çalışmalara göre sosyal hizmet uzmanları depreme yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerini organize ederek kamu güvenliğinin sağlanması için sosyal adaleti gündeme almak bunun için uygulamaları planlamak, ihtiyacı olan bireylerin sağlık hizmetlerine ulaşımını kolaylaştırmak ve hizmetleri artırmaktan sorumludur (Crawford, 2021).

Sosyal hizmet uzmanları afet sonrası müdahale ekiplerinde ve afet hazırlığı ekiplerinde düzenli olarak yer almaktadırlar. Afetlerde özellikle savunuculuk olmak üzere diğer tüm dezavantajlı grupların haklarına erişimlerini desteklemektedirler. Sosyal hizmet uygulaması toplum temelli olarak özellikle travma ve kayıp olaylarının yaşandığı durumlarda örgütsel çalışmalar gerçekleştirmektedir. Afet zamanlarında sosyal hizmet uzmanlarının önderliğinde geliştirilen psiko-sosyal ilişki modeli toplumun yeniden iyileşmesi için kilit nokta olarak ifade edilmektedir (Bay, 2019).

Afet sonrasında bireyin psikolojik ve sosyal bütünlüğü bozulduğu için yaşanan sorunlara etkin müdahalenin gecikmesi işlevsel bir yaşama dönüş sürecini uzatmaktadır. Afetler ile ortaya çıkan kayıplarda yaşanan sorunlarda bireyden topluma hizmet sunmak gereklidir. Özellikle afet sürecinde yaşanan şok durumu ile psikolojik sorunların ortaya çıktığı bu durumların çözümü için ise profesyonel bir ekip ile sağlanacak sosyal hizmetlerin önem arz ettiği bilinmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının ve afetle ilgili diğer sağlık profesyonellerinin bilgi, becerileri afetin tüm süreçlerinde etkin bir desteğin koşullarını sağlamakta iken afet yönetim süreçleri ile ilgili programları yönetmeye ilişkin makro boyutta çalışmalara da yön vermektedir (Seyyar ve Yumurtacı, 2016).

Sosyal hizmet uzmanları afet dönemlerinde aktarılabilir bilgi ve beceriler kazanmaktadır. Deprem gibi afet olaylarında kaynakların kısıtlandığı ve hizmetlerin aksaklığa uğradığı görülmektedir. Bu kriz anlarında kişiler stres ile pratik düşünen, kaynakları bilen profesyonellere ihtiyaç duymaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bu dönemlerde etkin olarak çalışmakla birlikte ihtiyaçları önceliklendirmekte bireyden topluma uygun hedeflere ulaşmakta görev almaktadır. Doğal afet dönemleri hayatın normal akışının dışında olduğu için sosyal hizmet uzmanlarının mesleki çizgilerinin dışında ancak kişilerin sosyal işlevselliklerini etkileyecek olaylarda da rol aldıkları görülmektedir. Bilgi, beceri ve değer temeli ile insan onurunu ön plana alana sosyal hizmet müdahalesi bireyin toplum içinde kendine yeterli olabilmesi için kişisel bakımını karşılama için kaynak bulma, ev bulma, altyapı sorunları için yetkililere erişme gibi durumlarda da rol alabilmektedir (Hay, 2023).

Afetlere müdahale eden ruh sağlığı ve halk sağlığı alanında çalışan personelde etkiler görülebilmektedir. Deprem gibi travmatik etkileri olan büyük olaylara müdahale eden sağlık personelinin profesyonel yaklaşım benimsemesi oldukça önemli olsa da süreçlerden insani olarak etkilenmektedirler. Çalışmalar afete müdahale eden personelin olaydan birkaç ay sonra dahi etkisinden kurtulamadığı, psikolojik, fiziksel, davranışlar, sosyal ve ailesel tepkilerin görüldüğü ve tahribatın büyüklüğünün, görüntü ve seslerin, baskı altında çalışmanın, zehirleyici maddelere maruz kalmanın, yakınma ve kedere maruz kalmanın önemli risk faktörlerinden olduğu ifade edilmektedir (Işıkhani, 2021).

Doğal afetlerin psikolojik ve sosyal sonuçları üzerine yapılan bir çalışmada, afet olayı ile veri toplama süreci arasındaki sürenin uzunluğu benzeri değişkenlerden hariç olarak hayatta kalanlarda travma sonrası stres yaygınlığının %8,6 ile %57,3 arasında değiştiği ifade edilmiştir (Labra, vd. 2016).

2011 yılında meydana gelen büyük Japonya depremi sonrasında ölüm tehdidiyle yüz yüze gelenlerin depresyon yaşama durumlarının birbiriyle bağlantılı olduğu bulunmuştur. Afet sonrası yaşanan depresyonun yaşanan strese bir yanıt olarak tetiklendiği ifade edilmektedir. Doğal afetler sonrasında görülen depresyon ve zararlı mental etkiler sağlık sisteminde bu durumu önlemeye yönelik çalışmaların yapılması gerektiğini ve uygun kaynakların tahsis edilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır (Xiaoyu, vd, 2019).

2023 yılında Kahramanmaraş Pazarcık depreminin etkilerinin incelendiği bir çalışmada, maddi hasar gören kişilerin, kayıp yaşayanların, psikiyatrist rahatsızlığı olanların travma düzeyi boyutlarının etkilendiği anlaşılmıştır. Ek olarak, deprem sonrasında psiko-sosyal destek alanların daha yüksek travmatik etkiler deneyimlediği ifade edilmiştir. Çalışma önleme tedbirlerinin alınmasını, psiko-sosyal müdahale yöntemlerinin etkili bir biçimde kullanılabilir olmasını ve toplumda afet bilinci davranışının geliştirilmesi gerektiği önerilmiştir (Tüccar ve Yavuz, 2023).

Afet sosyolojisi alanında yapılan çalışmalardan olan ve 2020 Elâzığ depremini konu alan bir araştırmada dinin deprem anında negatif yönünün deprem

sonrasında ise pozitif yönünün var olması (kadınların deprem anında canlarını kurtarmak için kaçmak yerine örtünmeye odaklanmaları, depremden sonra ise dayanışma ağlarında sosyal sermaye ile bütünleştirici olduğu) ortaya çıkmıştır. Aynı araştırmada deprem sonrası akut dönem haricinde deprem çantası hazırlama alışkanlığını bıraktıkları, ilk yardım konusunda eğitilmiş olmadıkları açıklanmıştır (Kişi, 2022).

Deprem nerede olacağı görece tahmin edilen ancak zamanı bilinmeyen yıkıcı etkileri sabit bir doğal afettir. Bu doğal afetin etkilerinden korunmak için alınacak önlemlerin başında eğitim bulunmaktadır. Afet, deprem, ilk yardım eğitimleri bölgesel özelliklerin aktarıldığı, afetin doğal döngüsüne, ilk yardıma, afete sürecinde karşılaşılabilecek risklere ve korunma yöntemlerine ilişkin farkındalık oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar depremler hakkında bilgi düzeyleri yüksek olan kişilerin hasar azaltma çalışmalarına daha yüksek oranda katılım sağladıklarını ortaya koymuştur. Yani bireylerin bilgi düzeyleri arttıkça deprem afetine ilişkin korunma tedbirlerine daha çok özen göstermekte ve hayatta kalma stratejilerini geliştirebilmektedirler (Budak ve Kandil, 2023).

2003 yılında Kazvin depreminden kurtulanlarla yapılan bir çalışmada destek hizmetlerinin afet sonrası stres bozukluğu semptomlarını önemli ölçüde azaltabileceği, psikopatolojik bozuklukları yetişkinlerde %45 den %33'e çocuklarda %34 den %23'e geriletebileceği ifade edilmiştir. Afet mağdurlarına yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerinin afet sonrasındaki stres bozukluğu belirtilerini azaltabileceği ve sosyal sorunları azaltabileceği düşünülmektedir (Yasemin, vd. 2010).

Kişisel deneyimlerin doğal afetlerden etkilenme durumuyla bağlantılı olduğu ifade edilirken özellikle afet olgusuna medyada maruz kalma süresinin artışı ile post-travmatik stres sendromu yaşama arasında pozitif ilişki değerlendirilmektedir. Kişinin demografik özellikleri, sosyal kimliği, sosyal yaşam ritüelleri gibi birçok faktörün de afet sonrası etkilenme durumuyla bağlantılı olduğu açıklanmaktadır. Ayrıca doğal afetler ve salgın hastalıklar için düzenlenecek ekonomik araştırmalar ve planlamaların politika çıkarımları için de etkili olacağı değerlendirilmektedir (Nakabayashi, 2022).

2013 yılında Almanya’da gerçekleşen bir doğal afetin ardından afetzedelerle gerçekleştirilen zihinsel ve fiziksel sağlık parametrelerinin de değerlendirildiği bir psiko-sosyal destek program gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %50’si depresyon, %35’i travma sonrası stres bozukluğu, %63’ü ve fiziksel sağlıkla ilişkili yaşam kalitesinde azalma ile ilgili sonuçlar değerlendirildi. Ancak zaman içinde ruh sağlığı değerlerinde bir iyileşme gözlemlendi. Ekonomik ve psikolojik desteğin ruh sağlığının iyileşmesinde etkili olduğu güven duygusunun kalıcı olmamasında da önemi vurgulandı (Daniel ve Michaela, 2021).

2019 yılında 750’ye yakın öğrencinin afete hazırlık inançlarını belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada afetlerle ilgili eğitim alan öğrencilerin afete hazırlıklı olma inancının eğitim almayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak da özellikle üniversiteler boyutunda afet topluluklarının kurulmasının ve faaliyetlerinin aktifleştirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır (Ertuğrul ve Ünal, 2019).

2019 yılında 200 sağlık personelinin katıldığı bir başka çalışmada afet eğitimi olanların afete ilgili mesleki ve bireysel olarak daha bilinçli oldukları değerlendirilmiştir. Bahse konu eğitimlerin ve farkındalık çalışmalarının yalnızca standart örgün eğitim metotlarının haricinde yaşam boyu öğrenme niteliğine sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle sağlık alanında gerek personelin afet süreçlerine hazırlığı gerekse de hastanelerin kaynak ve yönetsel anlamda afete hazırlığı oldukça önemlidir (Avcı, Kaplan, Ortabağ ve Arslan, 2022).

Yapılandırılmış psikolojik ilk yardımın psiko-sosyal stratejilerini olumlu yönde etkilediği ve bu ilk yardım eğitimlerinin akut krizlerde psiko-sosyal uygulamaları, psiko-sosyal desteği güçlendirdiği ifade edilmektedir (Sijbrandij, vd. 2020).

2015 yılında Nepal’de gerçekleşen depremin ardından bir psiko-sosyal destek grubu oluşturulmuştur. Afetlerin ardından uzun eğitsel programların oluşturulması, meydana gelen değişiklikleri izlemek için kontrol süreçlerinin planlanması, gençlerin nüfus grubunda daha hassas ve olumsuz psikolojik etkilere açık bir grup olduğu bu nedenle de kısa süreli ve okullardaki çalışmaların

yeterli olmayabileceği profesyonel sağlık gruplarından destek alınması gerektiği vurgulanmıştır (Dhital, 2019).

Açıklandığı üzere afetler, toplumun bireysel ve grup bazında başa çıkma becerilerini zorlayarak sıkıntıya, kedere, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Güncel anlamda akut afet durumlarında kabul edilen ilk basamak acil uygulama psikolojik ilk yardımdır. İlk yardım aslen temel bir psiko-sosyal ilk görüşme olsa da kültüre, tekniklere ve durumlara göre farklılaşmaktadır. Sürecin sonraki adımı ise ihtiyaçlara odaklanmış bir psiko-sosyal değerlendirmedir. İhtiyaçlar yine kültür, cinsiyet, toplumsal kaynaklar, yerel yapılar ve dini özellikler göz önüne alınarak psiko-sosyal değerlendirmeyi oluşturmaktadır (Aloudat ve Christensen, 2011).

Geçmiş travma deneyimleri olan ve hali hazırda psikolojik sorunu olan bireylerin deprem sonrasında daha hassas ve kırılgan hale geldiği iyileşmeyi bozan stres ve gerginlik reaksiyonlarının arttığı bu nedenle operasyonda psikolojik müdahalelerin profesyoneller tarafından sunulması önerilmektedir (Sirotich ve Camisasca, 2024). Aynı zamanda afet durumlarında algılanan sosyal desteğin destekleyici bir işlevi olduğunu ve afet olayı sonrasındaki psikolojik iyi oluşu doğrudan, tampon niteliğinde olumlu etkilediği açıklanmaktadır (Kaniasty, 2020).

Afet sonrasında uygulanan psiko-sosyal destek programlarının içeriklerinin incelendiği bir çalışmada öncelikli uygulamanın psikolojik ilk yardım olduğu, afetten etkilenen bireylerin tümünü hedef aldığı, azınlıktaki birkaç çalışmanın belli gruplara (sağlık çalışanları, güvenlik güçleri, arama kurtarma görevlileri vb.) uygulandığı bu sebeple de aslında psiko-sosyal destek programlarının çeşitlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Psiko-sosyal destek çalışmalarında ailenin ve öğrenci grubunun da göz ardı edildiği vurgulanmıştır (Aksoy ve Kabasakal, 2023).

The American Red Cross psiko-sosyal destek programının 4 temel noktası olduğunu bunların da kriz değerlendirmesi, şok ile mücadele, topluluk seferberliği ve toplumun gelişiminin desteklenmesi olduğunu açıklamıştır. Psiko-sosyal destek programları deprem gibi kriz anından sonra bireylerin “*yaşam alanı*”

duygularını kaybettiklerinden bahsederken, psiko-sosyal yardım ve destek faaliyetleri ile eğitimli uygulamaların yapılmasının önemli olduğu değerlendirilmiştir. Psiko-sosyal destek programlarında hayatta kalanların kendi kaynaklarını harekete geçirmelerinin psikolojik olarak avantaj sağlandığı güven ve sosyal çevre desteğini geliştirdiği de yapılan çalışmalarda ayrıca açıklanmaktadır (Diaz, 2008).

2.5. AFETLERDE KRİZE MÜDAHALE TANIMI VE KAPSAMI

Bir anlamı karar diğer anlamı ise dönüm noktası olan kriz olgusunun bir müdahale yöntemi oluşunun kökeni son 50 yıla dayanmakta iken krizin iyi yönetildiğinde toplumlar ve insanlar için öğretici olduğu savunulmaktadır (Yıldırım, 2016). Krizler genel anlamıyla potansiyel negatif çıktılara kaynaklık edebilecek ayrıca yönetimsel saygınlığı tehdit edebilecek beklenmedik olaylar olarak tanımlanmaktadır (Park, 2017).

Kriz olgusu sosyal yaşamın düzeninde bozulmayı meydana getirmekte iken riskli ya da faydalı sonuçları içeren ve birey için dönüm noktası olarak bilinen krize müdahale yaklaşımı yaşanan duruma olabildiğince çabuk müdahale etme ve kısa zamanda sonuca ulaşmayı hedeflemektedir (Berksun, vd. 1993). Krize müdahalenin tüm toplumu iyileştirme, yeniden inşa amaçlarının toplumu oluşturan yapıların güçlendirilmesiyle ilişkisi göz ardı edilmemelidir (Roysircar, vd, 2013).

Kriz, birden çok olayın sebep olduğu beklenmedik bir biçimde ortaya çıkan, bireyin stres yaşamasına kaynaklık etse de stresi azaltmak için çözüm yolu bulma konusunda zorluk yaşanmasına neden olan durum olarak tanımlanmakta ve tehlikeli olay, yaşam amaçlarına yönelik tehdit ile uygun çözüm mekanizmalarıyla cevap vermede yetersizlik faktörleri çerçevelenmektedir (Demiröz, 2003). Deneyimlenen kriz olgusu durumsal, yaşamsal, gelişimsel açılardan farklılaşsa dahi sosyal destek kaynaklarının işlev kazanması bireyin içinde bulunduğu çevre ile ilişkisiyle yakından ilgilidir (Oral,1988).

Literatürde kuramsal çalışmalar sonucunda "Kriz Reaksiyonu Diyagramı" oluşturulmuş, krizin ilk aşamada de-organizasyon dönemine yol açtığı ardından krizle başa çıkma yetilerine bağlı olarak bireyin kriz durumu öncekinden etkin bir işlevselliğe aynı işlevselliğe ya da daha kötü bir işlevselliğe erişebileceği belirtilmiştir (Sayıl, 1992).

Kriz durumuna hazırlık çalışmalarının ilk basamağı bir kriz masasının oluşturulması iken bu grubun amacı çeşitlenmektedir. Müdahale planının hazırlanması, geliştirilmesi, uygulamaların geçerliliğinin sağlanması, olası durumlarda kişi ve kurumlarla kurulacak ilişki ve iş birliğinin kurulması, bilgilendirme süreçlerinin organize edilmesi gerekmektedir (Erkan, 1996). Yapılan çalışmalar kriz durumlarına ilişkin genel haberleşme düzenine kıyasla daha ayrıcalıklı nitelikte iletişim ağının kurulmasını, bilgilerin tek kanaldan yürütülmesini önermektedir (Demirtaş, 2000)

Kriz yönetimi ve müdahalesinin analizini içeren birden çok çalışma bulunmaktadır. Yaklaşık 10 farklı kriz yönetim modelinin değerlendirildiği bir çalışmada kriz süreçleri zarar azaltmaya dair olay öncesindeki ilk aşama, olayın olduğu akut dönemle birlikte kurtarma süreci ardından iyileştirmeyi içeren ders çıkarma ve çözüm evresi kategorize edilmiştir. Korunmanın, yönetime hazırlığın tanımlamanın çözümlenmesi ve zararsız çıkmanın etrafında şekillenen krize müdahale modellerinde zaman, kontrol, bilinmez tehditlerin ve kaynak kısıtlılıklarının krize müdahalede engel olduğu da ifade edilmektedir (Özcan, 2021).

Substance Abuse And Mental Health Services Administration (SAMHSA) Afet Teknik Yardım Merkezi Ek Araştırma Bülteni yayınlamıştır. Bültende "*Assessment, Crisis Intervention, and Trauma Treatment (ACT)*" başta olmak üzere kısa dönemli, orta dönemde ve uzun dönemli görüşme yöntemleri, online ve web üzerinden değerlendirilebilecek kaynaklar ve telefon kaynakları açıklanmıştır (SAMHSA, 2022).

Afetlerin de içinde bulunduğu travmatik yaşantılara ilişkin hem klinik hem akademik çalışmaların gerçekleşmesi gerektiği ve travmatize olan bireyler için

aile ilişkileri ve dinamiklerinin önemli olduğu ifade edilmektedir. Travmatik olayların sonucunda kişilerde psikolojik sorunların görülebileceği disosiyatif bozukluklar gibi rahatsızlıkların görüldüğü özellikle de afetlerden sonra insidansın arttığı değerlendirilmektedir. Kriz psikolojisi olarak da değerlendirilen psiko-travmatoloji alanında bireylerin olayın ardından maruz kaldıkları ortam, durum gibi koşulların yaşanan durumun etkilerini olumlu/olumsuz olarak artırdığı bu nedenle de yakın dönemde kriz müdahalesinin önemli olduğu belirtilmektedir (Öztürk, Derin, 2020).

Assessment, Crisis Intervention, and Trauma Treatment (ACT) temelde *Değerlendirme, Krize Müdahale ve Travma* odaklı sıralanmıştır. Çalışmada kriz görüşmesi modeli 7 adımda şematize edilmiştir. ACT kriz görüşmesi modelinde;

- **İlk adım:** Durumun ölümcüllüğünün değerlendirilmesi,
- **İkinci aşama:** Anlayış ve destek odaklı bir ilişki kurmak,
- **Üçüncü aşama:** Problemin tanımlanması,
- **Dördüncü aşama:** Mevcut duruma ilişkin duygularla baş etmek,
- **Beşinci aşama:** Bireysel ihtiyaçlara ilişkin alternatiflerin açıklanması araştırılması,
- **Altıncı aşama:** Eldeki bilgilerle bir aksiyon planı oluşturmak ve
- **Yedinci aşama:** Sürecin takip edilmesi olarak ifade edilmiştir (Robert,2002).

Krize müdahaleye ilişkin National Child Traumatic Stress Network; U.S. Department of Veterans Affairs, National Center for PTSD tarafından Psikolojik İlk Yardım (PFA) değerlendirme süreci tanımlanmıştır. Bu süreçte başkalarıyla bağlantı kurulması, sosyal destek sürecinin değerlendirilmesi ve sunulması ilk aşama olarak ifade edilmiştir. Afet olduğunda neler yaşanabileceği başlıklarının (Bilişsel, Duygusal, Sosyal, Psikolojik başlıklarıyla negatif ve pozitif durumlar) değerlendirilmesi ikinci önemli aşamadır. Ardından bireyler ve çocukları için Travma ve TSSB (Travma sonrası stres bozuklukları) gevşeme ipuçları verilmiş son olarak afet sonrası alkol, ilaç kullanımının riskleri açıklanmıştır (National Center for PTSD, 2018).

Inter Agency Standing Committee tarafından doğal afetlere hazırlıklı olma konusunda bir soru cevap aracı hazırlanmıştır. Ulusal kapasite envanteri, ulusal farkındalık çalışmaları, tehlikelerin tanımlanması izleme ve erken uyarı sistemlerine ilişkin durumlar, güvenlik açığı değerlendirmeleri, acil durum planlamaları, kapasite envanterleri (insan, finans, materyal), lojistik ve iletişim, iş birlikleri, koordinasyona ilişkin düzenlemeler ve eğitimler için kontrol listeleri düzenlenmiş ve bunlar için kaynaklar da tanımlanmıştır (IASC, 2005).

Sınır Tanımayan Doktorlar (Medecins Sans Frontieres) sağlık ve insani krizlerin olduğu ortamlar için pratik adımlar düzenleyerek bir krize müdahale stratejisi geliştirmiştir. Değerlendirme aracında doğal afetler “*Assessment Toolkit*” (Değerlendirme Aracı) olarak tanımlanmıştır. Krize yönelik değerlendirmenin zamanında, ilişkili, kapsayıcı, süreklilik arz eden, kullanışlı, geçerli ve şeffaf olmasına dikkat edilmiştir. Krize genel bakışta içerikler bölgedeki insan profili ve kriz deneyimleyen ülkelerin geçmiş deneyimlerinden oluşmuştur. Bu durumlarda kaynaklar uluslararası raporlar, online kayıtlar, sağlık politikalarına yönelik kayıtlar, kriz/afet durumlarına ilişkin uzman görüşleri ve hastane kayıtlarından oluşmaktadır. Doğal afetler gibi akut krizleri meydana getiren durumlarda hızlı bir ilk değerlendirmenin yapılması en önemli aşama olarak ifade edilmiştir (Koscalova, 2017),

Afet durumları için bir diğer kriz odaklı uygulama mobil kriz ekiplerinin kurulmasıdır. Literatüre göre mobil kriz ekipleri tarama, değerlendirme süreçlerine dair farkındalık oluşturmaktadır. Mobil kriz ekipleri özellikle afet gibi kriz durumlarına müdahale eden uzman sağlık çalışanlarıdır. Kriz değerlendirmesi, kriz odaklı görüşme, stabilizasyon sağlama, geçici barınma, kaynaklara yönlendirme akut klinik olmayana sağlık sorunlarına yönelik çözüm planlamak görevlerindedir (Severson, 2020).

Health and Human Services (HHS) 2022 yılında gelecekte acil olarak gelişip toplum sağlığını etkileyebilecek durumlar için Administration for Strategic Preparedness and Response (ASPR) yani Stratejik Hazırlık ve Yönetim merkezlerinin kurulması gerektiğini önermektedir. Halk sağlığını etkileyebilecek çeşitli durumlar için iş birliklerini öngören bir yönetim yapısının kurulması

hedeflenmiştir. COVID-19 farkındalığı ile başlayan bu serüvenin ülke ve uluslararası boyutta etkili olabilecek elektronik sistemler için mevcut halk sağlığına dair farkındalık kazanılacağı düşünülmektedir (Adashi, vd, 2023).

Afetlerde uygulanan krize müdahale uygulaması bireyin afet ya da kriz olgusunun öncesindeki fonksiyonelliğe geri dönüşünün desteklenmesini, uygulamanın kısa süreli planlanmasını, müdahalenin yaşamı etkileyen kriz durumuyla ilişkili planlanmasını, afet sahasında çalışan personelin aktif ve etkin olmasını hedeflemektedir (Aktaş, 2003).

Afet yönetimi krize müdahale uygulamalarını içermekte iken afet sonrası kriz yönetimi süreci iyileştirme ve yeniden inşa üzerinde temellenmektedir. Kriz yönetim süreci ve uygulamaları afetin genel hayata etkisinin değerlendirilmesi, afet bölgesine ilk yardım çalışmaları, bölgenin hasar tespit çalışmaları, geçici barınma ve temel ihtiyaçların analizi ve temini ile bilgi sistemlerinin işlevsel olmasının sağlanmasını içermektedir (Mavi, 2020).

6 Şubat 2023 yılı sonrasında The UN Refugee Agency tarafından yayınlanan "Joint Market Assessment" raporunda afet bölgesindeki ihtiyaçlar değerlendirilmiştir. Deprem bölgesinde birden fazla sektörün oldukça aktif olduğu bunların başında yiyecek sonrasında hijyen sonrasında kıyafet olarak sıralandığı görülmüştür. (UNHCR, 2023).

Afetlerin bireyin yaşamına psiko-sosyal izler bıraktığının sonradan ortaya çıktığı ancak afet anında barınma, beslenme ve tıbbi bakım alma gibi hususların öncelikli hale geldiği ifade edilmektedir. Afetlerin olumsuz sonuçlarını aza indirmek için psiko-sosyal müdahalenin yapılması gerektiği, psikolojik ilk yardımın bu aşamada oldukça önemli olduğu, destekleyici ve pratik bir uygulama çerçevesi oluşturulması gerektiği, şefkatli bir yaklaşım ile stresi azaltmaya odaklanılması gerektiği ifade edilmektedir (Yorulmaz ve Karadeniz, 2021).

Afet durumlarında krize müdahale noktasında birleşme alanlarının, taşıma sistemi tahliyesinin, acil müdahale ve yardım/kurtarma uygulamalarının hayat

kurtarma noktasında kritik olduğu, erişilebilirliğin afet sırasında ve sonrasında son derece önemli olduğu da bilinmektedir (Erdem, Erdin ve Özcan, 2017).

Afetlerde bir baş etme becerisi olarak öne çıkan dini inanışların değeri çalışmalarla gündeme gelmekte iken insan gücü ile doğrudan mücadele edilemeyecek afet olgularında bireylerin yaşama dair çeşitli sorgulamalarda bulunduğu göz önüne çıkmakta ve bu dönemde kutsala duyulan güvenin güçlendirilmesi önerilmektedir (Demirtaş, Gürsu ve Söylev, 2021).

Deprem gibi bir doğa olayının toplumsal düzende krize kaynaklık edebileceği, kriz yönetiminde bilgi aktarımının önemli olduğu ancak tahmin ve önleme mekanizmalarının bilgi ve zamanın tolerans için yetersiz kalabileceği, müdahalenin hızlı ve işlevsel olması gerektiği ifade edilmektedir (Demirtaş, 2000).

Lindemann teorisinde, doğal afetlerle birlikte vefat edenlerin kimliğini tespit etme, kişilerin yıkıcı olaylara karşı suçluluk hissetme, toplumsal kargaşalar, günlük fonksiyonların rutinlerden çıkması ile krizlerin meydana gelebileceği ve aslen “normal” ancak alışılmadık tepkilerin verilebileceği ifade edilmektedir (Plueo ve McGlothlin, 2010). Travmatik krizler; ani, acı verici, sosyal kimliği, güvenliği ve refahı tehdit eden durumlar olmakta ve şok, tepki, sorgulama ile devamında yeniden uyum aşamalarını meydana getirmektedir (Sözer, 1992).

Çalışmalar afet sonrasında yakınlarını, tanıdıklarını kaybeden bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının önemli olduğunu vurgularken bu süreçte bireyin bir suçlu arayışına girebileceği de belirtilmektedir. Bu durum toplumda mağdur ve suçlu olarak iki ayrı ve birbirine düşman gruplar meydana getirebilmektedir. Mağdurların depreme yönelik yeterli çabayı göstermeyen yakınlarına ve sosyal çevrelerine yönelik bir algı yaratabilecekleri ve bu suçluluk duygusu yaratmanın deprem mağduru bireylerin suçluluk arayışına karşın yaşadıkların psikolojik bir savunma olduğu ve bu nedenle de psikolojik desteğin önemi vurgulanmaktadır (Portnova, 2009).

Kriz odaklı müdahale sürecinde çeşitli psikolojik destek eğitimi programları oluşturulmaktadır. Programlar genel anlamda afet sonrasında nasıl kriz durumlarının oluşabileceği üzerinde değerlendirmeler yaparak, senaryolar kurgulanarak ve saha personelinin kriz müdahale becerilerinin analizleri yapılarak oluşturulmaktadır. 2018 yılında yapılan bir çalışmada afet sonrasında kriz durumlarını yansıtan görsel materyallerin ve çeşitli araçların kullanıldığı, afet sonrasında yaşanan kayıplar ile birlikte travma ve yas tepkilerine karşın yaklaşımların öğretildiği, duygu paylaşımlarına önem verildiği, bedensel aktivitelerin yapıldığı böylece kriz anını ve sürecini yönetmede kolaylık yaşandığı ve uzun dönem oluşacak yas tepkilerinin de daha etkin çözülebileceği ifade edilmiştir (Kukuoğlu, 2018).

Afetler geniş kitlelerin etkilendiği sosyal olaylardır. Bireysel ve toplumsal anlamda olumsuz etkilere neden olan doğal afetlerden depremin etkilerinin ortadan kaldırılması için maddi manevi çalışmalar gerekmektedir. Günümüzde iletişim teknolojilerinin de yaygınlığı nedeniyle bahse konu afet olgusu kişi doğrudan yaşamamış olsa da dolaylı yollardan bireylerin hayatlarına müdahale edebilmektedir. Bu durum da kişilerin yoğun stres, kaygı, korku yaşamalarına neden olabilmektedir. Afeti doğrudan yaşamamış olma durumuna karşın uzaktan da olsa afet etkilerine maruz kalarak sosyal yaşamın güvensiz olduğunu düşünmek kişilerin afete mücadeleye ilişkin farkındalıklarını geliştirmeli ve afetlere ilişkin bilgi düzeylerini artırma konusunda etkili olmalıdır (Güldü, 2023).

Kriz ortamlarını meydana getiren afetlere karşı 2 önemli faktörün kırılğan grupların dayanıklılığını artırmada önemli bir rolü olduğu ifade edilmektedir. Bu faktörler eğitim ve iletişimdir. Doğal afetler hakkında oluşturulmuş eğitici mobil uygulamaların özellikle çocuk ve gençler için etkili olduğu, deprem olmadan önce depreme yönelik hazırlık durumunu artırdığı ifade edilmektedir (Winarni ve Purwandari, 2018).

Doğal afetlerin etkileri ile ilgili geniş çapta araştırmalar yapılmaktadır. Afetler yaşandıktan sonra travmatik etkilerin azaltılması için özellikle sosyal hizmet uzmanları tarafından krize müdahale görüşmelerinin yapılmasının, kişilerle

güvene dayalı iletişim örüntüleri kurmanın önemine değinilmektedir (Colarossi, 2005).

Sosyal hizmet uygulamasındaki grup çalışmalarının savunmasız nüfus gruplarında etkili ve sorunların çözümünde yardımcı olduğu çalışmalarla ifade edilmektedir. 2008 yılında 8,0 büyüklüğünde Çin Wenchuan'da meydana gelen depremden sağ kalanlarla grup çalışması organize edilmiştir. Çalışmalara katılanlar gruba katılmadan önceki ve sonraki yaşam deneyimlerini rapor edilmiştir. Hayatta kalanların kayıp ve travmalara karşı dayanıklılığı olduğu ve grup çalışmasının stres ve güçsüzlük duygularının azaltılmasında, sosyal ilişkilerin iyileştirilmesinde etkisi ortaya çıkarılmıştır (Huang, Wong, 2013).

Afetlerin meydana gelmesi ile toplum düzeni bozulmakta iken yeniden inşa süreçlerinde disiplinler arası çalışmaların etkin olması gerektiği önerilmektedir. Afetlerde toplumsal düzenin bozulmasına aynı zamanda da krize neden olan iletişim afete dair planlama, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde önemli bir yere sahiptir. Afetlerde kurulan iletişimin genellikle hükümet ve acil durumlarda görev alan kuruluşlar aracılığıyla geleneksel yöntemler ve sosyal medya aracılığıyla yapıldığı bilinmektedir. Sosyal medya afete dair gelişmelerin aktarıldığı bir ortam haline gelmiştir. Çünkü afet durumları iletişim ve bilgi alt yapı sistemlerini zarara uğratmaktadır. Afetler belirsizlik durumlarını meydana getirdikleri için iletişim kapasitesindeki yetersizliklerin aynı zamanda bilgi talebini artırdığı ve hatalı/yanıltıcı bilgi risklerini de meydana getirebilmektedir (Usta ve Yükseler, 2021).

Kriz durumlarında iletişimin sağlıklı ve sürdürülebilir yürütülmesinin hayati olduğu ifade edilmektedir. Özellikle de afet sonrası kaotik durumları meydana getiren krizler, iletişim aksaklığı durumlarında toplumda oluşacak öfke, kaygı, korku durumlarını hafife indirmektedir. Kriz durumlarında toplumun organizasyona güvenmesi elzem bir konudur. Etkin, aktif, planlı yönetilen afet sahalarında yönetime, personele ve sürece güven artmakta ve gönüllü faaliyetlere katılım artmaktadır. Yapılan çalışmalar da afet ve kriz iletişimi ile sosyal medyadaki haberleşme ağının önemli olduğunu, sosyal medyanın afet ve kriz iletişiminde

temelde iyi kontrol edildiğinde uygun bir ortam sağladığı ifade edilmektedir (Şahin ve Demirbilek, 2023).

Afet durumlarında yaşanan kriz ortamında burada durumun sosyal medyada nasıl aktarıldığı toplumun olayla bağlantılı duygusal tepkilerine odaklanıldığında krize müdahale yöntemlerinin geliştirilebileceği ifade edilmektedir (Kim ve Cameron, 2011). 6 Şubat 2023 Depremi sonrasında yaklaşık 300 deprem haberi araştırılmıştır. Depremle ilgili yapılan haber içeriklerinin yaklaşık 200'ünde depremde kavramının geçtiği görülmüş kavramın genelde mağdur durumlar, ötekileştirme ve ayrımcılık temalarıyla değerlendirilmiştir. Çalışma sosyal medyanın afetle ilgili haberlerinde toplumu bilgilendirme gayesinin haricinde kullandığı dilin afetten etkilenen bireyleri "öteki" konumuna getirebildiğini ifade etmektedir (Asa ve Güllüpunar, 2023).

Afet durumlarında doğru bilginin hayat kurtarma niteliğinin olduğu, travmatik etkileri azaltabildiği, iyileşme ve güçlendirme çalışmalarının niteliğini artırabildiği ifade edilmektedir. Afet etkilerinin azaltılması, doğru ve etkili uyarıların yapılması, afet direncinin hem afet bölgesi hem de toplumun diğer kesimi için artırılması temelde doğru bir afet haberciliği sürecini meydana getirebilmektedir. Kamunun yararını sağlayan bu önemli konuda gerekli özen gösterilmediğinde felaketin etkilerini de derinleştirebilmektedir (Budak, 2023).

Özellikle sosyal medya kanalları afet durumlarında en önemli iletişim araçlarından biridir. Bireyler afet sürecine kriz anlarında temel ihtiyaçlarını, gereksinimlerini ifade edebilirken aynı zamanda da yetkili kurum ve kuruluşların afet yönetim süreçlerini takip edebilmektedirler. Acil bilgilerin ulaşması kolaylaşırken afet koordinasyonunda da temelde kritik bir göreve sahiptir. Deprem günü başlangıç olacak şekilde mart ayının sonuna kadar AFAD ve aktif bir sivil toplum örgütü olan AHBAP isimli kuruluşun Twitter paylaşımları bir çalışmada analiz edilmiştir. AFAD için en çok "Deprem" kelimesinin kullanıldığı, sonrasında şehir isimlerinin ve ihtiyaçların sıralandığı görülürken, AHBAP için en çok "Ahbap" kelimesinin kullanıldığı ardından şehir isimleri ve benzer ihtiyaçların sıralandığı değerlendirilmiştir. Araştırma her iki kurumun da afet iletişimi bağlamında paylaşımlar yaptığını ortaya çıkarmıştır (Tarakçı, 2023).

Afet olayı öncesi, sırası ve sonrasında kişilerarası iletişim ve afetten etkilenen birey grup ve toplumlar için oldukça önemlidir. Kişiler arası iletişim yalnızca deprem mağduru bireylere yönelik değil aynı zamanda müdahale ekipleri, destek sistemleri, sosyal çevre bağları arasında da ilişkilendirilerek işlevsel oluşturulmalıdır. Kişiler arası iletişimde güvenilir bilgi akışına açıkça erişilebilir olması toplumun kriz dönemlerinde dayanıklılığını desteklemektedir. Özellikle deprem gibi doğal afetlerde sosyal medyaya ve diğer bilgi sistemlerine ulaşılması oldukça zorlaşmaktadır (İda, vd. 2022).

Kriz durumunu meydana getiren afetlerde sosyal yardım ve hizmetlerin etkin ve aktif sunulması gerekmektedir. Afet durumu meydana geldiği an ile etkilerin dindirilmesi ve sosyal yaşamı normal sürecine döndürmek izlenilecek yol olarak bilinmektedir. Deprem sonrasında krize müdahale aslında hayata müdahale olarak biçimlendirilmelidir. İlk olarak arama-kurtarma süreçlerine katılma, sağlık hizmetlerine erişim sağlama, gıda, beslenme, barınma vb. temel ihtiyaçlara erişim sağlama, deprem mağduru kişi ve yakınlarına psikolojik ilk yardım ve psiko-sosyal destek hizmeti sunma krize müdahale süreçlerini ifade etmektedir (Kök, 2023).

Afetlerde krize müdahale sürecinde bazı temel noktalar göz önünde bulundurularak çalışılmalıdır. Öncelikle ihtiyaçların öncelik sırasına göre düzenlenmesi gereklidir. Hayatta kalma ve yaşamları kurtarma süreçleri önceliklendirilmelidir. Sonrasında beslenme, barınma, duygusal destek gibi diğer temel ihtiyaçların giderilmesi ile ilgili sürekliliğin sağlanması gerekmektedir. Sahada çalışanlar yas süreçleri yaşayan deprem mağdurları ile karşılaşacaklarından ölümle baş etme konusunda yetkinleştirilmelidir. Saha çalışanlarının grup çalışmaları, topluma yönelik müdahale planları gibi becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kapsayıcı ve hızlı toplumsal planların organize edilmesi ve uygulanabilir olması da oldukça önemlidir (Palabıyıköğlü, 2000).

Afet durumu meydana geldiğinde AFAD afet alanındaki durumu değerlendirerek ihtiyaçları belirlemekte, barınma alanlarını oluşturmakta ve arama kurtarma süreçlerinde görev almaktadır. Halkın giyecek, yiyecek, içecek vb diğer temel

ihtiyaçları da Kızılay tarafından giderilmektedir. Beslenme süreçleri gıda temini, dağıtımı, saklanması Kızılay sorumluluğundadır. Kısa dönem beslenme hizmetleri ve uzun dönem beslenme hizmetleri, gıda güvenliğinin sağlanması, kırılgan grupların organizasyonu oldukça önemli olmakla birlikte afet durumu gelişmeden önce görevlendirilen kuruluşların her türlü hazırlığı yapması afet durumunda uygulanabilir ve pratik bir planının olması gereklidir (Öney ve Akman, 2022).

Beslenme afet durumlarında kriz ortamında karşılanması gereken temel ihtiyaçlarındandır. Afetten etkilenen bireyler için sağlıklı, yeterli ve düzenli beslenmek son derece önemlidir. 6 Şubat depremi sonrasında çadırkentte yaşamını sürdüren 8 depremzede ile bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada katılımcılar en çok “sıcak yemek” kavramını tekrar etmişlerdir. Deprem bölgesinde mobil mutfakların etkili olduğunu ancak hijyen sorunlarıyla karşılaştıkları, özel gereksinimli kişilerin ayrıcalıklı ihtiyaçlarının karşılanamadığı ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalarda il bazlı gıda yönetim merkezlerinin oluşturulması gerektiği, tüketime hazır uzun ömürlü gıdaların stoklanması ancak yollardaki aksaklıkların beslenme zincirini etkilediği ve koordinasyon eksikliği ile israf sorunlarının da yaşandığı ortaya konmaktadır (Aldemir, 2023).

Afet durumlarında tüm diğer yapılar gibi toplumdaki kamu yapılarının hasar gördüğü bilinmektedir. Sağlık kuruluşları, genel toplanma merkezleri, barınma alanları, kamu otoritesinde dezavantajlı grupları misafir eden kuruluşların özellikle afet durumlarında ayakta kalmaları afet sonrası süreçleri de kolaylaştırmaktadır. Hastaneler bahse konu kurumlardandır. Her hastanenin kendi içinde afet planları bulunmaktadır. Kurumun acil durum için hazırlık, müdahale, hafifletme ve iyileştirme aşamaları için planları, acil servis ünitelerinin yatan katların hızlı transfer ve erken taburcu planları, tüm hastalarına ek hasta müdahalesine yeterli kapasitesi ve acil olmayan durumların iptali süreçlerinin organizasyonu, diğer kurumlarla iş birliği acil müdahale planlarının temelini oluşturmaktadır (Murray, vd,2017).

Amerika’da Colorado Community Health Network afetlere yönelik kriz müdahale şablonunda afetlerde kurumların fonksiyonları tanımlanmıştır. Lider kurum ve

özellikleri, kurumlararası ilişkiler, yasal standartlar acil durum hazırlık planına dahil edilmiştir. Kurumun personeline eğitim ve destek sağlamasını afet ve krize müdahale sürecinde önemli bir görev olarak da belirtmiştir (Fisher, 2012).

Afetlerin kriz süreçleri oluşturduğu ve etkili afet yönetimi stratejilerinin afet sonrası süreci kolaylaştırdığı bilinmektedir. Afet yönetiminin krize müdahale süreçlerinden ayrıştırılamayacağı da bu açıdan son derece önemlidir. Örneğin il, ilçe, kasaba benzeri yapılanmalarda risk altındaki binaların güncel listelerinin tutulması ön plana alınırken bu ön çalışmanın şiddetli depremlerde hazırlık sürecini oluşturduğu ve hasarı tespit etme, ihtiyaç değerlendirmesi yapma ve destek sağlama süreçlerini kolaylaştırdığı bilinmektedir. Ek olarak kriz durumlarında temel ihtiyaçlar stabil ve değişmez olduğundan yardım malzemelerinin standardize edilerek depolanmasının kriz müdahalelerinde etkili olduğu da bilinmektedir (Shareef, vd. 2019).

Afet dönemlerinde kriz yönetimi modeli 4 aşamalı başlıklar değerlendirilmiştir. Bu kapsamda afetin yarattığı kriz sonrası tepkiler yani afetin olumsuz etkilerinin hafifletilmesi ilk aşamadır. İkinci aşama afet sonrası iyileşme süreçlerinin yönetimi ve organizasyonunu içermektedir. Üçüncü aşama önceki deneyimlerin olumlu etkiler bırakacak biçimde etkilerinin değerlendirilmesini içermektedir. Son aşama ise farklı alanları içine entegre etmiş stratejileri ve geçmiş afet krizleri yönetimi hakkındaki bilgilerin faydalı kullanımını içermektedir (Gani ve Singh, 2019).

2.6. DEPREMLERE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

İç İşleri Bakanlığı çatısı altında örgütlenen AFAD ülkemiz afet süreçlerinde yetkili kamu kurum kuruluşlarındandır. Ülkemizde AFAD tarafından hazırlanmış Türkiye Afet Yönetim Stratejisi 3 boyutla gruplandırılmıştır. Bunlar; *Türkiye Afet Risk Azaltma Planı*, *Türkiye Afet Müdahale Planı* ve *Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı*'dir. Süreçte merkezi yönetim tarafından konulan kanun, yönetmelik, kararname gibi dayanaklar çerçevesinde ayrıca da hazırlanan bilgi, belge ve stratejilerle afete ilişkin tüm süreçleri bütünlük olarak organize etmektedir.

Sosyal politikalar tanım ve kapsam olarak toplumu oluşturan bütün sosyal sınıflara ait noktaları içermektedir. Sosyal politikalar temelde adil ve sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir. Afetler de temelde toplumun bütünü etkilemektedir. Bu afet yönetim planlamasında tehlikelerin sürdürülebilir nitelikte azaltılması oldukça önem arz etmektedir. Uluslararası boyutta da toplumun işlevselliğini destekleyecek verimli afet planlarının oluşturulması için sürecin şeffaf planlanması gerekmektedir. Bu durum politikaların da işlevselliğini destekleyecektir. Temelde sosyal politika afet kavramı ile birleştirildiğinde ise multidisipliner bir kavram oluşmakta ve toplumun işlevselliğini tehlikeye atarak sosyal ve ekonomik boyutlarda zarara yol açan afet durumlarını etkin çözümlenmek için öngörülebilir, işlevsel ve etkin politikaların üretilmesi anlaşılmaktadır (Tosun, 2021).

2007 yılında 7269 sayılı *Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun* yayınlanmıştır. Aynı kanun kapsamında "*Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik*" yayınlanmış yönetmeliğin amacı ise deprem bölgelerindeki yeni yapılanmaların deprem dayanıklılık tasarımı ve mevcut öncesi/sonrası performansların değerlendirilmesi için gerekli koşullarını belirlemek olarak değerlendirilmiştir.

2021 yılındaki Meclis Araştırma Komisyonu Raporu afet yönetimindeki tüm aşamalara temas etmiş, "Türkiye Afet Eğitim Yılı" ilan edilmiş, "Türkiye Afet Yönetimi Strateji Belgesi ve Eylem Planı", "Türkiye Afet Risk Azaltma Planı" ve "Türkiye Afet Müdahale Planı" da o yıl uygulanmaya başlamıştır. 2010- 2021 yıllarındaki 2 meclis araştırma komisyon raporunun %60 oranında benzerlik taşıdığı ortaya çıkmıştır (Bozkurt ve Çiçekdağı, 2022).

2012-2023 yıllarını kapsayan "Ulusal Deprem Araştırmaları Programı" ülkemizin depremle ilgili yapacağı çalışmalarda çoklu iş birliklerini desteklemek, ihtiyaca yönelik ve uygulamaya aktarılacak sonuçlar içeren projeler üretmek amacıyla oluşturulmuştur. Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP-2023) depreme yönelik bilgilerin güncel tutulmasını, tehlike haritalarının geliştirilmesini, dayanıklı yapılaşmanın ön plana alınmasını, bilinçlendirme faaliyetlerinin

yaygınlaştırılmasını ve stratejilerin mevzuat dahil bütüncül hale getirilmesini ön plana almıştır.

2012 yılında 6306 sayılı *Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun* ve ilgili yönetmeliğinde genel anlamda riskli yapıların tespit ve yıkımıyla ilgili planlamalara geniş kapsamdaki usullerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2019-2023 yıllarını içeren *11. Kalkınma Planı*'nda afet yönetimine değinilmiştir. Planın ilgili afet bölümünde amaç; *Afete karşı toplumsal bilinçlendirme, güvenli yaşam alanlarının oluşturulması, afet sonucu meydana gelebilecek zararların minimum düzeye getirilmesi* olarak belirlenmiştir. Plan afet konusunda risk ve zarar azaltma çalışmalarının yapılmasına, afet tehlike ve risk haritaları hazırlanmasına, kritik altyapıların güçlendirilmesine öncelik verilmesine, afet sonrası iyileştirme çalışmaları için kapasite iyileştirilmesine, kurumlar arasında sürdürülebilir iletişim altyapısı kurulmasına, afet yönetiminden sorumlu birimlerin kapasitelerinin oluşturulmasına yer vermiştir.

2021 yılı AFAD Stratejik Planı'nda merkezi yönetim bütçesinden aldığı paylar 2015 yılında **3.258**, 2016'da **3.689** 2017'de **3.334** ve 2018'de **3.397** milyon TL olarak açıklanmıştır. Plana göre SWOT analizi yapılmış ve kurumların kaynaklarına kolaylıkla ulaşabilme kapasitesi, mali açıdan güçlü, koordinasyon yetkisine sahip tek kurum olunması, yetki ve sorumluluk paylaşımlarının net olmaması, mevzuatın bütünleştirilememiş olması ve eğitimlerin uzmanlık konuları ile ilgili yeterli olmaması zayıf yönler olarak belirtilmiştir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinden sayılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2021 yılı Genel Faaliyet Raporu (2022) verilerine göre genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin 2021 yılı bütçe ödenek ve gerçekleştirmeleri değerlendirilmiştir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın başlangıç ödeneği **2.085.860** bin TL, yılsonu ödeneği **10.897.392** bin TL gerçekleşmesi ise **10.862.205** bin TL'dir. Aynı kurumun geçen yıldan devreden ödeneği **1.489.862,12** TL'dir. 2022 yılı *Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu* verilerine göre; 2022 yılı Doğal Afet Giderlerini Karşılama Ödeneği **750 milyon** TL'dir. Aynı raporda

program sınıflandırmasına göre bütçe giderleri 2022 Ocak-Haziran ayları arasında *Şehircilik ve Risk Odaklı Bütünleşik Afet Yönetimi* başlığıyla **2.612.003 bin** TL'dir. 2021 – 2022 yılları Ocak- Haziran dönemi genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin bütçe giderleri değerlendirildiğinde ise 2021 yılına göre Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın giderlerinde **%119,5** oranında artış olduğu yıl sonu ödeneğinin 10 Milyon TL'yi aştığı değerlendirilmiştir. 6 Şubat Depremi sonrasında ise Hazine Bakanlığı depremin toplam maliyetinin 2 Trilyon TL'yi aştığını açıklamıştır. Buna göre maddi kayıpların ülke ekonomisine etkisi düşünüldüğünde de hazırlık çalışmalarına ivedilikle öncelik verilmesi, maddi hazırlıkların yapı güçlendirmelerinin, kaynak tasarruflarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

2022 yılında Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayınlanan "*2023 yılı Bütçe Gereğesi*" adlı raporda finansal kararın içerisinde afet sonucu yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi, kamu yükünü gidermek için afet sigorta süreçlerinin iyileştirilmesi yer almıştır.

2022-2023 yılı Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Stratejik Planı'nda "*Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinin Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi* şehir ve kentsel yerleşimlerin güvenli ve afet durumları için dayanıklı olmalarını temel amaç olarak ifade etmiştir. Plan nüfusun ortalama %70'inin deprem riskinde olduğu ve afet durumları değerlendirildiğinde 1 milyondan fazla birim bazlı dönüşümün gerekli olduğunu ifade etmektedir.

2023 yılında *Olağanüstü Hal Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi* olağanüstü hal kapsamında yer alan illerde yerleşme ve yapılaşma hususunda bazı tedbirleri konu almıştır. Yerleşme konusunda alınan tedbirler yeni yerleşim bölgelerin yetkililerce (AFAD ve Çevre Şehircilik Bakanlığı) tespiti, ilgili yerlere konut ve işyerlerinin yapılması, ilgili yerlerde alt yapı ve üst yapı hizmetlerinin organize edilmesi, bütçeye ilişkin yönlendirmelerin belirlenmesini ve ihtiyaca yönelik personel istihdamını konu almıştır.

2023 yılı *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Performans Raporu*'nda Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın görev ve yetkileri, depreme dayanıksız yapıların projelerinin iyileştirilmesi ile çerçevesi, kentsel dönüşüm hedeflerinde afete hazır yapıların dönüşümü temel olmuştur.

2022 yılı AFAD performans programında sosyal çalışmacı, psikolog, hemşire ve sağlık memurundan oluşan ortalama 5 bin personel, afet sonrası iyileştirme planı hazırlanmasının, afet anında tüm kaynakları etkin yönetebilen karar mekanizmalarının, kesintisiz ve güvenli haberleşme altyapısının önemli olduğunu vurgulamıştır (AFAD, 2022). 2022-2030 yıllarını kapsayan **Türkiye Afet Risk Azaltma Planı** (TARAP) deprem bölgelerine özel tampon bölge belirleme standartlarının geliştirilmesini, risk haritalarının güncel hazırlanmasını, alt yapı çalışmalarının afet süreçlerine uygun yenilenmesini ve erken uyarı sistemlerinin yaygınlaştırılmasını önemli eylemler arasında saymıştır.

Afet Risk Azaltma Planı, Türkiye'nin deprem, kütle hareketleri, sel taşkın, iklim, kitlesel göç gibi tüm afet durumlarını içeren bir profil çizmektedir. Plan güçlü zayıf yönleri fırsat ve tehditleri değerlendirmiştir. Risk azaltmaya dair politikaları analiz etmiştir ve son olarak stratejik öncelikleri ve risk azaltma stratejilerini açıklamıştır. Plan afet sonucu oluşabilecek çok boyutlu kayıpları indirgemek, afete daha dirençli yaşam alanları oluşturmak ve afet öncesi süreçleri için risk azaltma çalışma prensiplerini belirlemeyi amaçlamaktadır. 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirler ile Yapılacak Yardımlara Dair Kanun", 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" başta olmak üzere birçok belge ve kararname hazırlanılışında kaynaklık etmiştir.

Afet Risk Azaltma Planı afet yönetimiyle ilgili planların olmasını, finansman kaynaklarının bulunmasını, risk stratejilerinin azaltılmasına yönelik planların varlığını, kazanılmış tecrübeleri ve yasal mekanizmaların olmasını güçlü yön olarak belirtmiştir. Aynı plan için belediyelerin planlarında risk azaltma uygulamalarına yeterince yer verilmemesi, mali desteğin etkin kullanılmaması, özel sektörün sahada yeterince bulunmaması ve deneyim eksiklikleri zayıf yönlerdendir. Yetişmiş insan gücü, afet farkındalığının varlığı, uluslararası strateji

ve belgelerin katılımın sağlanmış olması, denetim mekanizmalarının ülkemize uygulanabilirliği fırsat iken ortak çalışma kültürünün azlığı, teori pratik uçurumu ve finans krizleri tehditlerdir.

Ülkemizde afet yönetim sisteminde AFAD görev ve yetkileri çerçevesinde politika ve stratejilerin üretilmemesi, kendinden kurumların kapasitelerini sağlayamaması teşkilat olarak yapılanma ve görev yetki potansiyelinin yetersizliği, teknik ve yönetsel kurumsal ilişkilerin kurulamaması, afet öncesi çalışmalara ait yönetsel ve hukuksal yapılanmanın yetersizliği belirli risklerdir (Özmen ve Özden, 2013).

Riskin azaltılması için tüm afet risk programlarının çalışmalarının haricinde kentsel yapılanmanın doğal ve insan kaynaklı afetler gözetilerek organize edilmesi önerilmektedir. Gerek ulusal planlar gerekse de uluslararası planlar afet riskini kabul etme ile sürecin başladığını, bu risk yönetim sürecinin güçlendirilmesinin önemli olduğunu, afet risk azaltma konusunda merkezi ve yerel yatırım planlarının hükümetle bağlantılı yürütülmesinin ve süreçlerin iyileştirilmesinin pratiğe dayalı kontrol edilmesi ön plana çıkmaktadır (Gerdan, 2021).

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) afet ve acil durumlara ilişkin müdahale çalışmalarında görev alacak grupların ve koordinasyon birimlerinin sorumluluklarını tanımlanmaktadır. Hayat kurtarmak, aksayan sosyal yaşam faaliyetlerini normale döndürmek, hızlı ve planlı müdahale planı oluşturmak, ilgili bölgenin güvenliğini sağlamak, halk sağlığını korumak, kültürel mirası korumak, ekonomik kayıpları azaltmak, ikincil afet etkilerini azaltmak, süreçle ilgili iletişimi canlı tutmak planda hedefler ifade edilmektedir.

İlgili afet müdahale planı cumhurbaşkanı tarafından onaylanmaktadır. Müdahale organizasyonu detaylı olarak belirtilmiştir. Müdahale aşamaları içinde hazırlık, müdahale ve ön iyileştirme mevcuttur. Hazırlık süreci, kaynak belirlenmesi, plan yapılması, organize olunması, ekipman düzenlenmesi, kapasite geliştirmeye odaklı teknoloji kullanımı, eğitim ve tatbikat düzenlenmesini içermektedir. İyileştirmeyi ilk adım ve uzun dönem planlayan planda bu alanda çalışanların

görev ve sorumluluklarını açıklamaktadır. Bu görevler uzun dönem iyileştirme gruplarında yer alanlara öncülük etmektedir.

İkinci aşamada müdahale seviyeleri belirlenmiştir. Yerel imkanların yeterli olduğu ilk seviyede İl teşkilatı AFAD yapısı görev almaktadır. Küçük çaplı desteklerin alındığı bir üst seviye afet düzeyinde İl AFAD ve ilk grup destek iller bulunmaktadır. Üçüncü seviyede ulusal destek gerekmektedir. Ve 1.2. grup destek iller ile ulusal kapasite kullanılmaktadır. Son aşamada uluslararası bir durum mevcuttur ve 1-2 grup destek iller, ulusal ve uluslararası destekler ön plandadır.

Plana göre, İl AFAD Merkezi 1,2,3,4 seviye afet durumlarında koordinasyon ve operasyon gerçekleştirir. Bakanlık Afet Yönetim Merkezi 2 seviyede izleme koordinasyon 3 ve 4 seviyede koordinasyon yürütür. Başkanlık AFAD Merkezi 1 seviyede izleme, değerlendirme 2 seviyede izleme koordinasyon ve denetleme 3 ve 4 seviyede izleme koordinasyon denetleme ve yönetim gerçekleştirmektedir. Afet ve Afet Acil Durum Kurulu ise 3 ve 4 seviyelerde koordinasyonu sağlamaktadır.

AFAD tarafından kurulan Afet Yönetim Merkezleri bakanlıklarda bakanlık yardımcısı ya da bir başka üst yönetici başkanlığında 7/24 saat çalışma esasına dayalıdır. Bu merkezlerde ilgili çalışma grubunun yönetilmesi için koordinasyon ekipleri belirlenmiştir. Afet bölgelerinde görev yapılması için ise saha destek ekipleri tasarlanmıştır.

Türkiye Afet Müdahale Planı Ulusal Afet Müdahale Organizasyonu şemasına göre operasyon servisinde iki ana grup bulunmaktadır. Acil durum ve ön iyileştirme çalışma grupları bu ana başlık altındadır. Acil durumda haberleşme, ulaşım, nakliye, yangın, güvenlik, arama kurtarma, tahliye, sağlık ve enerji grupları mevcuttur. Ön iyileştirme çalışma grubunda hasar tespit, tarım/orman/gıda, alt yapı, barınma, beslenme, defin, enkaz kaldırma ve psiko-sosyal destek grubu bulunmaktadır. Acil Durum ve Ön İyileştirmeye ek Lojistik Grubu da bulunmaktadır. Teknik destek ve ikmal, uluslararası destek ve iş birliği,

aynı bağış depo yönetimi grupları bu başlığa aittir. Bilgi ve planlama ile Finans süreçlerinin de planlandığı bu gruplarda ayrıntılı hizmetler karakterize edilmiştir.

Planda buna ek Yerel Düzeyde Afet Müdahale Planı şematize edilmiştir. Yerel düzeyde de illerde AFAD merkezi valinin kontrolü altına alınmıştır. İl Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu ile AFAD çalışma grupları koordinatörleri ile organize edilen AFAD yönetiminin operasyon servisi ulusal düzey organizasyon yapısı ile benzerlik göstermektedir. Operasyon servisinde acil durum ve ön iyileştirme grupları yer alırken lojistik ve bakım servisi, bilgi ve planlama servisi ve finans/ idari işler servisi yapılanması bulunmaktadır. Uluslararası yapıda finans kısmında nakdi bağış bulunması, lojistik alanında ise uluslararası destek ve iş birliği iki yapıda farklılık göstermektedir.

Kamu hizmetlerini yürütmekle sorumlu olan bakanlıklar afet süreçlerinde görevlerini yerine getirememektedirler. Bakanlıkların afetlerde görev ve sorumluluklarını yerine getirememeleri durumlarına istinaden yerel düzeyde hizmetlerin aksamadan yürütülmesi yine aynı bakanlıkların taşra teşkilatları ile sağlanmaktadır. Bu açıdan afet ve acil durumlarda tüm ihtiyaçların karşılanabilmesi için bakanlık düzeyinde koordinasyona duyulan ihtiyaç neticesinde ulusal düzey çalışma grupları tanımlanmıştır. Her hizmetin ana çözüm ortağı bakanlıklar da bu açıdan mevcuttur. Türkiye Afet Müdahale Planı'nda ana çözüm ortağı "*Çalışma grubunun yürüteceği hizmetlere ilişkin koordinasyondan sorumlu olan bakanlık/kurum ve kuruluşlar*" olarak tanımlanmıştır. Bahse konu ana çözüm ortakları çalışma grubunun organizasyonunu, hazırlıklarını, planlamalarını, destek gruplarını, kaynaklarını, hazırlık protokollerini, finansal yönetimi ve personel eğitimlerini hazırlama ile görevlidir. Aynı plan çalışma grubunu "*Afet ve acil durumlarda Türkiye Afet Müdahale Planı kapsamında ana çözüm ortağı ve destek çözüm ortaklarının yürüttükleri hizmetlerin niteliğine göre oluşturulan gruplar*" şeklinde tanımlamıştır.

Müdahale planında ana çözüm ortaklarının yanı sıra destek çözüm ortaklarının görevleri de ifade edilmiştir. Operasyon planlarının hazırlıklarını yapmak, gerekli kaynakları analiz etmek, operasyonların yürütülmesini sağlamak, eğitim

süreçlerini planlamak, teknolojik alt yapıyı geliştirmek, ana çözüm ortağı ve mülki makamlar arasındaki bilgi akışını sağlamak temel görevlerdendir.

2021 yılında *Arama Kurtarma Ekipleri ve Müdürlüklerinin Kuruluş, Çalışma Usul ve Görevlerine İlişkin Yönetmelik* yayınlanmıştır. Birlik müdürlüklerinin temel görevi, ulusal ve uluslararası durumlarda afet durumlarında arama kurtarma, çeşitli diğer (kimyasal, teknolojik vb) afet durumlarının teşhis, tespiti, insani yardım faaliyetlerine katılım, arama kurtarma eğitimlerinin organizasyonu olarak değerlendirilmiştir.

2022 yayın tarihli *Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği* afet ve acil durumlara yönelik müdahalede ihtiyaçların planlanması, müdahalenin olay yerine hızlı ve etkin ulaştırılması ve müdahale hizmetlerinin çözüm ortaklarının planlama esaslarını belirleme amacını taşımaktadır. Yönetmelik afete ilişkin tüm süreçlerde ilgili merkezi yönetimlere görev ve yetkiler sunmaktadır. Örneğin psiko-sosyal destek, bağış, depolama ve dağıtım işlerinden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumludur. Ancak afet durumunda AFAD ulusal düzeyde afet koordinasyonundan sorumlu olarak tayin edilmiştir.

6 Şubat depreminin ardından AFAD saha çalışması değerlendirme raporu yayınlamıştır. Raporda depremin meydana geldiği saat (04.17/13.24) ifade edilmiştir. Büyüklükleri 7,7 ve 7,6 olarak belirtilmiştir. Depremden etkilenen iller sıralanmıştır. Yaklaşık 11 ilin sayıldığı bu raporda 110 km'ye yakın bir etkisinin olduğundan bahsedilmiştir. Aynı rapor depreme ilişkin tektonik değerlendirmeleri de yapmıştır. Asıl amacı fayları tanımlamak ve yüzey kırıklarını tespit etmek olan yapısal sorunları açıklamak olan raporun saha çalışmaları sonuçlarını içermektedir (AFAD, 2023).

AFAD kurumsal paylaşımlarında afetle mücadele konusunda faaliyetlerini belirtmiştir. "*HF/SSB Telsiz Sistemi Alt Yapısı, Afet Yönetim Karar Destek Sistemi Projesi (AYDES), Afet Sonrası Anlık Görüntü Aktarımı, Kesintisiz ve Güvenli Haberleşme Sistemi, KBRN Kapasite Geliştirme Projesi, Bütünleşik İkaz Alarm Sistemi Projesi, AFAD Gönüllülük Projesi, Türkiye Afet Risk Azaltma Planı,*

Bütünleşik Afet Tehlike Haritalarının Hazırlanması, Afet Risk Azaltma Sistemi, Afete Hazır Türkiye Projesi” bunlardan bazılarıdır.

1991 yılında kurulan ve Birleşmiş Milletlerin ana kuruluşu olan Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu (INSARAG) üye tüm ülkelerin afete müdahale süreçlerinde arama kurtarma çalışmalarında yer alan bir sivil toplum kanalıdır (<https://www.insarag.org/about/background/>). 51 farklı ülkeden 80’den fazla üyesi bulunan bu kurumun üyesi olan Türkiye’de AKUT (Arama Kurtarma Derneği), AKA (Arama Kurtarma Araştırma Derneği), AFAD (Afet Acil Durum Başkanlığı) Bahçeşehir Üniv. Arama Kurtarma Ekibi, İstanbul Üniv. Doğal Afetler Arama Kurtarma Ekibi, Gölcük GESOTİM Arama Kurtarma Ekibi ve GEA Arama Kurtarma Ekibi kuruluşları ile görev almaktadır.

6 Şubat sonrası yayınlanan çalışmalar ve raporlar saha uygulamasına yönelik deneyimleri de aktarmaktadır.80’den fazla iş dünyası temsilcisi, hükümet yetkilisi sivil örgüt temsilcilerinin katıldığı bir çalıştay sonrası hazırlanan ‘*Depreme Müdahale*’ isimli rapor hazırlanmıştır. Raporda daha etkili bir müdahale için koordinasyonun geliştirilmesi, acil durumlarda teoriden pratiğe geçişin sağlanması ve koordinasyonun geliştirilmesi için veri toplama ve paylaşmanın geliştirilmesi ile kurtarma sonrası yeniden yapılanmanın daha iyi organize edilmesinin altı çizilmiştir (Herzog, 2023).

6 Şubat Depreminden sonra Türkiye vatandaşı olmayanlar da dahil olmak üzere 16 milyona yakın kişinin yaşamı geri dönülemez biçimde değişmiştir. Türk Kızılay’ının koordine ettiği sosyoekonomik gerçeklikler ve acil sosyal güvenlik programında deprem sonrası analizler ve Türk Kızılay’ı çalışmalarına yer verilmiştir. Depremin özellikle düşük gelirli birey ve haneleri daha dezavantajlı duruma getirdiği tespit edilmiştir. Hanelerin yaşadığı mali sıkıntılar ve yetersizlikler kaynaklara olan ihtiyaçları gün yüzüne getirmektedir. Uygulamada geçici veya uluslararası koşullar altında Türkiye’de koruma altında olan kişilere temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda ekonomik destekleri koşulsuz sağladığı ifade edilmektedir (Yürekli, vd.2023).

Shelter Sector Türkiye raporunda Adıyaman'da 65,840, Hatay'da 200,000 (+), Kahramanmaraş'ta 66,383 ve Malatya'da 111,340 kişinin konteyner sitede yaşamaya devam ettiği açıklanmıştır. Aynı rapor depremden 8 ay sonra kışa geçiş döneminde bölgenin kışa hazırlık durumunu değerlendirmiştir. İklim, su ısıtma, elektrik ve olası tehlikelere (yangın) karşın ilgili tedbirlerin alınması gerektiğini önermiştir. Sıcak ve kuru kalmanın önceliğine vurgu yapılırken operasyonel düzenlemeler, maliyet hesaplamaları yapılarak bölgesel iyileşme hedeflenmiştir (*Shelter Sector Türkiye*, 2023).

Tüm Dünya'da afetler ve afetlere müdahale süreçleri hükümetlerin gündeminde giderek artan bir endişe konusu haline gelmiştir. Bu durum afetlere yönelik yapılan çalışmaları, politikaları, hizmetleri aynı zamanda bu alanda çalışan sağlık profesyonellerinin uygulamalarını şekillendirmektedir. Hükümetlerin sadece doğal afetlerin meydana getirdiği sorunları önlemek ve yüzleşmek için yeterli teknik ve mali kaynakları olmamakla birlikte bir de ekonomik olarak refah seviyesi düşük ülkelerin önleme ve hasar tespiti çalışmalarının piyasaya göre şekillendiği görülmektedir (Saavedra, Canuta, 2023).

2.7. ULUSLARARASI AFET POLİTİKALARI

2005 yılında Japonya'da Afet Risklerinin Azaltılması Dünya Konferansı sonucunda "**Hyogo Çerçeve Eylem Planı**" kabul edilmiştir. Plan odaklanmış ve sistematikleştirilmiştir. Risk azaltma stratejilerinin ülkelerin kalkınma politikalarına entegre edilmesi, yerel ve merkezi olarak afetlere farkındalık çalışmalarının geliştirilmesi ve risk azaltma yaklaşımlarının afete hazırlık müdahale ve iyileştirme süreçlerinde etkin olması Hyogo Eylem Planı'nın odağında olmuştur (Ahsan, n.d). Ayrıca Hyogo Eylem Planı riskler önceden belirlenmeli, afet olmadan önce risk azaltma çalışmalarına öncelik verilmelidir (Kuzucuoğlu, 2015).

Hyogo Planı afet riskinin önlenmesi için alınacak önemlerin her seviyeden stratejik hedeflerle sürdürülebilir kalkınma planlarında bütünleştirici olmasını, merkezi hükümet dışındaki örgütlenmelerin çalışma yapılarında dirençlerini artırmaya yönelik güçlendirmelerin yapılmasını ve afetlerden etkilenen toplumlar

için acil durum plan ve müdahale programlarının yapılmasını hedeflemektedir (Macit, 2019).

Birleşmiş Milletlere üye 168 ülkenin benimsediği Hyogo Çerçeve Eylem Planı 3 stratejik hedef ve 5 öncelikli eylemden meydana gelmektedir. Stratejik hedefler;

- Afet risklerinin azaltılmasının sürdürülebilir kalkınma plan ve politikalar ile bütünleştirilmesi,
- Afet bilincinin oluşması için kurumların mekanizmaların ve kapasitenin geliştirilmesi,
- Afet riskinin azaltılma anlayışının acil durumlara hazırlık, müdahale, iyileştirme programlarına etkin katılımıdır.

Bu stratejik hedefler kapsamında değerlendirilen 5 öncelikli eylem planı;

- Afet riskin azaltılması hedefinin ulusal ve yerel açıdan kurumsal temelde önceliklendirilmesi,
- Afet risklerinin tanımlanması, değerlendirmesi, izlenmesi ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi,
- Afete karşı güvenli bir toplum oluşturmak amacıyla bilgiyi, yeniliği ve eğitimin kullanılması,
- Afetlere karşı risk faktörlerini azaltılması,
- Afetlere karşı etkin müdahale için hazırlığın güçlendirilmesidir (UNDRR,2005).

Hyogo Eylem Planı'nın ardından 2015-2030 yıllarını kapsayan başta Japonya 3. BM Dünya Konferansı'nda kabul edilen *Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi* Birleşmiş Milletler tarafından kabul görmüştür. Bu belge aynı zamanda Hyogo Eylem Planı içerisindeki ulusların afetlere yönelik güçlendirilmesi hedefine de fırsat tanımıştır. Çerçeve rehabilitasyon ve iyileştirme çalışmalarında öncekinden daha iyisini meydana getirme amacıyla ihtiyaç durumundaki tüm bireylere psiko-sosyal destek sağlanmasını ve ruh sağlığı hizmetlerinin iyileştirilmesini hedeflemektedir. İlgili çerçeve küresel ilerlemeyi desteklemek için 7 temel hedef belirlenmiştir. Bunlar;

- 2030 yılına kadar küresel düzeyde can kaybı sayısını düşürmek,
- 2030 yılına kadar küresel düzeyde afetlerden etkilenen insan sayısını düşürmek,
- 2030 yılına kadar ekonomik olarak afetlerin yol açtığı ekonomik kayıpları azaltmak,
- 2030 yılına kadar küresel düzeyde temel hizmet sunumlarındaki meydana gelen aksaklıkları azaltmak
- 2030 yılına kadar afet riski azaltma stratejisi olan ülkelerin sayısını artırmak,
- Gelişmekte olan ülkelerin ulusal eylem planlarına çerçeveyi uygulamak için sürdürülebilir desteği sağlamak ve
- Tehlike erken uyarı sistemlerinin, afet risk bilincinin topluma ulaşılabilirliğini geliştirmektir (UNISDR,2015).

Sendai Eylem Çerçevesi geçmiş afet deneyimlerine kıyasla riskleri azaltıcı politikalar üreten faaliyetlerin bütünü haline gelmiştir. Hyogo ile elde edilen kazanımların Sedai ile uzun süreli kazanım hedeflerine çevrildiği görülmüştür. Aynı zamanda Sedai bildirgesi ile afet riskinin kişi, toplum ve ülke üzerindeki çok boyutlu etkisini önemli oranda azaltması beklenmektedir. Bunun için afet riskini anlamak, başa çıkma yöntemini güçlendirmek, iyileşme için risk azaltma faaliyeti yürütmek, kurtarma faaliyetlerinin iyileştirilmesi için hazırlıklı olmanın geliştirilmesi öncelik sıralamasını oluşturmaktadır (Macit, 2019).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'da 2018 yılında afet risk azaltma faaliyetlerine dair düzenlemeler yapmıştır. 100'den fazla afet risk azaltma projesi için 251 milyon dolar harcama yapılmıştır. Projeler doğal afetlerden sellere, kasırgalara, heyelanlara ve depremlere odaklanmaktadır. Projelerin çoğu afetleri önleme ve hazırlık konusuna odaklanmaktadır. IOM ilgili çalışma raporunda 57 ülkede 64 projenin önleme amacı içerdiğini, 33 ülkede kapasite geliştirmeye odaklanıldığını 24 ülkede ise kurumsal kapasitenin desteklendiğini açıklamıştır. 20'den fazla deprem özelinde afet riskini azaltma projesi ve 10'dan fazla ülkenin de deprem afetine karşın desteklendiği belirtilmektedir. Afetlere önleme sürecinde bölgesel afet haritalarının mutlaka risk değerlendirme süreçlerine tabii tutulması ve

farkındalık kazandırılması önerilmektedir. Bir diğer noktada afetlerle ilgili hazırlık sürecinde okullarda ve yerel toplulukların buldukları ortamlarda acil tatbikat programlarının uygulandığı, acil telefon hatlarının kurulduğu yani hazırlık çalışmalarının toplum temelli düzenlendiği ve amacın afet tehlikesine daha “etkin” tepki vermeyi sağlayan stratejileri içerdiği değerlendirilmektedir. Bir sonrası adımda afete cevap vermek olarak değerlendirilen afet anındaki müdahalelerin tahliye süreciyle birleştirildiği ve bireyleri zarar görmekten uzak tutmaya odaklanarak tahliyenin organizasyonu hedeflenmektedir. Afetler için son aşama olan iyileşme ve yenilenme için ise çoklu hasar risk değerlendirmeleri ile organize edilmesi ve geleceği daha iyi inşa etmeye odaklanarak potansiyel olayların göz önünde tutulması önerilmektedir (IOM, 2020).

Yapılan çalışmalar teknolojinin ve kaynakların gelişmesiyle birlikte kentlerin hizmetlerinin de çeşitlendiğini ve teknolojik/dijital sistemlerle güçlendirildiğini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle 1999 depreminden sonra afetlerin kentlere zararları, sonuçlarıyla birlikte açıklanırken afetlerin ve ilgili acil durum yönetimlerinin kırılma noktası olmuş doğal afet ve acil durumlar için afet bilgi sistemlerinin ve akıllı haritaların geliştirilmesi ön plana çıkmıştır. Afet açısından riskli kentlerde plansız yapılaşmalar muhtemel risklerin artmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle bilimsel olarak kent planlama ve kentleşme süreçlerinde kentlerin hem yapı hem de insan yaşamını güvene alacak biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Gelişen teknoloji, afetlere yönelik farkındalıklarla birlikte müdahalenin tek boyutlu incelenmesinin haricinde bütünleşik bir sürecin oluşturularak afete dair tüm aşamaların çok boyutlu değerlendirilmesini ön plana almaktadır. Akıllı kentler için afet odaklı geliştirilen uygulamalar içinde, “Ümraniye Mobil Afet Bilgi Sistemi Uygulaması” 2012 de Afet Bilgi Sistemi ile bir belediyenin akıllı haritasının çıkarılması, “Afet Yardım Ümraniye” projesi ile yine online bir sistemin kurulması, bir radyo kanalının oluşturulması, “Deprem Mobil” uygulaması bulunmaktadır (Yaman ve Çakır, 2018).

Avrupa Birliği (AB) uluslararası bağlamda kentlerin iyileştirilmesi ve gelişmeleri için bazı kriterler belirlemiştir. *Akıllı Kentler Çarkı* metodolojisi çerçevesinde bu kriterler; Akıllı Ulaşım (Smart Mobility), Akıllı Yaşam (Smart Living), Akıllı

Yönetişim (Smart Governance), Akıllı Çevre (Smart Environment), Akıllı Ekonomi (Smart Economy), Akıllı İnsanlar (Smart people) olarak ifade edilmiştir (Ortaçşeme, Atik ve Muhammetoğlu, 2023). Ülkemizin afet sahası ve deprem riski yoğun olduğu göz önüne alındığında ise akıllı çevrenin temellerinden enerji yönetimine özen gösterilmesi ve enerji yönetim sistemlerinin geliştirilmesi göze çarpmaktadır.

Uluslararası afet strateji belgeleri afetlere toplumsal cinsiyet bakışıyla yaklaşımı ön görmekte ve bütünleşik afet yönetiminin etkinliğini ülkelere sorumluluk vererek hedeflemektedir. Birleşmiş Milletler bu açıdan güncel stratejiler oluşturmaktadır. “Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçeve Belgesi” bütünleşik afet yönetimi süreçlerinde özellikle toplumsal cinsiyet perspektifinin yer alması gerektiğini içermektedir (Gündüz,2022).

İnsan Hakları İzleme Örgütü büyük afetlerin ardından kadın haklarıyla ilgili ihlallerin yaşandığını hatta bu nedenle Japonya’da Sendai Cinsiyet Eşitliği Vakfı afet planlamalarında kadınların aktifliği teşvik etmek amacıyla liderlik eğitimlerin planlandığı görülmektedir. Kadınların fiziksel açıdan hamilelik, engellilikle ilgili özellikli sorunlar ve ekonomik açıdan istihdam güçlükleri yaşadıkları, güvenli alan yetersizlikleri ile insani müdahalenin yeterli güvenlik önlemlerini içermediği ifade edilmektedir (Gündüz, 2022).

Birleşmiş Milletler ’in afetlerle ilgili kimsenin geride bırakılmaması üzerine benimsediği yaklaşım özellikle yaşlılar konusunda toplumsal farkındalık kazanımını önemli hale getirmektedir. Türkiye’nin kabul ettiği Uluslararası Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi dezavantajlı tüm grupların afet öncesi dönemden başlayarak afet süreci içinde güçlendirilmelerini hedeflemektedir. “Yaşlı Dostu Afet Yönetimi” olarak kabul edilen bu yaklaşım yaşlıların kişisel bilgileri korunarak özellikle afet durumlarında temel yaşlı bilgilerinin korunmasını ve afet sürecinde ilgililerle paylaşılmasını yaşlılıktan kaynaklanan kırılğanlıkların azaltılmasını ve kaynakların eğitim, izleme değerlendirme ve personel desteğini temel alacak şekilde politika oluşturulmasını içermektedir (Çakır ve Atalay, 2020).

Sendai çerçevesi afet riskinin azaltılması planlamasında öncelikli rolü kamu otoritesine vermekle birlikte yerel ve özel sektör (sivil toplum) paydaşları arasında sorumlulukları paylaşmaktadır. Sendai çerçevesi doğal afet alanında bilim ve araştırmanın daha aktif olmasına çağrı yaparken sosyal bilimlere ve özellikle de sosyal hizmet müdahalesine önemli bir rol vermektedir. Bireyden topluma kadar tehlikelere maruz kalmaktan ziyade korunmayı amaçlarken orta ve uzun vadeli yaşam durumlarına etki edecek afet faktörlerinden korunacak önlemlerin alınmasını hedeflemektedir. Riski anlamak, afet risk yönetimini güçlendirmek, afet risk azaltılmasına yatırım yapmak, etkili müdahale ve daha iyiyi oluşturmak için afet hazırlığını artırmak yapılacak ortak eylemlerin öncüleri olarak ifade edilmiştir (Wahlstrom, 2017).

Afetlerde risk yönetimi kapsamında en kapsamlı belgeler olan Hyogo (2005-2015) Eylem Planı ve Sendai (2015-2030) Eylem Planlarında dirençliliğe yönelim görülmektedir. Direncin geliştirilmesi için afet anında müdahalenin geliştirilmesinden ziyade önleme, hazırlık ve zarar azaltma çalışmalarına odaklanılmaktadır. Özellikle ülkemizde 1999 Marmara Depremi sonrasında afet yönetimleri sorgulanarak birçok yeni hukuki dayanaklar oluşturulmuştur. Gerek uluslararası gerek ulusal açıdan toplum direncini geliştirmek için birçok çalışma yapılmıştır. Bunlar; “Afete Duyarlı Yerleşim Türkiye Kolaylık Haritaları Projesi, Türkiye Afet Bilgi Bankası Projesi, Bütünleşik Afet Risk Haritaları Oluşturma Projesi, Türkiye Afet Müdahale Planı, Depremde Erken Hasar Tahmin Projesi, Türkiye Afet Yönetim Stratejisi, DASK Zorunlu Afet Sigortası, Bütünleşik Uyarı ve Alarm Sistemi Projesi, Türkiye Afet Risk Azaltma Planı, Afet Yanıt Planı” (Varol ve Kırıkkaya, 2017).

Afet yönetiminin bir döngü şeklinde zararı azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme olduğu ifade edilmektedir. Süreçte zarar azaltma çalışmalarına ne kadar önem verilirse diğer aşamalardaki emek ve bütçe olarak kazanım sağlanacağı ifade edilmektedir. Japonya’da afet risk analizlerinin yapılması için öncelikle değerlendirmelerin yapılması gereklidir. Bu aşamada önemli olan ise coğrafi bilgi sisteminin sayesinde çok sayıda veri depolanmaktadır. Afet sürecindeki ilk aşamadaki bilgi paylaşımının aksamasının temeli birçok kurumun

elinde veri olması ancak bu verileri sisteme kolay bir biçimde entegre edememesidir. Coğrafi haritalar ise afet yönetim merkezlerini, ulaşım kanallarını, afet yerlerini, havadan görselleri, yoğunluğa göre dağılım durumlarını fay hatlarının konumlarını vb. içermektedir. 1995 yılı Kobe depremi ardından ilgili kanunu önererek bu sistemi kullanmaya başlamıştır. Coğrafi bilgi sistemi afet haritalama ve uzaktan algılama gibi özellikleri ile afet zararlarını azaltmada oldukça önemli bir yere sahiptir (Kuzucuoğlu, 2015).

Afet süreçlerinde uluslararası boyutta aktif rol alan kurumlardan biri olan Earthquakes and Megacities Initiative (EMI) afet risk yönetimi uygulamalarının kilit alanlarını;

- Tehlike, Kırılganlık ve Risk Değerlendirme,
 - Yasal ve Kurumsal Düzenleme,
 - Sektörel Kentsel Dayanıklılık,
 - Entegre Edilmiş Acil Durum Yönetimi Sistemleri,
 - Riske Duyarlı Arazilerin Kullanılması ve Kentsel Gelişim Planları,
 - Risk Bilgilendirme, Eğitim ve Kampanyaların Organizasyonu
- olarak ifade etmiştir (<https://emi-megacities.org/our-mission/>)

Dünya’da afetle ilgili birçok eğitimin bulunduğu, ülkelerin sosyal ekonomik sağlık gibi farklı sistemlerdeki yeterlilikleri dolayısı ile afet eğitimlerinin standardize edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda da 2005 yılında Dünya Sağlık Meclisi bu konuda çalışmalar sürdüren ülkelere çok yönlü destek sağlayacağını açıklamıştır. İlerleyen bu rehberlik sürecinde standart bir eğitim koordinasyonu ile birlikte müdahale sistemi oluşturulmuştur. Afet anında özellikle saha destek ekiplerinin gerekli ve yeterli standardizasyonu oluşturamaması nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü, Küresel Sağlık Birliği gibi kuruluşların afete müdahale edecek ekiplerin kalitelerini desteklemek için Foreign Medical Teams (Yabancı Sağlık Ekipleri) kurulmuştur. 2013 yılında çalışmalarına başlayan bu grup 2015 yılında “Emergency Medical Teams (Acil Tıbbi Ekipler)” olarak güncellenmiştir. Ardından ilgili eğitim programlarının standardize edilmesi için iş birlikleri de yapılmıştır. Bu programların ise standart bir eğitim modelinin olmadan afet ve acil durumlar için

geliştirilmiş bireysel gelişim ve eğitime odaklanıldığı ifade edilmektedir (Koçak, 2019).

Uluslararası kuruluşlar büyük çaplı depremlerde ortak destek ağı oluşturmakta ve bunu şeffaf olarak kamuya sunmaktadır. UNICEF tarafından “6 Şubat Depremi İnsani Durum Raporu” yayınlanmıştır. Rapora göre su ve temizlik için 30 milyon dolar gereksinim bulunmaktayken 22 milyon dolardan fazla da toplam kaynak bulunmuştur. Sağlık ve beslenme için 19 milyon dolar gereklilik varken 14 milyon dolara yakın toplam kaynak elde edilmiştir. Çocuk korumak için 40 milyon dolara yakın gereksinim bulunmaktayken 28 milyon dolar toplam kaynak ayrılmıştır. İnsani nakit ihtiyacı 40 milyon dolar iken 14 milyon dolara kadar toplam kaynak vardır. Eğitim için 46 milyon dolara yakın gereksinim bulunmakta iken 42 milyon dolar kaynak elde edilmiştir. Sonuç olarak araştırmalara göre yaklaşık 200 milyon dolara yakın para desteğine ihtiyaç duyulmakta iken toplam kaynaklar 130 milyon dolar gerçekleşmiştir (UNICEF, 2023).

Afghan Refugees Solidarity Association (ARSA) tarafından yayınlanan rapora göre deprem sonrasında kira desteği, alışveriş kuponlarının dağıtımı, kapsamlı hizmet temini, dosya yönetimi, uzaktan yardım ve dijital çözümler, yerinde destek hizmetleri gerçekleştirilmiştir. 400'e yakın aileye kira desteği, depremden etkilenmiş bölgelerde 700'den fazla alışveriş çeki, 4 bin kişiden fazla kişiye ihtiyaç odaklı hizmet, uzaktan bankacılık, çevrimiçi hizmetler, yüz yüze ziyaretler ve 1000'e yakın dosya kapatıldığı ifade edilmiştir (Demirel, 2023).

Dünya Sağlık Örgütü de küresel anlamda afetlerde desteklerde bulunmaktadır. Örgüt 6 Şubat depreminde merkezi hükümet, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, AFAD ile koordineli çalışmıştır. 1 Ağustos 2023 tarihinde DSÖ'nün yayınladığı rapora göre ise o süreçte Türkiye'ye ilaç ve tıbbi malzeme desteği sağlanmış ve temel hizmetlerin sorunsuz yürütülmesi için “Acil Sağlık Ekipleri Ağı” adı altında bir grup kurulmuştur. Bu çalışma DSÖ Avrupa Bölgesinde şimdiye kadar gerçekleştirilen en büyük acil tıbbi ekip operasyonu olarak da adlandırılmıştır (WHO, 2023).

2023 Ağustos ayında 34 farklı organizasyondan 109 kişinin katıldığı “*Türkiye’de Depremlere Acil Müdahale Koruma Toplantısı*” sonucunda rapor yayınlanmıştır. Raporda çocuklara ilişkin okul kayıtlarında halen aksaklıkların görüldüğü ve takip edilmesi gerektiği, deprem sonrası çocuk politikalarında güncelleme ihtiyaçlarının olduğu ifade edilmiştir. Risk gruplarına yönelik şiddet azaltıcı gruplarda ihtiyaç başlıklarının hazırlık aşamasında olduğu ifade edilirken her ile ait koruma sektörü kararları değerlendirilmiştir. Hatay’da halkın tamamının konteyner kentlere yönlendirildiği, sivil toplum kuruluşlarından destek alındığı, materyal ihtiyaçlarının tespit edildiği, bilinçlendirme çalışmalarının organize edildiği, ortak alan çalışmalarının yoğunlaştığı ifade edilmiştir. Malatya için resmi çadır alanlarının kaldırıldığı, gayri resmi çadırların kullanılmaya devam ettiği, Türk dili eğitimlerinin verildiği, sadece Türk vatandaşlarının kullanacağı yaklaşık 4000 kişilik bir konteyner kent kurulduğu belirtilmiştir. Maraş ilinde gayri resmi çadır alanlarının yine konteyner kentlere taşındığı, kırsalda yaşayan özellikle de hijyen başlıklı ihtiyaçların öncelikle yaşlılar için planlandığı ifade edilmiştir. Adıyaman’da ise koruma ve barınma başlıklı toplantıların düzenlendiği, çadırlı alanların şehir merkezine uzaklığı ve bölgenin kamulaştırılması gerektiği, altyapı sorunlarının mevcudiyeti değerlendirilmiştir (Gultekin ve Alamli 2023).

2023 Kasım ayında Hayata Destek Derneği “*Emergency Situation Report*” yayınlamıştır. Raporda insan ihtiyaçları değerlendirilmiştir. 100.000’den fazla hane halkı bireyin halen resmi olmayan çadır alanlarında yaşadığı ifade edilmektedir. Bu çadır alanlarının %90’ı dağınık organize olmuştur. Aynı zamanda mevsimsel ihtiyaçların da önemli olduğu kışa geçişte özellikle kırsal alanlardaki ihtiyaçlara dikkat edilmesi vurgulanmaktadır. Deprem bölgesinde halkın korunma endişelerinin arttığı, yaklaşık %30’unun aile içi şiddet durumu gözlemlediği özellikle yerel halk ve göçmen gruplar arasında tansiyonun arttığı çocuk işçiliği ve çocuk evliliklerinin de görüldüğü raporda ifade edilmiştir (Hayata Destek, 2023).

2011 yılında Japonya’da 9.0 büyüklüğünde gerçekleşen Büyük Doğu Depremi küresel boyutta yankı uyandırmıştır. Japonya afet mevzuatları oldukça etkin ve yeterli olmasına rağmen bu denli büyük bir depremin ardından yenilikçi çalışmalar

yapmaya gerek duymuştur. Çalışmalar ile depremin ardından yerel ve merkezi yönetim arasında koordinasyonun mecburi hale getiren bir sistemin önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Büyük çaplı depremlerde yerel örgütlenmelerin yetersiz kaldığı durumlarda öncelikli sorumlu, ulusal boyutta merkezi hükümetin aksiyon almasının önü açılmıştır. Düzey olarak farklılaşan ve güncellenen afet yönetim planlarının da düzenlenmesi önerilmiştir (Bayra,2021).

Gerek ulusal gerekse de uluslararası bakış açısı afetlerin öncelikle yerel etkilere sebebiyet verdiği bu nedenle de öncelikle yerel nitelikli müdahalelerin yapılmasını ön plana almaktadır. Afet öncesinde bölgenin kaynaklarının bilinerek koruyucu tedbirlerin alınabilmesi, afet sırasında yerel özelliklere göre bütünsel bir afet müdahalesi gerçekleştirilmesi ve afet sonrası bölgesel rehabilitasyonun düzenlenmesi gibi konularda yerel yönetimlerin sorumluluğu bulunmaktadır. Yerellerin bağlı bulunduğu belediye kanunları kapsamında afetlere hazırlık yapma, kaynak desteği sağlama, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirme, kurum kuruluşlarla iş birliği yapma, risk azaltma çalışmaları gerçekleştirme, yapı denetim süreçlerini liyakatle sürdürme ve kentsel dönüşümle güvenli şehirler oluşturma gibi görevleri bulunmaktadır (Güven ve Kızılkaya, 2023).

Afetlere karşın düzenlenecek çalışmalarda, önleme programlarında hatta afet sonrası iyileştirme aşamalarında EM-DAT başta olmak üzere diğer küresel merkezlerin de odağında kritik yerel verilerin yetersiz olmasıdır. Bu noktada Afrika ve Asya kıtalarını temel alan ve ulusal düzeyde afet kayıplarının verilerinin iyileştirilmesini hedefleyen bir program organize edilmiştir. Program, afet kayıplarını belirlemeyi, veritabanı oluşturmayı ve afet deneyimlerini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu ve benzeri çalışmalarla yerel düzeydeki paydaşların afete dair teknolojik kaynaklarla daha etkin müdahalenin organizasyonu planlanabilmektedir (CRED, 2024).

2021 yılında Çin'de yapılan bir çalışmada halkın afet sırasındaki duyarlılığı araştırılmıştır. Büyük çaplı afetlerde merkez bölgelerin dışında çevre bölgelerin de etkilendiği gerek insan gerek malzeme kaynaklarına duyulan ihtiyacın arttığı, afet sonrasında şehrin alt-üst yapı hasarlarının iyileşme sürecine etkili olduğu ve

kentsel dönüşümün afet hasar önleme süreçlerinde ve farkındalık açısından önemli olduğu açıklanmıştır (Qu, vd. 2023). Bir başka açıdan afetlerin doğrudan insanları öldürmediği insanların sağlam ve doğru inşa edilmemiş yapılar nedeniyle öldüğü bilinmekte birlikte afetlerin ardından meydana gelen yıkımların uzun vadede toplumun afet dayanıklılığını doğal yollardan artırdığı da ifade edilmektedir (Draus,2009).

Farklı dönemlerde deprem mağduru olmuş bireylerle yapılan bir çalışmada 2018 Endonezya Palu depremzedelerinin yaklaşık %60'ının buldukları binayı hemen terk ettiklerini yaklaşık %12'sinin ise yakınlarını koruduklarını ortaya koymuştur. 2011 Yeni Zelanda da depremzedelerin %40'ı donup kaldığını ancak %16'sı kendini koruduğunu ifade etmiştir. 2011 Japonya depreminde ise %32'si yine donup kaldığını, %29'u ise ortamı tahliye ettiğini açıklamışlardır (Wang, 2022).

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Bilimsel araştırma temelde merak uyandıran bir soru ile başlar bu soru araştırılır ve birden çok yöntemle soru yanıtlanır bu durum mutlaka yeni soruları meydana getirirken yeni araştırma süreçleri de gündeme gelmektedir (Usta, 2019). Bilimsel araştırmalar nitel ve nicel yöntemlerin kullanıldığı metotlarla ikiye ayrılmaktadır. İlgili araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çünkü araştırmanın amacı nitel çalışma desenine uygundur. Bu yöntem duygu ve davranışların dikkatle değerlendirilmesi hedeflenen araştırmalarda gözlem, görüşme ve veri analizi gibi yöntemlerin kullanıldığı, konunun bütünüyle ortaya konulmasına odaklanılan bir içeriğe sahiptir (Aydın, 2018). İlgili araştırmada deprem bölgesine giderek krize müdahale uygulamalarında aktif rol alan sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin öğrenilmesi amacı da tam olarak nitel araştırma desenine uygun olarak bir deneyim algılama sürecini ortaya çıkarmaktadır.

Nitel araştırmalarda çalışılan konu ile ilgili temel bir anlamlandırma gayreti bulunmakta iken konunun gerçekleştiği durumlara yönelik ilişkileri ve görüşleri ortaya koymak hedeflenmektedir (Karataş, 2015). Nitel araştırmalar süreci kendi ortamında izler, araştırmacı sürece dahildir ve konu çok boyutlu değerlendirilir çünkü araştırma deseninde esneklik bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmacının görüşmelerde aktif rol alması nitel araştırmaların temel noktası iken özellikle deprem gibi ruh sağlığını etkileyecek konularda yapılan çalışmalarda sürecin iyi yönetilmesi ön plana alınmaktadır. Bu açıdan araştırmacı kriz, travma ölüm ve yas eğitimleri alarak deprem deneyimi sonrasında saha uygulamasına giden personelin olası etkilenmelerinin görüşmeleri olumsuz etkilemesine engel olmayı hedeflemiştir.

Nitel araştırmalar bir teori oluşturmayı hedeflerken sosyal olayları bağlı buldukları çevre içinde araştırmayı ön plana almaktadır. Temelde elde edilen bilgilerden hareketle bahse konu araştırma kapsamında daha önceden değerlendirilmemiş birtakım çalışmaları birbiri ile ilişkilendirerek açıklayan bir

modelleme yöntemi olarak bilinmektedir (Yıldırım, 2014). Nitel çalışmalar, nicel anlamda ve istatistiki değerlendirmelerle ulaşılmayan verilere ulaşmayı, sosyal hareketleri ve karşılıklı ilişkileri anlamayı temel almaktadır. Bu anlama gayesi içerisinde derinlemesine ve ayrıntılı görüşmeler, doğrudan kişileri temel alan yapılar bulunmaktadır (Uçak, 2000). Bu açıdan bahse konu araştırmanın amacına uygun olarak deprem deneyimi yaşamış sağlık profesyonellerinin deneyimlerini anlamak ön plana alınmış ve yapılan derinlemesine görüşmelerde de katılımcıların gözünden deprem sahası deneyiminin tümü, bütüncül olarak değerlendirilmiştir.

Sosyal bilimler araştırma kökenlerini insanın doğa bilimlerinden niteliksel olarak farklı olmasına dayandırmaktadır. Çünkü birey sosyal hayatın içerisinde tek bir doğru ya da gerçekliği olmayan deneyimleri, davranışları, düşünceleri ve sosyal çevresine göre değişken özelliklere sahiptir. Nitel araştırmaların karmaşık, tek bir çözümü olmayan problemler üzerine kurulu olduğu ve tanımlama yapmaktan ziyade bazı amaçlara yönelik ayırt edici özellikleri ortaya koymakla geliştiği ifade edilmektedir (Koca, 2017).

Nitel araştırmalar cevap aradıkları sorulara göre farklılık göstermektedir. Çalışmaların inceledikleri konuya dair ayrıntılı bilgiye ulaşmaları için kendine has yöntemleri geliştirmeleri bu açıdan önemlidir. Araştırma sorusunun açık uçlu olması, araştırmacının bulguları değerlendirme noktasındaki etkinliği, sonuçların genelleme amacı taşıması ve çerçevelenmiş bir olguya dair algıların deneyimlenmesi bu araştırma türünde kritik noktaları oluşturmaktadır (Sönmez ve İlgün,2018).

Nitel araştırma yönteminin bir alt başlığı olan durum çalışmaları, bahse konu herhangi bir konunun detaylı ve kendi gerçekliği içinde değerlendirilmesini temel almaktadır (Yin, 2013). Bu çalışmalarda veriler gözlem, görüşme ve izleme ile toplanırken durumun betimlenmesi için de araştırmacı çalışmanın bir parçası olarak katılmaktadır. Ek olarak, durum çalışmaları tekli ya da çoklu olarak araştırma amacına uygun olarak derinlemesine bilgi almayı amaçlarken çoklu veri kaynaklarından da bilgi de alabilmektedir (Çapar ve Ceylan, 2022). Durum çalışmalarında belirli bir sistem ya da konuya dair sistematik bilgi toplama

amacıyla birden çok verinin toplanması ve ilgili konuya dair derinlemesine inceleme söz konusu iken bu inceleme sırasında araştırmacının araştırma amacına uygun sorular sorarak esnek bir iletişim becerisine sahip olması gerekmektedir (Subaşı ve Okumuş, 2017). Durum alışmaları birden fazla eşitile değerlendirilmektedir. Özellikle “ok Vakalı alışma” olarak adlandırılan türünde araştırmacının iki ya da daha fazla katılımcısı olması ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların bir veri kaynağı olarak değerlendirildiği bu modelde ele alınan konu ve araştırmanın amacı doğrultusunda detaylı bilgi sağlanmakta iken yorumlanması boyutunda daha kamuya açıklık niteliği barındırmaktadır (Aytaçlı, 2012).

Derinlemesine görüşme, araştırılan konunun tüm içeriklerini temel alan görece açık uçlu soruların gündemde olduğu birebir görüşülerek bilgilerin alındığı bir tekniktir. Bu teknik katılımcıların bahse konu araştırmaya dair bakış açılarını içinde buldukları durumu, duygularını, düşüncelerini ve tecrübelerini aktarmaya olanak tanımaktadır. Derinlemesine görüşme ile katılımcının araştırma amacına uygun olarak verdiği yanıtlar sınıflandırılır ve konu olabildiğince detaylı değerlendirilir (Tekin ve Tekin, 2012). İlgili araştırmada 6 Şubat depreminde sahaya giderek krize müdahale uygulamalarında aktif görev gerçekleştirmiş sağlık profesyonellerine ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından araştırmanın amacına uygun sorular belirlenmiştir. Derinlemesine görüşmelerde katılımcılara bu sorular sorulmuştur. Bu açıdan da sahaya gidiş sürecindeki haberleşmeden başlayarak saha deneyimi sonlanana kadar tüm aşamalar değerlendirilmiştir.

Nitel çalışmalarda araştırmacı konuya dahildir. Araştırmacının konuya dahil olması araştırmanın yorumlanması aşamasında objektifliğe dair soru işaretlerini meydana getirebilmektedir. Nitel araştırmaların en önemli noktası güvenilirlik ve geçerlilik noktasında yaygın süreçlerin işlenmemesinden hareketle soru işareti barındırmasıdır. Bu açıdan verilerin analizleri nitel araştırmaların doğası gereği gözden geçirilmeli ve tekrar edilme durumundan uzaklaşarak verilerin geçerliliğini güçlendirmeye odaklanılmalıdır (Yıldırım, 2010).

Nitel çalışmaların geçerlilik/güvenilirlik noktasındaki değeri literatürde inandırıcılık olarak değerlendirilmiş ve belirli kriterlerle ortaya konmuştur. Bu noktada çalışmanın inanılır, güvenilebilir, onaylanabilir ve aktarılabılır niteliğine önem verilmektedir. Bu noktada verilerin yeterli kapsama ulaşması için örneklem büyüklüğünün de belirlenmesine özen gösterilmektedir. Çalışmalar nitel çalışmaların etkilerinin farklı yöntemlerle değerlendirilebileceğini yeterli örneklem ile konunun etkin olarak ortaya konabileceğini, amaca ve hedefe uygun olarak seçilen örneklemin etkili olduğunu ifade etmektedir (Başkale, 2016).

Bu çalışmada da 6 Şubat 2023 Depremi sonrasında deprem sahasına giderek çeşitli krize müdahale uygulamalarını gerçekleştiren sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Araştırmada sağlık profesyoneli olarak sosyal hizmet uzmanı, psikolog, hemşire, hekimler kapsama alınmış ve deprem sahasındaki deneyimlerinin anlaşılması, konuya bakış açılarının değerlendirilmesi için derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler katılımcılar için en uygun zaman planlanarak çevrimiçi platformlarda gerçekleştirilmiştir. Aşağıda araştırmaya katılım sağlayan meslek elemanları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

İlgili çalışmada konu ile ilgili doğrudan deneyimi olan ve saha deneyimini profesyonel mesleği çerçevesinde gerçekleştiren katılımcılar yer almıştır. Depremi doğası gereği aniden gelişen durumlara yönelik sahaya müdahale etme becerisine sahip profesyonellerin kriz anını yönetme ve ihtiyaçların kaynaklarla buluşma noktasındaki pratikliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle deprem sonrasında politik dokümanların da ön gördüğü biçimde belirli kurum ve kuruluşlar belirli meslek sahaları sahaya yönlendirilmektedir. Bu nedenle de araştırmanın çalışma grubunu 6 Şubat 2023 Depremi sonrasında sahaya giderek krize müdahale uygulamalarında aktif rol alan sağlık profesyonelleri oluşturmaktadır. Bahse konu sağlık profesyonelleri sosyal hizmet uzmanı, hemşire, psikolog, sosyolog ve hekim çoğunlukta olacak şekilde değerlendirilmiştir. Araştırma sürecinde 22 katılımcıya ulaşılmıştır.

Nitel çalışmalarda hedef, yapılan çalışmanın genel geçer yargılara ulaşması değildir. Nitel tekniklerin ele alındığı bu çalışmada araştırma amacıyla bağlantılı olarak sınırlandırılmış bir örneklem bahse konudur (Tutar, 2023). Araştırmanın bahse konu amacına ulaşmak için belirli bir amaç doğrultusunda katılımcıların seçilmesi hedeflenmiştir. Bu açıdan nitel araştırmalarda en çok kullanılan örneklem yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örneklem yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem birbirinden mümkün olduğunca farklı nitelikteki kişilerin araştırmanın amacına uygun olacak şekilde bir araya getirilerek çeşitli noktalardan deneyimlerini elde etmeyi içermektedir (Yağar ve Dökme, 2018). Maksimum çeşitlilik ile amaç genelleme yapmak değil çeşitliliği gösteren durumlar içerisinde ortak paylaşımların ortaya çıkarılması ve bu çeşitliliğin içinde probleme dair farklı noktaların keşfedilmesidir (Baltacı, 2018). Bu noktada araştırmacı da farklı meslek elemanları ile görüşerek depreme dair saha deneyimindeki ortaklıkları keşfetmeyi amaçlamıştır. Bu amaç ile örneklemin araştırmanın amacına uygun olarak kendi içinde benzer ama farklı gruplarla oluşturulması temel alınmıştır (Büyüköztürk, vd. 2012).

Araştırmanın amacına uygun olarak görüş ve deneyim çeşitliliğine erişmek amacıyla sağlık profesyonellerinde farklı gruplara ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından birden fazla nitelikteki kuruma ve saha deneyimi olan profesyonelle ulaşılmıştır. Katılımcılar arasında kamu çalışanı, özel kurum çalışanı, sivil toplum örgütü çalışanı, gönüllülük yapan çalışanlar bulunmaktadır. Katılımcılar belirlendikten ve ilgili onaylar alındıktan sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler çevrimiçi planlanmıştır. Aşağıda veri toplama sürecinde dair detaylı bilgilere yer verilmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul Onayı'na ihtiyaç duyulduğu için Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yer alan ilgili başvuru formu doldurulmuştur. Başvuru ve ardına kabul sürecinden sonra görüşmelerin başlaması planlanmıştır. Etik Kurul Başvurusu 19.03.2024 tarihinde kabul edilmiştir. Alınan izin kapsamında görüşmelerin planlanma aşaması ve veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir.

2024 Mart ve 2024 Mayıs tarih aralığında, çevrimiçi platformlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 7 sosyal hizmet uzmanı, 5 hemşire 2 hekim 6 psikolog ve 2 sosyolog olmak üzere 22 sağlık profesyoneli ile birebir, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmaya katılmadan önce katılımcılara gönüllü katılım konusunda bilgi verilmiştir. Görüşme sırasında ya da sonrasında herhangi bir görüşme iptal edilmemiştir. Tüm katılımcılar gönüllü bir biçimde çalışmaya katılmış ve görüşmenin sonuna kadar araştırmacı tarafından sorulan sorulara içtenlikle yanıt vermişlerdir.

Görüşmelerin çevrimiçi gerçekleştirildiği noktada online görüşme kriterleri hakkında katılımcılara görüşme öncesinde bilgi verilmiştir. Katılım durumunda ses ve görüntü kaydının alınacağı aktarılmıştır. Alınacak ses ve görüntü kayıtlarının hangi amaçla kullanılacağı da açık bir biçimde katılımcılara belirtilmiştir.

Bu bilgilendirme sonrasında kabul eden katılımcılar ise görüşme öncesinde "Bilgilendirilmiş Onay Formu" gönderilmiş ve imzalanması talep edilmiştir. Onaylar alındıktan sonra katılımcıların uygunluğuna göre görüşmeler planlanmıştır. Onay formunda görüşmeyi kesme, reddetme hakları katılımcılara açıkça belirtilmiştir. Süreç boyunca ses kaydı alınacağı ve buna dair onaya da görüşme öncesinde yeniden değinilmiştir.

Katılımcıların seçimi sırasında araştırmacı tarafından belirli dışlama kriterleri seçilmiştir.

Bunlar;

- 18 yaşın üzerinde olmak,
- Herhangi bir TSSB (Travma Sonrası Stres Bozukluğu) tanısı almamış olmak,
- Deprem bölgesinde ikamet etmiyor olmak,
- Deprem sürecinde birinci derece yakınını kaybetmemiş olmak olarak belirlenmiştir.

Dışlama kriterleri, depremin yaşamı tehdit etmesiyle alakalı, travmatik etkiler doğurabilme durumu göz önüne alınarak belirlenmiştir. Katılımcıların deprem bölgesinden uzak ikamet ediyor olmaları, doğrudan deprem mağduru olmaları riskine karşı oluşturulmuştur. Yakınlarını kaybetmemiş olmaları ise deneyim aktarımı sürecinde yas olgusunun ortaya çıkmamasıyla alakalı değerlendirilmiştir. Ek olarak deprem sonrasında bölgede yaşayan ya da yakınları bölgede olarak zarar gören vatandaşların TSSB görülme olasılığı çok yüksek olduğundan mutlaka sorgulanmıştır. Bu noktada katılımcıların duygusal yıpranmışlıkları ile baş edebilmek ve görüşmeleri profesyonel yürütebilmek için araştırmacı, “*Kriz, Travma ve Yas Eğitimi*” almıştır.

Veri toplama sürecinde meslek elemanları deprem sahası deneyimlerini paylaşma konusunda gönüllü olmuşlardır. Katılımcılara araştırmacının sosyal çevresinden, araştırma konusunun aktarıldığı mesleki whatsapp gruplarından, araştırmaya katılan katılımcıların önerilerinden hareketle ulaşılmıştır. Yüzyüze görüşmelerin planlanma zorluğundan hareketle online görüşmeler üzerinden planlamalar yapılmıştır. Bağlantı bazlı aksaklıklar yaşanmıştır ancak bu süreçte görüşmenin niteliği dağılmayacak biçimde yeniden planlamalar yapılmıştır. Katılımcıların deprem üzerinden zaman geçmesi nedeniyle hatırlayamama bağlı tedirginlikleri olmuştur. Ancak görüşme sırasında katılımcılar bu konuda düşündükleri gibi olmadığını, tüm anılarını hatırladıklarını ifade etmişlerdir.

Aşağıdaki tabloda katılımcıların çevrimiçi görüşme süreleri değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Çevrimiçi Görüşme Bilgileri

Belge adı	Görüşme süresi	Görüşme Yeri
Gül	40 dk	Görüntülü Görüşme
Papatya	45 dk	Görüntülü Görüşme
Karanfil	56 dk	Görüntülü Görüşme
Lale	48 dk	Görüntülü Görüşme
Zambak	52 dk	Görüntülü Görüşme
Lavanta	47 dk	Görüntülü Görüşme
Orkide	40 dk	Görüntülü Görüşme
Frezya	48 dk	Görüntülü Görüşme
Şakayık	50 dk	Görüntülü Görüşme
Manolya	55 dk	Görüntülü Görüşme
Petunya	75 dk	Görüntülü Görüşme
Menekşe	45 dk	Görüntülü Görüşme
Kasımpatı	45 dk	Görüntülü Görüşme
Açelya	40 dk	Görüntülü Görüşme
Nilüfer	50 dk	Görüntülü Görüşme
Begonya	56 dk	Görüntülü Görüşme
Ortanca	52 dk	Görüntülü Görüşme
Sümbül	60 dk	Görüntülü Görüşme
Sardunya	42 dk	Görüntülü Görüşme
Hanımeli	50 dk	Görüntülü Görüşme
Zakkum	45 dk	Görüntülü Görüşme
Akasya	57 dk	Görüntülü Görüşme
<i>Toplam</i>	16 saat 54 dk	

Katılımcıların görüşme süreçleri değerlendirildiğinde tamamı ile görüntülü görüşmeler yapıldığı online bağlantı ile süreçlerin planladığı görülmektedir. 22 görüşmenin en az 40 dk sürdüğü en çok 75 dk sürdüğü görülmüş toplam 16 saat 54 dk görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli seçilmiş ve buna göre planlama yapılmıştır. Bu süreçte araştırmacı, araştırmanın amacına uygun olarak veri toplama araçlarını oluşturmuştur. Çalışmanın katılımcıları maximum çeşitlilik örnekleme ile oluşturulmuş ve 6 Şubat Depreminde sahaya giderek krize müdahale uygulamalarında doğrudan görev alan sağlık profesyonellerinden oluşmuştur.

Nitel araştırmalarda veri toplama süreçleri ve araçları birden fazla yöntem ve tekniğin kullanımı ile şekillenebilmektedir. Nitel araştırmalarda temel veri toplama ve destekleyici verilerin toplanması olarak ikiye ayrılan bir süreç bulunmaktadır. Derinlemesine görüşme temel verilerin ele alındığı araştırma konusuyla ilgili katılımcıların dahil edildiği ve belirli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen süreçlerdir. Bu çalışmada içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan, yazılı belgelerin tümdengelimci bir yol izlenerek araştırma kategorilerinin geliştirildiği bir yöntemdir (Özdemir, 2010).

Veri toplama, bilimsel araştırmaların analizi sürecinde en kritik noktalardan biridir. Araştırmanın amacına ulaşmak için elde edilen verilerin araştırmaya uygun yöntemlerle elde edilmesi gereklidir. Bu açıdan da veri toplama için derinlemesine görüşme yöntemi seçilmiştir. Derinlemesine görüşmenin yarı yapılandırılmış olarak organize edilmesi halinde araştırmacı açık uçlu soruları belirli bir plan ve sistem dahilinde yönetmiştir. Görüşmeler telefon ile yüz yüze veya online olarak gerçekleştirilebilmektedir. Açık uçlu soruların sorulması tercih edilmelidir çünkü bu soru yapılarında daha zengin ve deneysel yanıtlar yorumlanarak alınmaktadır. Görüşme sürecinde araştırmacı ile katılımcı arasındaki etkileşim oldukça önemli olduğundan yarı yapılandırılmış soru formatları da bu ilişkisel bağı desteklemektedir (Uslu ve Demir, 2023).

Bu çalışmada veri toplama amacıyla aşağıda belirtilen dokümanlar kullanılmıştır.

1. Araştırmacının geliştirmiş olduğu "Bilgilendirilmiş Onam Formu"

2. Araştırmacının geliştirmiş olduğu, araştırmada kullanılan “Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu “

Formların içeriklerinin hazırlanması noktasında amaca uygunluk ön plana alınmıştır. Bu noktada araştırmacı kuramsal çerçeveyi değerlendirirken alan yazında değinilen noktalara vurgu yapmayı hedeflemiştir. Alan yazında yer alan ve araştırmacının amacına uygun olarak saha deneyimlerinin baştan sona analiz edilmesi amacıyla her aşamadaki deneyimleri soru haline getirilerek sunulmuştur.

Veri toplama araçları Tez İzleme Komitesi'ndeki üyeler tarafından da değerlendirilmiş ve düzenlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde soru formu görüşme sürecinde yenilenebilmektedir (Dömbekci ve Erişen, 2022). Araştırmacı tarafından ilk soru dizini ile pilot çalışmalar gerçekleştirilmiş ve ilk görüşmelerden gelen öneriler ve ön çalışmalar kapsamında da sorular arasında yer değişikliği ile cevaplarda tekrara düşme nedeniyle sorular eksiltiştir. 2023 yılı ocak ayı içinde başlayan hazırlık süreci 2023 yılı mayıs ayında tamamlanarak 2024 yılı mart ayı itibarıyla derinlemesine görüşmelere başlanmış 2024 yılı mayıs ayı itibarıyla tamamlanmış ve analiz aşamasına geçilmiştir.

Derinlemesine görüşmelerde sahada gerçekleştirilen uygulamalar, aksaklıklar, olumlu ya da olumsuz noktalar, sosyal politikaların yansımaları gibi noktalara odaklanılmış ve deprem döneminde krize müdahale uygulamalarındaki deneyimlerin ortaya çıkarılması ön plana alınmıştır. Katılımcılar da doğrudan sahaya giderek krize müdahale uygulamalarını gerçekleştirebilecek sağlık profesyonelleridir. Bu açıdan sosyal hizmet uzmanı, hemşire, psikolog, hekim, sosyolog meslek gruplarının araştırmaya katılımları ön plana alınmıştır.

3.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Bilgilendirilmiş Onam Formunda çalışmanın adı, yürütücüleri ve amacı açıklanmaktadır. Ayrıca formun içeriğinde çalışmaya katılım süreçlerine dair bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı, ücret talep edilmeyeceği, katılımcıların istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları, yanıtların gizlilik usulü ile saklanacağı ve çalışmanın hiçbir

aşamasında kişisel bilgilerin verilmeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca görüntülü görüşme esnasında yanıtların analiz aşamasında doğru ve yeterli biçimde analiz edilmesi amacı ile kayıt altına alınacağı bu kayıtların yalnızca araştırmacılar tarafından dinleneceği ve analiz sürecinin haricinde kullanılmayacağı açıklanarak kayıt altına alınmıştır.

3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formunda katılımcıların sosyo-demografik özellikleri sorulmuştur. Bu kapsamda yaşları, cinsiyetleri, medeni durumları, meslekleri, mesleki deneyim süreçleri, hangi deprem ilinde ve ne kadar süre ile görev yaptıkları, ilk yardım eğitimi alıp/almadıkları ve daha önce bir deprem sahasında görev deneyimleri değerlendirilmiştir.

Bu aşamadan sonra derinlemesine görüşmeye geçilerek araştırmanın hem amacı hem de kuramsal akış şeması çerçevesinde deprem sahasına giriş ile ilk deneyim/gözlemlerden başlayarak süreçte gerçekleştirilen görevlere ve sosyo-politik değerlendirmelere dair tüm görüşlerine değinilmiştir.

Görüşmelerin daha anlamlı ve kapsamlı olması için süreci değerlendirmeye yardımcı soru dizisi oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış soru dizilerinde tek bir doğru olmadığı, doğru bir anlatım süreci geçirmek için sorularla konunun derinliklerine ulaşılmaya çalışıldığı göz önünde tutularak soruların az sayıda, yanıtlanabilir, açık uçlu ve konuya uygun olması gerektiği ifade edilmektedir (Polat, 2022). Bu nedenle de çalışmada katılımcıların saha deneyimleri sırasındaki muhtemel deneyimlerinin detaylarına erişilmesi hedeflenmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda deprem sahasındaki krize müdahale uygulamalarına dair deneyimlerin anlaşılması için katılımcılara bilginin nasıl ulaştığı, gönüllü ya da görevlendirme ile gidiş süreçleri, ilk gözlem ve deneyimleri, sahadaki mesleki avantaj ve dezavantajları, gerçekleştirdikleri krize müdahale uygulamaları, sosyal politikaların uygulanabilirliği, sahadaki dezavantajlı grupların deneyimlerine dair sorular yer almaktadır.

3.4.VERİLERİN İŞLENMESİ

İlgili araştırmada verilerin analiz edilme sürecine başlamadan önce gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin sonuçları metin düzenine dönüştürülmüş ve deşifre edilmiştir. Yapılan görüşmelerin tamamı özenle yazıya dökülmüş ve değerlendirmeye alınmıştır. Derinlemesine görüşmelerin yazılı kaynağa dönüştürülmesinin ardından deşifreler araştırmacı tarafından birden fazla kez okunmuştur. Okumalar sonrasında çıktılarına kodlamalar eklenmiştir. Elde edilen kodlar bir sonraki aşamada kategorize edilmiştir. Kategorizasyon sürecinde uzman görüşü alınarak çalışmanın geçerlilik düzeyi artırılmıştır.

Nitel araştırmalarda elde edilen verilerin analizi oldukça zor bir aşamadır. Analiz aşamasında verilerin farklı nitelikleri olmasından dolayı standart bir veri analiz süreci takip edilememekte bu da analiz sürecinde zorluğa neden olmaktadır (Topkaya, 2006).

Bahse konu çalışmanın gerçekleştirilebilmesi ve bilimsel bir analiz sürecinin oluşturulabilmesi için MAXQDA 2024 programı kullanılmıştır. Program ile elde edilen yazılı dokümanlar entegre edilmiştir. Entegre işleminden sonra araştırma amacına uygun olacak biçimde ilgili tema ve alt tema çalışması gerçekleştirilmiş, analiz işlemi yapılmıştır. Tema kavramı temelde araştırma amacı çerçevesinde ilgili hedeflere ulaşmak için araştırmacı tarafından ilgili program amacıyla ortaya çıkarılan analiz sürecidir. Veriler düzenlendikten sonra değerlendirilir, durum özetlenir olası kategori ve temalar oluşturulur, kodlama yapılır, analitik notlar elde edilerek yorumlamalar gerçekleştirilir, amaca uygun anlayışlar biçimlenir ve sonuç ortaya çıkar bu süreçte temalar araştırmada daha geniş bilgi kategorileri oluşturmak için temeldir ve metni düzenlemenin bir yoludur (Toker, 2022).

Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmalar içerik analizi ile öncelikli olarak değerlendirilemeyen üstü örtülü deneyimlerin anlaşılması için tümdengelimle dayanan önceden belirlenen temalar çerçevesinde anlamlandırmayı içeren bir yöntem olduğunu ifade etmektedir (Metin ve Ünal, 2022). Derinlemesine görüşmeler sonunda elde edilen yazılı belgelerin değerlendirilmesi temelde araştırmanın amacına uygun olarak deprem

sonrası sahaya giden sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin ağığa çıkarılması ile gerçekleştirilmiştir. MAXQDA 2024 uygulaması bu içeriklerin açıkça değerlendirilmesine, ortak noktaların keşfine ve deneyimlerin belirli noktalar çerçevesinde birleştirilmesine olanak tanımıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen 22 görüşmeden 224 sayfalık bir deşifre sağlanmıştır. Bu deşifreler sonrasında 4 tema 12 kategori 34 temel kod elde edilmiştir. Elde edilen temalarda deprem bölgesine ulaşma süreci, deprem sahasında görevli personelin uygulamaları, deprem sahasında dezavantajlı gruplar ve depreme ilişkin sosyal politikalar değerlendirilmiştir. Son turda elde edilen kodlamalar, bölümler ve kategoriler çerçevesinde uzman görüşlerine yer verilmiştir.

3.5.ARAşTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Nitel araştırmalarda geçerlilik analiz sonuçlarının kabul edilebilir olması, güvenilirlik ise araştırma sürecinin bir konuyu birden fazla kez aynı şekilde açıklanabilmesini değerlendirmektedir (Tutar, 2022). Nitel araştırmaların geçerliliğini sağlamak amacıyla uzman görüşleri alınabilmektedir. Uzman görüşünün alınması araştırma amacıyla ilgili olarak bulguların, sonuçların ve kavramsal çerçevenin bilgi ve tecrübe sahibi kişiler tarafından objektif değerlendirilmesini içermektedir. Ayrıca nitel araştırmalarda bilgi kaynağının istikrarlı ve tekrar etmesi çalışmanın güvenilirliğini artırmaktadır (Brink,1993).

Aşağıda Polkinghorne'un 1989 yılında geliştirdiği bir geçerlilik / güvenilirlik lt yer almaktadır. Bu kapsamda bazı sorulara yanıtların verilmesi gerekmiştir. Araştırmacının bu kapsamdaki yanıtları aşağıdaki gibidir;

<p>1. Mülakatçı, katılımcıların yaptığı betimlemelerin içeriğini, asıl deneyimlerini doğru yansıtmayacak şekilde etkilemiş midir?</p>	<p>Araştırmacı katılımcıların benzetmelerini, deyimlerini aynen yazıya aktarmıştır.</p>
<p>2. Transkriptler doğru aktarılmış mı ve kendisiyle görüşülen kişinin sözlü konuşmasındaki anlamı aktarıyor mu?</p>	<p>Görüntülü görüşmeler önce araştırmacı tarafından dinlenmiş, sonra birden fazla kez dinlenerek yazılmış, yazım sonrasında da son dinleme ile yazım kontrol yapılmıştır.</p>
<p>3. Transkriptlerin analizinde, araştırmacı tarafından sunulanların dışında, çıkarılabilecek sonuçlar var mıdır?</p>	<p>Araştırmacı tarafından görüşme sırasında ilgili notlar tutulmuştur. Bu gözlem notları çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer almaktadır.</p>
<p>4. Araştırmacı bu alternatifleri ifade etmiş midir?</p>	
<p>5. Genel yapısal betimleme yardımıyla transkriptlere ve orijinal yaşantı örneklerindeki spesifik içerikleri ve bağlantıları açıklamak mümkün müdür?</p>	<p>22 dokümanın analizi bilgisayar destekli analiz programı MAXQDA 2024 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu nedenle bağlantılar değerlendirilebilmiştir.</p>
<p>6. Yapısal betimleme, özel mi, yoksa başka durumlardaki deneyimlere genellenebilir mi?</p>	<p>22 dokümandan elde edilen veriler kuramsal çerçevede değinilen bazı noktalara vurgu yapmakta iken öneriler ilgili sosyal politikalar kapsamında değerlendirilmiştir.</p>

Geçerlilik ve güvenilirlik açısından ek olarak, Tong ve diğerleri (2007) tarihinde geliştirilen COREQ kriterleri (Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research) nitel araştırmaların raporlarında araştırmacıya bir rehberlik sunmaktadır. COREQ kriterleri 4 başlıktan oluşmaktadır. Araştırmanın tasarımı, süreci, veri analizi ve araştırmacıların rolünü açıklamaktadır. Özellikle nitel araştırmalarda araştırmanın şeffaflığını ve güvenilirliğini artırmak amacıyla kullanılan bu kriterler çalışmanın sistematik ve metodolojik olarak daha sistemli ve tutarlı olmasına olanak tanımaktadır. COREQ kriterlerinin ilgili soruları

araştırmacı tarafından doldurulur ve araştırmacının raporlanma sürecinde çalışmanın bir bütün olarak ele alınmasını sağlar. Araştırmalarda COREQ kriterlerinin kullanılması çalışmanın daha güvenilir olduğunun bir göstergesi olmakla birlikte tekrarlanabilir olmasına da olanak tanımaktadır (Tong, vd. 2007). Aşağıda COREQ listesinin Tong ve arkadaşları (2007) tarafından oluşturulmuş versiyonu, Attepe Özden ve arkadaşları (2022) tarafından Türkçe uyarlaması ile kaleme alınmıştır.

1: Araştırma Ekibi			
Araştırma ekibi ve düşünümsellik			
1	Görüşmeci/Ko laylaştırıcı	Görüşmeyi ya da odak grup çalışmasını hangi yazar(lar) gerçekleştirdi?	Safiye Elif KIYAK
2	Akademik dereceler	Araştırmacının akademik dereceleri/mesleki unvanları nelerdi?	Doktora öğrencisi
3	Meslek	Çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde araştırmacının mesleği neydi?	Sosyal hizmet uzmanı
4	Cinsiyet	Araştırmacı kadın mıydı yoksa erkek miydi? (Öneri: Araştırmacının cinsiyeti neydi?)	Kadın
5	Deneyim eğitim	Araştırmacının sahip olduğu deneyim ve almış olduğu eğitimler nelerdi?	Kriz müdahale ve afet araştırmaları/Kriz Travma ve Yas Eğitimi
Katılımcılarla ilişki			
6	Kurulu ilişki	Çalışma başlamadan önce katılımcılarla ilişki kurulmuş muydu?	Evet. Çalışmanın başında kuruldu.
7	Katılımcıların görüşmeciyile ilgili bilgisi	Katılımcılar araştırmacıyla ilgili ne biliyordu? Örn., kişisel hedefler, araştırmanın yapılmasının sebepleri	Araştırmacının amacı, hedefi, görüşme süreci.
8	Görüşmecinin özellikleri	Raporda, görüşmeciyile/kolaylaştırıcıyla ilgili hangi özellikler bildirilmiştir? Örn., yanlılık, varsayımlar, araştırma konusuna ilgisi ve bunun sebepleri	Araştırmacının afet ve kriz uygulamalarına dair ilgisi bulunmaktadır.
2: Araştırmanın tasarımı			
Kuramsal çerçeve			
9	Metodolojik yönelim ve Kuram	Hangi metodolojik yönelim çalışmanın temelini oluşturmaktadır? Örn., gömülü teori (kuram oluşturma), söylem analizi, etnografi, fenomenoloji, içerik analizi)	İçerik analizi
Katılımcıların seçilmesi			
10	Örnekleme	Katılımcılar nasıl seçildi? Örn., amaçlı, uygunluk, ardışık, kartopu	Durum çalışması
11	Katılımcılara ulaşma yöntemi	Katılımcılara nasıl ulaşıldı? Örn. yüz yüze, telefon, posta, e-posta	Online (Zoom/Google Meeting)
12	Örneklem büyüklüğü	Çalışmada kaç katılımcı yer aldı?	22
13	Katılmama durumu/katılımcı reddi	Kaç kişi çalışmaya katılmayı reddetti ya da çalışmayı yarıda bıraktı? Sebepler?	0

Ortam/Saha			
14	Veri toplama sahası (öneri: verinin toplandığı yer)	Veri nerede toplandı? Örn., ev, klinik, iş yeri	Online görüşmelerle araştırmacının evinde
15	Katılımcı olmayanların varlığı	Katılımcılar ve araştırmacılar dışında başka biri mevcut muydu?	Hayır
16	Örnekleme ilişkin açıklama	Örneklemin önemli özellikleri nelerdir? Örn., demografik veri, görüşme tarihi/zamanlama planı	Gönüllülük, deprem sahası deneyimi, deprem sahasında yaşamamak, yakınına kaybetmemek, TSSB tanısı almamak.
Veri toplama			
17	Görüşme rehberi	Sorular, yönergeler ve diğer kılavuzlar yazarlar tarafından sağlandı mı? Pilot çalışma yapıldı mı?	Evet
18	Tekrarlanan görüşmeler	Tekrarlanan görüşmeler var mı? Evetse kaç görüşme tekrarlandı?)	Hayır
19	Ses/görüntü kaydı	Araştırma verisi toplanırken ses veya görüntü kaydı aldı mı?	Evet
20	Saha notları	Saha notları, görüşmeler ya da odak grup sırasında ve/veya sonrasında tutuldu mu?	Evet
21	Süre	Görüşmelerin ya da odak grup çalışmasının süresi ne kadardı?	Ortalama 45 dk
22	Veri doygunluğu	Veri doygunluğu ele alındı mı?	Evet. Tekrarlayan deneyimler not alındı.
23	Transkriptlerin geri iletilmesi	Katılımcılara yorum yapmaları ve/veya düzeltmeleri için transkriptler iletildi mi?	Görüşme kayıtlarının iletilebileceği söylendi. Talep olmadı.
3: Analiz ve bulgular			
Veri Analizi			
24	Veri kodlayanların sayısı	Kaç kişi veriyi kodladı?	Araştırmacı tarafından
25	Kodlama ağacının açıklaması	Yazarlar kodlama ağacına dair bir açıklama yaptı mı?	Evet
26	Temaların türetilmesi	Temalar önceden mi tanımlandı yoksa veriden mi türetildi?	Veriden üretildi.
27	Yazılım	Eğer kullanıldıysa, verilerin yönetilmesinde hangi yazılım kullanıldı?	MAXQDA 2024
28	Katılımcı kontrolü	Katılımcılar bulgular üzerine geri bildirimde bulundu mu?	Hayır.

Raporlama			
29	Alıntıların gösterilmesi	Temaları/bulguları açıklamak için katılımcılardan alıntılar kullanıldı mı? Her bir alıntı tanımlandı mı? Örn., katılımcı numarası/rumuzu	Evet. Katılımcılara çiçek isimleri ile rumuz verildi. Analizlerin altında direkt alıntılar ve araştırma amacına uygun alıntı cümleleri kullanıldı.
30	Verilerin ve bulguların tutarlılığı	Sunulan veriler ve bulgular arasında tutarlılık var mı?	Evet. Katılımcıların deneyimleri ve kuramsal veriler ilişkiliydi.
31	Ana temaların açıklığı	Ana temalar açık bir şekilde bulgularda sunuldu mu?	Evet. Her bir tema araştırma amacıyla ilişkilendirildi. Analizi ile detaylı açıklandı.
32	Alt temaların açıklığı	Farklı vakaların açıklaması veya alt temaların tartışması yapıldı mı?	Evet. Çalışma deprem deneyim sürecini araştırdı. Alt temalar araştırma amacıyla ve ana tema ile ilişkilendirildi.

3.6. SÜRE VE OLANAKLAR

Araştırma için veriler 2024 Mart 2024 Mayıs tarihleri arasında toplanmıştır. Analizler veriler toplandıktan sonra araştırmacı tarafından bizzat yapılmıştır. Başta tez danışmanı olmak üzere tez izleme komitesi üyeleri tarafından da tüm aşamalarda revizeler, görüşler ve danışmanlıklar alınmıştır. Araştırma sürecinde tüm masraflar araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu başlıkta araştırma amacıyla uygun olacak biçimde elde edilen veriler, analizlere dair araştırmacı yorumları ve analiz sonuçlarını destekleyen dış yorumlara yer verilmiştir.

22 deprem saha deneyimi olan personelin katıldığı ilgili çalışmada çevrimiçi platformda gerçekleştirilen görüntülü görüşmelerin ardından transkripsiyon işlemleri tamamlanmıştır. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'nin ardından farklı kurumlardan, farklı rol ve sorumluluklar ile deprem sahasına giderek krize müdahale uygulamalarını gerçekleştiren sağlık profesyonellerinin tüm saha deneyimlerinin anlaşılması için araştırmanın amacıyla örtüşen sorulara verilen yanıtlar ve aktarılan deneyimler özenle okunmuş, kodlanmış ve sırası ile tematize edilmiştir.

Araştırmanın objektif yürütülmesi, veri kaybı olmaması ve sistemli ilerlenmesi için bilgisayar destekli analiz programı MAXQDA 2024 kullanılmıştır. Verilerin analizinde öncelikle katılımcıların sosyo-demografik sorulara verdikleri yanıtlardan oluşan Tablo 2 sunulmuştur. Bu analizin ardından görüşme transkriplerinin ardından elde edilen kod, kategori ve temaların gösterildiği Tablo 3 oluşturulmuştur. Temaların araştırmanın amaçlarıyla ilişkilendirilmesinin ardından kelime bulutu analizi gösterilmiştir. Çalışmanın devamında kodların katılımcıların sosyo-demografik verileriyle ilişkilendirildiği iki vaka analizi sunulmuştur. Ardından tema bazında analizler sıralanmıştır. Gösterimlerin maksimum çeşitlilikte sunulmasının nedeni görüşme sürecinde elde edilen verilerin ve katılımcılar tarafından sunulan deneyimlerin birbirleriyle ilişkilerini ortaya çıkarmak, bütüncül bir deneyim haritası oluşturmak ve fayda sağlayacak nitelikte önerilerin geliştirilmesini sağlamaktır.

Aşağıda katılımcılara dair demografik bilgilere yer verilmiştir. Gizliliğe özen gösterilmesi nedeni ile kod kullanılmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Belge adı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Meslek	Mesleki deneyim süresi	Görev yapılan deprem ili	Sahadaki görev süresi	İlk yardım eğitimi durumu	Önceden bir deprem ilinde görev yapma durumu	Çalışılan kurum yapısı
Gül	Kadın	31	Evli	Sosyal Hizmet Uzmanı	9 yıl	Malatya	7 gün	Hayır	İzmir	Kamu
Papatya	Kadın	29	Bekar	Psikolog	3 yıl	Adıyaman K.Maraş Hatay	60 gün	Evet	Yapılmadı	Sivil toplum kurumu
Karanfil	Kadın	25	Bekar	Psikolog	2 yıl	Adana Hatay	8 gün	Hayır	Yapılmadı	Sivil toplum kurumu
Lale	Kadın	29	Bekar	Hemşire	10 yıl	K.Maraş Adıyaman	15 gün	Evet	Yapılmadı	Özel
Zambak	Erkek	35	Evli	Sosyolog	10 yıl	K.Maraş	22 gün	Evet	Yapılmadı	Kamu
Lavanta	Kadın	26	Bekar	Psikolog	1 yıl	K.Maraş	330 gün	Evet	Yapılmadı	Sivil toplum kurumu
Orkide	Kadın	28	Bekar	Psikolog	4 yıl	K.Maraş Adıyaman	20 gün	Hayır	Yapılmadı	Kamu
Frezya	Kadın	32	Bekar	Sosyal Hizmet Uzmanı	10 yıl	Malatya Hatay	17 gün	Hayır	Elazığ	Kamu
Şakayık	Erkek	35	Evli	Doktor	8 yıl	K.Maraş	4 gün	Evet	Yapılmadı	Kamu
Manolya	Kadın	33	Bekar	Psikolog	10 yıl	K.Maraş	14 gün	Hayır	Yapılmadı	Kamu
Petunya	Kadın	51	Bekar	Sosyal Hizmet Uzmanı	24 yıl	Hatay	60 gün	Evet	İzmir Elazığ	Kamu
Menekşe	Erkek	36	Evli	Hemşire	18 yıl	Hatay	4 gün	Evet	Gölcük	Özel
Kasımpatı	Kadın	40	Evli	Hemşire	19 yıl	Hatay Adıyaman	17 gün	Evet	Yapılmadı	Kamu
Açelya	Kadın	35	Bekar	Sosyolog	8 yıl	K.Maraş Hatay	26 gün	Hayır	Van	Kamu
Nilüfer	Kadın	48	Bekar	Hemşire	25 yıl	Hatay	20 gün	Evet	Gölcük	Özel
Begonya	Kadın	42	Evli	Hemşire	17 yıl	Hatay	8 gün	Evet	Yapılmadı	Sivil toplum kurumu
Ortanca	Kadın	26	Bekar	Sosyal Hizmet Uzmanı	4 yıl	Hatay	8 gün	Hayır	Yapılmadı	Sivil toplum kurumu
Sümbül	Erkek	35	Evli	Doktor	9 yıl	Hatay	14 gün	Evet	Yapılmadı	Kamu
Sardunya	Kadın	47	Bekar	Psikolog	13 yıl	Hatay K.Maraş G.Antep	82 gün	Evet	İzmir Elazığ	Sivil toplum kurumu
Hanimeli	Erkek	34	Bekar	Sosyal Hizmet Uzmanı	9 yıl	K.Maraş Adıyaman	21 gün	Evet	Elazığ	Kamu
Zakkum	Kadın	26	Bekar	Sosyal Hizmet Uzmanı	2 yıl	K.Maraş Hatay	390 gün	Hayır	Yapılmadı	Sivil toplum kurumu
Akasya	Kadın	23	Bekar	Sosyal Hizmet Uzmanı	1 yıl	K.Maraş	15 gün	Hayır	Yapılmadı	Sivil toplum kurumu

Tablo 2'de katılımcıların sosyo-demografik özellikleri yer almaktadır. Katılımcıların isim kodlamaları çiçek isimlerinden oluşturulmuştur. Buradaki amaç hem mahremiyeti korumak hem de katılımcıların deneyimlerini taktir etmektir.

Tablo 2 değerlendirildiğinde 17 katılımcının kadın, 5 katılımcının erkek olduğu görülmektedir. 22 katılımcının yaşları değerlendirildiğinde en düşük yaşın 25 olduğu, en yüksek 51 yaşın olduğu, katılımcıların ortalama yaşı 34 olarak görülmektedir.

15 kişinin bekar 7 kişinin evli olduğu kayda alınmıştır. 7 sosyal hizmet uzmanı, 6 psikolog, 2 doktor, 5 hemşire ve 2 sosyolog araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların mesleki deneyim süreleri değerlendirildiğinde en az 1 yıl, en çok 25 yıl deneyim ile ortalama 10 yıl deneyim görülmüştür.

Görev yapılan deprem ili değerlendirildiğinde Hatay'a 14 kişinin, Kahramanmaraş'a 12 kişinin, Adıyaman'a 5 kişinin, Malatya'ya 2 kişinin, Adana'ya 1 kişinin, Gaziantep'e 1 kişinin saha deneyimi olmuştur. Katılımcılar arasında farklı görev zamanlarında farklı illere gidiş deneyimleri de bulunmaktadır.

22 katılımcının deprem sahasındaki görev süreleri değerlendirildiğinde geniş bir yelpazede olduğu görülmekle birlikte en az 4 gün, en çok 390 gün ile ortalama 52 gün deneyim değerlendirilmiştir. 13 kişinin ilk yardım eğitimi aldığı, 9 kişinin ise almadığı görülmüştür. 9 kişinin kamu personeli olduğu, 8 kişinin sivil toplum çalışanı olduğu ve 3 kişinin de özel kurumda görev aldığı değerlendirilmiştir.

Katılımcıların sosyo-demografik bilgilerin sonrasında aşağıda katılımcıların araştırma sorularına verdikleri yanıtlardan hareketle elde edilen kodlamalara dair detaylı bir kod matris tarayıcı tablosuna yer verilmiştir.

Tablo 3. Bütün Kodların Kod Matrisi Tarayıcı Tablosu

Kod Sistemi	Ortanca	Petun...	Mano...	Papatya	Hani...	Lavanta	Frezya	Zamb...	Gül	Bego...	Zakkum	Lale	Sümbül	Açelya	Kasım...	Karanfil	Sardu...	Orkide	Akasya	Şakayık	Nülüfer	Mene...	TOPLAM	
Deprem bölgesine ulaşma ve ilk deneyi																								0
Deprem sahasına ulaşma																								0
Gidiş zamanı																								15
Maddi manevi zarar																								67
Şehirlerin durumu																								121
Deprem bölgesine gitme kararı																								0
Gönüllülük																								24
Görevlendirme																								9
Deprem sahasında görevli personelin u																								0
Avantajlar																								0
Edinilmiş mesleki deneyim																								45
İnsani ve psikolojik doyum																								34
Dezavantajlar																								0
Görev dağılımı, etik sorunlar																								100
Süpervizyon ve devir-teslim																								28
Temel ihtiyaçların karşılanması																								94
Yardımların ulaşması-Deorganiz.																								85
Kriz müdahale																								0
Deprem sahasında cadılar, kont																								98
Saha ziyaretleri ile psikososyal d																								70
Sistemli ve profesyonel çalışabili																								108
Deprem sonrası dezavantajlı gruplar																								0
Güvenlik açığı																								0
Deprem sahasının kontrolü																								70
Kolluk güçlerin sahadaki konum																								35
İhmal istismar																								0
Depremden sonra dezavantajlı c																								13
Engellilerin deneyimleri																								7
Göçmen mülteci grupların dene																								12
Mahremiyetin korunması-kadın																								17
Yaşlıların deneyimleri																								5
Çocukların deneyimleri																								46
Depreme ilişkin sosyal politikalar																								0
Depremden sorumlu kurum-kuruluş																								0
Kamu kurumlarının depremde rı																								82
STK ların depremde rolü																								45
Eğitim																								58
Politik alt yapının durumu																								0
Afet müdahale planı "Hedef, naz																								46
Kurumlar arası iletişim, iş birliği																								78
Personelin korunması, desteklen																								57
Uygulanabilir etkin mevzuatlar "																								57
Onleyici hizmetler																								0
Deprem için "hazır olmak"																								91
Tatbikatların işlevselliği																								36
Yapı, imar alanında hasar durum																								45
İnsan hakları bağlamında kriterler																								0
"İnsan" odağı																								19
Doğru bilgiye ulaşma																								4
Eğit hizmet sunumu																								34
Zarar verme, faydalı ol																								7
TOPLAM	111	158	73	111	82	76	63	77	106	77	95	73	75	112	62	73	83	56	46	64	46	43		1762

Tablo 3 incelendiğinde 4 tema, 12 kategori ve 34 temel kod oluşturulduğu görülmektedir. 1762 kez kodlama yapılmıştır.

Araştırmanın temel amacı ve derinlemesine görüşme soruları çerçevesinde ilk tema "Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler (236)" olarak belirlenmiştir. Bu tema "Deprem Sahasına Ulaşma (203)" ve "Deprem Bölgesine Gitme Kararı (33)" kategorileri ile ikiye ayrılmıştır. Bu kapsamda "Şehirlerin Durumu (121)",

“Maddi Manevi Zarar (67)”, “Gidiş Zamanı (15)” ve “Gönüllülük (24)”, “Görevlendirme (9)” kodları oluşturulmuştur. Bu tema araştırmanın temel amacı olan deprem deneyiminin anlaşılmasının ilk aşamasını oluşturmaktadır. Araştırmanın alt amaçlarından biri sağlık profesyonellerine deprem bilgisi nasıl ulaşmıştır, sahadaki ilk gözlemlerinin ne olduğuyla bağlantılı değerlendirmelerdir. Katılımcılar bu temayla ilgili kodlamalarında yola çıkış süreçlerinden itibaren gönüllülük, görevlendirme ve bununla bağlantılı gittikleri şehirlere dair deneyimleri, korkuları, üzüntüleri ve heyecanlarını içeren anlatımlarda bulunmuşlardır. Temelde en çok kodlama şehirlere dair yorumlamalarında toplanmaktadır. Çünkü daha önce ve ileride de açıklandığı üzere ilgili 11 şehirdeki yıkımın hem maddi hem de manevi boyutu oldukça büyüktür.

Oluşturulan ikinci tema “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” dır. Bu tema 3 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar “Dezavantajlar (307)”, “Kriz Müdahale (276)”, “Avantajlar (79)” dır. Bu kapsamda oluşturulan kodlar “Temel İhtiyaçların Karşılama Durumu (94)”, “Süpervizyon ve Devir-teslim (28)”, “Yardımların Ulaşması/ De-organizasyon (85)”, “Sistemli Profesyonel Çalışabilmek (108)”, “Deprem Sahasında Çadırlar, Konteynerkentler (98)”, “Saha Ziyaretleri ile Psiko-Sosyal Destek (70)”, “Edinilmiş Mesleki Deneyim (45)” ve “İnsani Psikolojik Doyum (34)” olmuştur. İlgili tema çerçevesinde deprem sahasında aktif görev alan profesyonellerin uygulamaları ele alınmıştır. Bu kapsamda deprem sahasında mesleki dağılıma dair görüşler, krize müdahale uygulamaları, sahadaki avantajlar/dezavantajların anlaşılması amaçlanmıştır. Farklı zamanlarda, farklı görevlendirmelerle ve farklı illere giden sağlık profesyonellerinin sahada zor zamanlar geçirdiklerini, kendi ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını, deneyim olmadan gidenler için çok daha zor olduğunu, kriz anında müdahaledeki kritik mesleki deneyimlerini aktardıkları ifade edilebilir.

Oluşturulan üçüncü tema “Deprem Sonrası Dezavantajlı Gruplar (205)” dir. Bu tema “Güvenlik Açığı (105)” ve “İhmal İstismar (100)” başlıkları ile kategorilere ayrılmıştır. Kategoriler ise “Deprem Sahası Kontrolü (70)”, “Kolluk Güçlerinin Sahadaki Konumu (35)”, “Mahremiyetin Korunması Kadın/Aile (17)”, “Çocukların Deneyimleri (46)”, “Depremden Sonra Dezavantajlı Olmak (13)”, “Engellilerin

Deneyimleri (7)” ve “Göçmen Mülteci Grupların Deneyimleri (12)” olarak kodlanmıştır. İlgili tema deprem sonrasında dezavantajlı hale gelen ve hali hazırda dezavantajlı olarak görülen nüfus gruplarının durumlarına dair geri bildirimleri içermektedir. Araştırmanın sahadaki dezavantajlı durumların anlaşılması amacı dolaylı olarak bu temayı içermektedir. Bu noktada sahadaki güvenlik açıkları, güvenlik güçlerinin yeterliliği/yetersizliği, deprem sahasındaki kontrol sorunları değerlendirilirken aynı zamanda dezavantajlı olarak değerlendirilen nüfus grupları kadın, çocuk, göçmen ve engellilere dair değerlendirmelere yer verilmiştir. Katılımcıların çoğunlukla çocuklarla ilgili deneyimlerinden bahsediyor olması deprem döneminde sosyal medyada da sıklıkla görülen çocukların refakatsiz kalmaları, yakınlarını kaybetmeleri ve kaçırmalarıyla ilgilidir. Sahaya gönderilen meslek elemanları da bu açıdan farkındalıkları yüksek meslek elemanlarından oluşmaları sebebiyle bu konuda sıklıkla deneyimlerinden bahsetmişlerdir.

Oluşturulan dördüncü ve son tema “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” olmuştur. “Politik Alt Yapının Durumu (238)”, “Önleyici Hizmetler (172)”, “Eğitim (58)”, “İnsan Hakları Bağlamında Kriterler (64)” ve “Depremden Sorumlu Kurum Kuruluşlar (127)” olarak kategorize edilmiştir. “Uygulanabilir Etkin Mevzuatlar, Mevcut Planlar (57)”, “Kurumlararası İletişim, İş Birliği (78)”, “Afet Müdahale Planı, Hedef Nasıl Olmalı (46)”, “Personelin Korunması-Desteklenmesi (57)”, “Yapı İmar Alanında Hasar Durumu (45)”, Tatbikatların İşlevselliği (36)”, “Deprem İçin Hazır Olmak (91)”, “İnsan Odağı (19)”, “Zarar Verme, Faydalı Ol (7)”, “Doğru Bilgiye Ulaşma (4)”, “Eşit Hizmet Sunumu (34)”, “Kamu Kurumlarının Depremde Rolü (82)” ve “STK’ların Depremde Rolü (45)” olarak kodlamalar tamamlanmıştır. İlgili tema araştırmanın temel amaçlarından biri olan depreme yönelik sosyal politikaların insan odaklı kriterlerinin anlaşılması, depremlere yönelik sosyal politikalarda yer alan teorik çerçevenin uygulamalara yansımaları ve profesyonellerin saha uygulamalarını iyileştirmeye yönelik makro boyutlu önerilerinin anlaşılması üzerinde şekillenmiştir. Bu noktada meslek elemanları sıklıkla mesleki deneyimlerinden yararlanırken mevcut durumun aksaklıklarına aynı zamanda da ne olması gerektiğine yer vermişlerdir. Bu noktada sıklıkla merkezi hükümete duyulan güvene atıfta bulunulmuştur.

anlamına gelmektedir. Anlaşılabilirlik için ise her kelime için farklı renkler kullanılmıştır.

Kelime bulutu içerisinde dikkat çeken ilk kelime “Deprem” sözcüğüdür. Deprem sözcüğü belgelerin %100’ünde yani tüm belgelerde kullanılmıştır. Deprem kavramı genellikle soruların ve tüm değerlendirmelerin içeriğinde yer alması nedeniyle en çok kullanılan kelime olmuştur. Dökümanların analizi ve ilgili kodlamalar sırasında 153 defa deprem kelimesi kullanılmıştır. Dokümanlarda 130 defa kullanılarak dikkat çeken bir diğer kelime “Çadır” olmuştur.

Katılımcıların deprem bölgesindeki deneyimlerinde, meslek elemanlarının görevlendirme süreçlerinde, avantaj ve dezavantajlarında, krize müdahale uygulamalarına dair gelişme süreçlerinde, önleyici hizmet değerlendirmelerine ve sosyal politikalara dair görüşlerinde çadırlarla ilgili yorum ve katkıları bulunmaktadır. Belgelerin yaklaşık %82’sinde çadır kelimesi kullanılmıştır. Çadır sözlüğüne en yakın kullanılan kavram ise “Sosyal” olmuştur. 129 kez kullanılan bu kavramın “Sosyal Hizmet”, “Sosyal Hayat” gibi kelimelerle birlikte durum değerlendirmelerinde sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Aynı zamanda belgelerin %86’sında “Sosyal” kelimesi kullanılmıştır.

Sırasıyla; “Büyük” kelimesi 124, “İnsanlar” kelimesi 123, “Hatay” kelimesi 119, “Yardım” kelimesi 101, “Destek” kelimesi ise 108 defa kullanılmıştır. Kelime bulutu analizinde Hatay (119), Maraş (36), Adıyaman (24) ve Antakya (22) şehirlerinin geçtiği görülmüştür. Çalışmaya katılan 22 meslek elemanından 14’ü Hatay ilinde en az bir kez görev yapmıştır. 12 meslek elemanı ise Kahramanmaraş ilinde en az bir kez bulunmuştur. Bu nedenle de çoğunluk olarak ilgili illerden bahsedilmiştir.

İlgili analizde deprem saha deneyimleri ile ilgili olarak İhtiyaç (133), Gönüllü (89), Müdahale (86), Eğitim (73), Psikolojik (49), Kriz (47), Organizasyon (38), Travma (37), Acil (33), Koordinasyon (28), Psikososyal (22), kelimelerinin sıklıkla kullanıldığı değerlendirilmiştir.

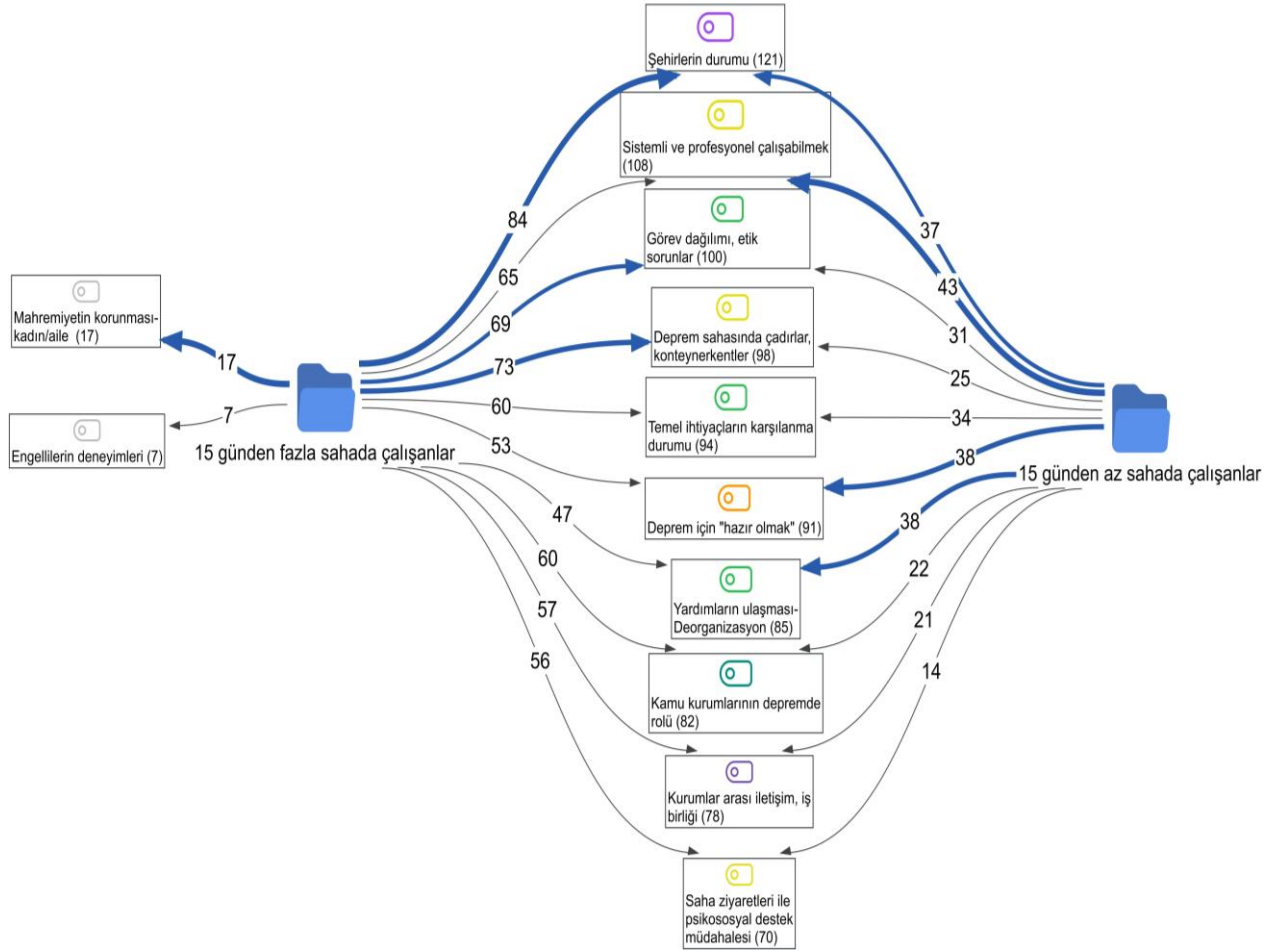
Katılımcılar sıklıkla deprem sahasındaki ihtiyaçlardan bahsetmiştir. Ancak kelimenin sık kullanılmasına rağmen büyük görüntülenmemesinin nedeni farklılaşmış takılar (ihtiyacı, ihtiyaçları, ihtiyaçların vb) almasından kaynaklanmaktadır. Eğitim, Gönüllü, Müdahale ve Psikolojik kelimeleri de katılımcıların sıklıkla kullandığı kelimelerdendir.

Kelime bulutu analizinin ardından araştırmacı tarafından katılımcıların ortak özelliklerine göre kod yığılımlarını gösteren bir analiz görseli Şekil 2'de gösterilmiştir. Bu görsel ile belirli özellikleri ile gruplandırılan katılımcıların ortak deneyimleri açığa çıkmıştır. Araştırmanın temel amacı deprem sahasındaki tüm deneyim sürecinin anlaşılmasıdır. Bu noktada deneyimin sosyo-demografik verilerle ilişkilendirilmesi de son derece kritiktir.

4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK VERİ ANALİZLERİ

Bu bölümde katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sosyo-demografik sorulardan hareketle iki vaka model analizleri sunulmuştur. Bu analizler araştırma amacıyla bağlantılı olarak, meslek elemanlarının saha deneyimlerini ifade eden kodlamaları ile sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu ilişki katılımcıların deprem sahası görev süreleri, mesleki deneyim süreleri, deprem deneyimi durumları ve ilk yardım eğitimi alma durumları ile kurulmuştur. Aşağıda katılımcıların deprem sahasındaki görev sürelerine göre kodlamalarına yer verilmiştir.

Şekil 2. Deprem Sahasında Görev Süresine Göre – İki Vaka Modeli Analizi

Yukarıda çalışmaya katılan meslek elemanları sahada bulunma sürelerine göre gruplandırılmıştır. İki vaka modeli analizi katılımcıların belirlenen ortak özelliklerine göre yaptıkları kodlamaları ön plana çıkarmaktadır. Bu modellemeye göre çalışmaya katılan meslek elemanları 15 günden fazla ve 15 günden daha az sahada bulunma durumlarına göre kategorize edilmiştir. Sahada bulunma süresinin 15 gün olarak belirlenmesinin nedeni meslek elemanlarının deprem sahasında görevlendirilme süreleriyle ilişkilendirilmiştir. Buna göre 10 katılımcı deprem sahasında 15 gün ve daha az, 12 kişi ise 15 günden daha fazla sahada bulunmuştur. Deprem sahasında bulunan meslek elemanlarından 14 kişi en az bir defa Hatay ilinde 12 kişi ise en az bir defa Kahramanmaraş ilinde bulunmuştur.

Modellemeye göre 15 günden fazla sahada bulunan 12 meslek elemanının en çok "Şehirlerin Durumu" koduna atıfta bulunmuşlardır. Katılımcılar arasında 9'u

en az bir kez Hatay, 8'i en az bir kez Kahramanmaraş ilinde görev yapmıştır. Ardından sırası ile “Deprem Sahasında Çadırlar, Konteynerkentler” kodu ve “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” kodlarına çoğunlukta atıfta bulunmuşlardır. Kritik olarak göze çarpan bir diğer konu ise sadece 15 günden fazla sahada çalışan meslek elemanlarının “Mahremiyetin korunması-Kadın/Aile” ve “Engellilerin Deneyimleri” koduna atıfta bulunmasıdır. Buradan hareketle sahada görev süresi fazla meslek elemanlarının özel ihtiyaç gruplarına yönelik değerlendirmeler yapabildiği görülmektedir.

Engellilerin afet deneyimlerinin araştırıldığı bir lisansüstü çalışmada engelli bireyin afet deneyimi konusunda kritik noktalara değinilmiştir. Psikolojik dirençlilik, destek ekiplerine hayati bağlılık, yardım faaliyetlerinin ulaşılabilirliği, elverişsiz yaşam alanı, afete hazırlıksızlık, sosyal destek sistemleri, barınma/beslenme gibi temel gereksinimlerin karşılanması noktasında engellilik ile bağlantılı genel bir dezavantajdan bahsedilmiştir (Aslan,2021). Sahada daha uzun süre görev yapmış olmanın da bu noktada farkındalığı artırdığı söylenebilir. Bu nedenle sahaya gönderilen meslek elemanlarının görev sürelerinin uzaması halinde dezavantajlı nüfus grupları ile çalıştıkları belirtilebilir. 15 günden daha az çalışan meslek elemanlarının da belirli nüfus gruplarıyla karşılaşma imkanı yüksek olmakla birlikte bu araştırma özelinde ekstra yorum yapmamış oldukları görülmektedir.

2020 İzmir Depremi'nin ardından duyma engeli bulan bireylerin afet yeterliliklerinin değerlendirildiği bir çalışmada katılımcıların afetlere hazırlıklı olma durumlarında yetersizlik olduğu, tahliye süreçleri için düzenlenen protokollerin uygulamada eksik kaldığı, yetersiz bilgi ve yetkinlik durumu olduğu tespit edilmiştir (Celep, 2022). Bu noktada deprem sahasında daha çok deneyimi olan bireylerin dezavantajlı ve özel ihtiyaç grubunun mevcut durumuna odaklandığı ve tespitlerde bulunduğu değerlendirilmektedir. Ancak ilgili grupların afet yönetimi süreçlerinin oluşturulmasına en azından temsilcilik kurmaları oldukça önemlidir. Oluşturulan ya da oluşturulması muhtemel sosyal politika merkezlerine, bu kamu ya da sivil toplum olabilir, engelli temsilciler mutlaka atanmalıdır.

Aşağıda bu konu ile ilgili katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

“Felçli insanlar için konteyner kentin hayal ettiğimiz, o gösterilenler gibi olmadığını gördüm. Aslında özel bir şey yoktu. Tamamen imece usulü oluyor. Bir çadır kentte, bir konteyner kentte engelli bir birey oluyor ve orayla ilgilenen kişi sizi görünce ricam minnet o kişiyle ilgilendiriyor.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Engellilerle de çok büyük problemler yaşadım. Mesela çadır kentte konuştuğumuzda cihazlarına ulaşamadılar pek çoğu enkaz altında zaten sağlıklı olamadıkları için kendileri daha da dezavantaj durumda kaldı. Mesela zihinsel engelli ya da işte duyma engelli pek çok kişi enkaz altından bu yüzden çıkarılamadı. Bu bile başka bir dezavantaj. Çadır ve konteynerler oluşturulurken yine o hızlı ve bir an önce bu alanları oluşturmakla ilgili koşullardan dolayı mesela yine ortopedik engeli olup mesela arabası olan bu hakından mahrum kaldı bu insanları çok uzun süre biz hareket ettiremedik.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

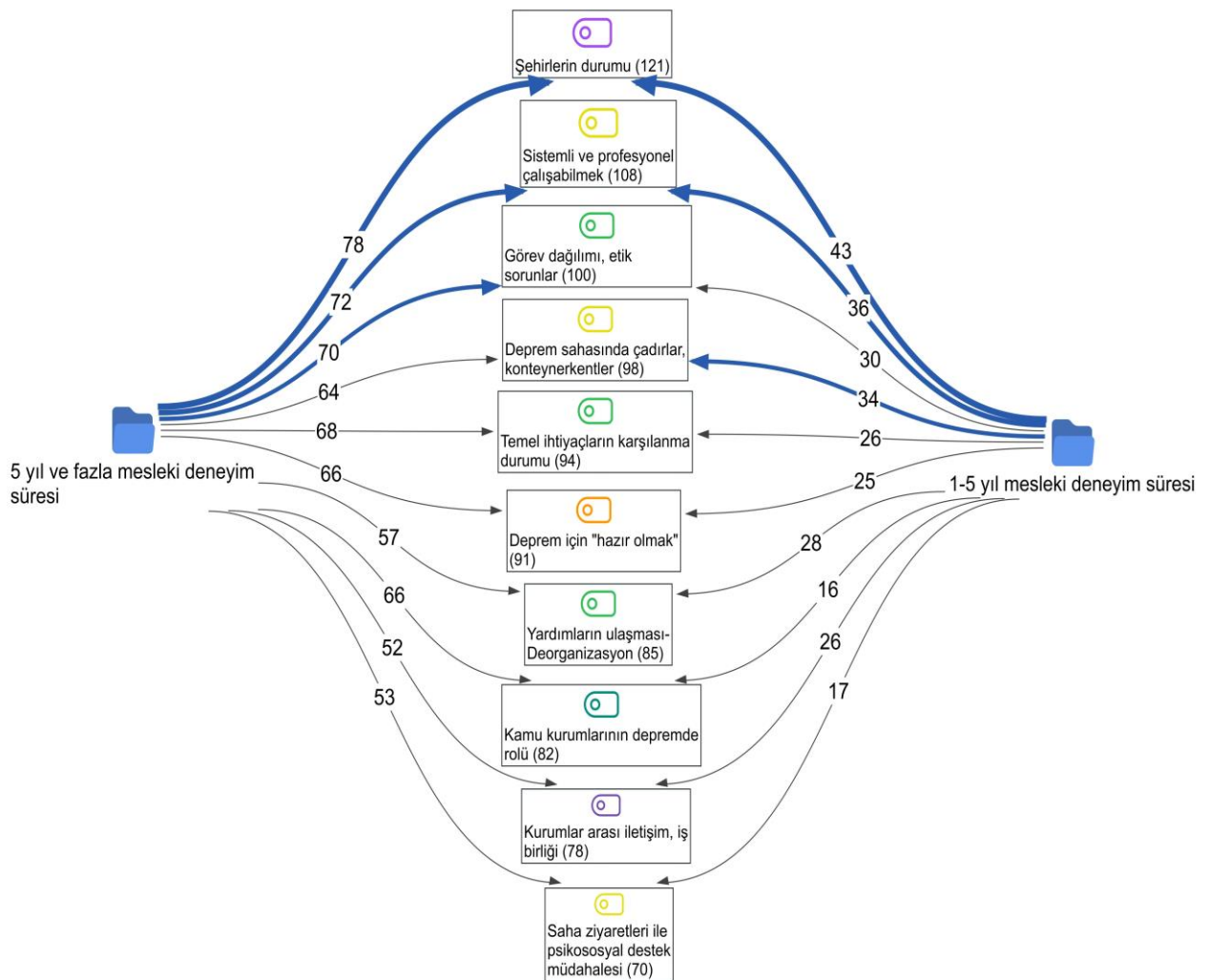
Yukarıda değerlendirmelerden de hareketle engelli bireyler özelinde hak kayıplarından bahsedilmiştir. Sosyal adaletin sağlanması toplum içindeki tüm nüfus gruplarının temel haklarına erişimleri ile mümkün olacaktır. Bu noktada engelli gruplar için özelleştirilmiş deprem öncesi hazırlık protokollerinin oluşturularak kamulaştırılması ve farkındalık çalışmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

15 günden daha az sahada yer alan meslek elemanlarının ise çoğunlukla “Sistemli ve Profesyonel Çalışmak” koduna vurgu yaptığı görülmektedir. Ardından sırasıyla “Deprem İçin ‘Hazır Olmak’” ve “Yardımların Ulaşması-Deorganizasyon” kodu ile “Şehirlerin Durumu” kodu üzerinde değerlendirme yaptıkları görülmüştür. 15 günden daha az sahada bulunan meslek elemanlarının görevlendirme ya da kısıtlı süre sahada bulunmaları sebebiyle daha görev odaklı bir bakışa sahip oldukları bu nedenle de sıklıkla uygulamalardan bahsetmiş olmaları, hazırlıkla ilgili atıflarda buldukları düşünülmektedir.

Sonuç olarak daha kısa süre sahada görev yapmanın çözüm odaklı ve pratik bir mesleki icra gerektirdiği bu nedenle değerlendirmelerde sistemli çalışmanın önemine vurgu yapıldığı, 15 günden az sahada kalmanın depreme hazırlıklı olma konusunda farkındalık gerektirdiği değerlendirilmiştir. 15 günden az sahada kalan 10 kişinin deprem sahasına gidiş süreçleri değerlendirildiğinde ise 6 kişinin deprem sonrasında bir hafta içinde yani akut dönemde deprem sahasında bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle de deprem sahasında yardımların dağıtımı ve koordinasyonsuzluğa dair değerlendirmelerin yoğun olduğu ortaya çıkmıştır.

Aşağıda kategorizasyonu farklı bir iki vaka model analizi yapılmıştır.

Şekil 3. Mesleki Deneyim Süresine Göre- İki Vaka Modeli Analizi

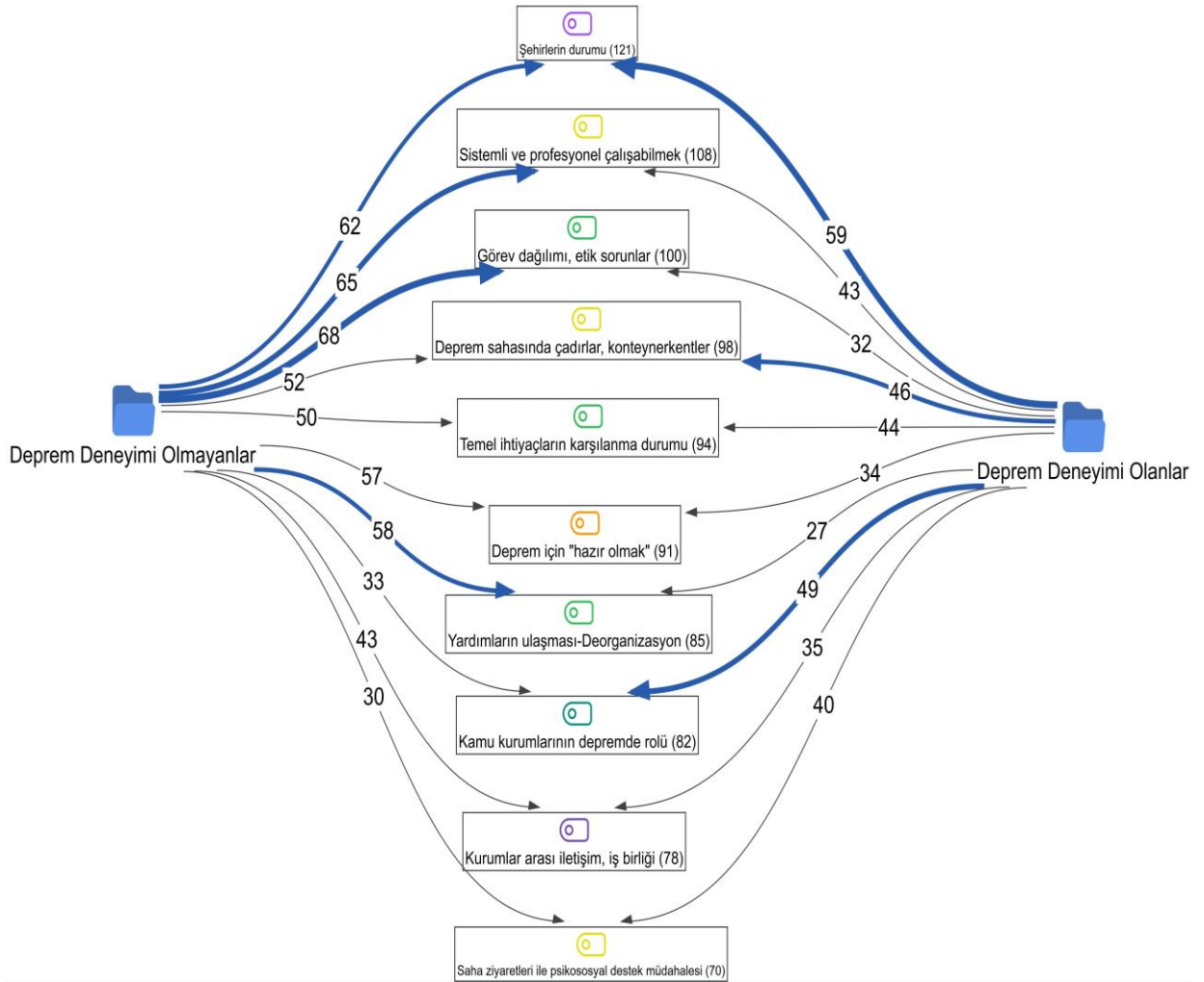
Şekil 3'te çalışmaya dahil edilen 22 meslek elemanı mesleki deneyim sürelerine göre gruplandırılmıştır. İki vaka modeli analizi katılımcıların belirlenen kriterlerle ilgili kodlamalarını ön plana almaktadır. Araştırmacı tarafından katılımcılara görüşmeye başlamadan önce sorulan sosyo-demografik sorulara alınan cevaplarla mesleki deneyim süresi kategorizasyonu yapılmıştır. Mesleki deneyim süresinin araştırmanın amacıyla bağlantılı olarak sahadaki krize müdahale uygulamaları ile ilişkisel olabileceği düşünülmüştür. Çalışmaya katılan 22 meslek elemanından 7'si sosyal hizmet uzmanı, 6'sı psikolog, 5'i hemşire, 2'si sosyolog ve 2'si doktordur. Buna göre 5 yıl ve daha fazla mesleki deneyimi olan meslek elemanlarının 4'ü sosyal hizmet uzmanı, 5'i hemşire, 2'si sosyolog, 2'si doktor, 2'si psikolog olmakla birlikte (15 personel) çalışmaya katılan tüm meslek elemanları gruplandırmada bulunmaktadır. Yani bu grup heterojen bir yapıya sahiptir.

5 yıldan daha az mesleki deneyim süresi olan meslek elemanları grubunda ise 4 psikolog ve 3 sosyal hizmet uzmanı bulunmakla birlikte (7 personel) multidisipliner değerlendirme kısıtlı olarak yapılmıştır. Burada ise kritik nokta hem sosyal hizmet uzmanının hem de psikologların kriz alanlarında profesyonel olarak bulunmalarıdır. Deneyim süresiyle orantılı bir kısıtlılığın yanı sıra mesleki becerilerde eksikliğin olmayacağı düşünülmektedir. Bu gruptaki katılımcıların "Şehirlerin Durumu" konusunda en çok değerlendirme yaptıkları sonrasında sırası ile "Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek" ve "Deprem Sahasında Çadırlar, Konteynerkentler" kodlarıyla ilgili değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür.

5 yıl ve fazla mesleki deneyimi olan meslek elemanlarının öncelikle ve en çok "Şehirlerin Durumu" ile ilgili kodlama yaptıkları sonrasında sırasıyla "Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek", "Görev Dağılımı, Etik Sorunlar" konularında görüşlerini bildirdikleri ifade edilmektedir. Mesleki deneyim süresinin saha gözlemlerini değiştirmede yalnızca daha fazla gözlem ve yorum yapma imkânı tanıdığı kodlama sayısı ile orantılı değerlendirilmiştir. Sonuç olarak mesleki deneyim süreleri ile sahadaki deneyimleri sonucundaki aktarımlarında ortak bir çerçeve çizilmiş, katılımcılar görev yaptıkları şehirler ve uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri ile bir kodlama haritası çıkarmışlardır.

Aşağıda katılımcıların 6 Şubat 2023 Depremi öncesinde herhangi bir deprem sahası deneyimleri olma durumlarına göre iki vaka modeli analizi oluşturulmuştur.

Şekil 4. Deprem Deneyimine Göre- İki Vaka Modeli Analizi

Çalışmaya katılan 22 meslek elemanına derinlemesine görüşmeden önce sosyo-demografik sorular sorulmuştur. Bu sorulardan biri de 6 Şubat 2023 Depremi'nden önce bir deprem sahası deneyimlerinin olup olmamasıdır. Buradan alınan yanıtlardan hareketle araştırmacı tarafından bir gruplandırma yapılmıştır. Bu kategorizasyonun temel amacı afet sahası deneyimlerinin araştırma amaçlarından olan afete hazırlıklı olmaya dair deneyimler ile ilişkisinin anlaşılmasıdır. İlgili analiz meslek elemanlarının daha önce bir deprem deneyimi olup olmamasına göre kodlamalarını ön plana almaktadır.

Araştırmaya katılan 22 meslek elemanının 14'ü daha önce deprem deneyiminin olmadığını iletmiştir. 8 meslek elemanı ise daha önce bir deprem deneyimi olduğunu 3'ü en az bir kez İzmir Depremi'nde, 4'ü en az bir kez Elâzığ Depremi'nde, 2'si en az bir kez Gölcük Depremi'nde 1'i de Van Depremi'nde görev yaptığını belirtmiştir.

Deprem deneyimi olmayan 14 meslek elemanı en yüksek oranda “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” kodu ile değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Ardından sırasıyla, “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek”, “Şehirlerin Durumu” ve “Yardımların Ulaşması-Deorganizasyon” konularında kodlamalar yapılmıştır.

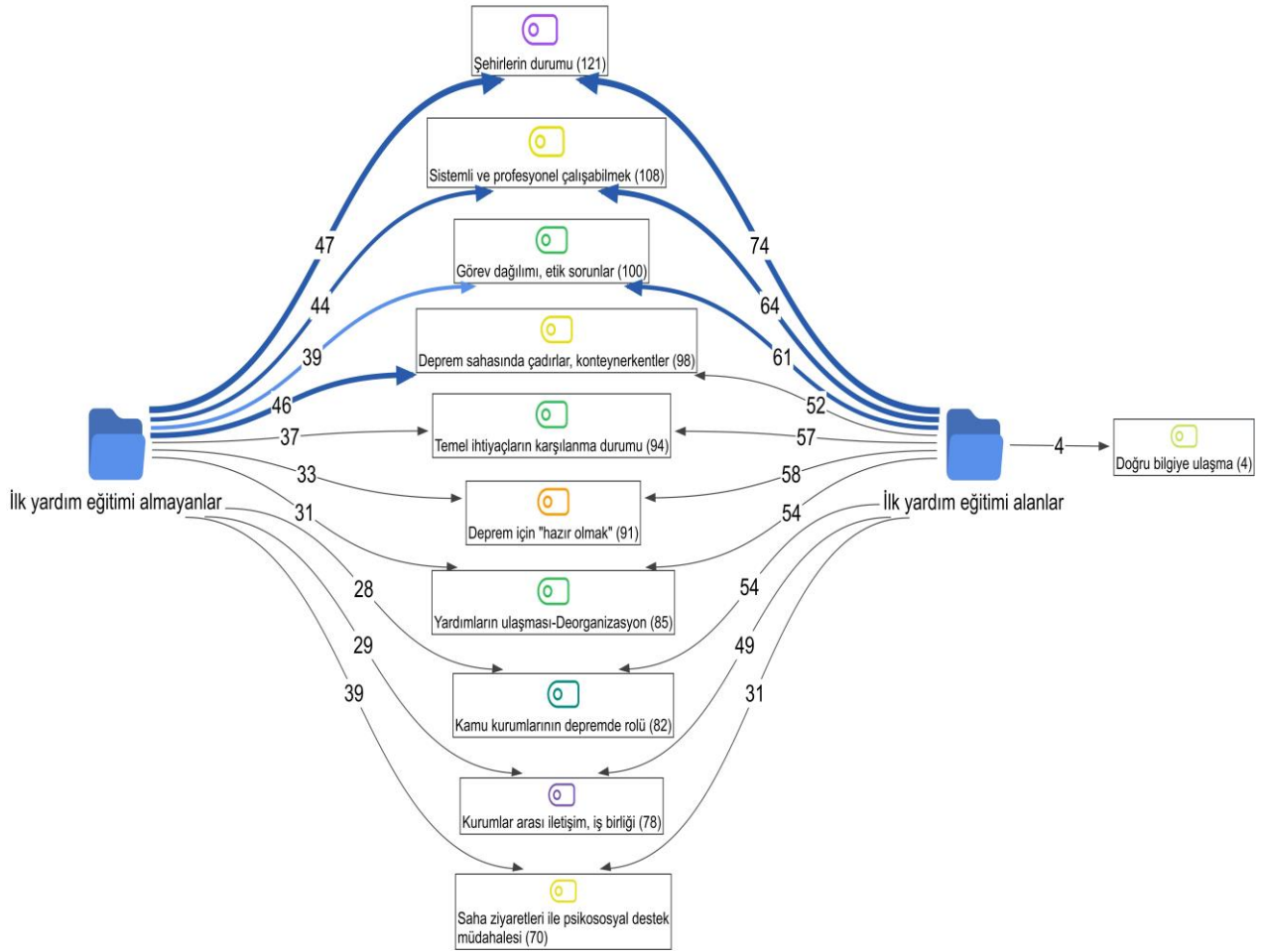
Çin Sichuan (5.12) yaşanan depremde daha önce afet sahasına müdahale etmemiş sosyal hizmet uzmanlarının deneyimlerinin analiz edildiği bir çalışmada personelin sahaya gitmeden önce sırasıyla; Afet bölgesiyle ilgili yerel bir araştırma yapılması, birey ve grup boyutunda mesleki rollerin işlevlerinin değerlendirilmesi, toplum kaynakları, istihdam fırsatları, politika savunuculuğu, yardım koordinasyonu gibi psiko-sosyal destek sürecinin işlevsel boyutlarını öğrenmeleri gerektiği ve bunları etkin bir biçimde yürütmeyi hedefledikleri belirtilmiştir (Pei, vd. 2009). Ancak ülkemizde durum farklılaşmaktadır. 6 Şubat Depremi'nde sahaya gönderilen 22 meslek elemanının 14'ü daha önce deprem deneyimi olmadığını ifade etmiştir. Hatta görüşme sırasında alınan notlarda katılımcıların uçak ya da diğer vasıtalarla yönlendirildikleri sırada kurumsal yelek ve önlüklerin gönüllülere/deneyimsizlere giydirildiği bulunmaktadır. Bu durumun sahaya profesyonel destek sunmak için yönlendirilen meslek elemanları için çok stresli olduğu ifade edilebilir. Bu durumun hem ilgili kurumlar için olumsuz bir kamuoyu oluşturma risklerinin olduğunu hem de deneyimsiz kişilerin bir kurum çatısı altında sahaya yönlendirildiği belirtilmiştir. Bu nedenle de deprem sahasındaki kaosu uzun süre çözemediği çünkü kamu açısından yetkili görülen kişilerin temelde deprem deneyimlerinin olmadığı aktarılmıştır. Bu noktada da görev dağılımı ve etik sorunlara da sıklıkla kodlamalar yapmış oldukları görülmüştür. Halbuki sahaya gönderilmeden önce yapılacak yerel bilgilendirmeler ya da pratik bilgilendirmenin faydalı olabileceğinin örnekleri yukarıdaki alıntılardan da örnek olabileceği üzere görülmektedir.

Daha önce deprem deneyimi olan 8 personelin “Şehirlerin Durumu” ile ilgili en yüksek kodlama yaptığını ardından sırasıyla “Kamu Kurumlarının Depremde Rolü” ve “Deprem Sahasında Çadırlar, Konteynerkentler” başlıkları altına kodlama yaptıkları değerlendirilmiştir.

Buradan hareketle, meslek elemanlarının daha önce afet sahası deneyimi olmadığına görev dağılımı ve etik sınırlar konusunda değerlendirmeleri daha çok yaptıkları, deneyim olması durumunda ise katılımcıların daha çok gözlem yaptıkları, şehirleri değerlendirdikleri, kamu görevlendirmelerini analiz ettikleri, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanma durumlarını gözlemledikleri görülmüştür. Deneyimin uygulamada beceri kazandırdığı ve sosyal çevreye odaklanma imkanı tanındığı, deneyim sahibi olmayan meslek elemanlarının ise sahadaki uygulamalara ve aksaklıklara odaklandığı görülmektedir. Çalışmalar sahadaki doğrudan deprem mağduru bireylerle çalışan meslek elemanlarının afet deneyimi olmasının, profesyonel müdahale becerisinin gelişmiş olduğunu, yardıma ihtiyacı olanlarla olmayanları ayırt edebildiğini ve eğitim almış bir profesyonel olarak kendini koruyabileceğini desteklemekte iken bu nedenle özellikle eğitim müfredatların afet çalışmasını geliştirecek ve görevlerini eksiksiz biçimde sunacak şekilde güçlendirilmesini önermektedir (Ng, 2012). Analiz sonucunda deprem deneyimi olanların, kamu kurumlarının rollerine ve afet sahasındaki çadır-konteynerkent düzenlemelerine olmayanlara kıyasla daha çok atıfta buldukları keşfedilmiştir.

Aşağıda katılımcıların ilk yardım eğitim bilgileriyle ilişkili bir iki vaka model analizi yapılmıştır.

Şekil 5. İlk Yardım Eğitimine Göre- İki Vaka Modeli Analizi

Yukarıda çalışmaya katılan meslek elemanları ilk yardım eğitimi alma durumlarına göre araştırmacı tarafından gruplandırılmıştır. İki vaka modeli ile katılımcıların belirlenmiş ortak niteliklerine göre gruplandırılması ve bu gruplandırma niteliklerine göre yapmış oldukları kodlamalar değerlendirilebilmektedir. İlk yardım eğitimi, araştırmacının temel amacıyla ilişkili olarak sahadaki krize müdahale uygulamaları ve sağlık profesyonellerinin sahadaki avantajları ile ilişkili değerlendirilmiştir. Bu nedenle hangi alandan olursa olsun herhangi bir kriz durumu için öncelikle insan yaşamını kurtarmaya ve korumaya odaklanacak meslek elemanlarının ilk yardım eğitimlerinin olması önerilmektedir.

Araştırmaya katılan 22 katılımcıdan 13'ü ilk yardım eğitimi aldıklarını, 9'u ise ilk yardım eğitimi almadığını iletmiştir. İlk yardım eğitimi almadığını ifade eden katılımcıların sıklıkla “Şehirlerin Durumu” ve ardından sırasıyla “Deprem Sahasında Çadırlar Konteynerkentler” ile “Sistemli Profesyonel Çalışabilmek” kodlarını kullandıkları görülmüştür. Ancak ilk yardım eğitimi alan katılımcıların “Şehirlerin Durumu” üzerinde değerlendirmeler yaptıkları ardından da sırasıyla “Sistemli ve Profesyonel Çalışma” ile “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” konuları hakkında kodlama yaptıkları görülmektedir.

Ayrıca ilk yardım eğitimi alan katılımcıların “Doğru Bilgiye Ulaşma” konusunda da kodlama yaptıkları görülmektedir. Burada ilk yardım eğitiminin sahada doğru bilginin önemi konusunda farkındalık yarattığına dikkat çekilmekte iken ilk yardım eğitimi alan personelin sahadaki koordinasyon konusunda da farkındalığının yüksek olduğu değerlendirilmiştir. Araştırmacı tarafından alınan görüşme notlarında hangi görevle olursa olsun sahaya giden personelin bir noktada enkazın üstünde ya kaldırma ya da kurtarma çalışması yaptığı ifade edilmiştir. İnsan yaşamını önceliklendiren meslek elemanlarının kurtarılacak insanlar varken yardımların kategorize edilmesi ve kutulama işi ile uğraşmak istemedikleri değerlendirilmiştir. Bu nedendir ki ilk yardım eğitimi alanlar almayanlara kıyasla sistemli çalışma üzerine daha çok kodlamada bulunmuşlardır.

Bir başka açıdan, afet sonrasında bireylerin yakınlarını kaybetmeleriyle ilişkili olarak yas yaşamalarının kaçınılmaz olduğu bilinmektedir. Özellikle deprem gibi ani, beklenmedik ve yıkıcı boyutta bir doğal afet ile kayıp yaşamının kriz ve şok tepkileriyle ilişkisi daha sıktır. Bu konuda görüşmelerde hem kayıplara ilişkin hem de katılımcıların mevcut aktarımlarının araştırmanın amaçlarıyla bağlantılı daha kontrollü yürütmek amacıyla araştırmacının Kriz, Travma ve Yas eğitimi aldığı daha önce de belirtilmiştir. Aynı zamanda sahada görev alan profesyonellerin de sahada bu travmayı yöneterek yas süreçlerini kolaylaştırmak, şok tepkilerini kontrol etmek amacıyla ilgili kişilere doğru bilgiyi ulaştırma konusunda bilinçli olmalarının gerekli olduğu düşünülmektedir. Afet sahasında sistemli ve profesyonel çalışmanın, ev ziyaretleri yapmanın, yas tutan bireylere doğru bilgiye ulaştırarak destek olmanın, bireyi bütüncül değerlendirerek işlevsel

kaynaklarını desteklemenin, ölüm duygusunun bilişsel/duyuşsal işlemenin ve yas sürecini sağlıklı yaşamanın önemi de doğru bilgiye ulaşma ve sistemli çalışma ile ilişkili olduğu ortaya konmaktadır (Yelboğa, 2023).

Araştırmaya katılan sağlık profesyonellerin sosyo-demografik verileri kullanılarak ve gruplandırılarak kodlamalara atıfları detaylı bir biçimde analiz edilmiştir. Araştırmanın ilerleyen süreçlerinde detaylı analizler ve ilişkişel değerdendirmelere yer verilecektir.

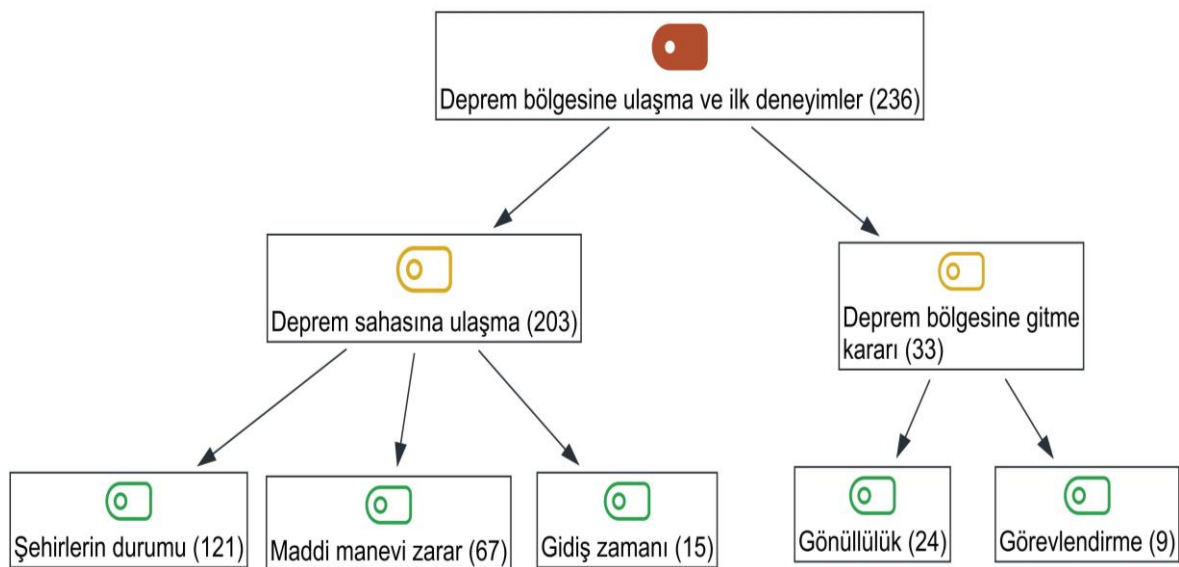
4.2. “DEPREM BÖLGESİNE ULAŞMA VE İLK DENEYİMLER (236)”

TEMASI ANALİZLERİ

İlgili başlık altında çalışmanın ilk teması “Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler” ile ilgili analizler yer almaktadır. Araştırmanın temel amaçlarından biri sağlık profesyonellerinin deprem sahasına gidiş deneyimlerinin anlaşılmasıdır. Bu amaç kapsamında katılımcılara bilginin nasıl ulaştığı, sahadaki ilk gözlemleri, görüşleri ve deneyimleri hakkında alt amaçları kapsayan sorular sorulmuştur. Burada katılımcılardan genellikle şehirler ve maddi/manevi hasarlara dair geri bildirimler alınmıştır. Katılımcılar görüşme sırasında sık sık duygularına yer vermişler hatta o dönemleri hatırladıklarında hala üzüldüklerini iletmişlerdir. Araştırmacı tarafından görüşme notları alınmıştır. Katılımcıların şehirleri hatırladıklarında gitmeyenlerin anlayamayacağı görüntüler gördüklerini, sosyal medya ve haberlerde görülmeyen birçok şey olduğunu, döndükten sonra uzun süre oryante olamadıkları ifade edilmiştir. Gidiş sürecinin oradaki uygulamalara başlama ile çok ciddi bir ilişkisinin olduğu da değerdendirilmiştir. Hatta katılımcılardan biri sabaha doğru arandığını sorumlusunun “Deprem olduğu bölgeye gidiyoruz” dediğini kendisinin nerede ne depremi olduğunu anlamadan kendisini ambulanda bulduğunu ve yolda haberleri okuyarak bilgi edindiğini belirtmiştir. Başka bir katılımcı ise haberleri okur okumaz gitmek istediğini, kendi hazırlığını yaptığını ilk aşamada gönderilmediğini o sırada izin alarak sahaya gönüllü gittiğini izin yazısının oradayken çıktığını belirtmiştir.

Sahaya giden meslek elemanlarının dağılımı çok çeşitlidir. Burada önemli nokta gidiş sürecinde katılımcılar tarafından ortak biçimde ortaya konulanlardır. Aşağıda ilk tema, alt kategorileri ve ilgili kodlarını gösteren Kod-Alt Kod Model Analizi gösterilmiştir.

Şekil 6. “Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler” teması Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

“Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler” teması Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli ile incelenmiştir. Deprem bölgesine ulaşmaya dair katılımcıların en çok şehirlerin durumuna dair yaptıkları değerlendirmeler göze çarpmaktadır. 236 toplam kodlamanın 121’i şehirlerin durumuna aittir. Bu analiz araştırma amacıyla bağlantılı sahadaki ilk gözlemlerin anlaşılmasına dair deneyimlerin anlaşılması için kritiktir.

Araştırmaya katılan 22 katılımcının 6’sı depremden en çok etkilenen il olarak değerlendirilen Hatay ilinde görev yapmıştır. 5 katılımcı ise depremin merkez ili Kahramanmaraş ilinde saha deneyimine sahiptir. Birden fazla ilde görev yaptığını ifade eden iki katılımcı Kahramanmaraş ve Adıyaman, diğer iki katılımcı ise Kahramanmaraş ve Hatay’da bulunmuştur. Diğer personeller Adana-Hatay,

Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay, Hatay-Adıyaman, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep, Malatya ve Malatya-Hatay olarak değerlendirilmiştir. Toplamda 14 kişi depremden sonra Hatay ilinde bulunmuştur. 12 kişi ise Kahramanmaraş ilinde görev yaptığını ifade etmiştir.

Görüşmelerin yapıldığı meslek elemanlarının sahada değişen zamanlarda görev yaptıkları bilinmektedir. 18 katılımcı sahada 7 günden fazla kaldığını ifade etmiştir. 2 katılımcı ise gönüllü gittikleri deprem sahasında 4 gün kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu süre deprem sahasını ve şehirlerin genel durumlarını gözlemlemek için oldukça yeterlidir. Görev yapılan alanlar EXPO destek çadırları, saha ziyaretleri, hastane bahçeleri, çadırkentler, konteynerkentler ve köy çevreleri olarak değerlendirilmiştir.

Saha destek personellerinin deprem sahasına gece/gündüz toplu taşıma, özel araç, ambulans gibi farklılaşan araçlarla sahaya indikleri bilinmektedir. Farklılaşan saha uygulamaları ve ulaşım imkanları ile hem yıkım hem de deprem mağduru bireylerin durumları saha personeli tarafından değerlendirilmiştir. Aynı zamanda profesyonel destek amaçlı sahada bulunan personelin destek için ihtiyacı olan malzeme-ekipman eksiklikleri de şehirlerin durumları ile ilişkilidir. Aşağıda bu konuda katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

“Bir hastada mesela müdahale ediyorsun. O anda teknik bir malzeme eksik. Mesela diğer ambulansla getiriyorlar. Hani bunu her bunu bu şekilde biz tamamladık.” (Menekşe, Hatay 4 Gün Görevli, Hemşire)

“Herhangi bir cerrahi müdahale yani kırığa dahi olsun. Alıp müdahale edilecek bir ortam yoktu.” (Begonya, Hatay 8 Gün Görevli, Hemşire)

Yukarıda alıntı yapılan iki katılımcı da depremin hemen ardından sahaya gitmişlerdir. Bu nedenle akut dönemde ekipman eksikliklerinin olduğu ifade edilmiştir. Depremlerin ülkeleri etkileyen, doğal sistemlerini bozan, iletişim ağlarını kesintiye uğratan, yıkıcı, piyasa varoluşlarını etkileyen ve şehirlerin dengelerini bozan olgular olduğu bilinmektedir (Marangoz ve İzci, 2023). Deprem sahasına ulaşma deneyimlerinin içinde maddi ve manevi hasarlarla ilgili

kodlamalar ikinci sıradadır. Bu noktada hükümet tarafından etkin hizmet sunumları için bütçelendirme yapılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu verilerine göre acil harcama olarak nitelendirilen acil durum ödenekleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ödenekleri, ev hasarına ilişkin yapılan kira destekleri, depremde hayatlarını kaybedenlerin yakınlarının acil ihtiyaçları ödenekleri, geçici barınma ödenekleri, konaklama harcamaları ve diğer harcamalar 127.986 Milyon TL (6.786 Milyon USD) olarak ifade edilmiştir. Kamu kesimi hasar maliyeti olarak nitelendirilen kamu hizmet binalarına bu binalardaki teçhizatlara ve altyapı hizmetlerine ise 240.209 Milyon TL (12.736 Milyon USD) harcama kayda geçmiştir. Rapor depremin en önemli harcama maliyetini konut hasarı olarak değerlendirmiş bunu toplam harcamaların %55'i olarak değerlendirmiştir. Diğer önemli hasar boyutu ise kamu altyapı ve hizmet binalarındaki yıkımlar olarak ifade edilmiştir. Yukarıda görsel üzerinde betimlenen kodlar da bu durumu destekler nitelikte olmakla birlikte en çok şehirlerin durumu ve maddi manevi hasar değerlendirmesi yapılmıştır.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu verileri ise saha verilerine göre 1,6 Trilyon TL maddi hasarın olduğu, deprem bölgesine giden acil destek, enkaz işlemleri ve sigorta ödemeleri gibi harcamaların 351,4 Trilyon TL civarında bir kayıp meydana getirdiği depremin toplam maliyetinin ise 2 Trilyon TL (103,6 Milyar Dolar) olarak hesaplandığı bu değerlendirmenin 2023 yılı gelir beklentisinin %9'una denk geldiği 1999 Marmara depreminden 6 kat fazla hasara neden olduğu ifade edilmiştir.

Ülke nüfusunun yaklaşık %13'ünün yaşadığı (14 milyon) bölgede meydana gelen bu felaketin ardından finansal ve mali açıdan kayıplar yaşandığı, makro ekonomik çizginin ciddi oranda etkilendiği, iş gücü piyasasının sekteye uğradığı, sağlık, ekonomik, sosyal ve kültürel akışta durma noktasına gelindiği hatta durduğu ve en üzücüsü de 50 bin kişinin kaybının yaşandığı bu afetin ülkemiz tarihindeki en derin deprem olduğu ortaya çıkmaktadır (Sabırsız ve Şöhret, 2024). Bu denli büyük depremlerin hayatta kalanlar için de korkutucu olduğu görülmektedir.

Araştırmacı tarafından alınan görüşme notlarında da üzerinden zaman geçmesine rağmen katılımcıların deneyimlerini aktardıklarında halen uygulandıklarını ve zor zamanlar betimledikleri değerlendirilmektedir. Örneğin 2016-2017 İtalya depremlerinin ardından yüzden fazla hayatta kalan birey ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerin ardından katılımcıların %78'i başkaları için korku, %63'ü zihin bulanıklığı, %60'ı ise çaresizlik yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Massazza, vd. 2021). Bu veriler ışığında maddi kayıplar ile şehirlerin büyük ölçüde zarar görebileceği bireylerin de yaşamlarının sekteye uğrayabileceğini tahmin etmek mümkündür.

Katılımcıların şehirlere dair değerlendirmelerinin bölgeye ulaşma ve ilk deneyimler teması altında yoğunlaştığı görülmektedir. Aynı zamanda katılımcılar çoğunlukla Hatay ilinde buldukları için şehir özelindeki yıkım/hasarı gözlemlerini de benzer şekillerde aktarmışlardır. Aşağıda Hatay şehri ile ilgili katılımcıların yorumları gösterilmiştir.

“Hatay’a gittiğimizde yani Antakya’ya gittiğimizde asıl oraya indiğimizde yani. Tamamen yıkılmış durumdaydı Antakya. Sosyal hayat ya da gündelik yaşam için. Ya tamamen sekteye uğramış durumdaydı.” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“Antakya kalmadı mesela Hatay’da birçok ev yıkıldı.” (Lavanta, Kahramanmaraş 330 Gün Görevli, Psikolog)

“Hatay dümdüzdü yani daha önce de mesela Hatay’a gitmişim, görmüştüm ve gittiğimde çok büyük bir şoka uğradım.” (Frezya, Malatya-Hatay 17 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda katılımcıların Hatay ili özelinde değerlendirmeleri görülmektedir. Şehirde gözlemlenen ortak yıkım ve hasar katılımcılar tarafından korku, çaresizlik ve şaşkınlık duyguları ile karşılanmıştır. Katılımcıların “Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler” teması altındaki “Deprem Sahasına Ulaşma” kategorisinde en çok değerlendirmede buldukları “Şehirlerin Durumu” kodu şehirlerin mevcut durumunu, yıkımı ve ilgili ortak değerlendirmeleri içermektedir.

Aşağıda “Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler (236)” teması “Deprem Sahasına Ulaşma (203)” kategorisine ait “Şehirlerin Durumu (121)” kodu kod dağıtım modeli ile analiz edilmiştir. Bu analiz ilgili kodun daha derinlemesine incelenmesine olanak tanımaktadır. Kod dağıtım modeli ile çalışmaya katılan tüm katılımcıların şehirlerin durumuna ait atıfları değerlendirilebilmektedir. Bu analiz hangi katılımcının şehirlerin durumuna dair en çok değerlendirme yaptığını göz önüne sermektedir.

Şekil 7. “Şehirlerin Durumu” kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi

“Gazze’nin yıkılmış halini gördükçe ben orayı Hatay zannediyorum...” (Begonya, Hatay, 8 gün görevli, Hemşire)

Yukarıda araştırmacının görüşme notlarından elde ettiği alıntıya yer verilmiştir. Katılımcıların tamamı deprem sahasına ulaştıklarında gördükleri yıkımı betimlerken duygulanmışlardır. Şehirlerin yıkımı, hasar ve kayıpların sıklıkla savaş sahalarını hatırlattığı vurgulanmıştır.

Şehirlerin durumu kodu genellikle görev yapılan deprem ili, illerin genel durumu, afet sonrasında şehirlere dair katılımcıların gözlemlerini içermektedir.

Buna göre sırası ile *Hanımeli*, *Sardunya*, *Papatya*, *Petunya* ve *Begonya*,’nın değerlendirmeleri mevcuttur. *Hanımeli* 9 yıl mesleki deneyime sahip bir sosyal hizmet uzmanı ve depremin ikinci günü Hatay, depremden 15-20 gün sonra Kahramanmaraş ve depremden bir ay sonra Adıyaman ilinde toplam 21 gün görev yapmıştır. *Sardunya* 13 yıllık mesleki deneyime sahip bir psikolog olmakla birlikte depremden hemen sonra ve 56 gün süreyle Gaziantep ve Hatay illerine depremden 2,5 ay sonra 26 gün süreyle Kahramanmaraş ilinde görev yapmıştır. *Papatya* 3 yıllık mesleki deneyime sahip psikolog olmakla birlikte depremden 1 hafta sonra yani akut dönemde Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay illerine giderek 60 gün saha çalışması yaptığını iletmıştır. *Petunya* 24 yıl mesleki deneyime sahip bir sosyal hizmet uzmanıdır. Deprem olduğu gün Hatay ilinde 60 güne yakın Hatay ilinde görev yapmıştır. *Begonya* 17 yıllık mesleki deneyime sahip bir hemşiredir ve yine depremden hemen sonra Hatay ilinde 8 gün görev gerçekleştirmiştir.

Katılımcıların deprem sahasında bulunma durumları değerlendirildiğinde genellikle uzun yıllar mesleki deneyime sahip olmaları, farklı alanlarda mesleki nitelikleri olmaları, ortak deneyim Hatay olmak üzere ayrı 4 ayrı ilde daha görev yaptıkları ve ortak olarak depremden hemen sonra sahada oldukları görülmektedir. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların şehirlere dair görüşlerine yer verilmiştir.

“Adıyaman'a çok kaotik bir dönemde hem de erken gittiğim için. Benzinliğin önünde işte kartonlar yakılıyordu. - 22 dereceyi gördük.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Bir yıl sonra tekrar gidip görme şansım olduğu için Maraş tamamen ya tamamen değil, elbette hasarlar var ama çok hızlı yenilenmiş insanlar binalarda oturuyorlar. Çadırda hiç kimse yok. Binalar yapılıyor, tekrar aktif hayat dönmüş.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Antakya için söylüyorum yani yolların kapanması çok büyük orandaki yıkım ve yıkıma bağlı olarak da ana arterlerin de kapalı olması araçların giremediği girmesinin mümkün olamadığı zaten ulaşım çok çok zordu gerçekten. Hani Antakya merkeze girmek için belli bir alana girip daha sonra yürüyerek tahmini bir, bir buçuk saat kadar bir buçuk 2 saat kadar yakın yürüyerek ulaşmanız gerekiyor. Eğer aracınız yoksa tabii.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“İlk Hatay’a giriş yaptığımızda Belen mevkinde yıkılmış evler vardı ben arama kurtarma yapılıp o evlerin altından insanların çıktığını düşünmüştüm. Halbuki böyle bir şey yoktu daha. Yeni olmuş bir deprem, yani daha bir kurtarma çalışması başlamamıştı.” (Begonya, Hatay 8 Gün Görevli, Hemşire)

“O gün depremden kaynaklı problemlerden dolayı akşam 5 ya da 6 sularında ancak uçağa bindik. Sonra da saat 7-8 sularında da Gaziantep havaalanına iniş yaptık. Gözlemediğim en önemli şey çok korkunç bir koordinasyonsuzluk ve karmaşanın olmasıydı.” (Sardunya, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep 82 Gün Görevli, Psikolog)

“Hatay için farklı bir durum vardı, ilk oraya gittiğimizde zaten bir meslek elemanı gibi davranabileceğimiz bir ortam yoktu tamamen acil insani yardım boyutuyla yaklaştık.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının yorumları değerlendirildiğinde şehirlerdeki yıkımın, temel kaynaklara erişimin, ulaşımın, müdahalenin zorluğuna dikkat çekildiği görülmektedir. Doğal afetler daima can kayıplarına ve fiziksel

hasara neden olmaktadır (Chen, vd, 2020). Afetlerin çevre sorunlarına neden olduğu, sosyal çevreyi fiziksel olarak tahrip ettiği, ekosistemi bozduğu bilinmektedir (Matthews ve Thorsen, 2022). Afet sonrasında da iyileşme faaliyetlerinin temelinde yıkılan, hasar gören yapıların yeniden inşası ve normal rutinelere dönüş için yeni imar planlarının düzenlenmesi bulunmaktadır (Rogers, vd, 2007). 2023 Kahramanmaraş Depremi'nin ardından Antakya, İslâhiye, Hassa, Kırıkhan, Nurdağı, Türkoğlu, Gaziantep, Malatya ve Elbistan illerindeki toplam 322 betonarme binanın hasar durumlarının araştırıldığı bir çalışmada yapıların hasar durumları hafif, orta, şiddetli, kritik ve çökme olarak beş boyutla sınıflandırılmış ve incelenen yapıların %96'sı kritik derecede bulunmuştur (Pujol, vd. 2024).

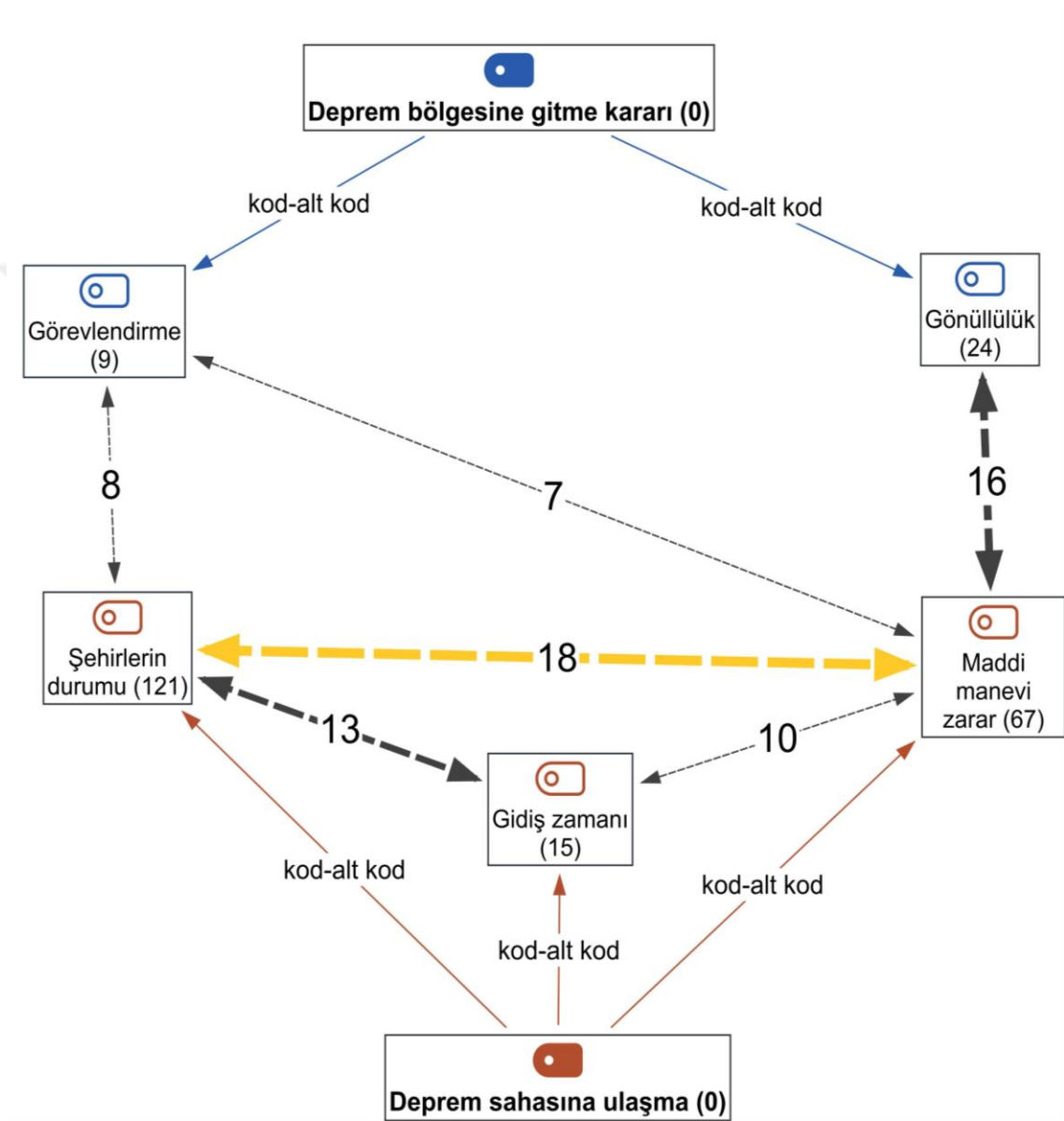
Buradan hareketle şehirlerin durumu ve hasar mevcudiyetleri katılımcılar tarafından da gözlemlenmiş olmakla birlikte bu yıkımın tespiti ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalara da başlanmıştır. İnsan Hakları Derneği tarafından 2023 yılı Mart ayında yayınlanan "Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonucunda En Çok Can ve Mal Kaybının Yaşandığı Hatay İli Deprem Raporu" verilerine göre Hatay ilinde 5.696 (130 bin konuttan) binanın yıkıldığı, (nüfus: 1.700.000) 700.000 kişinin göç ettiği ifade edilirken Kahramanmaraş 3.752, Gaziantep 3.364, Adıyaman 2.349, Malatya için 2.285 binanın yıkıldığı açıklanmıştır. Sonuç olarak şehirlerde görülen yıkımlar aynı zamanda iç göç olmasına neden olmuştur.

Aşağıda "Deprem Bölgesine Gitme Kararı" ve "Deprem Sahasına Ulaşma" kategorilerine ait alt kod modellemesi ve kod birlikte oluşum analizi ile görselleştirilmiştir. Temanın temel dağılımı, en çok atıfta bulunulan kodun katılımcılar tarafından özetlenmesi sonrasında kodlar arasında ilişki bağlarının kurulması hedeflenmiştir.

Bu analizde kategorilerin alt kod ilişkileri ve kodlar arası karşılıklı ilişkiler değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda kodların ayrı kategorilere ait kodlar ile kesişim sayıları görülmektedir. Kesişim sayıları çizgilerin kalınlığı ile paraleldir. Kodlar arası ilişki gösterme alt limiti 5 olarak seçilmiştir. Belirli bir sayı üzerindeki ilişkilerin görülebilmesi için sınırlama yapılmıştır. Buna göre "Deprem Bölgesine

Ulaşma ve İlk Deneyimler” temasının alt kategorilerinin birbirleriyle yüksek ilişkili olduğu değerlendirilmektedir.

Şekil 8. “Deprem Bölgesine Gitme Kararı” ve “Deprem Sahasına Ulaşma” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi

“Yanımdan Geçtiğimiz Yerin Şehir Olduğunu Düşünmüyorduk, Gerçekten Orada İnsanlar Çok Yalnızdı.” (Şakayık, Kahramanmaraş 4 gün görevli, Doktor)

Yukarıda ilk tema çerçevesinde araştırmacı tarafından konuşma notlarından alınan alıntıya yer verilmiştir. Katılımcıların şehrin yıkımını özetleyen ilgili ifadesi aynı zamanda diğer kodlarla da ilişkisel olarak değerlendirilmiştir. şekil tamamlandığında “şehirlerin Durumu” kodunun “Maddi Manevi Zarar” kodu ile yüksek ilişkili (18) olduğu görölmüştür. Bununla birlikte “Maddi Manevi Zarar” kodunun “Gönüllülük” kodu ile yine ilişkisine (16) dikkat çekilmektedir. Bir diğer ilişki bağlantısının ise “şehirlerin Durumu ve “Gidiş Zamanı” (13) arasında olduğu görölmüştür. Daha önce de bahsedildiği gibi şehirlerin deprem sonrasında aldığı zararlar ile maddi manevi zarar durumu ortaya konmaktadır.

Katılımcıların şehirlerin durumu ve maddi manevi zarar kodları arasındaki ilişkili görüş ve deneyimleri doğrudan aşağıda gösterilmiştir.

“Tamamen yıkılmış durumdaydı Antakya. Sosyal hayat ya da gündelik yaşam için tamamen sekteye uğramış durumdaydı.” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“İlk gözlemlediklerimiz hani bir enkaz yığını vardı bazı bölgelerde. Onları görünce tabii ben böyle hani ilk, enkaz falan da çok deprem görmediğim için ben Ankara’da doğup büyüdüm. Hani böyle çok fikir sahibi olmadığım için ilk gözüme çarpan böyle enkaz ve insan toplulukları. İlk gözüme çarpan böyle şeydi yani tabii ki maddi ihtiyaçlardı, somut ihtiyaçlardı daha çok bir de oradaki insanların yani bekleyişleri vardı yani. Ne olacak gibisinden bekleyişler vardı.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“Antakya kalmadı mesela Hatay’da birçok ev yıkıldı. Maraş özelinde söylediğimde hani bazı bölgelerde gerçekten çok fazla yıkımlar oldu.” (Lavanta, Kahramanmaraş 330 Gün Görevli, Psikolog)

“Hatay dümdüzdü yani daha önce de mesela Hatay’a gitmiştim, görmüştüm ve gittiğimde çok büyük bir şoka uğradım. Yani bizim sosyal medyadan haberlerden izlediğimizden çok çok daha fazlasıydı. Sokaklar

yoktu yani her tarafta yığınlar vardı.” (Frezya, Malatya-Hatay 17 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Halen çok da untabildiğim manzaralar, untabileceğim manzaralar değil. Ama böyle kısa bir tabir yapmam gerekirse, bir savaş alanı gibi...” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Nasıl anlatılır ki yani anlatılacak kelimeler yok, çok kötüydü. Sanki bir savaş alanı gibiydi. Yani sinema filmlerinde izliyoruz ya bir yere bomba atarsınız ve her şey yeredir ve hiç kimse birbirini görmüyor. Sadece kepçeler ve sesler inanılmaz bir ses ve gerçekten o kadar çok toz duman var ki birbirimizi göremiyoruz yani.” (Nilüfer, Hatay 20 Gün Görevli, Hemşire)

“Maddi manevi kayıp çok büyüktü ve çok derin bir sessizlik vardı. İlk defa bir deprem bölgesiyle karşılaşmıştım. Ya arkadaşlar şey dedi imkansız hani ilerledikçe birçok ev başlarında bekleyen sessiz insanlar. Koşuşma yok, bağırma yok, hani çığlık atan yok. Çünkü onlar da şoktaldı.” (Begonya, Hatay 8 Gün Görevli, Hemşire)

“Hatay’a depremin ikinci günü gittim. Yani çok kötü. Çok kötü bir durumdaydı, her yer yıkılmıştı. Yani insanlar yakınlarını arıyorlardı. En temel ihtiyaçlar dahi karşılanamıyordu. Böyle bir tablo vardı. Yani çok kaotik bir tablo vardı deprem bölgesinde.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

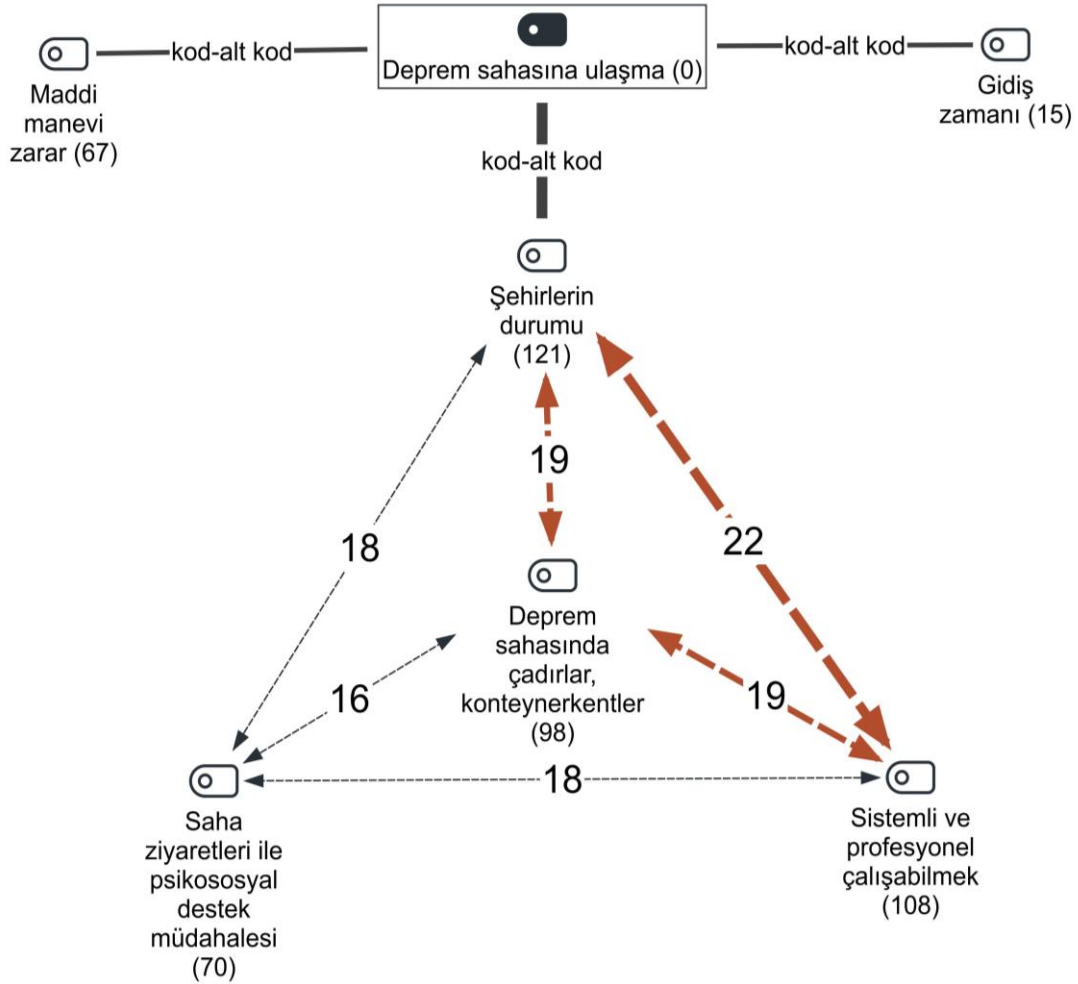
Yukarıda değerlendirmelere göre katılımcıların şehirlerin durumu ve maddi manevi yıkıma dair ortak değerlendirme ilişkilerinin fazla olduğu görülmektedir. Şehirdeki yıkımın sosyal yaşamı sekteye uğrattığı, yıkımdan dolayı maddi ihtiyaçların çokluğu, deprem mağduru kişilerin beklentilerinin gözlemlenebilir olduğu, sahadaki hava ve gürültü kirliliğinin fazlalığı, travmatize edecek görsellerin çokluğu ve deprem olduktan sonraki birkaç gün boyunca bu yıkımların/hasarların/zararların sahada kalmasına vurgu yapılmıştır. Literatürdeki çalışmalar ülkelerin afet haritalarına göre kentlerini planlanması durumunda

sokak, mahalle düzeyinde stratejik yer, yön, ışık, durak sistemlerinin tahliyeleri kolaylaştıracağını, kırılğan grupların sahadan çıkarılmasını destekleyeceğini, afet sahasına ulaşımı sağlayacağını ve sahaya gönderilmesi planlanan yardımların düzenlenmesi için imkan tanıyacağını ortaya koymaktadır (Keykhaei, vd, 2023).

Aşağıda ilk tema “Deprem Sahasına Ulaşma” kategorisinin Kod-Alt Kod Bölümler modeli analizi ile ikinci temanın kategorisi olan “Krizde Müdahale” Kod-Alt Kod Bölümler modeli analizi, Kod Birlikte Oluşum Modeli ile aynı şekilde gösterilmiştir. Bu analizin amacı deprem sahasına ulaşma ile ilgili ilk deneyimlerin personelin uygulamalarını içeren ikinci tema ile bağlantı kurularak ilişkilendirilmesi, temalar arasındaki ilişkiselliğin gösterilmesidir.

Bu analizin diğer gösterimden temel farklı tek kategorinin gösterilmesi, diğer temanın kategorisel değil kod özellikli gösteriminin olmasıdır. Anlam açısından deprem sahasındaki ilk deneyimler krize müdahale uygulamalarına dair kodlarla ilişkiel bağlantılar kurulmuş ve derinlemesine yorumlanmıştır. Buradan hareketle ilk gidiş sürecinin oradaki uygulamalarla pek tabi bağlantılı olduğu ifade edilmektedir.

Şekil 9. “Deprem Sahasına Ulaşma” Kod- Alt Kod Bölümler Modeli ile “Kriz’e Müdahale” Kod-Alt Kod Bölümler Modelinin / Kod Birlikte Oluşum Modeli ile Aynı Şekilde Gösterimi

Yukarıda analizin oluşturulması için öncelikle “Deprem Bölgesine Ulaşma ve İlk Deneyimler (236)” temasına ait “Deprem Sahasına Ulaşma (203)” kategorisi kod-alt kod bölümler modeli çizgi genişliği kod sıklığını gösterecek biçimde planlanmıştır. Ardından deprem sahasına ulaşma ile ilişkili 3 kod olan “Maddi Manevi Zarar (65)”, “Şehirlerin Durumu (121)” ve “Gidiş Zamanı (15)” kodlar, “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” temasına ait “Kriz’e Müdahale (276)” kategorisinin ilgili kodları ile ilişkilendirilmiştir.

Kod birlikte oluşum modeli için aynı şekilde gösterim analizi benimsenerek minimum birlikte oluşum sıklığı 15 olarak değerlendirilmiştir. 15 olarak

seçilmesinin temel amacı daha fazla sayıdaki çakışan kodların şekil üzerinde görülerek şeklin mümkün olduğu kadar düzenli görülmesi, en sık ilişkilendirilen kodların görülmesi ve karmaşıklık olmadan değerlendirilebilmesidir.

Şekil 9 incelendiğinde “Deprem Sahasına Ulaşma” kategorisine ait kod-alt kod modeli incelemesinde çizgi kalınlığına göre en yoğun biçimde “Şehirlerin Durumu” kodunun kullanıldığı görülmektedir. Bu sıralamayı “Maddi Manevi Zarar” kodu takip etmektedir. En az kodlama yapılan ise “Gidiş Zamanı” olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıda deprem sahasına ulaşma ile ilgili şehirlerin durumunu özetleyen birkaç katılımcı değerlendirmesine yer verilmiştir.

“Antakya merkeze geçtikten, oranın durumu gördükten sonra İskenderun’a dönüp orada çalışmayı uygun görmedim. Daha çok ihtiyaç olduğunu fark ettiğim için orada kaldım. Ondan sonraki gidişlerim sadece 2 kez İskenderun’da. Onun dışındaki bütün gidişlerim Antakya merkezde.”
(Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Halbuki deprem üzerine atıyorum. 5-6 ay geçmiş Hatay bu konuda çok geride kalmıştı. Hani tek fark oydu, gözlemediğim hani Maraş’ta her şey daha üçüncü hafta gitmeme rağmen bütün kaynakları ulaşım vardı.”
(Açelya, Kahramanmaraş-Hatay26 Gün Görevli, Sosyolog)

“Sekizinci ya da dokuzuncu günden sonra yani özellikle Gaziantep çabuk toparlandı. Hatay çok korkunçtu...” (Sardunya, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep 82 Gün Görevli, Psikolog)

“60. gün Kahramanmaraş merkeze gittiğimizde hem konteyner kenti olmasından dolayı belli bir düzen vardı. Ne yapacağımızı, kimle iletişim kuracağınızı biliyorduk. Hem de dediğim gibi insanların artık o biraz daha işte temel gereksinimlerinin bir noktada oturmuş hali vardı diyebilirim.”
(Akasya, Kahramanmaraş 15 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda alınan değerlendirmelere göre katılımcıların, şehirlere ve gidilen döneme göre deneyimlerinin farklılaştığı değerlendirilmektedir. Belirli zaman aralıklarında şehirlerin durumlarının değiştiği il özelinde hizmet farklılıklarının görüldüğü ifade edilmiştir.

Aşağıda kod yoğunluğu ikinci sırada yer alan “Maddi Manevi Zarar” koduna ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

“Maddi hasar çoktu zaten benim bulunduğum hastanenin altı katlı bir hastane ve daha bir yıl olmamış açılalı aslında daha yeni açılışı verilmiş ve yeni Devlet Hastanesi’nin de 5 katı yıkılmıştı. Hani böyle hafif hasarlı ya da kolon zararı gibi değildi. Komple katlar yıkılmış haldeydi.” (Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)

“Hani dümdüz ova gibi düşünmüştüm ben şehri ama dümdüz ova gibi değil de burası tamamen şehirmiş dönerken esas orada fark ettim.” (Şakayık, Kahramanmaraş 4 Gün Görevli, Doktor)

“Enkazlardan dolayı yollar kapalı olduğu için pek çok yere ulaşmakta zorlanıldı.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Bizde psikolojik olarak çok yükü artık ben 72 saat sonrasında bir kenarda oturup artık hıçkırarak ağladıktan sonra kendime gelebilmişim.” (Begonya, Hatay 8 Gün Görevli, Hemşire)

“Genel olarak insanların kendi canlarına çok kıymet vermediğini gördüğümüz şeyler oldu.” (Sardunya, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep 82 Gün Görevli, Psikolog)

Yukarıda katılımcıların deprem sahasındaki maddi manevi zarar gözlemlerine, yapılarda meydana gelen hasara, personellerin manevi anlamda yıpranmışlıklarına yer verilmiştir. Katılımcılar genel anlamda yapılara ve şehirdeki genel duruma ilişkin değerlendirmeler yaparken müdahaleleri sırasında da manevi anlamda yaşamış oldukları zorluklardan da bahsetmişlerdir. Personelin duygusal anlamda ne kadar zorlandığı, yıprandığı ifade edilirken deprem

sahasındaki görev süreçlerinin de oldukça zorlayıcı olduğu böylelikle vurgulanmaktadır. Katılımcıların kendi ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, duygusal anlamda çok zorlandıkları, görev aldıkları sırada kendi iyilik durumlarını ikincil plana attıkları değerlendirilmiştir. Bu durum aslında deprem olayının meslek elemanlarına dolaylı yoldan etkileri olarak da görülmüştür.

Model incelendiğinde “Krizle Müdahale” kategorisine ait “Sistemli Profesyonel Çalışabilmek” kodunun en yoğun biçimde “Şehirlerin Durumu” kodu ile ilişkili (22) olduğu görülürken yine “Şehirlerin Durumu” kodunun “Krizle Müdahale” kategorisine ait “Deprem Sahasında Çadırlar Konteynerkentler” kodu ile de yüksek oranda (19) örtüştüğü değerlendirilmiştir.

Katılımcıların deprem sahası deneyimlerini aktarırken olumsuz noktalara odaklanmalarının yanında olumlu uygulamaları aktardıkları da görülmüştür. Bu durum profesyonel uygulamanın bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar sahadaki aksaklıklara değindikleri kadar işlevsel uygulamalara dair deneyimlerini de aktarmışlardır. Bu noktada yukarıdaki analizde de yüksek ilişkili çıkan şehirlerin durumu ve ilişkili sistemli çalışmaya dair deneyimler aşağıda aktarılmıştır.

“Bakanlık nereden personel ihtiyacı varsa nereye göndermeye yönelik bir planlama yaptıysa orada hemen bir görevlendirme yaptık.” (Gül, Malatya’da 7 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Sahaya çıkarken tek çıkmadık. Hiçbir zaman hep body sistemi vardı. Yani eşleşmeler ona göre yapılıyordu.” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“O sahra hastanede olan şey şuydu, hastalar geliyor ilk müdahalesi yapılıyor ve gönderiliyordu”. (Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)

“İş bölümü olarak şöyle, yani biz tabii Maraş ilinde müdürlüğe gittiğimizde bizi Göksun ilçesine görevlendirdiler. İlçede bir sistem kurulmaya

başlanmıştı aslında. Hani illerden gelen grupları belli yerlere yönlendiriyorlardı.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“Destekler geldikçe ve bu desteklerine aslında organize bir şekilde dağıtıldığı takdirde bir şekilde çözüme kavuşuldu.” (Orkide, Kahramanmaraş-Adıyaman 20 Gün Görevli, Psikolog)

“20-25 günden sonra artık insanların kurtarılmasından ziyade kurtarılan insanların ihtiyaçlarına odaklandık.” (Sardunya, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep 82 Gün Görevli, Psikolog)

Alınan yorum ve değerlendirmelere göre sistemli ve profesyonel çalışmanın şehirlerin durumuna etkisinden bahsedilmektedir. Meslek elemanları kamu görevlendirmesiyle şehirlere gönderildiklerinden, sahaya belirli bir sistem ile çıktıklarından, şehirlerde yürütülen medikal destek hizmetlerden, yardımların sistemli dağıtılmasının şehirlerin mevcut durumlarıyla ilişkili olduğundan söz edilmiştir.

“Deprem Sahasında Çadırlar, Konteynerkentler” kodunun en yoğun biçimde “Şehirlerin Durumu (19)” ve “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek (19)” kodları ile ilişkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Burada anlaşılması gereken konu afet sahasında barınma koşullarının hem yıkım ile hem de afet sonrası çalışmalar ile ilişkili olduğudur. Yıkımın büyüklüğü ve etkisi barınma koşullarının konforunu oluşturmaktadır. Benzer şekilde bilinçli çalışmaların, sistemli uygulamaların çadırkent ve konteynerkent olarak yerleşimi etkileyen sonuçları olmaktadır.

Bu kodlara yönelik katılımcıların değerlendirmeleri aşağıda sunulmaktadır.

“Mesela 10 tane EXPO alanı var. Expo alanı 10 tane farklı çadır kentin ortak yürütüldüğü bir merkez ve işte Mersin, Adana, İzmir yakın yerlerde hepsinin kendi çatır kenti var elimizde bir data olsaydı ve biz hangi çadır kentte hangi psikolog var, alanı nedir bilseydik yani sadece belki 10 sayfalık bir kağıttı. O yani koordinasyon yoktu.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Adıyaman'daki konteyner kentte anne ve çocuklar için bir yardım merkezi açtılar. Sosyal hizmet merkezi açtılar işte çocukların eğitim görebileceği annelerin seminerlere katılabileceği, çocukların sosyal alan da vakit geçirebilmesi için sosyal alan yaratacak bir merkez açıldı.” (Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)

“Bir problem oldu mesela hiç beklenilmediği kadar soğuk bir döneme denk geldi. Ve buna bağlı olarak mesela çadır kentlerde ısınma problemi çıktı. Özellikle beşinci altıncı günden sonra inanılmaz bir soğuk oldu. Hatay'da hiç o tarihlerde o kadar soğuk olmaz mesela ama inanılmaz soğuk oldu ve bölgeye göre gönderilip işte çadırların da hani öyle korunaklı, soğuk hava iklimine göre olmayan çadırlarda ısınma problemi ortaya çıktı doğal olarak. Mesela 2 tane çadır kenti biliyorum ben mesela bir tanesi İtalyanların gönderdiği çadırlar bir de Korelilerin gönderdiği çadırlar aynı zamanda işte soğuk hava iklimine uygundu. Oralarda bu problemler yaşanmadı.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Üçüncü haftasında Maraş'a gittiğim için çadırlar yavaş yavaş kurulmaya başlanıyordu. Ben bir çadır kentte görevliydim.” (Açelya, Kahramanmaraş-Hatay 26 Gün Görevli, Sosyolog)

“Hatay'da çalışan kamu kurumları ve sivil toplum arasında bir organik yani karşılıklı bir çalışma biçimi var. Mesela bir tane büyük bir konteyner kent var. Orada beraber çalışıyor. Hem ASP, PSD ekipleri var.” (Zakkum, Kahramanmaraş-Hatay 390 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda yapılan değerlendirmelere göre sahadaki çadırlar ve konteyner kentlere dair görüşlerde sıklıkla şehirler ve uygulamalardan bahsedilmiştir. Deprem mağduru bireylerin çadır ve konteynerkent süreçlerinde yaşamış oldukları zorluklar, sahadaki aksaklıkların bilgi akışı süreçlerindeki hatalardan kaynaklandığı, bazı çadırkentlerin psiko-sosyal destek amaçlı kurulduğu ve işlediği, çadırların nitelik bakımından ülkemiz iklim koşullarına uygun olmayışından kaynaklı zorlukların yaşandığı ve kurumlararası ilişkilerin uygulamaların kapsamını geliştirdiği ifade edilmiştir. 3 ayrı deprem olgusundan

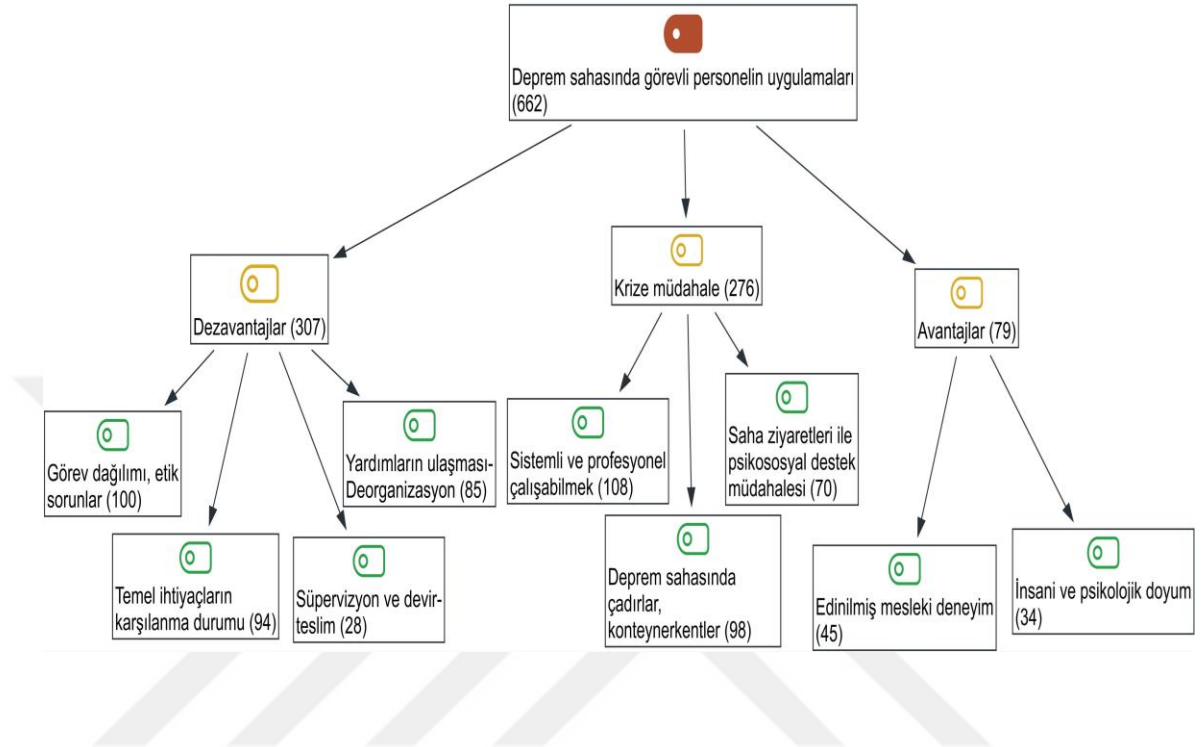
sonra yerinden edilmiş ve geçici yerleşme sürecini deneyimlemiş 261 kişinin katıldığı bir çalışma sonucuna göre barınma koşullarının afet sonrası yenilenme süreçlerini doğru orantılı olarak etkilediği, sosyal çevre ve geçici barınma koşullarının yaşam memnuniyetinin önemli belirlediği ve uygun barınma koşullarının sıradan yaşam aktivitelerini devam ettirmek üzere etkisinin olduğu değerlendirilmiştir (Bucci, vd, 2023). Bu nedenle barınma ihtiyacının yeterli sağlanamadığı görülmüş bu durumun deprem sonrasında yeniden iyileşme döneminde şehirlerinin ayağa kalkma süreçlerini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

İlk temaya ait analizlerin tamamlanmasının ardından aşağıda ikinci temaya dair değerlendirmeler ve analizlere yer verilmiştir.

4.3. “DEPREM SAHASINDA GÖREVLİ PERSONELİN UYGULAMALARI (662)” TEMASI ANALİZLERİ

Araştırmanın temel amaçlarından biri deprem sahasındaki mesleki dağılıma dair görüşler, afete hazır olmakla ilgili gözlemler, görev ve sorumlulukları gerçekleştirmeye dair avantaj ve dezavantajların değerlendirilmesidir. Bir diğer amaç ise sağlık profesyonellerinin sahada gerçekleştirdikleri krize müdahale uygulamaları ile ilgili deneyimlerinin aktarılmasıdır. Bu temada katılımcılar sahada gerçekleştirdikleri tüm krize müdahale uygulamalarını ve sahada karşılaştıkları avantaj ve dezavantajları detaylı olarak değerlendirmişlerdir. Bu kapsamda öncelikle temanın alt kategori ve kodlarla ilişkisini görmek amacıyla Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model Analizi ile gösterilmiştir.

Şekil 10. “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” teması Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

“Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” teması hiyerarşik kod-alt kod modeli ile incelenmiştir. Temanın üç kategorisi bulunmakla birlikte “Dezavantajlar” kategorisine en yüksek atıfın yapıldığı görülmektedir. Bir diğer kategori olan “Kriz'e Müdahale (276)” nin altındaki “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek (108)” kodunun ise en yoğun kullanıldığı görülmektedir. Sistemli ve profesyonel çalışabilmek deprem sahasında görev yapan tüm meslek elemanları için kritik önem arz etmiştir. Katılımcılar sistemli ve profesyonel çalışmanın önemine vurgu yapmışlardır.

Afetler bağlamında sosyal hizmet uzmanları ve profesyonel destek sağlayan psiko-sosyal destek görevlilerinin ihtiyaç tespiti yapma noktasında öncelik sıralamasının yapılması, kırılgan grupların desteklenmesi, temel ihtiyaçların sağlanması, malzeme ve ekipman desteklerinin temin edilmesinin kritik olduğu vurgulanmaktadır (Rapeli, 2017). Sistemli ve profesyonel çalışma sosyal hizmet

kuramsal çerçevesinde değerlendirildiğinde görev merkezli yaklaşım ile değerlendirilebilir.

Görev merkezli yaklaşım birey bazlı problemlerin çözülmesi ve olayların kişinin gözünden görülmesi ile çerçevesizdir (Hannan ve Teater, 2024) uygulamada bireyin yaşamış olduğu afet ile bağlantılı olarak kendine düşen görev ve sorumlulukları yerine getiremeyecek olması, afet sahasının karmaşası ve önceliklerin değerlendirilme süreçleri ile uygulamada sekteye uğrayabilmektedir. Afet saha uygulamalarında ve kriz süreçlerinde rol ve sorumlulukların net olarak anlaşılması, profesyonel sınırların çizilmesi, mesleki olarak desteklenmenin yalnızca sosyal hizmet uzmanları için değil afet yönetimi çalışmalarıyla ilgilenen tüm meslek elemanları için önemli olduğu daha önce bahsedilen uluslararası anlamda en önemli kaynaklardan biri Sendai Risk Azaltma Çerçevesi'nde de yer almaktadır. Müdahalelerin etkin sağlanması için hazırlık çalışmalarının artırılması, ulusal düzeyde gelişmelerin planlanması ve kamu görevlilerinin rollerinin destekleyen çalışmaların yapılması ön plandadır. Afet yönetim süreçlerinin kavramsallaştırılmasında, afetlerin etkilerini şiddetlendiren faktörlerin tespitinde, afetlere hazırlık durumunun geliştirilmesinde, kültürel faktörlerin ve evrensel kuralların oluşturulmasında ülke çapında bir müdahale planı organize edilmesi ve "insan odağı" nın önceliklendirilmesi önerilmektedir (Schneider ve Hwang, 2014). Bu durum da profesyonel çalışmanın afet sahalarında oldukça önemli olduğu aynı zamanda uygulamaların niteliğini geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Aşağıda katılımcıların sistemli çalışmaya ve uygulamalara dair değerlendirmelerine yer verilmiştir.

"Önce tamamen insanları kurtarabilmek, daha sonra onları bir yerde barındırabilmek ve sonra psikolojik destek sağlayabilmektir." (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

"Expo deposu için konuşabilirim. Benim gördüğüm kısım için orada güzel bir iş bölümü vardı bir de sistemi vardı." (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“Sağlık ekibi çok özverili davrandığı için hemen orada bir olaya müdahale edip hani oradaki direkt çadır hastaneleri kurup ihtiyaçlarını yapıp daha sonra ambulanslarla çevre illere sevkini sağlıyorlardı.” (Menekşe, Hatay 4 Gün Görevli, Hemşire)

Katılımcılar sistemli ve profesyonel çalışmanın sahada uygulamaların niteliğini geliştirdiğini bu açıdan deprem sahasının daha kontrollü olması konusunda önemli olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmalarda da afet sahası için yöneticiler ile yerel halk arasında kurulacak güven mekanizmasının, acil durum koordinasyon planlamalarının, entegrasyon hizmetlerinin ve kamu/özel kuruluşlar ile insan kaynakları arasındaki sistemli ve yeterli çalışmaların afetin dezavantajlı etkilerini en aza indirmek ve afet mağduru bireylere çok yönlü profesyonel destek sağlayabilmek için hayati olduğunu vurgulamaktadır (Chen, vd. 2020). Sistemli çalışma üzerine yapılan değerlendirmelerin ardından aşağıda “Dezavantajlar” kategorisinin en çok atıf yapılan kodu “Görev Dağılımı Etik Sorunlar” ile ilgili detaylı bir inceleme yapılmıştır.

Aşağıda “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” teması, “Dezavantaj (307)” kategorisine ait “Görev Dağılımı Etik Sorunlar (100)” kodunun kod dağıtım modeli analizi görselleştirilmiştir. Kod dağıtım modeli analizi çalışmaya katılan tüm katılımcıların ilgili kodla bağlantılı deneyimlerini ifade etmektedir. Bu analiz çalışmanın temel amacı ile ilgili olarak saha ekiplerinin sosyal politikalarla ilgili olarak dezavantaj olarak değerlendirdikleri deneyimlerinin anlaşılmasını içermektedir. Bu değerlendirmeye göre sıralamasıyla *Manolya*, *Papatya*, *Orkide*, *Sümbül*, *Zakkum* kodlu katılımcılar görev dağılımı ve etik sorunlara dair değerlendirmeler yapmıştır.

Şekil 11. “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi

“Kameralar Gidince Çocukların Oyun Çadırı Da Kapatılmış Oldu...” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

Yukarıda araştırmacının görüşme sırasında aldığı notlardan alıntılama yapılmıştır. Görev dağılımıyla ilgili özellikle çocuklara sunulan hizmetlerin sistemli sunulmadığı sosyal medyanın gözetilerek sunulduğu bunun da etik bir sorun olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda bu kod sahadaki bir dezavantaj olarak görülmüş ve sahadaki profesyonellerin uygulamaları arasında değerlendirilmiştir.

Görev dağılımı ve etik sorunlar kodu içerisinde; deprem sahasındaki görev dağılımı, iş birliği, personelin dikkatini çekmiş etik sorunlara dair değerlendirmeleri yer almaktadır.

Manolya, 10 yıl mesleki deneyime sahip bir psikolog ve depremden yaklaşık 5 ay sonra Kahramanmaraş ilinde 2 hafta (14 gün) görev yaptığını iletmiştir. *Papatya*, 3 yıllık mesleki deneyime sahip psikolog olmakla birlikte depremden 1 hafta sonra yani akut dönemde Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay illerine giderek 60 gün saha çalışması yaptığını iletmiştir. *Orkide*, 4 yıl mesleki deneyime sahip bir psikolog ve deprem sahasında 2 defa ayrı zamanlarda görev yapmıştır. İlk deneyimi depremin hemen ardından Adıyaman'da 5 gün, depremden birkaç ay sonra Kahramanmaraş ilinde 16 gün süreyle görev yaptığını iletmiştir. *Sümbül*, 9 yıl mesleki deneyime sahip bir doktor ve depremden 1 ay sonra Hatay ilinde 14 gün süreyle görev yaptığını iletmiştir. Son olarak *Zakkum*, 2 yıl mesleki deneyime sahip bir sosyal hizmet uzmanı depremden 1 ay sonra deprem sahasına giderek 1 yıldan fazla süredir Kahramanmaraş ve Hatay illerinde görev yapmaktadır.

“Görev Dağılımı ve Etik Sorunlar” kodu içerisinde meslek elemanlarının deprem gerçekleştikten sonra gerçekleştirdikleri akut dönem uygulamaları bulunmaktadır. Ancak değerlendirmelere bakıldığında akut dönem tamamlansa dahi uzun dönemde mesleki sorunların yaşandığı ifade edilmiştir. Farklı meslek elemanlarının benzer kodlamalar yaptığı düşünüldüğünde görev dağılımı ve etik sorunların multisipliner bir temelde ele alındığı her meslek elemanının bu konuda bir deneyimi olduğu görülmüştür.

Aşağıda katılımcıların “Görev Dağılımı ve Etik Sorunlar” ile ilgili değerlendirmelerine yer verilmiştir.

“Sürekli şey etiğindeyim hani bir çocuk gelip sarılmak istiyor. Ben aslında onunla fiziksel temasa girmemem gerektiğini biliyorum ama durumu onu gerektiriyor ve çocuk sarıldığı zaman sarılıyorsunuz. Çok böyle biraz etik ve oradaki anaçlık duygusu arasında biraz zorlandım.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Bence bizlerin, psikososyal destek için giden personellerin depremin ilk haftasında orada bulunmaması gerekiyordu. Çünkü bizler herhangi bir psikososyal destek sağlayamadık. Çünkü temelde zaten fizyolojik ihtiyaçların karşılanması gerekiyordu ki sonra biz görevimizi yapalım ama daha karşılanmadığı için bence bize orada çok yer yoktu ve bizler de bence biraz daha kaynak tüketmiş olarak yorumlayabilirim.” (Orkide, Kahramanmaraş-Adıyaman 20 Gün Görevli, Psikolog)

“Aslında psikiyatristlerin görevli olması gereken ya da ilaç kullanımı gereken kişilerle çalışmak durumunda kaldık. Çok da aslında kendimizi yetersiz de hissettik. O noktada hani yaptığımız görüşmelerden çok verim aldığımızda düşünmüyorum çünkü şöyle bir durum vardı işte benden önceki psikolog arkadaş belli bir yere kadar görüşmüştü. 2-3 hafta görüşme yapmış, sonra kaldığı yerden benim devam etmem istendi. Yani bizim kendi üstlerimiz tarafından bu şekilde planlanmıştı ama ben hani görüşme süreci böyle bir süreç değil zaten. Yani başkasının kaldığı yerden devam etme gibi değil. Tekrardan bir ilişki kurmaya çalışarak geçti zaten. 2 hafta süreydi. Hani çok da verimli bir iş bölümü olduğunu söyleyemeyiz.” (Manolya, Kahramanmaraş 14 Gün Görevli, Psikolog)

“Sahadaki arkadaşlardan duyduğum ve dinlediğim kadarıyla e zaten oradaki sağlık çalışan arkadaşlarımızın çoğu bir hasta canını kurtarmaktan ziyade bir enkaz da göçük kaldırma işlerinde falan çalışmışlar. İlk başlarda hani bir doktor orada şey yapmaktan ziyade işte ne bileyim bacağı kurtarmaya çalışmak damar yolu açmak işte ameliyat etmekten ziyade işte bir yerde bir enkaz kaldırma işleminde görev almaya çalışmışlar.” (Sümbül, Hatay 14 Gün Görevli, Doktor)

“Çocuk üzerinde çok ciddi bir cinsel istismar söz konusuysa bakanlık gelip bakıyordu ama hani eğer işte çocuk işçi ya da okul dışı kalmışsa bunu önceliklendirmiyorlardı ya da çocuk erken yaşta, zorla evlilikse bunu da önceliklendirmiyorlardı yaşına göre ele alıyorlardı yine daha geçen yani şu an aktif çalıştığım konteynır kentinde mesela böyle bir şey oldu. 2 çocuğun, bir çocuğun diğer akranını cinsel istismarda bulunmaya

çalıştığını öğrendik. Yani bu da bir istismar biçimi diyebiliriz. Aslında cocuktan gelen bir istismar. Görüşme yapmaya çalıştığımızı yanında bildirim yapmak istediğimizi söyledik ama okul öğretmenleri tarafından engellendik.” (Zakkum, Kahramanmaraş-Hatay 390 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Katılımcıların görüşleri çerçevesinde deprem sahasında görev dağılımı ve mesleki uygulamaların gerçekleştirilmesinde zorlukların yaşandığı ifade edilmiştir. Meslek elemanları görevlerini gerçekleştirme konusunda etik sorunlar yaşadıklarını da benzer biçimde iletmişlerdir. Deprem sahasında yaşanan krizin bir sonucu olarak görevlendirme sorunları ve etik ikilemler değerlendirilmektedir. Deprem sonrası akut dönemdeki kriz müdahalesinde planlılık, depreme hazır olma ile etik sorunların ilişkisi paraleldir. Eğer depreme hazırlık durumu yeterli ve işlevselse etik sorunların da görülmediği ve daha sistemli ilerlediği görülmüştür. Aynı zamanda deprem bölgesinde özellikle de Kahramanmaraş ve Hatay çoğunluktaki ele alınan bu yorumlarda sahadaki kaynak eksiklikleri ve yıkımın boyutu düşünüldüğünde pratik ve işlevsel uygulamaya yönelik önceliklendirmenin hayati önem taşıdığı düşünülmektedir.

Çalışmalar afet gibi beklenmedik olayların ardından sosyal hizmet uzmanlarından ya da görevlendirilmiş diğer profesyonellerden görevleri dışında uygulamalar beklenebileceği ve uyum sağlamanın ilgili meslek grupları için beceriye dayandığı vurgulanmaktadır. Depremi ardından öncelikle temel ihtiyaçların karşılanmasının sonrasında terapötik çalışmaların uygulanmasının, uzmanların kendi ihtiyaçlarını karşılama noktasında önemli olduğu ve afet mağduru kişilere bu çalışmaların yansıtılmaması gerektiği ifade edilmektedir (Hay, vd, 2023).

Deprem sahasında görülen görevlendirme ile ilgili sorunlar meslek elemanlarının mesleki hedeflerini geliştirmelerine engel olabilmektedir. Deprem sahasında görevlendirilen meslek elemanları görevlerinin gerektirdiği biçimde dezavantajlı, kırılabilir ve hassas grupların farkındadır. Bu farkındalık ile sosyal (Sosyal destek, ihtiyaç belirleme, kaynak desteği...) ve insani (aile birleşimi, yas, travma desteği...) yatırım, politik güçlenme (savunuculuk ara buluculuk...), ekonomik (finans desteği, iş desteği...) katılım ile akut dönem sonrasındaki psiko-sosyal

destek şekillenmektedir. Buradan hareketle afet sahasında destek bilincinin korunması, çok boyutlu eğitimlerle geliştirilmesi ve uyumluluğun desteklenmesi gerekmektedir (Rapeli, 2017).

Psiko-sosyal destek psikolojik ilk yardım ve bağlantılı kriz odaklı müdahaleler ile şekillenmektedir. 6 Şubat depremi sonrasında kamu ve sivil toplum ortaklığında psiko-sosyal faaliyetlerin uygulandığı, ihtiyaç belirleme amacıyla taramaların yapıldığı ve belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda yönlendirmeler yapıldığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Altun, 2016). Ancak araştırmaya katılan katılımcılar bunun deprem mağduru bireyler için olumsuz bir etki bıraktığını sahada gerçekleştirilen uygulamalara yönelik güvenilirliği sarstığını belirtmiştir.

Aşağıda buna uygun değerlendirmelere yer verilmiştir.

“Şahsen orada gittiğim psikososyal destek çadırlarını hani ziyarete tanışmaya neler yapıyorsunuz? Birlikte bir şey de yapabiliriz. Çocukları bir ihtiyaç var mı diye gittiğimde. Sürekli değişim olmasından şikâyet ettiklerini hatırlıyorum. Hem öğretmenlerin hem sosyal hizmet çalışanlarının bu bir hafta görevli ve gönüllü kalabiliyorlar ve geri dönüyorlar. Söz konusu da çocuk en azından benim alanımda çocuk olduğu için bir bağ kuruluyor ve o bağ kurulmuşken bir hafta sonra çat o çadıra başka bir hizmet görevlisi geliyor ya da başka bir psikolog geliyor...” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Kısa süreli görevlendirmeler de yani görevlendirmeler kısa süreli olduğu için her gelenin kendi sistemini kurmaya çalıştığını ve onları aslında bunun zarar verdiğini ima ettiler.” (Manolya, Kahramanmaraş 14 Gün Görevli, Psikolog)

“İhtiyacı tespit etmek için siz buraya dördüncü kez giriyorsunuz. Gitmeyin ya gitme ya da gidiyorsanız daha önceki raporlamalarda ihtiyaç neyse onun teminini sağlayarak gidelim veya değil ki şu taraftan temin edilemedi, yapılamadı, bilgilendirme yapın...” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Deprem sahasında önemli bir diğer konu da mağdur durumdaki bireylerin ihtiyaçları ve kamunun sağladığı kaynaklar arasında uyumsuzluk olduğunda profesyonellerin arada köprü rolü üstlenmeleri ancak mesleki etik sorumluluklarını da korumaları gerekmektedir. Deprem sahasında bireylerin ve ailelerin desteklenmesi, ihtiyaç doğrultusunda kaynak temini, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması, birey-aile-grup-toplum bazında parçalanmanın önlenmesi ve ailede işlevselliğin sağlanması deprem sahasında görevli meslek elemanlarından beklenen temel ve profesyonel uygulamalardır (Javadian, 2007). Etkili ve profesyonel uygulamaların deprem sahasında fayda sağladığına dair örnekler mevcuttur. Örneğin Amerika'da yapılan bir çalışmada afet sonrasında çocukları şiddetli derecede kaygı yaşayan annelerle düzenlenen bir grup çalışmasının ardından psikoterapi ile ebeveynlere çocuklarının tepkileri ve nasıl tartışacakları konusunda destek sunulmuş ve 6 aylık çalışmanın sonunda çocuklardaki kaygı korku ve öfkenin ciddi derecede azaldığı görülmüştür (Markenson, vd. 2005). Bir başka çalışmada da deprem ardından ebeveynlere çocuklarının afet sonrası tepkilerinin takip edebilmeleri için bir iletişim ağı kurulmuş ve binlerce ebeveyn telefon üzerinden çocuklarına nasıl yaklaşılması gerektiğine dair destek sunulmuştur. Bu noktada çocuklara afet öncesi rutinelere dönülmesi, sıcak ve güvenli bir ortamın oluşturulması, konuşmaktan kaçınılmaması, anormal durumlara verilen anormal tepkilerin sağlıklı işlenmesine dair grup çalışmaları organize edilmiştir (Blaufarb ve Levine, 1972). Böylece ailelerin desteklenerek birey, aile ve toplum işlevselliğinin korunmasının mümkün olduğu düşünülmektedir.

Afet bölgeleri travma, kayıp ve kaos ile şekillenmesi sebebiyle sosyal hizmet uygulaması, psikolojik tedavi, medikal destek gibi psiko-sosyal desteğin çeşitli boyutlarında zorlayıcı olabilmektedir. Burada coğrafyaya tanıdık olmamak, bölgeyi tanımamak, kaynak ve imkanları tespit edememek, bölge sakinlerinin kültürel birikimleri ve afetin sonuçlarına hakim olmamak görev tanımlarında karmaşaya neden olabilmektedir (Harms, vd. 2022). Ancak afetlere yönelik çalışmalarda birçok kurumdan bir araya gelen personelin farklılaşan kurum kültürlerine rağmen ortak eylemler ile etkin bir afet yönetim sistemini inşa etmesinin de mümkün olduğu durumlar da bulunmaktadır (Koç ve Yalçın, 2023).

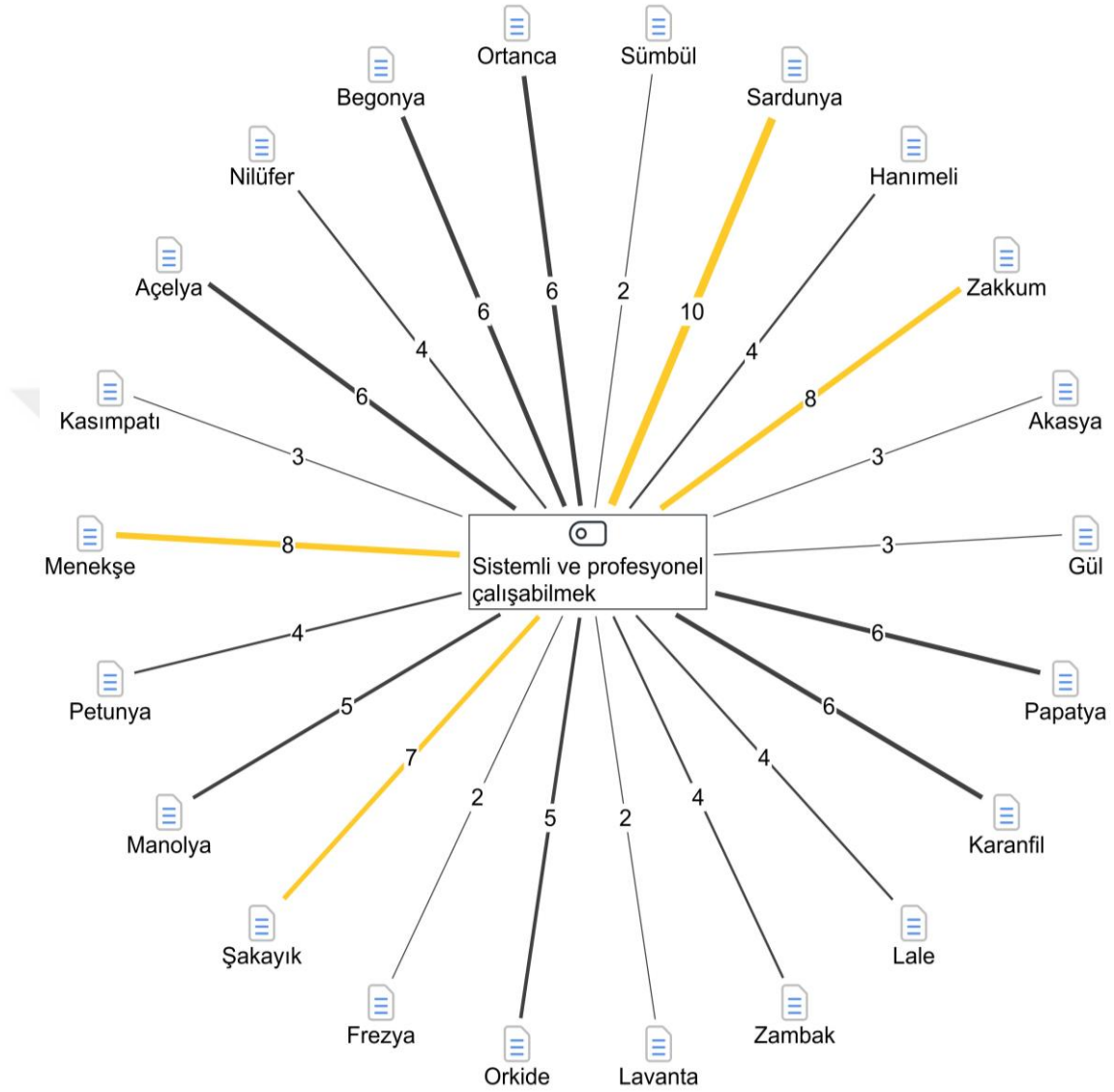
Bu durum da etkin bir afet politikası ve kriz müdahalesinde yetkinlik ile gerçekleştirilmektedir.

Sonuç olarak afet sahasında görev dağılımı konusunda sınır ihlalleri görülebilmektedir. Uygulama teorilerinin pratiğe yansımaları konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Bu durum da meslek elemanları için etik açmazlara neden olabilmektedir. Sahada farklı kurumdan ve farklı alanlardan meslek elemanlarının ortaklık kurmaları ve mesleki deneyimleri ile uyumlu çalışma becerilerini birleştirdiklerinde afet yönetim süreçlerine ve mesleki uygulamalara olumlu yansımaktadır. Afet sahasında görevlendirilmiş personelin sahada dezavantaj olarak değerlendirdikleri etik sorunlar ve görev dağılımıyla ilgili aksaklıkların haricinde olumlu işleyişlerden de bahsedilmiştir.

Aşağıda “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” teması, ikinci en çok kodlama yapılmış “Kriz Müdahale (276)” kategorisine ait “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek (108)” kodu kod dağıtım modeline göre analiz edilmiştir. Bu analiz sosyal politikalarda geçen afet sahasındaki görev ve sorumluluklarla ilgili avantajlara dair deneyimlerin anlaşılmasına, kriz müdahale uygulamalarının aktarılmasına olanak tanımaktadır.

Kod dağıtım modeli ile 22 katılımcının “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek” koduna atıf sayılarına yer verilmiştir.

Şekil 12. “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek” Kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi

“Genellikle Tecrübeli Personeller İşi Yürütenlerdi...” (Menekşe, Hatay 4 gün görevli, Hemşire)

Yukarıda araştırmacı tarafından konuyla bağlantılı olarak görüşme sırasında alınmış alıntıya ver verilmiştir. Katılımcılar görüşme sırasında da daha önce deprem deneyimi olanların, mesleki deneyim süresinin ya da deprem sahasına gidiş döneminin uygulamaları etkilediğini belirtmişlerdir.

Buna göre sırası ile *Sardunya*, *Zakkum*, *Menekşe* ve *Şakayık* kodlu katılımcılar kodla ilgili çoğunlukta atıfta bulunulmuştur. “Sistemli ve Profesyonel Çalışmak” kodu genel anlamda saha personelinin sahadaki çalışma süreçlerinden, profesyonel eylemlerden ya da saha uygulamasında fayda görülen eylemlerden bahsetmektedir.

Sardunya, 13 yıllık mesleki deneyime sahip bir psikolog olmakla birlikte depremden hemen sonra ve 56 gün süreyle Gaziantep ve Hatay illerine depremden 2,5 ay sonra 26 gün süreyle Kahramanmaraş ilinde görev yapmıştır. *Zakkum*, 2 yıl mesleki deneyime sahip bir sosyal hizmet uzmanı olmakla birlikte depremden 1 ay sonra deprem sahasına giderek 1 yıldan fazla süre Kahramanmaraş ve Hatay illerinde görev yapmıştır. *Menekşe*, 18 yıl deneyime sahip bir hemşire olmakla birlikte depremin ikinci günü Hatay’a giderek 4 gün görev yapmıştır. *Şakayık*, 8 yıllık mesleki deneyime sahip doktor olmakla birlikte depremden hemen sonra akut dönemde Kahramanmaraş iline giderek 4 gün sahada görev gerçekleştirmiştir.

“Sistemli ve Profesyonel Çalışmak” kodunu en çok kullanan katılımcıların mevcut durumları değerlendirildiğinde mesleki deneyim süresinin 2 yıl ile 18 yıl arasında değiştiği, multidisipliner bir biçimde farklı alanlardaki meslek elemanları tarafından ortak kodlamaların yapıldığı ve farklılaşan zamanlarda değişen gün sayısı ile alanda buldukları görülmüştür. Bu nedenle sistemli ve profesyonel çalışmanın sahada görev yapan meslek elemanları için ortak bir payda olduğu ve deprem sahası için her ilde önemli olduğu değerlendirilmiştir.

“Biz tabi 4 kişi birbirini tanıyan ekip olarak organize olduk. Kendi içimizde ama biraz kıdem farkı da vardı tabi. Ama hani bu tamamen 3 çocuk acil uzunlarının bir yoğun bakım uzmanı olarak gelip hani zaten bizim işimizin bir parçasıydı bu.” (Şakayık, Kahramanmaraş 4 Gün Görevli, Doktor)

“Yani gelen ilk acil yerinden alınan ilk müdahalesi yapılmış sadece hastaneye sevki uygun görülen kişilerde biz onları değerlendirdik ama biz genel anlamda tecrübeli personeller olarak ilk başta ilk müdahaleleri yapan ekipler bizlerdik.” (Menekşe, Hatay 4 Gün Görevli, Hemşire)

“Çadırlar intikal etmişti bölgeye ama İslahiye de çadırı kurabilecek yeterli donanımlı personel yoktu yani. Çadır kurmanın nasıl yapıldığını bilmeyen arkadaşlar vardı, orada görevli olarak gelmiş olanlar biz gönüllü ekiplerimize daha önceden çadır kurma eğitimi vermiş olduğumuz için Gaziantep’ten bir grup kadın yaklaşık 8 9 kişilik bir kadın ekibini ki bunların hepsi ilk yardım eğitimleri de almıştı. Hızlıca 6 Şubat yani 7 Şubat günü İslahiye’ye intikal ettirip, orada oradaki kamu görevlilerinin veya oraya gönüllü olarak gelen öğretmenlerin ya da yöneticilerin çadır kurmalarına yardımcı olmaları için veya onlara yol göstermeleri için ekiplerimiz yolladık.” (Sardunya, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep 82 Gün Görevli, Psikolog)

“Sosyal hizmet uzmanları genelde bakış açısı ve mesleki yetkinlikleriyle birlikte dağıtımı nasıl gerçekleşmesi gerektiğini, insan onuruna yakışır bir şekilde o dağıtımı, kişilerin izleyen kitlerine ya da gıda kitlerine nasıl ulaşması gerektiği yönünde savunuculuk yapabiliyordu.” (Zakkum, Kahramanmaraş-Hatay 390 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Çalışmaya katılan meslek elemanlarının 11’i kamu, 8’i sivil toplum kuruluşu ve 3’ü de özel kurumlarda çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda görüşmeye katılan profesyonellerin kamu personeli kimliği ile sahada olduklarına dikkat çekmek mümkündür. Aynı zamanda katılımcıların 18’i deprem haberini alır almaz gönüllü olduklarını, bazıları (4 kişi) ise bu süreçte kurumları tarafından görevlendirildiklerini de belirtmişlerdir. Bu gönüllü olma durumuyla ilgili bağlı bulunan kurum yapısı nedeniyle de sistemli ve profesyonel çalışmanın ön plana çıktığı düşünülmektedir.

Afet olgularında ülkemizde sorumlu kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı)’dır. AFAD ülkemizin tarihinde geçirmiş olduğu doğal afetlerin ardından temelde afetlere doğrudan müdahale için kurulmuş bir kurumdur. 1959 yılında çıkarılan “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ve 1988 “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik” ile politik çalışmalar başlamıştır. Çalışmaların geliştirilmesi ile

2009 yılında AFAD kurularak afet yönetimi süreci tek bir çatı altına alınmıştır. 2018 yılında ise İç İşleri Bakanlığı'na bağlanarak afetlerle ilgili öncelikli sorumlu kuruluş olarak görevini sürdürmektedir. AFAD kurumuna bağlı personellerin 6 Şubat Depremi'nde de görev ve sorumluluklarını yerine getirdikleri bilinmektedir. 6 Şubat Depremi sonrasında deprem sahasında görev alan sivil toplum kuruluşu çalışanlarının (AFAD) afetlere hazırlıklı olunması, tatbikatların atlanmaması, koordine olunması, iletişimin sürekli olmasına vurgu yapılmasına dikkat çektikleri, bunun uygulamaları doğrudan etkilediği belirtilmiştir (Duruel,2023).

Afet konusunda bir diğer sorumlu kuruluş Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır. 2011 yılında ilgili kanun hükmünde kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı toplum içindeki tüm dezavantajlı grupların refahı için faaliyetler gerçekleştirmektedir. Afet sahasında sosyal yatırım olarak da değerlendirilebilecek bu konu ile ilgili olarak ihtiyaç sahibi grupların hizmetlere erişimlerinin sağlanması, istihdam imkanlarının oluşturulması, ekonomik destek sunulması, psikososyal destek sağlanması ve dezavantajlı gruplar için politik güçlendirmenin kritik olduğu vurgulanmaktadır (Tapan, 2023). Bakanlığın afetlerle ilgili mevzuatlarından ilki 2828 sayılı kanundur. Sosyal Hizmetler Kanunu doğal afetler sürecinde arama-kurtarma- yardım hizmetlerinde sosyal hizmet kuruluşlarını göreve çağırılmaktadır. 2013 yılında "Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği" ayrıca afet yönetimi sürecinde psiko-sosyal sorunların çözülmesinde bakanlık ve bağlı kuruluşlara görevlendirme yapmaktadır. 6 Şubat Depremi sonrasında da AFAD ve Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığının kanun ve mevzuatlara bağlı görev ve sorumlulukları olmuştur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın afet mağduru bireylere psiko-sosyal destek, yardımların dağıtımı, depolamanın sağlanması, aynı nakdi yardım süreçlerinin organizasyonları, eğitim çalışmaları, savunuculuk çalışmaları, grup ve toplum çalışmaları gibi görevleri mevcuttur (Şahin, 2024). Çalışmaya katılan meslek elemanlarının çoğunluğu bakanlığa bağlı il müdürlüklerinde görev almaktadırlar. Bu nedenle psiko-sosyal destek süreçlerine hazırlıklı, bilgili ve bu süreçte sistemli ve profesyonel çaba harcadıklarını belirtmişlerdir.

Literatürde hem kamu kurumlarının hem de özel kurumların afet sahası için kurtarma ve iyileşme aşamalarında sorumluluklarının olduğu ifade edilmektedir. Bu rol ve sorumluluklarında afet yönetimi döngüsünde oldukça önemli olduğunun altı çizilmektedir. Afet yönetim süreçlerinin kamuoyu ve hükümetin etkili çalışmalarıyla koordine edilebileceği buradaki meslek elemanlarının desteklenmesinin de bu noktada kritik olduğu belirtilmektedir. Afetlerle mücadelenin de böylece hükümet, toplum ve özel kurumlar bağlamında kapasite geliştirmeye bağlı olarak sürdürülebilir bir temelde daha az olumsuz etki bırakacağı bilinmektedir (Hussain, 2018).

Sonuç olarak bireylerin sistemli ve profesyonel çalışmasının, mesleki etiğin takibi ve tecrübenin gelişmiş olması, bağlı bulunan kurum ve sorumluluklar ve sahadaki gönüllülük ile bağlantılı olduğu değerlendirilmiştir.

Her iki kod dağıtım modeli ile de anlaşılacağı üzere deprem sahasında görevli personelin uygulamaları olumlu ve olumsuz deneyimler olarak ilişkiseldir. Bu nedenle aşağıda “Dezavantajlar” ve “Kriz Müdahale” kategorisine ait alt kod modellemesi ve kod birlikte oluşum analizi yapılmıştır. Amaç yukarıda kod dağıtım modeli ile ayrı ayrı açıklanmış personel uygulamalarının karşılıklı olarak birbirleriyle ilişkisini göstermektir. Analiz temelde kategorilerin alt kod ilişkilerini değerlendirme imkanı sunmaktadır. Analizde kodlar arası ilişki gösterme alt limiti 10 olarak seçilmiştir. Bu değerlendirmeye göre “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları” temasının alt kategorileri birbirleri ile ilişki içindedir.

gerçekleştirmeleri, sistemli çalışmalarını, mesleki rol sorumluluklarını içermektedir. Görev dağılımı ve etik sorunlar ise meslek elemanlarının sahada karşılaştıkları etik sorunlar, görev dağılımı sorunları, iş birliği koordinasyonsuzlukları ifade edilmektedir. Bu analizde ortaya çıkan yüksek ilişki katılımcıların sahadaki olumlu ve olumsuz tüm deneyimleri birlikte aktardığını göstermektedir.

Bir diğer önemli konu “Temel İhtiyaçların Karşılanma Durumu” ve “Sistemli Profesyonel Çalışma” konu arasındaki (21) ilişkidir. Bu iki kod arasındaki ilişki sahada görev alan meslek elemanlarının deprem mağduru bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kritik rolleri olduğunu göstermektedir. Sistemli ve profesyonel yaklaşımın bir noktasının deprem sahasındaki önceliklerin belirlenmesi yani temel ihtiyaçların karşılanmasını gerektirmektedir.

Modelin ortaya koymuş olduğu bir diğer önemli ilişki “Yardımların Ulaşması-De organizasyon” ve “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek” arasındadır. Bu ilişkili iki kod yardımların ulaşması ile sistemli çalışmanın yine bağlantılı olduğunu vurgularken önceki değerlendirmeleri de desteklemektedir. Yani sistemli ve profesyonel çalışmak hem sahadaki yardımların ulaşması hem temel ihtiyaçların karşılanması ile yakından ilişkilidir.

Aşağıda “Sistemli ve Profesyonel Çalışabilmek” ile “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” kodu arasındaki meslek elemanlarının ortak değerlendirmelerine yer verilmiştir.

“Muhakkak 3/4 tane çok ağır travma ve öyküsü olan çocuk oluyor. Oradaki sosyal hizmet uzmanları ve psikologların nasıl doğru yere, aynı benim yaşadığım hiçbir yönlendirecekleri yeri bilmedikleri ve sadece aileleri oyalayarak o sürecin geçtiği bir duruma döndü. Bir noktada onu gözlemledim.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“İnisiyatif olarak çalıştılar ve tamamen tecrübeye dayalı bir çalışma oldu orada.” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“STK mız içinde de koordinatörler vardı ve herhangi bir problem yaşanırca keza gidebileceğimiz insanlar hani muhatap olabileceğimiz insanların kim olduğu belliydi.” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“Biz de sınırlılar çerçevesinde ilerliyoruz. Tam bir terapi uygulayamıyoruz da hani o süreci yapılandırıyoruz. Kişiyile görüştüğümüzde onun devamı olmuyor olabilir. O kişiyi bir defa görebiliyoruz. Orada da kısa bir bağ kuruluyorsa eğer çünkü hani demek ki karşıdan biri bizi anlıyor ama hani bu bağ uzun süreli değil. Burada insanlar bir defa geliyor ve gidiyorlar. Aslında bu insanlarda hani şey yaratıyor mu ya da hani onun devamını olmuyor oluşu zaten belki de bu da sağlıklı mı değil mi o da tartışılacak bir konu.” (Lavanta, Kahramanmaraş 330 Gün Görevli, Psikolog)

“Zaten Aile Bakanlığı sekreteryasını yürütüyordu. Psiko-sosyal destek için gidilmesi bekleniyor deprem bölgesine ilk günden itibaren. Sonrasında da zaten hem tüm meslek elemanları da sahada bulundu.” (Orkide, Kahramanmaraş-Adıyaman 20 Gün Görevli, Psikolog)

“Aslında benim yapmam istenen yani bana yapılan görevlendirme birebir görüşme şeklinde olmasına rağmen ben o şekilde çalışmadım. Zaten kişilerin de böyle bir talebi ve isteği yoktu. Zorla da olacak bir şey olmadığı için biz orada alanda o anda ne ihtiyaç varsa günlerde o şekilde çalıştık.” (Manolya, Kahramanmaraş 14 Gün Görevli, Psikolog)

“İlk birkaç gidişimizde hemen PSD çalışma da mümkün değildi. Hani etik olarak da mümkün değildi. Böyle bir kaos ortamı olduğundan bahsedebilirim yani sonra kendinizi çaresiz hissettiğiniz nereden başlamanız konusunda kaygınızın çok yüksek olduğu çünkü çok fazla iş yapılması gerekiyor. Çok fazla şey var ama sayı az ve deneyimli kişi sayısı az doğal olarak biraz o kaos ortamında herkes çok dezavantajlıyken ne

yazık ki daha da dezavantaj olana ulaşmamak gibi bir çabaya giriyorsunuz. Bu inanılmaz duygusal olarak yorucu ve yıpratıcı bir süreç.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Mesleki etiği hani belli ölçülerde bir kenara bırakmak zorunda kalıyorsunuz çok büyük bir kriz ve hani oradaki gözleminiz işte bazı şeyleri bir yerde bırakmanıza neden oluyor. Yani işte normalde işte yiyecek, içecek vesaire hani hediye işte kabul etmeyiz asla gittiğimiz herhangi bir evde, sosyal incelemede yiyip içmeyiz. Ne kadar ısrar etse de müracaatçı ama hani orada belli bir noktadan sonra ben mesela şunu fark ettim bu kültürel kodların aslında hani bir bilincine varmak da oradaki insanların gündelik yaşam pratiklerini sürdürebilmeleri için ona destek olmak üzere İstanbul’dan gelmiş kahve ikram edebiliyor olması çadırında dahi olsa önemliydi.” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Pandemideki gibi ilk etapta çok ciddi bir iş yükü oldu. Herkes çok ciddi çalıştı hem de kendi görev dağılımı dışında da çalışmak zorunda kaldı. İnsanlar dağıtım, işte vaka, gerekiyorsa PSS ben tüm süreçlere katıldım. Ama bu sonrasında düzene girdi.” (Zakkum, Kahramanmaraş-Hatay 390 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda sahada görev yapan meslek elemanlarının sistemli ve profesyonel çalışabilme ile görev dağılımında yaşadıkları etik ve diğer ilgili sorunları değerlendiren alıntılara yer verilmiştir. Buradan hareketle çalışmaya katılan meslek elemanlarının profesyonel kimlikleriyle sahada buldukları ve görevlerini gerçekleştirme amacıyla farklı gruplarla çalışmalar düzenlediklerini ancak sahaya ilişkin bilgi eksiklikleri yaşadıklarını, kriz anlarında kurum içi kanalların tanınmasının uygulamada olumlu etkiye neden olduğunu, sahadaki personelin profesyonel kimlikleriyle inisiyatif aldıklarını ve bu durumda tecrübesiz olanların sorun yaşayabileceklerini değerlendirmek mümkündür. Mesleki olarak sahada ihtiyaç tespiti amacıyla ziyaretler yapıldığı ancak “normal” standartlardaki ev ziyaretleri prosedürlerinin deprem sonrasında takip edilemediği durumların olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca psikologlar ve psikiyatristler deprem sahasında terapi standartlarını karşılayamadıkları için kısa süreli ve çözüm odaklı yaklaşımı benimsemişler bu nedenle deprem mağduru bireylerle güven sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kamusal görevlendirmeler ile sahaya gidildiği bazı durumlarda ise iş yükü fazlalığı nedeniyle görevlendirmelere birebir uyulmadan ihtiyaç odaklı çalışıldığı ve fayda sağlamaya odaklanıldığı aktarılmıştır.

Uluslararası anlamda da deprem sahasında deneyimlenen sorunlara ilişkin benzer çalışmalar bulunmaktadır. Çin'de meydana gelen Wenchuan Depremi (5.12) ardından yüzden fazla sosyal hizmet uzmanının deprem sahası uygulamaları değerlendirdikleri bir çalışmada meslek elemanlarının %94'ü ziyaret ve danışmanlık, %84 aktivite organizasyonu ve yerleştirme, %69 psikolojik danışmanlık aktivitelerinde yer aldıklarını ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada meslek elemanları yaşadıkları zorlukları ise %75 deprem mağduru kişilerin yönlendirilebileceği kurum yetersizlikleri, %67 yetersiz maddi destek ve %50 sosyal hizmet uzmanları arasındaki koordinasyonsuzluk olarak değerlendirilmiştir (Huimin, vd. 2009).

Doğal afetlerde görev dağılımı ve sistemli çalışma ilişkisinin sahaya olumlu yansıdığı ve daha çok fayda sağlandığı görülmektedir. Çalışmaya katılan toplam 22 katılımcının çoğu (7) sosyal hizmet uzmanından oluşmaktadır. Deprem sahasında görevlendirilen sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumluluklarının analiz edildiği bir çalışmada sosyal ve psikolojik ilk yardım, ihtiyaç analizi, kaynakların ulaştırılması, ailelerin desteklenmesi, grup çalışmalarının düzenlenmesine yer verilmiş sosyal hizmet uzmanlarının sahada diğer meslek elemanları ile ilişkisinin bütüncül müdahalede önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada uluslararası çalışmalarda deprem sahasında din insanları ile de iş birliği yapıldığından da bahsedilmiş, kiliselerin de afet sonrası uygulamalarda aktif yer aldığı ancak her birimin kendi yetki alanında kalmaya özen gösterdiği ifade edilmiştir (Gülelçin, 2020). Aşağıda benzer şekilde 6 Şubat depremi sonrasında da deprem sahasında görevlendirilen din görevlilerine ve sahadaki iş birliklerine dair görüşlere yer verilmiştir.

“Diyanet işlerinin yine ailelerle, kadınlarla, özellikle hani onlarla ettiği sohbetler dini görüşler yani görüşler demiştim. Dini sohbetler aileler için çok kıymetliydi. Çünkü bunlara da ihtiyaçları var.” (Açelya, Kahramanmaraş-Hatay26 Gün Görevli, Sosyolog)

Katılımcılar kamu kurumu çatısı altında Diyanet Bakanlığı'nın deprem sahasında görev aldıklarını ve bu görevlendirmelerin mağdurlar için olumlu bir etki yarattığı ifade edilmektedir. Bu olumlu havanın aksine kamusal bir çatı altında olmadan tarikatların da deprem sahasında yer aldığı bu durumda kontrol sağlanamadığı aktarılmıştır. Aşağıda deprem sahasında tarikatların olduğuna dair değerlendirmeye yer verilmiştir.

“Kahramanmaraş'ta ve ilçelerinde dini referanslarla oraya gelen tarikat, cemaat tarzı yapılanmalar oralarda fazlaydı.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Sonuç olarak deprem sahasında sistemli çalışmanın görev dağılımı, etik sorunlar, temel ihtiyaçların karşılanması ve yardımların dağıtımını ile ilişkisi bulunmaktadır. Sahadaki eksik ve krizler profesyonellerin görev sorumluluklarını gerçekleştirmelerinde engel olabilmektedir. Burada önemli nokta çok boyutlu bir mesleki iş birliği düzeninde her profesyonelin kendi sınırlarını koruyarak deprem sahası için maximum faydayı hedeflemesidir. Araştırmanın amaçlarıyla da bağlantılı olarak saha ekiplerinin sosyal politikalarda yeri geçen görev ve sorumluluklarını gerçekleştirmeye dair deneyimleri sorgulanmış, meslek elemanlarından avantajlar ve dezavantajlar değerlendirilmiştir. Bu durum aynı zamanda krize müdahale uygulamalarına dair deneyimleri ortaya çıkarırken sahadaki olumlu ve olumsuz yansımalar da profesyoneller tarafından açıkça ortaya konmuş, ilişkilendirilmiştir.

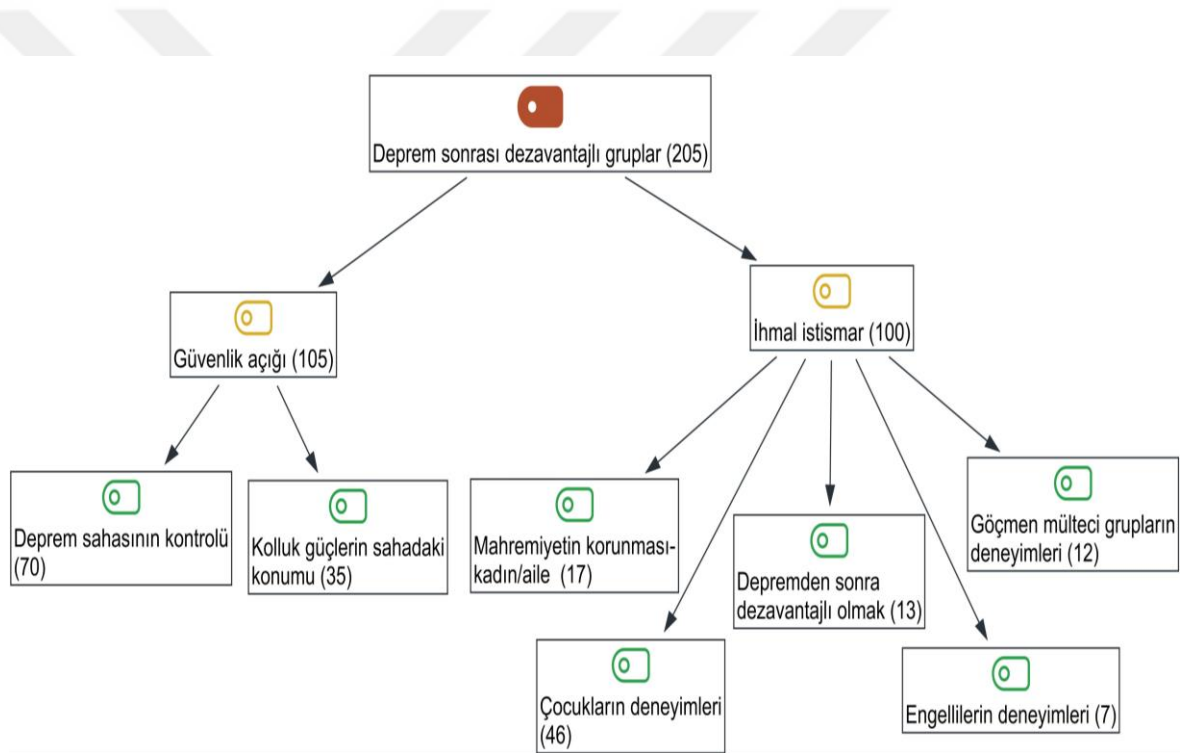
4.4. “DEPREM SONRASI DEZAVANTAJLI GRUPLAR (205)” TEMASI ANALİZLERİ

İlgili tema katılımcıların deprem sahasındaki dezavantajlı durumlara dair deneyimlerini aktarmaktadır. Araştırmanın amaçlarından biri sahadaki

dezavantajlı durumların neler olduğu ve bu durumlarla nasıl baş edildiğine dair deneyimlerin anlaşılmasıdır. Bu nedenle de hali hazırda dezavantajlı olarak görülen ya da depremle birlikte dezavantajlı olan nüfus grupları detaylı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda dezavantajlı grupların kimler olduğu, bu grupların karşılaştığı zorluklar, sahadaki güvenlik sorunları değerlendirilmiştir.

Aşağıda “Deprem Sonrası Dezavantajlı Gruplar” teması Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli ile analiz edilmiştir.

Şekil 14. “Deprem Sonrası Dezavantajlı Gruplar (205)” Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model Analizi

Şekil 14 “Deprem Sonrası Dezavantajlı Gruplar (205)” teması hiyerarşik kod-alt kod modeli ile görselleştirilmiştir. Temanın “Güvenlik Açığı (105)” kategorisinde “Deprem Sahasının Kontrolü (70)” kodunun en fazla kodlamaya sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu kategoriye bağlı bir diğer kod “Kolluk Güçlerinin Sahadaki Konumu (35)” dur. Bu temanın diğer kategorisi “İhmal-İstismar (100)” dır. Bu kategoriye bağlı kodlar sırasıyla “Çocukların Deneyimleri (46)”, “Mahremiyetin Korunması-Kadın/Aile (17)”, “Depremden Sonra Dezavantajlı Olmak (13)”,

“Göçmen Mülteci Grupların Deneyimleri (12)” ve “Engellilerin Deneyimleri (7)” dir. Araştırmanın temel amaçlarından biri olan sahadaki dezavantajlı durumların anlaşılması ve bu durumlarla nasıl baş edildiğine dair deneyimlerin anlaşılmasıdır. İlgili analiz bu amaçla deprem sahasındaki dezavantajlılık durumlarını ele almaktadır. Deprem sahasının güvenlik ve saha kontrolü bilgileri aynı zamanda da farklı nüfus grupları özelinde ihmal ve istismar olgusunun başlıkları değerlendirilmiştir.

Güvenlik kontrolü deprem sahası için oldukça önemlidir. T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından 2023 Mart ayında yayınlanan “6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Asrın Felaketi” Raporu deprem bölgesinde PAK (Polis Arama Kurtarma), JAK (Jandarma Arama Kurtarma), JÖAK (Jandarma Özel Asayiş Komutanlığı), Sahil Güvenlik, DAK (Doğal Afetler Arama Kurtarma) ve İtfaiye gibi birçok güvenlik kuruluşunun arama kurtarma ve enkaz kaldırma çalışmalarına dahil olduğunu belirtmiştir.

Yukarıda bahsedilen ilgili kuruluşlar hava köprüsü kurarak hem arama-kurtarma hem yardım-ulaştırma gibi çeşitli saha destekleri (116 helikopter ve 74 uçak) sağlanmıştır. Deprem sahasında toplam 270 bin personelin (71.261'i emniyet, 52.392'si jandarma, 3.326'sı bekçi olmak üzere toplam 126.979) güvenlik sahası oluşturmak için görevlendirildiği belirtilmiştir. Çalışmaya dahil olan katılımcıların güvenlik ile ilgili farklılaşan deneyimleri bulunmaktadır.

Afetlerle ilgili olarak deprem sahasının güvenlik konusu uluslararası anlamda değerlendirilen ve geliştirilmeye açık bir konudur. 2016-2017 yıllarında İtalya'daki depremlerin ardından bölgedeki güvenlik açığı değerlendirilmiştir. Erişilebilirlik, bağlantı ve hareketlilik olarak üç temel başlık üzerinde değerlendirilen güvenlik açığı durumu fiziksel ve sosyal alanlara bağlı olarak kısa ve uzun dönem nitelikleri farklılaşacak biçimde ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Kaynaklara, bölgelere, sosyal ağlara ve örgütsel temsile erişim; erişilebilirliğin, malzeme ve maddi olmayan diğer konular; bağlantıların, bir yerden başka yere hareket ve kaynakları harekete geçirmeye bağlı adil değerlendirmeler ise hareketlilik ana başlığının alt gruplarıdır (Bonati, vd, 2023). 6 Şubat Depremi sonrasında da sahayı benzer üç başlıkla değerlendirecek olursak katılımcılar kaynaklara erişilebilirlik açısından

kısıtlılığını, bağlantıların yaşam ve temel haklara erişim konusunda özellikle akut dönemde yeterliliğini ve yıkımlardan dolayı şehir içi hareketliliğin de eylemleri sekteye uğratmış olduğunu ifade etmek mümkündür. Yani bir afet sahası için çok boyutlu bir güvenlik değerlendirmesi yapılmalıdır.

Aşağıda katılımcıların afet sahası için güvenlik ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

“Bir tane çift gördüm. Biz iç çamaşırı getirdik kadınlara ve çocuklara dedi bir suv araç ile geldiler. Çat diye çadır kente girdi. Alsa gitse 2 tane çocuğu alsa inanın ruhumuz duymaz.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Kurulan yardım kuruluşlarını ya da yardım yerlerinin denetlenmesi lazımdı. Tırına her yardım yükleyen bence alana girmemeliydi. Bunun bir standardı olmalıydı.” (Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)

“Yabancıların kontrolsüz bir şekilde ailelere yardım dağıtması, çocukların ihmale istismara açık hale gelmesi her yabancından bir şey alabileceğim empoze edildiği için bunlar biraz sıkıntıydı.” (Açelya, Kahramanmaraş-Hatay26 Gün Görevli, Sosyolog)

“O çadırların içerisinde çok fazla vaka vardı. Çok fazla şey vardı yani güvenlik riski vardı.” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli Sosyal Hizmet Uzmanı)

Katılımcılardan bazıları deprem sahasında güvenlik açıklarının olduğunu, deprem sahasının kontrol edilmekte zorlandığını belirtmişlerdir. Afet olgularında sosyal yapının zarara uğradığı, bazı kural ve yöntemlerin işlemez hale gelebildiği, toplumsal normların bozulduğu ve bireylerde tutum davranış değişikliklerinin görülebileceği ifade edilmekte iken olay yerlerinde güvenlikten polis ve jandarmanın sorumlu olduğu kurtarma öncesinde, sırasında ve sonrasında afet planlaması için güvenliğin kritik olduğu belirtilmektedir (İbiş,2014). Aşağıda da buna yönelik güvenlik değerlendirmelerinin de farklılaştığı afet öncesinde güvenlik ağının sistemli olmasının önemli olduğu değerlendirilmiştir.

“Giderken de dönerken de ona hazırlıklı olmak bizi güvende hissettirdi. Ama hani bizim kendi hani asker ve akut dışında öyle bir organizasyon şeyimiz yoktu maalesef.” (Şakayık, Kahramanmaraş 4 Gün Görevli, Doktor)

“Şaşkıncılar ve ilk defa böyle bir olayla karşılaşan arkadaşlarımız vardı ve yaşları gerçekten küçük orada asker polisler vardı. Ve onları mesela ben veya yanımda doktor arkadaşım yönlendirerek hani bir şeylere yaptık. Çünkü onların da üstleri başka bir yerde görev alıyordu.” (Nilüfer, Hatay 20 Gün Görevli, Hemşire)

Katılımcılar güven sağlama noktasında yetkili personelin koordinasyon sorunlarının olduğunu, deneyimlerinin eksik olduğunu ve genel anlamda hakimiyetin zayıf olduğunu aktarmışlardır. AFAD, Kızılay, AKUT, UMKE personellerinin deprem mağdurlarının deneyimleri ve ilgili sosyal politikaların işlevselliğinin araştırıldığı bir lisansüstü araştırma sonuçlarına göre Kahramanmaraş depreminin ardından edinilen deneyimlere göre yetkili kurumların görevli ve eğitimli personel sayısını artırmaları, deprem sahasında koordinasyon süreçlerinin kriz süreçleriyle bağlantılı planlanmasına vurgu yapılırken farklı kurumların sahada birbirinden ayrı ve devamlı ihtiyaç analizleri yaptığı bu konuda yetkili tek kurumun olması gerektiği, yardım toplama ve dağıtma süreçlerinin deprem sahasında kaosa neden olduğu, depremden sonra kurum içi toplantı, değerlendirme süreçlerinin ve eğitimlerin arttığı ve depreme hazırlık konusunun gündeme alındığı gibi birçok sonuca varılmıştır (Selçuk, 2023). Yine 6 Şubat Depremi süreçlerinin değerlendirildiği başka bir çalışmada deprem ile bölgede çok yönlü yıkımların meydana geldiği adli vakaların ve hukuki davaların ciddi boyutlara ulaştığını, hırsızlık-yağma olaylarının arttığı, yaşam alanları olan çadır ve konteynerkentlerde de güven problemlerinin görüldüğü ifade edilmiştir (Aytıs,2023). Güvenlik açıkları, araştırmaya katılan sağlık profesyonellerinin deneyimleri ve sahada yapılan araştırmalarla örtüşmektedir. Güvenliğin yalnızca koruma anlamı ile tanımlanmaması gerektiği, bireyin sosyal çevreye dair güven duygusunun da kritik olduğu bilinmelidir. Buradan hareketle

afet sahasında mikro düzeyde psiko-sosyal desteğin temelinde de aslında bireyin güvenliğinin de sağlanması bulunmaktadır (Karaağaç,2023).

Güvenlik temelde bir ihtiyaçtır. Maslow beş seviyede (fizyolojik, güvenlik, sevgi, değer/özgüven ve kendini gerçekleştirme) bireyin ihtiyaçlarını sıralamış bunun dinamik bir süreç olduğunu belirtmiş bir ihtiyaç karşılanmadan diğerine geçilemediği, temelde güvenlik ihtiyacı için ise tehlikeden uzaklık, sosyal güvenlik ve olumsuz çevre koşullarından korunmanın önemine vurgu yapmıştır (Şengöz,2022). Bireyin ihtiyaç, talep ve hedefleriyle bağlantılı yaşam doyumunu etkileyen faktörler Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile değerlendirilmiştir.

Güvenlik ihtiyacının karşılanması bireyin temel fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının hemen sonrasında gündeme gelmekte iken bireyin kendini gerçekleştirmesine, yaşam doyumuna ve mutluluğuna direkt etki etmektedir (Kula ve Çakar, 2015). Deprem sonrasında sosyal çevreye, yaşama, ihtiyaçların karşılanmasına, yöneticilere karşı güvensizliğin olduğu sahaya giden tüm personellerin de bu güven sorunlarını yaşadığı alınan geri dönüşlerden ortaya çıkmaktadır.

Aşağıda "Deprem Sonrası Dezavantajlı Gruplar (205)" teması "Güvenlik Açığı (105)" kategorisine ait "Deprem Sahasının Kontrolü (70)" kodunun kod dağıtım modeli analizi görselleştirilmiştir. Kod dağıtım modeli analizi bir kodun katılımcılar arasında ne kadar kullanıldığını göstermektedir. Bu kodun seçilmesinin nedeni en sık kullanılan kodlama olmasıdır. Buna göre deprem sahasının kontrolü deprem sahasında güvenliğin nasıl sağlandığı, bölgeye giriş çıkışın nasıl kontrol edildiği, yardım dağıtımı, hizmetlerin sağlanmasındaki takip, koruma amaçlı görevli personellere dair görüşler değerlendirilmiştir.

Şekil 15.“Deprem Sahasının Kontrolü” Kodu-Kod Dağıtım Modeli Analizi

“Ülkenin Tümünde Nöbetleşe Uyku Vardı...” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda araştırmacı tarafından alınan görüşme notlarına yer verilmiştir. Bu görüşme notları katılımcıların ilgili kod altındaki kritik değerlendirmelerine vurgu yapmaktadır. Özellikle deprem sahasındaki güvenliğin yetersiz ve kontrolün zayıf olma noktasında nöbetleşe uyumanın katılımcıların tümünde korku, kaygı ve stres olduğunu gün yüzüne çıkarmıştır. Analiz için bu kodun seçilmesinin nedeni bir önceki şeklin bir ileri analizi olarak, temanın en sık kodlama yapılan kodu

olması ve aynı zamanda araştırma amacıyla bağlantılı olarak sahadaki dezavantajlı durumların anlaşılmasına ilişkin deneyimleri ortaya koymasidir.

Bu kapsamda çalışmaya katılan toplam 22 kişi arasından en çok deprem sahasının kontrolü ile ilgili değerlendirme yapan katılımcılar sırası ile *Papatya*, *Ortanca* ve *Begonya*'dır. *Papatya*, 3 yıllık mesleki deneyime sahip psikolog olmakla birlikte depremden 1 hafta sonra yani akut dönemde Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay illerine giderek 60 gün saha çalışması yaptığını iletmiştir. *Ortanca*, yaklaşık 4 yıllık mesleki deneyime sahip bir sosyal hizmet uzmanıdır. Depremden hemen sonra Hatay ilinde 8 gün saha görevi gerçekleştirmiştir. *Begonya* ise 17 yıllık mesleki deneyime sahip bir hemşiredir ve yine depremden hemen sonra Hatay ilinde 8 gün görev gerçekleştirmiştir. Çok sayıda ortak deneyime sahip bu katılımcılar farklı branşlardan meslek elemanlarıdır ve farklılaşan mesleki deneyim süreleri vardır. Ancak ilgili katılımcıların üçü de deprem gerçekleştikten çok kısa bir süre sonra yani akut dönemde Hatay ilinde bulunmuşlardır. Katılımcıların değerlendirme yaptıkları konu, benzer zamanlarda aynı ilde bulunmaları ile anlamlı hale gelmiştir. Saha kontrolüne dair yaptıkları aktarımlara göre deneyimlerinin ortaklaştığı yorumu yapılabilmektedir.

TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odası Başkanlığı) tarafından 2023 Şubat ayında yayınlanan, 6 Şubat Depremleri Tespit ve Değerlendirme Raporu Hatay ilindeki yıkımı değerlendirmiştir. Bu rapora göre Hatay ili için arama kurtarmaya dair AFAD ve merkezi kurumların çalışmaları depremin dördüncü günü itibarıyla başlamış olmakla birlikte depremden sonra 1 hafta içinde ise iş ve kurtarma makinelerinin enkazdan sahaya giremediği ve çalışma yapılamadığı açıklanmıştır. Raporda depremden etkilenen bireylerin ihtiyacı olan desteğin yine bölgedeki kişiler tarafından sağlanmaya çalışıldığı, çadır ve yardım alanlarının planlı bir biçimde yerleştirilemediği, güvenlik sorunu yaşandığı, Belen ve Defne ilçeleri başta olmak üzere tüm yapıların en az orta düzeyde hasarlı olduğu ve o binalarda da yağma olaylarının görüldüğü belirtilmiştir (TMMOB, 2023). Deprem merkez illerinden birine arama kurtarma ekiplerinin dördüncü gün gidiyor olması, çoğu bölgeye yardımların ulaşamaması, hasar enkaz çalışmalarının bir hafta

süreyle başlamaması aynı zamanda saha kontrolünün de zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Aşağıda çalışmaya katılan katılımcıların da benzer deneyimleri deprem sahası kontrolüyle ilgili olarak aktarılmıştır.

“Kimse bize o çadırlara giderken nereye girdiğimizi sormadı, ilk gün benim o çok dikkatimi çekmişti. Evet izinlerimiz vardı ama hiç kimse sormadı.”
(Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Kocaman bir çadırkent bir mesire alanının içinde kapıda 2 tane polis var. Hocam orası bir mesire alanı yani dağdan da girersin göl kenarından da girersiniz. Biraz dolaşp arkadan da girersiniz.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Her kaosun olduğu yerde bir şeylerden yararlanmayı isteyen fırsatçılar vardı. Evet, yağmalanmalar vardı ilk 1-2 gün biz bunları fark edemedik çünkü sağlıkçılar olarak ya da vatandaşlar olarak normal kendi vatandaşları çünkü canlarının derdindeyken insanlar fark etmiyor.”
(Begonya, Hatay 8 Gün Görevli, Hemşire)

“Dediğim gibi benim gittiğim dönemde mesela güvenlik riski vardı, aşiret olayları vardı mesela ben bir köye gittim. Yani tedirgin olduğum şeyler vardı, taciz vakaları vardı, darp vakaları vardı.” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli Sosyal Hizmet Uzmanı)

Katılımcıların deprem sahasında gözlemledikleri çadırkent ve konteynerkentlerin denetimsizliği giriş çıkışların yeterince kontrol altında olmaması, arama kurtarmanın henüz gönderilmediği ilde yağma suçlarına şahit olunduğu, merkeze ya da ulaşım uzak bölgelerde hem kişisel anlamda hem de maddi materyal anlamda güvenlik sorunlarının olduğundan bahsedilmiştir.

2023 yılında Hatay ilinde 6 Şubat Depremi sonrasındaki uygulamaların incelendiği bir lisansüstü çalışmada Hatay ilinde kentin hasar durumu sebebiyle erişilebilirliğin ortadan kalktığı, enkaz kaldırma süreçlerinde ulaşım ve güvenlikle

ilgili sorunların yaşandığı bu durumların hasar tespit ve ihtiyaç karşılama noktasında stratejilerin güçlendirilmesi için kritik olduğu vurgulanmıştır (Akbayır, 2023).

Çalışmalar, deprem sahası için görevlendirilmiş meslek elemanlarının deprem mağduru bireylerin zihinsel ve psikolojik iyiliğini sağlamak, yeniden yaşam motivasyonunu inşa etmek için kaynaklarla bağlantı kurulması gerektiğini vurgularken bireyin, aile ve toplum bağına desteklemek ve yeniden kurmanın deprem sahasındaki güven sahasının oluşturulması için kritik olduğu vurgulanmaktadır (Yang, vd, 2021).

Afet sonrasında akut dönemde toplumda güvenlik algılarının oluşması, sosyal ve ekonomik sistemlerin çökmesine rağmen psiko-sosyal yardım ve hizmetlerin afet mağduru kişilerin güvenlik algılarını güçlendirdiği, temel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla planlandığı uzun vadede bu çalışmaların özelleştirilmesi gerektiği bu nedenle de afet sonrası ilk dönemde hayatta kalma ve dünyanın güvenli bir yer olduğu algısını yeşertmek için profesyonel hizmetlerin önem taşıdığı bilinmektedir (Soran,2024).

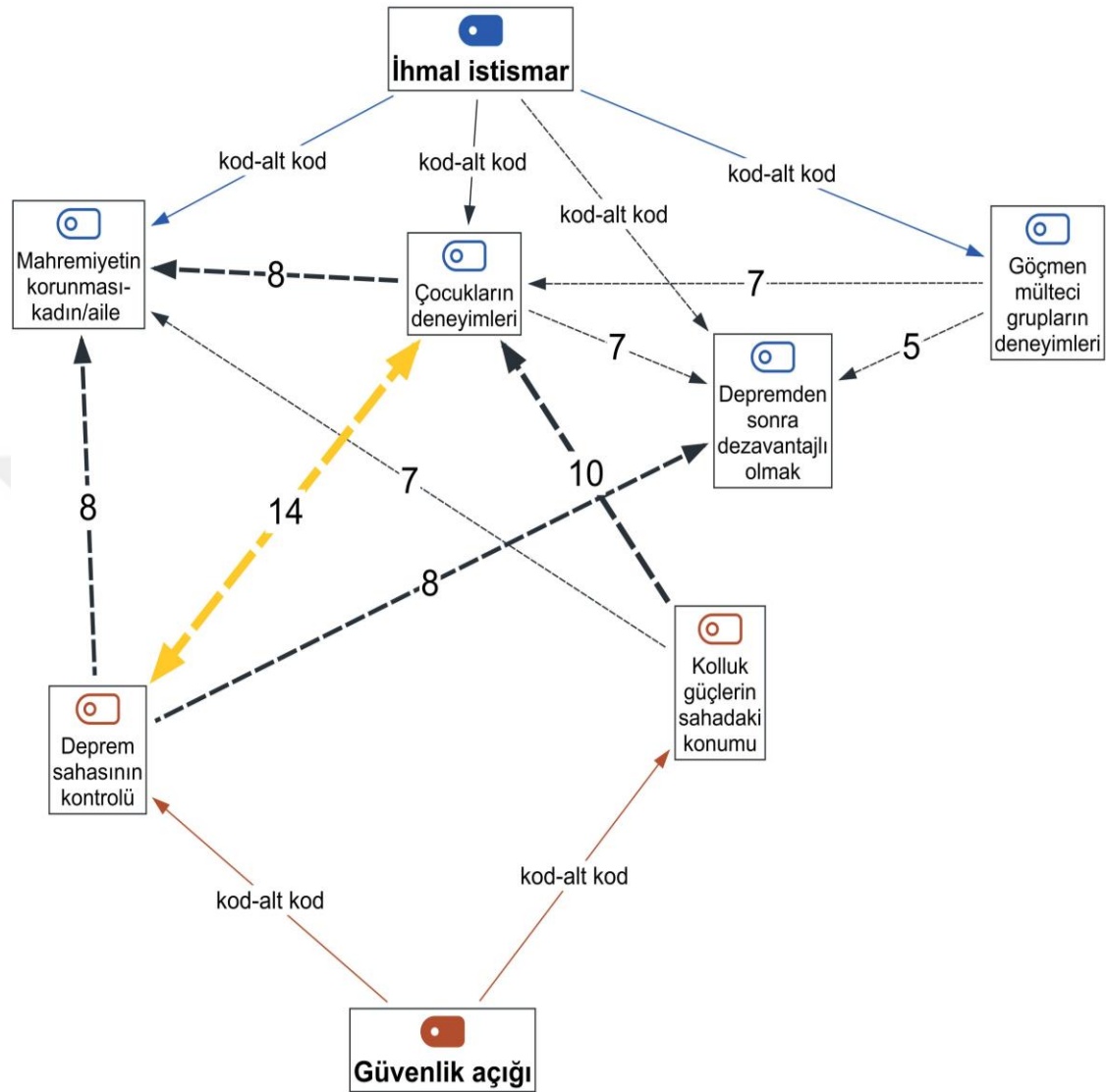
Afet sonrası akut dönem müdahale sürecinde güvenlik ve kontrol sistemlerinde aksaklıkların görülebileceği beklenmesine rağmen kamu ya da diğer organizasyonların hizmetleri sürdürülebilir nitelikte organize etmeleri ile sorunların giderileceği bilinmelidir. Aynı zamanda afetle ilgili “Global Öğren, Yerel Uygula” mottosuyla hareket etmenin önemli olduğu, afetlerin ardından toplumda gerilimlerin artabileceği, şiddet ve çatışmaların görülebileceği ve bireylerin ihtiyaçlarının karşılanamayacağı durumların ortaya çıkabileceği öne çıkmaktadır. (Zwi, 2007). Bu nedenle önleyici hizmetlerin geliştirilmesi gerekirse afet süreçleri için özgün güvenlik prosedürlerinin oluşturulması gerekmektedir.

Sonuç olarak afet sonrası akut dönemde kriz ve kaos güvenlik sorunlarına neden olabilmektedir ancak güvenlik tek boyutlu bir durum değildir. Kamu elinden polis, asker ve diğer güvenlik personellerinin sahadaki etkin uygulamaları ile hem afet müdahale ekiplerinin işi kolaylaşmakta hem hizmetlerin güvenli sunumu sağlanmakta hem de toplumdaki “güven” algısının yenilenmesi teşvik

edilmektedir. Yani güvenliği yalnızca koruma niteliğiyle düşünmeden afet yönetim sürecinin kritik bir süreci olarak görmek önemlidir. Çalışmaya katılan katılımcılar da benzer deneyimlerini aktarmışlardır. Buradan hareketle güvenlik konusunda uygulanabilir pratik güvenlik sahası oluşturma çalışmalarının organize edilmesi gerekmektedir.

Genel tema gösterimi ve en sık kodlamanın katılımcılar arasında gösteriminin sonrasında aşağıda kategoriler arasındaki ilişkinin anlaşılması için bir analiz sunulmuştur. “İhmal İstismar” ve “Güvenlik Açığı” kategorisine ait alt kod modellemesi ve kod birlikte oluşum analizi yapılmıştır. Analiz kategorilerin alt kodlarını göstermekle birlikte ve kodlar arasındaki ilişkiyel değlendirmeleri de ortaya koymaktadır. “İhmal İstismar” kategorisine ait kodlar birbirleriyle ve aynı zamanda diğer kategoriye ait alt kodlarla ilişkilidir. Bu ilişki deprem sahası için dezavantajlı grupların deneyimlerinin deprem sahası kontrolü ve kolluk güçlerinin aksiyonlarıyla bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Kodlar arası ilişki gösterme alt limiti 5 olarak seçilmiştir. Alt limit seçilme amacı belirli bir atfın üstündeki ilişkilerin görülmesidir. Ok kalınlıkları ilişki fazlalığını şematize etmektedir.

Şekil 16. “İhmal İstismar” ve “Güvenlik Açığı” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi

“Refakatsiz Çocuklarla İlgili 99 Depreminde Ne Yaşandıysa 6-7 Şubat Depremlerinde Çok Daha Fazlası Yaşandı...” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıdaki alıntı araştırmacının görüşme notlarından alınmıştır. Katılımcıların deprem sahasındaki dezavantajlı gruplara dair deneyimlerini aktarırlarken çocuklara sıklıkla vurgu yaptıkları, mesleki niteliklerle de ilişkili olarak bu konuya dikkat ettikleri görülmüştür. Çocukların mağduriyeti katılımcıları hem üzmüş hem de kızdırmıştır. Ancak hali hazırda koruma altında olup devlet bakımında olan

çocukların aynı merkezlere aktarımlarının daha kontrollü olduğu vurgulanmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kendi çatısı altındaki bireyler için hızlı aksiyon aldığı vurgulanmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 6 Şubat Depremi sonrasındaki sosyal politika uygulamalarının değerlendirildiği bir lisansüstü çalışmada; aynı ve nakdi yardım destek hizmetlerine (acil durum ödenekleri,bağış yardımı, depo çalışmaları, sosyal marketler, fiş çalışmaları,yardımların dağıtımı, barınma ihtiyaçları...), dezavantajlı gruplar (kadın, çocuk, engelli, yaşlı, koruma altında olanlar vb) için destek çalışmalarına (kuruma yerleştirme,ihtiyaçların temini, maddi destek, yazılım destekleri), psikososyal destek hizmetlerine (eylem planlarıyla birlikte tüm süreçlerin organizasyonu) ve iş birliği yapılan çeşitli kurum bazlı çalışmalarına yer verilmiştir (İlhan, 2023). Bu kamu kurumlarının afet sahası aksiyonları içinde olumlu karşılanmıştır. Sahadaki temel sorun ise güvenlik sahasının oluşturulamaması ve kayıp yaşayan çocukların yaşadığı mağduriyet olmuştur.

Bu modellemeye göre "Güvenlik Açığı" kategorisinin alt kodu "Deprem Sahasının Kontrolü" ve "İhmal İstismar" kategorisinin alt kodu "Çocukların Deneyimleri" kodu arasında yüksek ilişki (14) görülmektedir. Bu ilişki deprem sahasında incinebilir ve kırılabilir grup olarak değerlendirilen çocukların; yakınlarını kaybetmiş olmaları, kimlik doğrulaması yapılamaması, travmatize olmaları, ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olmaları ile ilişkilendirilmiş aynı zamanda deprem sahasının kontrolü için de görevlendirilmiş meslek elemanlarının çocuklarla ve travma ile çalışma konusundaki yetersizlikleri / yoğunlukları nedeniyle deprem sahasındaki sağaltımın sağlanması, alanın korunması noktasındaki aksaklıkları vurgulamaktadır. Deprem meydana geldikten sonra çocuklar üzerinde yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Çocuğun kaygı ve korku dolu bir ortamda bulunması psikolojik sorunlar yaşama, yetersiz sağlık hizmeti alma, derdini anlatamama deprem sonrası riskleri ifade ederken bu olumsuzluklar; sosyal destek sistemi güçlendirilerek, temel ihtiyaçlar giderilerek, rutinler oluşturularak, eğitime dönüş desteklenerek aşılabilecektir (Ashraf, vd, 2024). Aynı zamanda okul öncesinden itibaren tüm eğitim kademelerinde tatbikatların planlanması, görsel-işitsel araçların hazırlanması, afet bilincinin oluşturulması ve acil durum yönetimi

müfredatlarının okul sistemlerine geçirilmesi de afetlere hazırlık süreci için sosyal politikalara işlenmesi önerilmektedir (Jackson, vd. 2017).

Model benzer şekilde “Güvenlik Açığı” kategorisinin alt kodu olan “Kolluk Güçlerinin Sahadaki Konumu” kodu ile “İhmal İstismar” kategorisinin alt kodu “Çocukların Deneyimleri” kodu arasında da yüksek ilişki (10) değerlendirilmiştir. Bu ilişkinin nedeni sahada görevlendirilen polis, asker gibi güvenlik güçlerinin sayılarının azlığı, nitelikleri, etkinlikleri gibi faktörlerle bağlantılı çocuk grubun deprem ile kırılma niteliğinin ortaya çıkmış olmasıdır. Afetlerde devletin güvenliği sağlama kapasitesinde zorluklar yaşayabileceği bilinmekle birlikte bu sorunun çözümünde hazırlıksız ve risklere yanıt vermede yetkin durumda olmayan idari güçlerin afet sahasında yaşanması muhtemel sorunları derinleştireceği değerlendirilmektedir (Lee, vd, 2022). Aynı zamanda depremin ardından dezavantajlı hale gelen ve hali hazırda dezavantajlı olan grupların afet sonrasında yalnızca fiziksel inşaa çalışmaları ile refaha ulaşamayacağı zihinsel sağlığı ve duygusal iyilik halini destekleyecek planlamaların yapılmasının, kırılma gruplar için kritik kamu kurumlarının güçlendirilmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir (Alnajar, Mohammad ve Altabbakh, 2024).

Aşağıda deprem sahasının kontrolü ile ilişkili sahadaki güvenlik güçlerinin durumu ve çocukların deneyimlerini içeren değerlendirmelere yer verilmiştir.

“Nerenin çalışmanı elemanı, personeli, görevlisi olduğu tam bilinemediği için her kafadan ayrı ses çıkıyordu ve bu da çocukların daha çok özellikle zarar görmesinde yanlış yönlendirilmesine neden oldu.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Şimdi bir hasta geliyordu mesela yanında 5 tane çocuk var işte anne babalarını kaybetmişler, birisi annesini kaybetmiş hastanede ve çocuğun yardıma ihtiyacı var. Getiren kişisi ve amcası teyzesi ama tabii kimlikle birebir kontrol edemediğimiz için gerçekten teyzesi ve gerçekten dayısı mı? Oralar soru işaretleri çok fazla insan girip çıktı ve biz hep manuel kayıtlar aldık. Bilgisayar kaydımız da yoktu. Belki o esnada bunlar

hakikaten yaşandı, biz fark edemedik, onlar da olabilir.” (Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)

“İhmal istismar durumu görmedik ama ya şey var. Çocuklarda bir kontrolsüzlük hocam yani çocukları bırakıyorlar. PSD çadırlar oynasın diye ama çok büyük bir kontrolsüzlük vardı. Yani çocukların ihmali açıktı aslında.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“Yabancıların kontrolsüz bir şekilde ailelere yardım dağıtması, çocukların ihmale istismara açık hale gelmesi her yabancıdan bir şey alabileceğim dayatıldığı için bunlar biraz sıkıntıydı. Yani hani çocuklar çok almaya alışmıştı. Birçok hayırsever geliyor, farklı insanlar geliyor, bir araba duruyor, herkes koşuyor, bir şey verecekler diye bunlar biraz problemler açıkçası.” (Açelya, Kahramanmaraş-Hatay 26 Gün Görevli, Sosyolog)

“Çocuk odaklı bir sosyal politikada yoktu. Mesela ben aileleri, özellikle de kadınlar üzerinden hep çocuk ihmal ve istismarını önlemeye yönelik bilinçlendirmeye çalıştım. Çünkü biz oradayken bile mesela depremin ilk günlerinden itibaren çocuk istismarı vakaları duymaya başlamıştık.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda yapılan değerlendirmeler sonucunda çocukların deneyimleri deprem sahasının kontrolü ve kolluk güçlerinin varlığı ile yüksek ilişkili değerlendirilmiştir. Deprem sahasında kontrolsüz biçimde, birçok kurumdan birçok meslek elemanı bulunması nedeniyle uygulamaların yetersiz kalabileceği, tam koruma sağlanamayacağı ve çocuklar için krize neden olabileceği ifade edilmiştir.

6 Şubat Depremi sonrasında silahlı kuvvet müdahalelerinin değerlendirildiği bir çalışmada sahaya dört bine yakın personelin yönlendirildiği iletilmiştir. Personel yetersizliği konusundaki yansımanın ardından sayının artırıldığı, depremden hemen sonra gönderilen personelin hemen çalışmalara başladığı ancak; arama-kurtarma, güvenliği sağlama, acil yardım ulaştırma, çadır ve barınma süreçleri koordinasyonu ve sağlık hizmetleri örgütlenmesindeki görevlerini gerçekleştirmedi yetersiz kaldığı, sorumluların sorumluluklarını

gerçekleştiremedikleri için sorunların yaşandığı bildirilmiştir. Afet süreçlerinde sorumlu kuruluş olan AFAD'ın da deprem sonrasında kendiliğinden oluşan gönüllü grupları koordine etme noktasında da yetersiz kaldığı aynı zamanda ilgili kurumun kendi içerisinde de karar verme süreçleriyle ilgili sorunlar yaşandığı, yerelden müdahale süreçlerinde organizasyonel aksaklıklar meydana geldiği belirtilmektedir (Erdoğan, 2023). Zararı azaltma konusunda ise yasal mevzuatların sorumluların kendilerine tanınmış görev ve yetkileri gerçekleştirilmede etkin olamadıkları ve silahlı kuvvetlerin sahada etkinleştirilemediği değerlendirilmiştir (Türk, 2023).

Deprem sahasında medikal desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için refakatçilerinin genellikle yakınları olduğu, çocukların çoğunun ailelerini kaybetmiş oldukları ancak o kriz anında bu durumun takip edilemediği çocuğun sağlık kurumlarında triyaj tedavisinin yapılarak gönderildiği yani gönderilmek durumunda kaldığı bu durumun ise çocukların korunması noktasında bir açık verdiği değerlendirilmiştir.

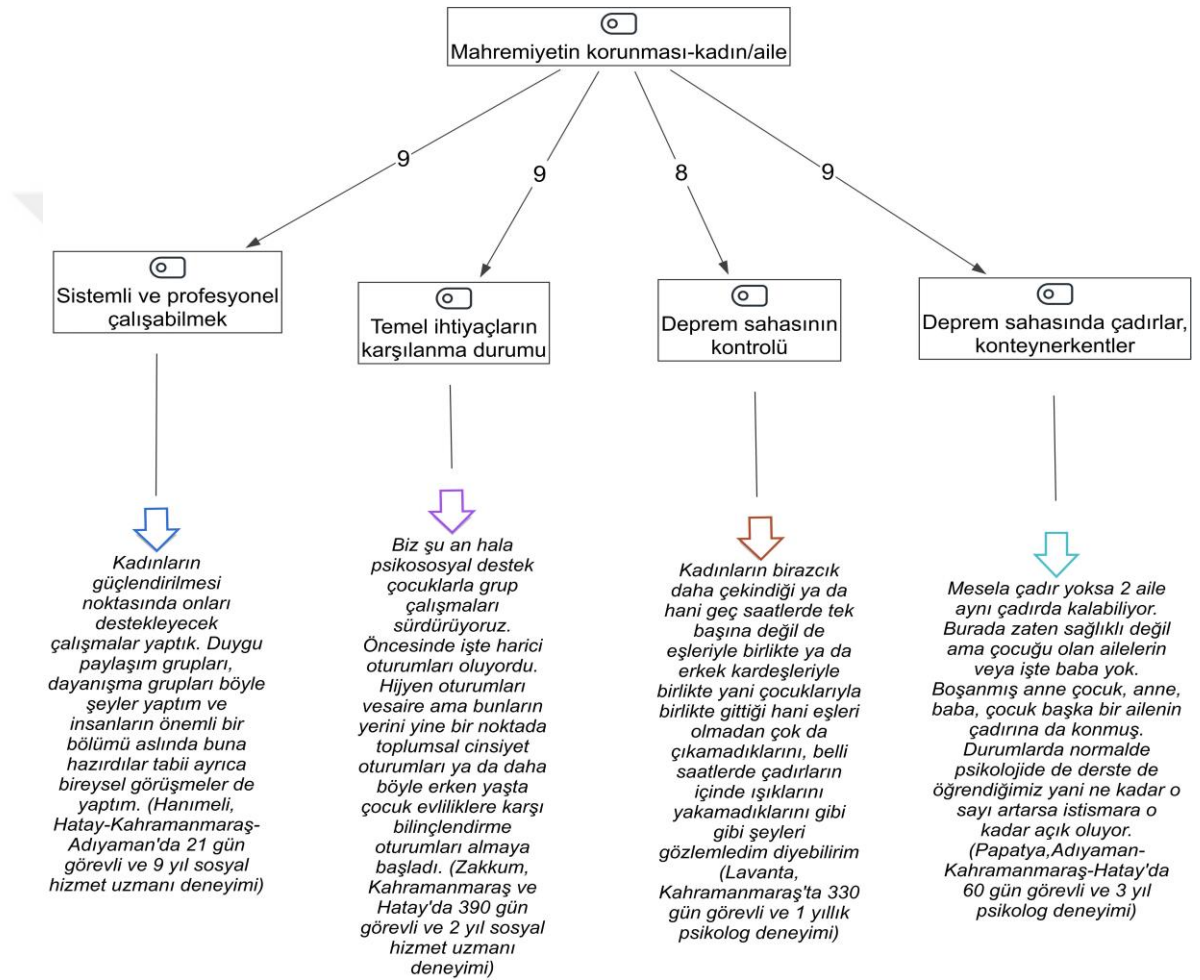
Deprem sonrasında çocukların ebeveynlerini kaybetmiş olmalarının dünyaya duydukları güven algısına zarar verdiği, benlik algılarını karıştırabileceği, dünyayı anlamlandırma becerilerini zayıflatabileceği, normal yas süreçlerini yaşamakta zorlanarak travma sonrası stres bozukluğu reaksiyonlarının sergilenebileceği ifade edilmekle birlikte çocuklarla çalışan meslek elemanlarının spesifik eğitim almış olmalarının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Doostgharin, 2009).

Deprem sahasında bakım verenlerin önceliklerinin hayatta kalmak, temel ihtiyaçları gidermek, yakınları kurtarmak gibi noktalarda farklılaşmış olması nedeniyle çocukların oyun oynama alanı, beslenme alışkanlıkları, gündelik rutinlerin oluşturulması konularında kontrolsüz bırakıldığı, çocukların sınır kavramını unuttukları tüm bunların da çocuk ihmal ve istismarı konusunda bir alan yarattığı politikalarda çocuk bakımının geliştirilmesi gerektiği ve deprem sahasında çocuğa etkin müdahale öncelikli grupların yapılandırılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Deprem sahasında dezavantajlı olarak adlandırılan nüfus grupları içinde çocukların sonrasında kadınlar bulunmaktadır. Üçüncü temanın "İhmal İstismar"

kategorisi altında en çok kodlanan ikinci kod “Mahremiyetin Kodunması-Kadın/Aile (17)” özelindedir. Bu nedenle aşağıda bahse konu kodun Kod-Birlikte Oluşum Modeli- Çakışan Kodlar analizi ile değerlendirmesi yapılmıştır.

Şekil 17. “Mahremiyetin Korunması-Kadın/Aile” Kodu Kod Birlikte Oluşum Modeli (Çakışan Kodlar)

Şekil 17 “Deprem Sonrası Dezavantajlı Gruplar (205)” temasına ait “İhmal İstismar (100)” kategorisinin “Mahremiyetin Korunması-Kadın/Aile (17)” kodu kod birlikte oluşum modeli (Çakışan Kodlar) analizini göstermektedir. Kod sıklık frekansının 7 seçildiği analiz de birlikte oluşum sıklığı görece en fazla ilişkili kodların değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Buna göre seçilmiş kodun “Sistemli Profesyonel Çalışabilmek (108)” kodu ile 9, “Temel İhtiyaçların Karşılanma

Durumu (94)” ile 9, “Deprem Sahasında Çadırlar,Konteynerkentler (98)” kodu ile de 9 kod ve “Deprem Sahasının Kontrolü (70)” kodu ile 8 yoğunluğu analiz edilmiştir. Bu analiz temelde deprem sahasında kadınların, temel ihtiyaçları karşılama, çadır-konteyner kente yerleşme - yaşam sürdürme ve güvenlik ihtiyacını giderme alanlarında sorun yaşadıklarını göstermektedir.

Deprem sahasında görev yapan meslek elemanlarının temelde mahremiyet ve kadınların deneyimleri ile ilgili görüşlerinin yer aldığı bu kod sıklıkla deprem sahasında kadın nüfus grubu özelinde yapılan çalışmaları, grup ve bireysel danışmanlıkları, ihtiyaç odaklı hizmet sunum süreçlerini, deprem sahasında kadınların toplumsal cinsiyet kökenli yaşamış oldukları zorlukları ve temel ihtiyaçları giderme özelinde sahadaki dezavantaj durumlarını içermektedir.

Mahremiyetin korunması deprem sahası için oldukça önemli bir konu olmuştur. Deprem sonrası dezavantajlı duruma gelmek ya da hali hazırda dezavantajlı olarak değerlendirilip deprem ile bu dezavantajlılık durumunun derinleşmesi yaşam hakkını elde etmek ve bunu sürdürebilmenin oldukça zorlu olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Aşağıda mahremiyetin korunması noktasında kadın nüfus grubunun deprem sonrası deneyimlerine dair katılımcı yorumlarına yer verilmiştir.

“Kadınların deprem deneyimi kesinlikle erkeklerden çok çok bam-başka. Özellikle çocuklu kadınlar için söylüyorum. Eşlerinden ayrılan kadınlar için onların deneyimleri daha zorlayıcı düzeyde. Mesela kadınlara hani feminist bir sosyal politikamız yoktu.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Kadının o deprem anında yıkım olurken kapalı bir kadınsa eğer oradan çıkmasının ne kadar zor olduğu kafasını kapatmak istediği için ya da eğer çıplaksa eğer ya da pijamasıylaysa, eğer o enkaz altında çıkmak istemediğine dair aslında bu tarz örnekler var bununla ilgili hani belki toplumsal cinsiyete duyarlı afet böyle politikaları olmalı.” (Zakkum, Kahramanmaraş-Hatay 390 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda kadın nüfus grupları için gözlemlenen deneyimlere yer verilmiştir. Sosyal politikaların kadınları desteklemediği, deprem sonrası dezavantajlılık halini ortadan kaldırmadığı hatta derinleştirdiği ifade edilmektedir. Özellikle dini motivasyonların kadınların önceliklerini değiştirdiği, toplumsal baskının yaşam hakkının önüne geçebildiği gözlemlenmiştir. Aşağıda benzer şekilde ailelerin de mahremiyet konusunda yaşamış olduklarına dair bir alıntıya yer verilmiştir.

“İlk gittiğimde insanlar çadırlardaydı, ikinci gittiğimde de konteynirlardaydı. Ve bu çadır ya da konteynerlarda zaten birkaç aile bir arada kalıyorlardı. Zaten bence bu kadar kalabalık olunması ve işte bir ferdin olmayışı işte başka bir yolun olmayışı vesaire ki olsa bile bu kadar kalabalığın hep bir arada olması zaten bence mahremiyetin hani olmaması da demek.”
(Orkide, Kahramanmaraş-Adıyaman 20 Gün Görevli, Psikolog)

Buradan hareketle deprem sahasında özellikle kadınların mevcut sosyo-kültürel yapı içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kriz anında daha da mağdur duruma geldikleri ve korunma ihtiyaçlarının ortaya çıktığı ifade edilebilir. Aşağıda ilgili kodun diğer kodlarla ilişkilerini görselleştiren bir analiz sunulmuştur.

2024 yılında Kahramanmaraş depremlerinde kadın depremzedelerin deneyimlerinin araştırıldığı bir lisansüstü çalışma sonuçlarına göre kadınların kayıplara verdikleri duygusal tepkilerin erkeklere göre daha fazla olduğu, kadın depremzedelerin deprem sahasındaki hijyen problemlerinden erkeklere kıyasla daha çok etkilendikleri, özel ihtiyaçlara erişimde ve kullanımda zorluklar yaşandığı, ortak yaşam alanlarındaki mahremiyet sorunlarının zorlayıcı olduğu, istihdama erişim konusundaki zorluklarla birlikte kadınların toplumsal cinsiyet kökenli rollerini deprem sahasında dahi gösterme amacıyla duygusal ve fiziksel istismara maruz kaldıkları değerlendirilmiştir (Temşi, 2024).

Benzer şekilde afet sonrasında kadınlarda, erkeklere kıyasla daha fark edilir psikolojik belirtilerin görüldüğü (depresyon, kaygı, anksiyete vb) toplumsal cinsiyet kökenli eşitsizliklerin kadınların başatma becerilerini olumsuz etkilediği ve kaynaklara erişimde cinsiyet kökenli ayrımcılıkların yaşandığı ifade edilmektedir (Koç, 2024).

Şekil 17’de “Mahremiyetin Korunması- Kadın/Aile” kodunun temel ihtiyaçların karşılanması ve sistemli çalışma ile de ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durum deprem sahası içinde çeşitli nüfus gruplarının temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sistemli çalışmanın önemine vurgu yapmaktadır. Afet sonrasında temel ihtiyaçların (barınma, beslenme, giyinme vb) afetin evresine göre farklılaştığı ve standart bir hizmet sunum akışının planlanmasının zor olduğu, yardım stok süreçlerinin yönetimi de dahil olmak üzere gereksinimlerin önceliklendirilerek sunulması gerektiği, bu aşamada kadın, bebek, yaşlı öncelikli olmak üzere savunmasız grupların önemli olduğu görülmektedir (Kapu, 2023). Burada bir diğer önemli nokta kadınların çadır ve konteynerkent noktasında da mağduriyet yaşamalarıdır. Katılımcılar görüşme sırasında deprem sonrasında kadınların eş-kardeşlerini kaybetmeleri durumunda çadırlara yerleştirilme sorunu yaşadıklarını, başka ailelerin – erkek grupların yanına yerleştirildiklerinde daha huzursuz oldukları ifade edilmiştir. Bu durum özellikle yardım dağıtım süreçlerinde kendisini göstermiştir.

2015 yılında Nepal depremiden 10 ay sonrasında hayatta kalan yetişkinlerle yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, post travmatik stres bozukluğu açısından kırılgan gruplar, düşük eğitim düzeyi olanlar, yaşlılar, kadınlar ve onların depremde yaralanmaları ile ilişki değerlendirilmiştir. Bu grupların depremin geniş kapsamlı olumsuz etkilerine rağmen baş etme mekanizmaları geliştirdikleri ancak deprem sonrasında istihdam edilememesi gibi sosyal işlevselliği etkileyecek durumların olumsuz stratejiler geliştirme açısından da post travmatik stres bozukluğunu tetiklediği ifade edilmektedir (Baral, Bhagawati, 2019). Sonuç olarak kırılgan gruplar ve başta da kadınlar afetlerde sıklıkla dezavantajlı gruplardır. Sosyal politikaların bu dezavantajlılık durumunu ortadan kaldıracak biçimde revize edilmesi gerekmektedir.

4.5. “DEPREME İLİŞKİN SOSYAL POLİTİKALAR (659)” TEMASI

ANALİZLERİ

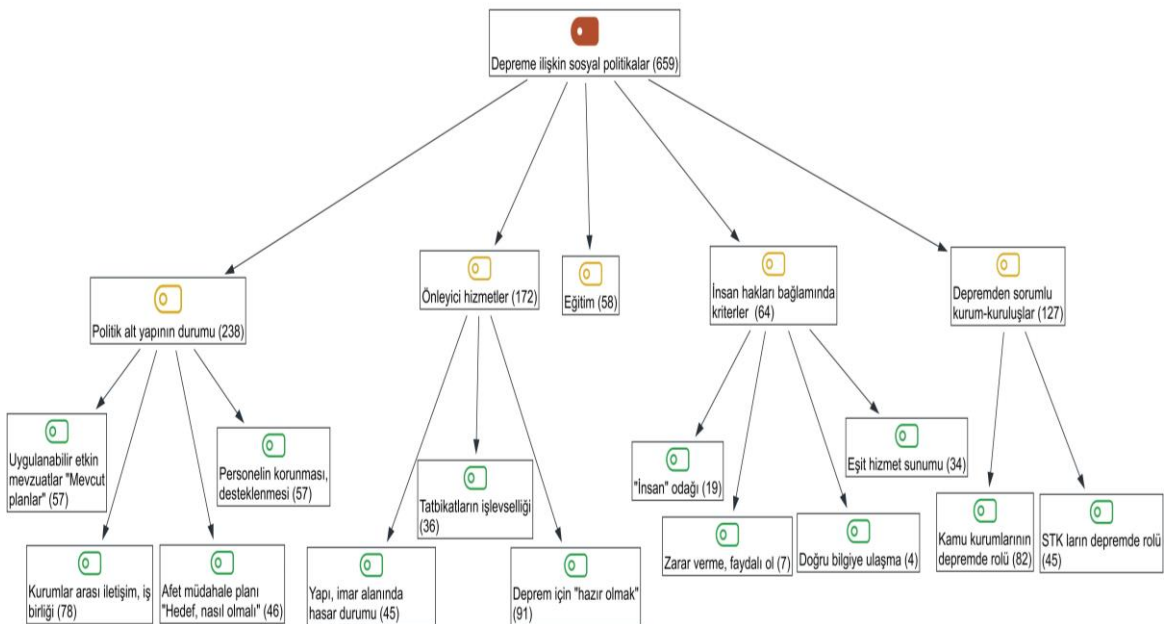
Bu tema temelde depreme yönelik sosyal politikalara dair görüşlerin aktarılmasını içermektedir. Son tema depreme yönelik sosyal politikaların insan odaklı

kriterlerine dair görüşlerin anlaşılması ve uygulamaların sahaya yansımalarına dair deneyimlerin aktarılmasına dair araştırma amaçlarıyla ilişkilidir. Sosyal politikaların hangi etik çerçevede çizilmesi gerektiği, depremlere yönelik toplumsal bilincin oluşumu ve sahaya yansımaları, eğitim çalışmaları, sosyal politikaların profesyonellere desteği gibi birçok alt görüş çerçevesinde ilgili kod atıfları ortaya çıkmıştır.

Bu kapsamda katılımcıların mevcut politikaların yetersizliğine, teorik çerçevenin sahaya yansımıyor oluşuna sıklıkla vurgu yaptıkları görülmüştür. Ancak katılımcılar sosyal politikalara dair olması gereken görüşlerini de aktarmışlardır. Araştırmacı tarafından bu geri bildirimler “Hedef nasıl olmalı” şeklinde gruplandırılmıştır.

Aşağıda ilgili temanın Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model Analizi gösterilmiştir.

Şekil 18. “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model Analizi

“Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” teması hiyerarşik kod-alt kod modeli ile analiz edilmiştir. Tema içerisinde “Politik Alt Yapının Durumu” kategorisinin 238 toplam kodlama ile en yüksek kategori olduğu görülmüştür. “Önleyici Hizmetler

(172)” kategorisindeki “Deprem İçin ‘Hazır Olmak’ (91)” kodunun ise kodlar arasında çoğunlukta olduğu görülmektedir. Deprem için hazır olmanın afetlere ilişkin tüm politikalar ve uygulamalar ile bağlantısı bulunmaktadır. Hazırlık aslında deprem ve doğal afetlere yönelik sosyal politikaların temel hareket noktasıdır. Çünkü afetlere ilişkin en kritik çalışmaların afet daha meydana gelmeden önce başladığı ülkemizin bugüne kadar afet deneyimleri ile ortaya konmuştur. Temanın diğer kategorilerini “Eğitim (58)”, İnsan Hakları Bağlamında Kriterler (64)”, “Depremden Sorumlu Kurum-Kuruluşlar (127)” şeklinde sıralamak mümkündür.

2022 yılında yürürlüğe giren ve halen uygulamada olan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği’nde de ulusal ve yerel düzeyde planlama başlığında hazırlığın afet ve acil durum müdahale hizmetleri sürecinin ilk aşaması olarak değerlendirmiştir. Yönetmeliğin yine üçüncü bölümünde hazırlık çalışmaları için ayrıca bir bölüm oluşturularak ulusal ve uluslararası görevlendirmeler yapılmıştır. Yeterli personelin görevlendirilerek hazırda bulundurulması, kurumsal üst düzey görevlilerin kim olacakları, malzeme hazırlıkları, güvenlik önlemleri ve iletişim mekanizmalarının hazırlanması bu başlıkta değerlendirilmiştir.

Afetlerle ilgili temelde benzer ulusal bağlamda toplum ihtiyaçlarına göre farklılaşan hazırlık programları bulunmaktadır. Bu noktada kamuoyunun bilinçlendirilmesi, sosyo-ekonomik kaynak kapasitesinin geliştirilmesi, afet yönetimi sistemlerinin işlevselleştirilmesi, yapı-imar hazırlıklarının artırılması, sivil toplum kapasitesinin desteklenmesi, ekipman kaynaklarının artırılması ve iletişim sistemlerinin güvenli inşası gibi hazırlık uygulamaları bulunmaktadır (Mathbor, 2007). Hazırlık çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarının eğitilmiş, yeterli personeli ile afet sahasında sponsor olarak yer alması ve kamuya destek olması da kritik bir diğer nokta olarak değerlendirilmektedir (Arnold, 2005).

2000-2019 yılları arasındaki 39 makalenin incelendiği bir çalışmada benzer şekilde afete hazırlık boyutunun disiplinlerarası boyutta önemli olduğu afetlere hazırlığın daha net ve açık bir şekilde kavramsallaştırılmasının gerektiği bunun afete müdahale için temel bir faktör olduğu da değerlendirilmektedir (Boetto, vd. 2021).

Aşağıda afetlere hazırlık noktasındaki değerlendirmelere yer verilmiştir.

“En başında zaten planlanmış bir şeylerin olması gerekiyor.” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“Genel bir sistemsel açık var aslında bu noktada yani kimse hazırlıklı değil, yapılanmalar hazırlıklı değil.” (Lavanta, Kahramanmaraş 330 Gün Görevli, Psikolog)

“En büyük problem koordinasyonsuzluk olduğu için. Nasıl koordine edileceğine dair bir sürü şeyin aslında planlanmış olması gerekiyor.” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli Sosyal Hizmet Uzmanı)

Katılımcılar hazırlık boyutunda eksiklik olduğunu planlamalarda yetersizliklerin sahaya koordinasyonsuzluk olarak yansıdığını belirtmiştir. Aynı zamanda deprem sahasına daha önce hiç gitmemiş bireylerin de hazırlık boyutunda yetersiz kaldıkları, travmatize oldukları, mesleki görev ve sorumluluklarını yerine getirme konusunda sorun yaşadıklarını iletmişlerdir. Aşağıda bu konuda katılımcı geri bildirimlerine yer verilmiştir.

“Dördüncü, beşinci gün de gitme sebebi hem yani acaba bir şeyler yapabilir miyim? Destek olabilir miyim? Daha önce de hiç bulunmadım. Öyle bir ortamda bir kriz ortamında ama bir merak vardı belki destek olabilirim gibi bir düşüncem vardı açıkçası.” (Orkide, Kahramanmaraş-Adıyaman 20 Gün Görevli, Psikolog)

“Çok sayıda öğretmen gelmişti oraya çoğunun güvenli alanda olmadığını düşünüyorum. Çünkü bilmeden gelmişlerdi tamamen yönlendirmeye mesela ben bu konuda yetkin yetkili biri olsam bu eğitimi almamış veya bununla ilgili psikolojik hazırlığı olmayan kimseyi sahaya çıkarmazdım. Orada birçok öğretmen arkadaşın çok zorlandığını, stresi yönetemediklerini bizzat gözlemledim.” (Şakayık, Kahramanmaraş 4 Gün Görevli, Doktor)

“Ben daha önce hiç deprem görmemiş biriyim. Hani bir enkaz görmemiş biriyim ilk zaten şehre girdiğimizde hani ben yıkımın bu kadar büyük olacağını düşünmüyordum. Zaten psikolojik olarak etraftaki o hani çevresel yıkıntılara enkazları görünce ilk aşamada bir psikolojik olarak etkilendik.” (Akasya-Kahramanmaraş 15 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Çalışmalar da bu durumu destekler şekilde afet sahasında görev alan ve beklenmedik durumlar arasında kalan meslek elemanlarının travmatize olduklarını, uyku, beslenme, nabız ve solunum sorunları yaşadıklarını, psikolojik olarak korku, çaresizlik, suçluluk, endişe hissettiklerini ifade etmektedir (Pak Güre, 2022). Afet ve acil kurtarmada görevli çalışanların akut stres bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğunun değerlendirildiği bir çalışmada ise afet sahasında çalışanların %40'ında akut stres bozukluğu değerlendirilmiştir (Fullerton, vd. 2004).

Afet sahalarında çalışan profesyonellerin stresli çalışma koşullarına karşı gösterdikleri reaksiyonlarda yalnız olmadıkları görülürken doğrudan ve acil yardıma ihtiyaç duyan bireylerle çalışmanın duygusal açıdan stresli olduğu ve birçok olumsuz duyguya ev sahipliği yapabileceği bu nedenle de psikolojik desteğe ihtiyaç duyan en temel mesleki gruplardan oldukları ifade edilmektedir (Mitchell ve Dyregrov,1993). Bu nedenle de profesyonellerin hazırlıklı olma durumlarının geliştirilmesi hayati önem arz etmektedir. Bu biçimde meslek elemanlarının zarar görme durumları en aza indirilebilecektir.

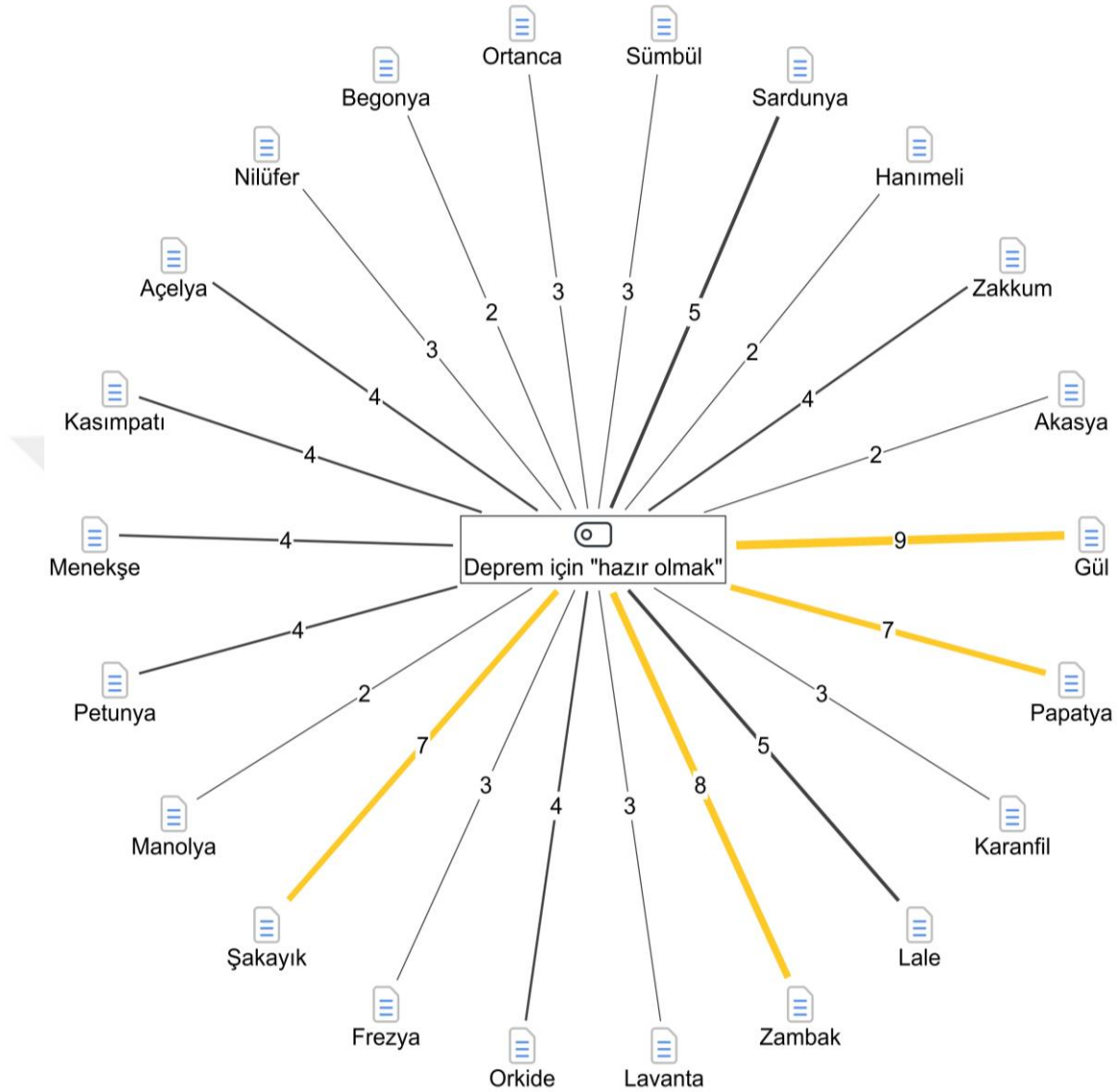
Benzer 55 çalışmanın analiz edildiği bir çalışmada afet sahasına gönderilen itfaiye, polis, asker, sağlık profesyoneli ve gönüllü ekiplerin stres bozukluğu, kaygı, depresyon, post travmatik stres bozukluğu gibi sağlık sorunları yaşayabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Mao, vd. 2017). Çalışmalar ve araştırmaya katılan tüm katılımcıların ortak bir biçimde belirttiği üzere afet sahasına hazırlıklı olmanın personelin psikolojik durumunu etkilediği bunun sahadaki görev ve sorumlulukları yerine getirmeyle ilişkili olduğu değerlendirilmektedir.

Personelin deprem gibi yıkıcı bir afet olgusuyla uzun süre burun buruna çalışması ve can tehdidini hissetmesi travmatize olmasına neden olabilmektedir. Binlerce insanın vefat ettiği ve milyonlarca hasarlı yapının içinde günlerce saha deneyimi edinen personellerde psikolojik sorunların görünmesi, stresin artması ve fizyolojik sorunların yaşanması kaçınılmazdır. Görüşme notlarında katılımcıların saha deneyimi süreçlerinde uyumadıklarını, yemediklerini, günlerce ayakta kaldıklarını içeren aktarımlar mevcuttur. Bu gibi sorunların yaşanmasının önündeki en kritik nokta deprem sahasına hazırlık faaliyetlerinin artırılmasıdır. Deprem sahasında çalışmaya hazırlıklı olan sağlık profesyonelinin sahada ne ile karşılaşacağını tahmin etme becerisi yüksek, uygulamaya yönelik profesyonel bakışı gelişmiştir. Bu durum deneyimi olmayan bir personel tarafından olduğunda elbette ki deprem sonrası bireyin sosyal yaşamına olumsuz etkileri olabilmektedir. Bu nedenle sosyal politikaların afetlere hazırlık noktasında geliştirilmesi hem toplumsal bilinç hem de personel bazında önemlidir.

“Depreme İlişkin Sosyal Politikalar” temasının kategorisi “Önleyici Hizmetler” in “Deprem İçin Hazır Olmak” kodu en sık kodlamaya sahip olması nedeniyle katılımcılar bazında detaylı inceleme yapılmıştır. Bu amaçla kod dağıtım modeli analizi kullanılmıştır.

Bu analiz bir kodun araştırmaya katılan tüm katılımcılar arasında ne kadar kodlandığını ortaya koymaktadır. Analizin temel amacı katılımcıların kodun katılımcılar arasında hem sosyo-demografik dağılımları çerçevesinde detaylı incelenmesini hem de hazırlık kavramının hangi çerçevelerden ele alındığının ortaya koymaktır.

Şekil 19. “Deprem için hazır olmak” Kodu- Kod Dağıtım Modeli Analizi

“Oysa Bir Afet Anında Bilirsiniz, Gerektiğinde Sokakta Durursunuz, Ayakta Uyursunuz...” (Sardunya, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep 82 Gün Görevli, Psikolog)

Yukarıdaki alıntı görüşme sırasında araştırmacı tarafından tutulan görüşme notlarından alıntılanmıştır. Katılımcılar afet sahalarında kaynak açısından eksiklik olabileceğini, yetersizlikler içerisinde hizmet verilebileceğini aktarmışlardır. Burada önemli nokta sahaya destek amaçlı giden meslek elemanlarının kıt kaynaklarla, krize etkin müdahale stratejilerine hakim olmalarıdır.

Deprem için 'Hazır Olmak' kodu ile deprem sahasındaki hazır bulunuşluk, personelin afetlere hazırlık konusundaki algıları, afete hazırlık değerlendirmeleri, saha ve göreve hazırlık gibi çeşitli deneyimler aktarılmıştır. İlgili kod en çok *Gül* tarafından kullanılmıştır. Görüşme sırasında depreme hazırlıklı olma vurgusu yapılan katılımcının 9 yıllık mesleki deneyime sahip olan bir sosyal hizmet uzmanı olduğu, depremden 1 hafta sonra yani akut dönemde 7 gün süreyle Malatya ilinde görev yaptığı bilinmektedir. Depreme hazırlık konusunda geri bildirim veren bir diğer katılımcı *Zambak*'tır. İlgili katılımcının 10 yıllık mesleki deneyime sahip olan bir sosyolog olduğu, depremden hemen sonra ve depremden 3 ay sonra Kahramanmaraş ilinde 22 gün bulunduğu bilinmektedir. *Papatya* ve *Şakayık* benzer şekilde 7 kez hazırlık konusunda vurgulama yaptıkları değerlendirilmiştir. *Papatya*, 3 yıllık mesleki deneyime sahip psikolog olmakla birlikte depremden 1 hafta sonra yani akut dönemde Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay illerine giderek 60 gün saha çalışması yaptığını iletmiştir. *Şakayık* ise 8 yıllık mesleki deneyime sahip doktor olmakla birlikte depremden hemen sonra akut dönemde Kahramanmaraş iline giderek 4 gün sahada görev gerçekleştirmiştir.

İncelenen Deprem İçin 'Hazır Olmak' kodu, kod dağıtım analizine göre depreme hazırlıklı olmakla ilgili en çok atıf yapan katılımcıların meslek grubuna göre farklılaştığı yani deprem ve afetlere hazırlığı multidisipliner bir anlayışa sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca en çok atıf yapan katılımcıların bir diğer ortak özelliği depremden hemen sonra sahada bulunmalarıdır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere afetlere hazırlığın tek başına bir olgu olmadığı afet yönetimi süreçleri içinde değerlendirilmesinin daha kapsamlı ve anlamlı olacağı düşünülmektedir. Kuramsal kısımda da bahsedildiği üzere küreselleşen afet yönetimi kavramı afetlere hazırlık ile başlamaktadır. Afet döngüsü bir çemberdir bu çember afet öncesi hazırlık, afet sırası akut dönem ve afet sonrası uzun dönem olarak değerlendirilmektedir (Ellor ve Mayo, 2018). Yeni Zelanda'da gerçekleşen doğal afetler sonrasında görev alan sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarını değerlendiren bir çalışmada afet yönetimi aşamasındaki kritik noktalar vurgulanmıştır. Buna göre afet öncesinde toplumsal farkındalığın geliştirilmesi, belirli periyotları takip eden hazırlık çalışmaları, iletişim kanallarının

afet sahaları için yapılandırılması, psiko-sosyal destek ekiplerinin hazır ve eğitilmiş olması, temel ihtiyaçların sağlanması için kaynak temini, acil durum kitlerinin hazırlanması, politikaların kamunun kaynak ve süreçlerine uygun planlanması ve politikaların uygulamaya dönük iyileştirilmesi, disiplinler arası iş birliğinin sağlanması kritik hazırlık noktalarıdır (Hay ve Pascoe, 2021).

Afet yönetimi için sahada yer alan personellerin kendi uzmanlık alanları doğrultusunda bir terminoloji geliştirmeleri ve sonrasında da ortak bir afet yönetimi mekanizması geliştirmeleri önerilmektedir (Sim ve He, 2022). Krize müdahale gruplarının multidisipliner oluşmasının en önemli katkısı da farklı meslek gruplarının kendi alanlarındaki yetkinliklerini ortak fayda çerçevesinde birleştirme gayretidir (Lazaro, vd. 2001). Aynı zamanda kriz çalışmasının zaman alıcı olması ve iyi bir değerlendirme sürecinde daha verimli olduğu da kabul edilmektedir (Lewin, 1991). Kriz durumunun meydana gelmesi ile araştırma ekiplerinin kurulması, sağlık, gıda, barınma gibi temel ihtiyaçların yeterliliğinin değerlendirilerek kaynak rezerv edilmesi, zaman-koordinasyon kritiğinin yapılması, kuruluşlar arası iş birliğinin oluşturularak yetkin kurumun liderlik niteliğinin güçlendirilmiş olması, iletişim ve bilgilendirme sistemlerinin tüm durumlar göz önüne alınarak hazırlanması bir kriz yönetim sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar olarak değerlendirilmektedir (Dayan, vd. 2012). Afet sahası için afet öncesi (çocukluk çağı ihmal-istismar mağduru, önceden kayıp travma yaşamak, psikiyatrik öyküsü olanlar, yoksulluk) afet sırası (hazırlıksız olanlar, maruz kalanlar, yaşamını kaybetme tehdidi yaşayanlar, yakını kaybedenler) ve afet sonrası (birçok akut psikolojik reaksiyonu olanlar, düşük sosyal desteği olanlar, hayatta kalmaya dair suçluluk duyanlar) süreçlerde risk ve kırılganlık durumların da tanımlanarak müdahalede çok boyutlu multidisipliner bir yaklaşımın benimsenmesi planlı eylemlerin yönetilmesi hayati değere sahiptir (Alexander,2005). Çalışmalar benzer şekilde multidisipliner oturumların planlanarak afet yönetimi stratejilerinin geliştirilebileceğini ve beklenen afetler için hazırlıklı olma açısından uygulama stratejilerinin teori ile pratik arasında köprü kuracağını ifade etmektedir (Generali, 2005).

Aşağıda katılımcıların konu ile ilgili diğer görüş ve deneyimlerine yer verilmiştir.

“Planlamayı yapan birkaç kişinin bildiği bir organizasyon hazırlık aşaması var ama depremin müdahale çok büyük bir personel grubunu içeriyor ve büyük bir personel grubu hazırlıksız...” (Gül, Malatya’da 7 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“İlk dönemde bunu düzenli sağlayabilecek hiçbir sistem yoktu.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Çok yığınla geldiği için onların böyle dağıtımının çok koordineli yapılmadığı ve ihtiyaçlara göre de yapılmadığını düşünüyorum.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

Yukarıda da bahsedildiği gibi katılımcıların depreme hazırlık süreçlerinin multidisipliner bir olgu olduğundan bahsedilmektedir. Bu çoklu personel grubunun toplumun afete hazırlık noktasında aktif yer alması ve uygulanabilir metotların pratik edilmesi önem arz etmektedir. Benzer şekilde katılımcıların atıflarında da geçtiği gibi depreme hazırlık vurgusunun ortak görüldüğü katılımcılarda akut dönem sistem bunalımlarının görüldüğü ifade edilmektedir. Özellikle de deprem olduktan birkaç gün sonra başlayan yardım yığınlarının toplumsal olarak hem afet hazırlık süreçlerinde yetersiz olduğunu hem de yukarıda da bahsedildiği gibi ihtiyaca yönelik kitlerin önceden planlanmadığı değerlendirilmiştir.

Çalışmalar kronik olarak afete maruz kalan ülkelerin bireysel ve toplumsal bağlamda afete hazırlık düzeylerinin kritik olduğunu kaynak az olsa bile düşük maliyetli seçeneklerin oluşturulmasının, tahliye rotalarının pratik edilmesinin, kamu yapılarının güvene alınmasının, toplumun kırılğan gruplarının tanımlanmasının ve çocuklara afete müdahale stratejilerinin öğretilmesinin önemine benzer şekilde vurgu yapmaktadır (James, vd. 2019). Hazırlıklı olmanın en temelde hayatta kalmayı etkilediği, toplumsal güvenliği sağladığı ve uygun eğitimlerin verildiği toplumlarda ise sosyal sermayeyi geliştirerek toplumun dayanıklılığını artırdığı ifade edilmektedir (Nicholls, vd. 2015).

Buradan hareketle afetlere hazırlıklı olmanın akut dönemde hızlı tepki verebilme imkanı sağladığı böylece afetin olumsuz ve yıkıcı etkileriyle mücadele de önemli bir faktör olduğu değerlendirilmektedir.

Aşağıda bu değerlendirmeyi destekleyecek biçimde katılımcıların sahadaki hazırlık konusundaki diğer görüşlerine yer verilmiştir.

“Hazırlıksız ve ne diyeceğini bilmeyen personelin olması hizmetten yararlanıcılar için yani afetzedeler için de çok büyük bir sıkıntıydı.” (Gül, Malatya’da 7 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“İlk afette çok hazırlıklı değildik...” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Hemen gitmemizi gitmemiz gerektiğini söylediler ve biz yaklaşık bir saat içerisinde hazırlandık. Yani çok ani oldu. Süreç bu şekilde oldu.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“Eğer bir daha böyle bir şey olursa bizim en azından bireysel olarak bir planımız var. Ne alacağız ne götüreceğiz yani powerbank götürmeyi akıl etmiştik ama yiyecek bulamayacağımızı su bulamayacağımızı hiç düşünmedik yani...” (Şakayık, Kahramanmaraş 4 Gün Görevli, Doktor)

Katılımcılar depreme hazırlık konusunda sahada yeterli planlamanın olmadığını belirtmişlerdir. Hazırlıksız olmanın deprem mağduru kişileri bilgilendirmede, deprem sahasına ulaşma konusundaki süreç planlamasında ya da kaynak temininde sorunlara neden olduğundan bahsedilmiştir. Çalışmalar da benzer şekilde afet olayının ardından hazırlıksız olmanın acil hasta ve yaralıları yönetmede, kronik hastalıkların ya da ilgili özel ihtiyaçların yönetiminde akut zorluklara neden olabileceği güncel ve uygulanmış afet planlarının olması, personelin kendi rol ve sorumluluklarını bilmesinin afet olaylarına müdahalede etkinliği artırdığını ortaya koymuştur (Rogers ve Lawhorn, 2007).

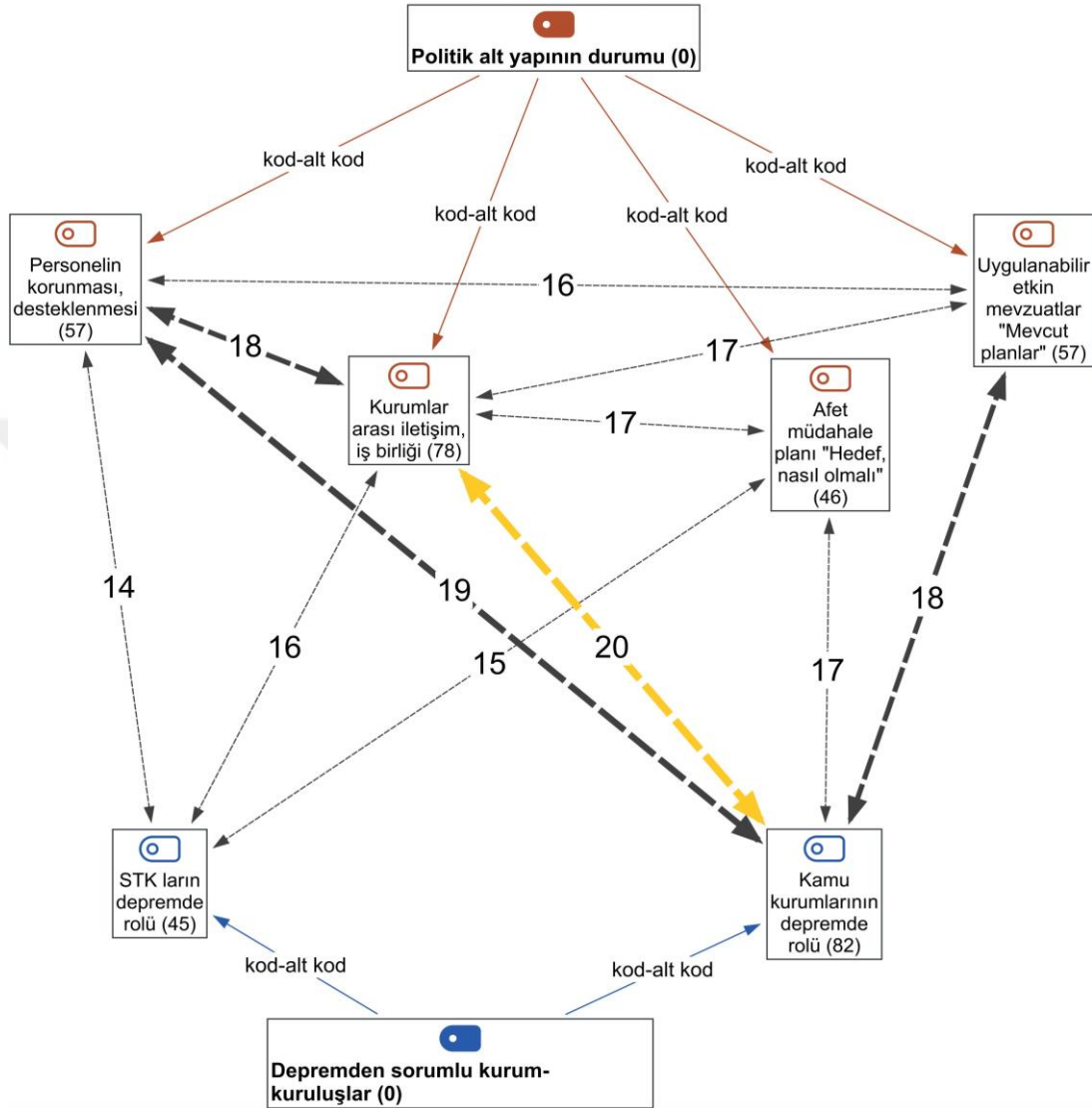
Amerika’da çalışmalarını sürdüren Hazırlık ve Acil Durum Müdahale Araştırması Merkezi (Preparedness and Emergency Response Research Centers) afetlerle ilgili bir halk sağlığı hazırlık aracı hazırlamıştır. Bu araçta afetlere hazırlık

konusunda eğitim, iletişim, kurumlararası iş birliği gibi başlıklar ile kategorize edilmiştir. Acil durum operasyonlarının koordinasyonu ve doğru bilgi paylaşımının materyal yönetimi/dağıtımının ülkenin afet yönetimi kapasitesinin gelişimi için kritik olduğu ifade edilmiş ve hazırlık konusunda riskli gruplar; yoksullar, çocuklar, gebeler, medikal takipli bireyler olarak sıralanmıştır (Leinhos, vd, 2014).

Sonuç olarak katılımcılar ortak olarak afete hazırlık konusunda kapsayıcı çalışmaların gerekliliğine, personelin eğitim almasına ve bu eğitimlerin geliştirilmesine hazırlık aşamasının afet sahasında direkt müdahale için olumlu ve hayati etkisine vurgu yapmışlardır. Temanın detaylı gösterimi ve en sık kodlama yapılan kodun katılımcılar bazında detaylı incelenmesinin ardından kategoriler arasındaki ilişkilerin anlaşılması için aşağıda bir analiz sunulmuştur. Bu analizin temel amacı katılımcıların afet sahası deneyimleri sonrasında sosyal politikalara dair deneyim ve önerilerinin karşılıklı birbirleriyle ilişkilerinin değerlendirilmesidir.

Aşağıda “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” temasının, “Depremden Sorumlu Kurum-Kuruluşlar (127)” ve “Politik Alt Yapının Durumu (238)” kategorisine ait alt kod modellemesi ve kod birlikte oluşum analizi ile görselleştirilmiştir.

Şekil 20. “Politik Alt Yapının Durumu” ve “Depremden Sorumlu Kurum Kuruluşlar” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi

Biz Yalnız Kalabiliriz Çünkü Devlet Baba Denen Şey Büyüklük Anlamında Değil, Bizi Koruyup Kollamasını Bekliyoruz... (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

Yukarıda araştırmancının saha notlarından alıntılanması görülmektedir. Görüşme sırasında sıklıkla depreme ilişkin sosyal politikalara vurgu yapılmıştır. Katılımcılar kamunun hizmetleri sunma noktasında yetersiz kaldığını aynı zamanda deprem

bölgesindeki yerel halkın da kamunun eksik çalıştığını /yetemediğini aktardığını ve merkezi hükümete güvensizlik hissinin oluştuğunu belirtmişlerdir.

Bu analizde kategorilerin alt kod ilişkileri değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda kodların ayrı kategorilere ait kodlar ile kesişim sayıları görülmektedir. Kodlar arası ilişki gösterme alt limiti 14 olarak seçilmiştir. İlişki gösterimlerini temsil eden çizgiler atıf yoğunluklarına göre daha kalın gösterilmiştir. Bu modellemeye göre “Politik Alt Yapının Durumu” kategorisine ait ilgili alt kodların birbirleriyle ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Modellemede “Personelin Korunup Desteklenmesi (57)” kodu ile “Kamu Kurumlarının Depremde Rolü (82)” arasındaki ilişkiye (19) dikkat çekilmektedir. Burada depreme yönelik faaliyet ve uygulamalardan sorumlu kamu kurumlarının sahadaki personeli koruma ve destekleme noktasındaki rolüne vurgu yapılmıştır. Personelin travmatize olması, etik standartları koruması, görev süresinde kendisinden beklenenlerin yerine getirilebilmesi en temelde de personelin temel ihtiyaçlarını karşılaması noktasındaki görüşler aktarılmıştır.

Analizde dikkat çeken en kritik nokta ise “Kurumlar Arası İletişim İş Birliği (78)” kodu ile “Kamu Kurumlarının Depremde Rolü (82)” kodları arasındaki yüksek (20) ilişkidir. Araştırmaya katılan katılımcılar kamu kurumlarının deprem sahasındaki uygulamalarına dayanarak kurumlararası iletişim ve iş birliğine dair deneyimlere sıklıkla yer vermiştir. Yapılan çalışmalarda toplumsal ve kurumsal desteğin deprem mağduru bireyler için kritik olduğu ifade edilirken doğrudan hükümet ile ilişkilendirilmiş ve etkin bir merkezi hükümetin “sahipsizlik” algısını ortadan kaldırdığı, birlik beraberliği teşvik ettiği ve genç nüfus grubu için de ayrıca önemli olduğu belirtilmiştir (Sarıgül, 2023).

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğunlukla kamu kurumunda yer aldıkları düşünüldüğünde deprem sahasındaki iletişim ve iş birliğinin işlevselliği, kamu kurumlarının bu süreçteki rolü üzerinde değerlendirmeler bulunmaktadır. Aşağıda bu konudaki olumsuz deneyimlere yer verilmiştir.

“Devlet nezdinde ne yapıldığını bilmiyorum. Yani hani şu yapıldı, şu olmuş falan, hani şöyle bir yardım olmuş, böyle bir şeyi olmuş ve benzeri hani

duyduğum bildiğim bir şey, kulağıma gelen bir şey yok.” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

“Milli Eğitim diyor ki işte çadır kentler dışındaki çadırların dağıtımını ben yapacağım. Bakanlık diyordu ki önce analizleri yapacaksınız. Düşünebiliyor musunuz ilk 3 ayda öyle geçti. Ya inanılmaz bir şey bu. Benim mesela tanık olduğum gördüğüm durumlarda artık benim uyardığım vakalar olduğunda işte uzman arkadaşlar biraz daha dikkatli davranıyordu.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Her bakanlık kendi çalışma görevlilerini sahaya sürdü. Normalde buradaki amaç psikososyal destek üzerine gidildi. Sağlık Bakanlığı, Aile bakanlığı, Milli Eğitim, Gençlik Spor birçok bakanlıktan görevli arkadaşlar sahadaydı. Aslında koordinasyonun başında aile bakanlığı geliyor ama büyük bir deprem olduğu için ve koordinasyonda aksaklıklar ne yazık ki meydana geldi.” (Açelya, Kahramanmaraş-Hatay26 Gün Görevli, Sosyolog)

“Bakanlığın personelinin bu tarz kriz durumlarında afet durumlarında görevli personelleri var. Yani bir shm içerisinde örneğin işte bir su baskını olduğunda o ilçede gidecek belli onun görevlendirilmesi zaten yapılmış oluyor. Ama yeterli değil, deprem bölgesiyiz yani ve hani ve hani ardından da yaşadık aslında birçok depremi. Yani il bazında risklerle multidisipliner çalışmaların yapılması çok önemli.” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı psikososyal destek hizmetlerini kendi tekelinde toplamaya çalışıyordu ama diğer kurumlarla da sürtüşmeler yaşıyor. Bu aşırı derecede büyük bir problemdi insan hakları açısından bakacak olursak.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda kamu kurumlarının deprem sahasındaki görevlendirmeleriyle ilişkili iletişim ve iş birliği olumsuz değerlendirmelerine yer verilmiştir. Kamunun afetlerle ilgili gerçekleştirdiği çalışmaları kamuoyuna duyurmaması, kamu kurumları

arasında afet anında kriz hale gelen görev dağılımları ve kişi bazlı alınan aksiyonlar, afetin boyutuna bağlı olarak planlamaların yetersiz kalması sonucu kurum bazlı çalışmaların yürütülmesi ve bunların sahada kaosa neden olması, risk durumlarına ilişkin kişi bazlı görevlendirmelerin pratiğe yansımaması ve eşit hizmet sunumu ilkesinin tüm kurumlarca benimsenmeyişine dair değerlendirmeler olumsuz olarak ifade edilmiştir. Ancak çalışmalar hızlı gelişen, beklenmedik ve toplumu tehdit eden afet olgularında kamunun ve merkezi örgütlenmelerin yeterliliklerini gösterme, toplumun güvenliğini sağlama, yeterli ve etkili kaynak temini sağlama noktasında hızlı ve etkili yanıt verdiği durumlarda toplumdaki iyileşme ve yenilenme sürecinin de hızlandırdığını ortaya koymaktadır (Lee, vd, 2022). Olumsuz deneyimlerin aksine kamu hizmetleri nezdinde katılımcıların olumlu deneyimleri de bulunmaktadır. Aşağıda sahada olumlu gelişmelere kaynaklık eden sistemli çalışmalara dair değerlendirmelere yer verilmiştir.

“Kamu kurumu olarak bilindiğimiz için hani biraz daha bazı şeylere ulaşabilmemiz daha kolaydı. Mercilerin aile ve sosyal hizmetlerden geldiğimizi söylediğimiz zaman hani bu şekilde bir görev tanımınız olduğu zaman haliyle biraz daha iletişim sürecimiz kolay oluyordu güvenilirlik açısından...” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“Tabii biliyorsunuz bu görev tam kapsamında aile ve sosyal hizmetlere bırakıldı. Fakat biz gençlik ve Spor Bakanlığı olarak da ayrı bir şekilde gittik alana.” (Frezya, Malatya-Hatay 17 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Akut'tan 2 kişiyle döndük. Onlar çok organize, mesela onların kendisi masaları vardı. Şimdi evet bakanlığın da vardı işte devletin de vardı ama çok de oryante idi.” (Şakayık, Kahramanmaraş 4 Gün Görevli, Doktor)

“Kamu kurumlarının iş birliği çok önemli. Her kamu kurumunun kendine has görevleri ve özellikleri var. Aile bakanlığı, Sağlık Bakanlığı özellikle Sağlık Bakanlığı ve aile Bakanlığının yaptığı taramalarda aileleri doğrudan işte hastane ya da diğer sosyal ekonomik hizmet modellerinin doğrudan

sağlayabiliyor.” (Açelya, Kahramanmaraş-Hatay26 Gün Görevli, Sosyolog)

“Az önce işte Toki’den bahsettik. Bak ne güzel. Hepimiz ilk çıktığında şekillerinden, tiplerinden dolayı bir de toplumsal bir önyargımız da var. Sonuçta devlet bazı şeyleri yaptığı zaman ya da önceden tecrübe etmiş bu halk işte Toki’ye çok da güven yoktu. Bu evleri çürük yapıyordur, devlet falan diye ama. Depremde gördük ki bakın çok sağlam ayakta dimdik duruyordu. Demek ki istenilirse yapılabilir.” (Sümbül, Hatay 14 Gün Görevli, Doktor)

“Kamu personeline gönüllülük kavramını doğru anlatmak ve gönüllülerin hangi motivasyon ile çalıştığını doğru anlatmak lazım.” (Sardunya, Hatay-Kahramanmaraş-Gaziantep 82 Gün Görevli, Psikolog)

Yukarıda kamu kurumlarının depremde rolü ve kurumlararası iletişim ve iş birliği açısından olumlu değerlendirmelere yer verilmiştir. Kamu kurumlarının sahadaki tanınırlığı ve buna bağlı güven teşkil ettiği değerlendirilmiştir. Aynı zamanda politik süreçlerde kamunun tanımlı görevlerinin olması ve kamuya bağlı kurumların kendilerinden beklenen standart görev akışlarının gerçekleştirildiğine değinilmiştir. Kamu kurumlarının hizmet (barınma) sunumlarının deprem gibi afet süreçlerinde etkili olabilmesi ve kamudaki gönüllülük bilincinin geliştirilmesi için toplumsal bilinçlenme çalışmalarının artmasına değinilmiştir.

Farklı alt kategoriler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde “Kurumlararası İletişim, İş Birliği (78)” kodu ile “STK ların Depremde Rolü (45)” arasında da ilişki (16) görülmüştür. Büyük ölçekli depremlerden sonra tek çatı altındaki kurumların müdahale ve hazırlık aşamasında yeterli olmadığı 6 Şubat Depremi’nde kendini göstermiştir. 6 Şubat Depremi’nden sonra birkaç sivil toplum kuruluşunun afet ve kriz yönetimi grupları oluşturarak psikososyal desteğe hazırlandıkları, programların ilk, orta ve uzun dönemli psikolojik ilk yardım üzerinden planlandığı, personel alımları yapıldığı, çevrimiçi destek verildiği ve gönüllü başvuruların alındığı, gerekli bilgilerle dolu bir kütüphane oluşturulduğu, travma

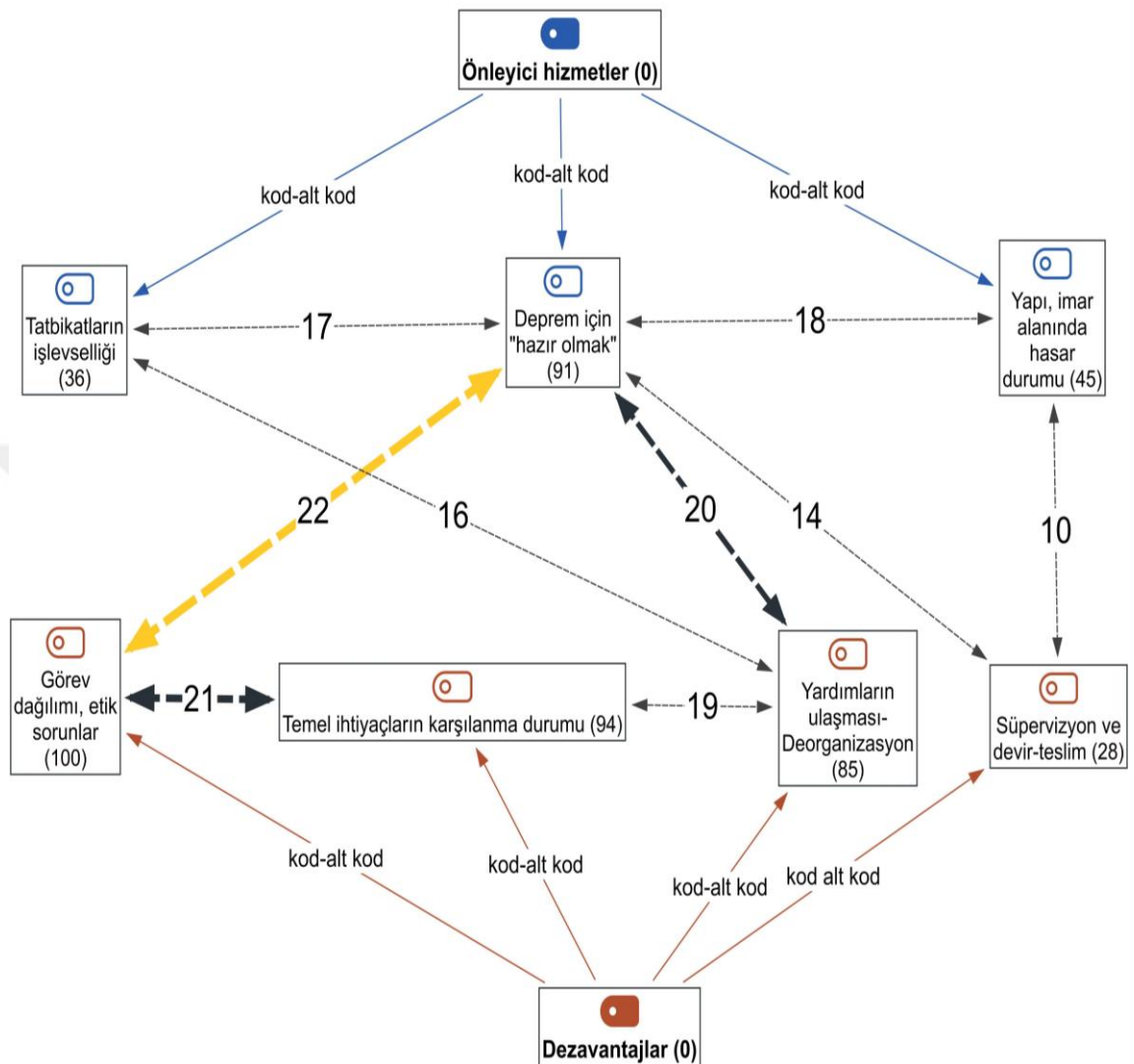
profesyonellerinin grup çalışmaları ile de pratik çalışmaların organize edildiği ifade edilmiştir (Başar, 2024).

Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan çalışmaların sahada yeterli olmadığı ifade edilirken kurumların ve kişilerin denetlenmeden deprem sahasında bulunduğu bu sebeple de sahada kargaşaya neden olduğu belirtilmektedir. Ancak bahse konu afet olgusunun yani 6 Şubat Depremi'nin de büyüklük nedeni ile tek kurum çatısı altında yönetebilmek için kamu hizmetlerinin yetmediği diğer kurumların desteğine ihtiyaç duyulduğu ancak böyle etkin bir sistemin oluşturulabileceği ifade edilmektedir.

Depreme yönelik sosyal politikalar konusunda katılımcılardan alınan detaylı geri bildirimlerin sonrasında sosyal politikalara dair geri bildirimlerin alanda görev alan sağlık profesyonellerinin uygulamaları ile ilişkili olduğu değerlendirilmiştir. Bu nedenle sosyal politikalar teması altındaki önleyici hizmetlerin, saha uygulamaları teması altındaki dezavantajlar deneyimleri ile ilişki değerlendirilmeleri aşağıda detaylı olarak analiz edilmiştir.

“Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları” teması altındaki “Dezavantajlar” kategorisi ile “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar” temasına ait “Önleyici Hizmetler” kategorisine ait alt kod modellemesi ve kod birlikte oluşum analizi yapılmıştır. Bu analizin amacı katılımcıların dezavantaj olarak nitelendirdiği saha uygulamaları ile örtüşen önleyici hizmet deneyimlerinin anlaşılmasıdır. Çünkü araştırmanın temel amaçlarından biri depremlere yönelik sosyal politikaların sahaya yansımaları noktasındaki verimliliğin nasıl artırılacağına dair deneyim ve görüşlerin katılımcılar gözünden alınmasıdır. Analiz kategorilerin alt kod ve kodlar arası ilişkilerini değerlendirebilmektedir. Kodlar arası ilişki gösterme alt limiti 10 olarak seçilmiştir.

Şekil 21. “Önleyici Hizmetler” ve “Dezavantajlar” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi

“Sahada Tek Başımızaydık...” (Gül, Malatya’da 7 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda araştırmacının görüşme notlarından aldığı geri bildirim yer verilmiştir. Bu geri bildirim sahadaki meslek elemanlarının yaşadıkları etik sorunların, depreme hazırlıklı olma süreçleriyle ilişkili olduğunu ve kendilerini yalnız hissettiklerini betimlemektedir. Şekil 21’deki “Dezavantajlar” ve “Önleyici Hizmetler” kategorisine ait alt kod modellemesi ve kod birlikte oluşum analizi de bu nedenle yapılmıştır. Analiz kategorilerin alt kod ve kodlar arası ilişkilerini değerlendirebilmektedir. Kodlar arası ilişki gösterme alt limiti 10 olarak seçilmiştir.

Bu değerlendirmeye göre “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” temasına ait “Dezavantajlar (307)” alt kategorisi ile “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” temasına ait “nleyici Hizmetler (172)” alt kategorisi arasında özellikle de depreme hazırlıklılık ve görev dağılımı noktasında ilişkiyel bağ bulunmaktadır.

Bu modellemeye göre “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” kodu ile “Deprem İçin ‘Hazır Olmak’” kodu arasında yüksek ilişki (22) bulunmaktadır. Buna göre afet sonrasında görevli personel dezavantaj olarak gördüğü görev dağılımı, iş birliği sorunları ve etik açmazları depreme hazır olma konusunda ilişkilendirmiştir. Deprem sahasında görevli personel depreme hazır olmamanın görev dağılımını ve profesyonel çalışmayı olumsuz etkilediğini yorumlamıştır. Yapılan çalışmalarda, sahada aktif görev alan meslek elemanlarının ve kurtarma personelinin afetlere iyi hazırlanmış olması gerektiği aksi halde sahada duygusal travma yaşama risklerinin arttığı ve profesyonel / verimli alışamadıkları vurgulanmaktadır (Duruel, 2023). 1999 Marmara Depremi ardından yaşanan yıkım ve kayıpların ardından ülkemizde toplu bir biçimde “yeniden olabilir” düşüncesinin geliştiği, tektonik hareketlerin takibinin arttığı ve fay hatları bölgelerinde deprem olma risklerinin değerlendirildiği, hazırlıklı olmaya dair politik yapının gözden geçirildiği ve toplumun bu konuda desteklenme ihtiyacının olduğu ortaya çıkarmıştır (Gülüm, 2024).

Ayrıca “Görev Dağılımı, Etik Sorunlar” kodu ile aynı temaya ait “Temel İhtiyaçların Karşılanma Durumu” kodu arasında da ilişkiyel bağ (21) bulunmaktadır. Araştırmaya katılan ve deprem sahasında görev alan meslek elemanları görev dağılımında yaşanan sorunların deprem mağduru bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda da soruna neden olduğunu belirtilmiştir.

Son olarak “Yardımların Ulaşması-Deorganizasyon” kodu ile “Deprem İçin ‘Hazır Olmak’” kodu arasında da ilişkinin olduğu (20) görülmüştür. Deprem sonrasında akut dönem ve sonrasında sahada görev alan meslek elemanları, yardımların ulaşmasında yaşanan sorunların depreme hazırlıklı olmakla ilişkiyel olduğunu hazır olmamanın yardımların ulaşmasında soruna neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Aşağıda katılımcıların “Deprem İçin ‘Hazır Olmak’” ve “Yardımların Ulaşması-De organizasyon” kodu arasındaki ilişkili görüşlere yer verilmiştir.

“Köye gidiyorduk, tuvalet yok, çadır yok, soğukta işte temizlik ihtiyaçlarını karşılayamayan bir grup var. Bir mahalleye gidiyoruz işte hemen çadırlar kurulmuş. Eşyalar dediğim yardımı vesaire, temizlik hijyen ürünleri o hizmetlere ulaşabilmiş bir şey var. Yani pek sistemin hizmetlerinin sağlanması çok adaletsizdi. Ya ben eski ilk zamanlarda gittiğim için gözlemlerim hep beni o yardımların dağıtılması kısmına çekiyor.” (Gül, Malatya’da 7 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Yani yaza mevsimlik planlama yapılmalıymış. Her mevsimini, her birinin ayrı gerekliliği varmış. O hiç yapılmadı. Nisan ayında Hatay’ın çok sıcak olacağı biliniyordu ve Mayıs haziranda güneş kremi şapka sinek ilacı bulamadık.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Temel ihtiyaçlar odaklıydı ama hala çok büyük eksiklikler vardı. Özellikle giyim konusunda işte bebeği olan ailelerin ihtiyaçları farklıydı. Birçok konuda bunlar karşılanmaya çalışılıyordu ama orada zaten şöyle bir durum da vardı, ilk etapta bir kaos söz konusuydu. Yani dışarıdan bir ürün geldiği zaman bunun dağıtımının yapılması için bile bir insan gücüne ihtiyaç vardı ama yeteri kadar personel bulunmuyordu.” (Frezya, Malatya-Hatay 17 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Bir kalabalık var, bu kalabalık organize değil dağınık kimin ihtiyaçlarının ne olduğu, kimin destek vereceği, kimin yardımları sağlayabileceği, kimin yardım alacağı, kimin, nerede kalacağı hiçbir şeyin belirli olmadığı. Bir kaos ortamından bahsediyoruz. Yani ilk 4 5 gün böyle geçti. Yardım araçları çok geç geldi.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Yeterli malzeme yoktu. Yeterli bir ekip yoktu, koordinasyon yoktu. Yani hiç çok hazırlıksız bir şekilde yani bu depremi yaşamış olduk.” (Nilüfer, Hatay 20 Gün Görevli, Hemşire)

“Yani nasıl olur bilmiyorum ama deprem bölgesine aşırı yardımın bir anda yüklenmesi gerekmemesi gerekiyor. Bu nasıl engellenebilir, nasıl organizasyon yapılabilir? Her il aynı anda bir ekmek göndermek yerine illere işte atıyorum. Yozgat su işte Çankırı ekmek atıyorum, ordu çay farklı farklı ihtiyaçları göndermeleri gerekiyor. Çünkü orada tonlarca ekmek abartısız tonlarca ekmek ziyan oldu. Çünkü buzdolabı yok. Çünkü elektrik yok. Bu konuda gelecek yardımların bir politikası olması gerekiyor.” (Begonya, Hatay 8 Gün Görevli, Hemşire)

“İşte kaynak dağıtımı konusunda da büyük pürüzler vardı. Mesela kaynak dağıtımıyla ilgili hiçbir kayıt tutulmadı. Biz hangi ailenin hangi temel ihtiyaçlarını karşılandığını bilmiyoruz. Belki de birilerinin ki böyle zaten ne kadar yani aynı hizmeti belki yüzlerce defa aldı. Birileri hiç alamadı ya da eksik alabildi. Bu yüzden bunda da büyük problemler vardı.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş- Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Meslek elemanlarının deprem sahasında hazır olmak ve yardımların ulaşması- dağıtılması konusundaki görüşleri değerlendirildiğinde depremden hemen sonra akut dönemde yardımların dağıtılması konusunda düzensizliğin gözlemlendiği, bölgeler ve ilçeler arasında adaletsiz bir dağılım görüldüğü ve bu noktada bölge için bir hazır olma durumunun görülmediği ifade edilmektedir.

Hazırlıklı olmanın kritik noktalarından biri de sahada yeterli ve nitelikli personel bulundurulması olmakla birlikte deprem sahasında temel ihtiyaçların karşılanması konusunda personelin pratik yapmasının önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Afet sonrasında akut dönemde depreme hazırlıklı olunmadığının ortaya çıktığı ve bunun deprem mağduru bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya da yansıdığı ifade edilmektedir.

Deprem sahasına gönderilen aşırı yardımların sahada dezavantaja dönüştüğü, deprem mağduru bireylerin ihtiyaçları haricindeki gönderimlerin sahada personel için tabi caizse boşa harcanmış bir iş gücüne neden olduğu, kullanılmış eşyaların deprem bölgesine gönderilmesinin uygun olmadığı, mevsime uygun ihtiyaç gönderilmesinin kritik olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada depreme hazırlığın pratik ve uygulanabilir planlar ile mutlaka tatbikat edilmesi önerilmektedir.

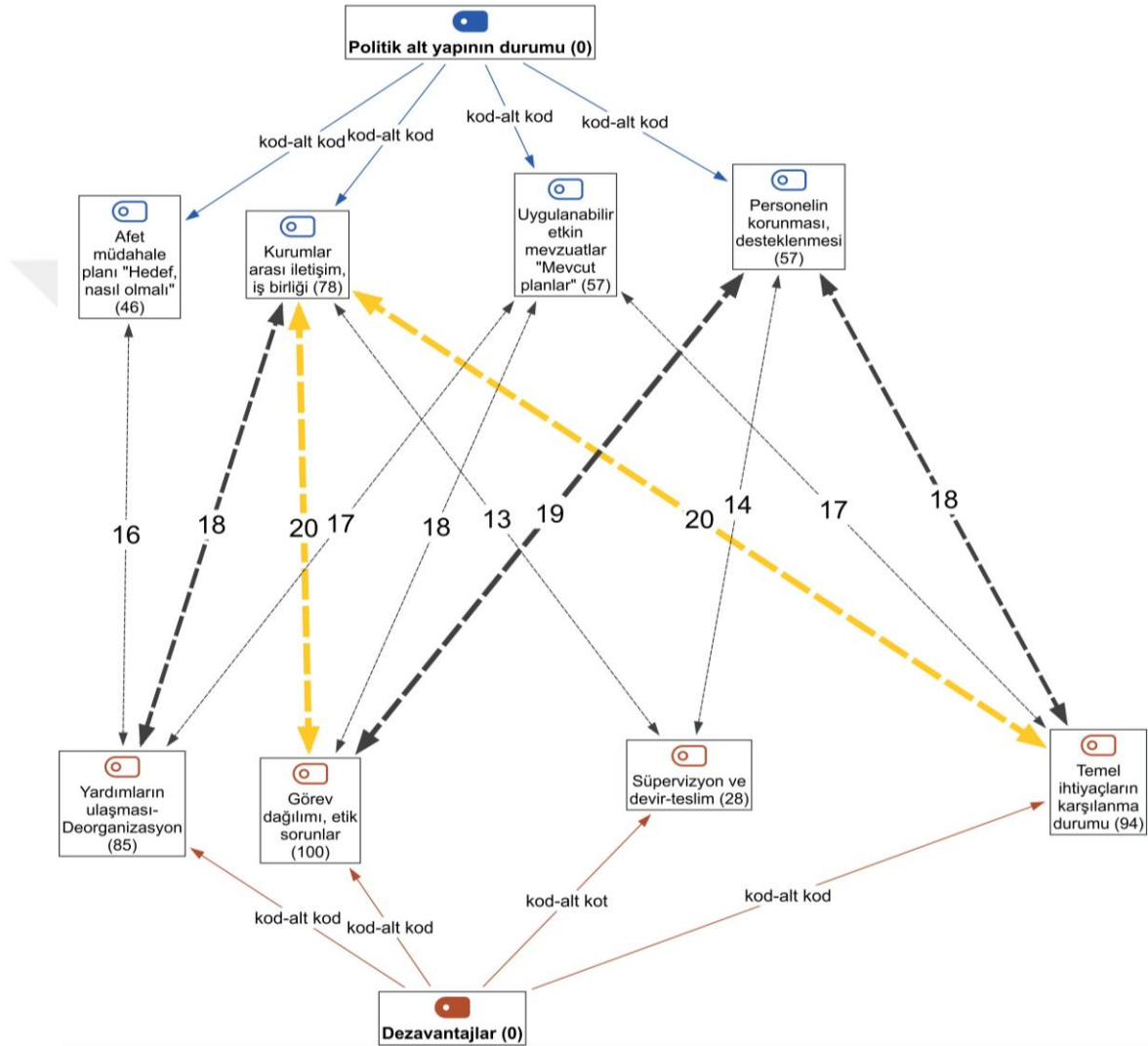
Kaynak dağıtımı konusunda deprem öncesi hazırlık politikalarında kurum bazlı planlamalar yapılması, her kurumun kendi sorumluluk ve sınırlarının belirlenmesi, deprem sahası için medikal, ısınma, barınma, gıda gibi temel ihtiyaçların netleştirilerek hazır bulundurulması, deprem sonrası akut dönem dağıtım süreçleri için kayıtların tutma kritiklerinin netleştirilmesi oldukça önemlidir. Depreme hazırlıklı olmak afet yönetim sürecinin ilk adımıdır. 6 Şubat 2023 Depremi ise yeniden afetlere hazırlık konusunda yardım dağıtımının ve yardımlarda koordinasyonsuzluğun hayati öneme sahip olduğunu göstermiştir.

Sosyal politikalar bağlamındaki önleyici hizmetlerin sahadaki dezavantaj olarak değerlendirilen aksaklıklara etkisi yukarıda değerlendirilmiştir. Bir başka açıdan yine sosyal politikalarla ilişkili olarak katılımcıların gözünden politik durumun (hedef plan, kurumlararası iş birliği, personelin korunması ve mevcut planlar) sahadaki görevli personel gözünden dezavantajlarla ilişkisine dair deneyimler aşağıda analiz edilmiştir. Bu amaçla aşağıda “Deprem Sahasında Görevli Personelin Uygulamaları (662)” temasına ait “Dezavantajlar (307)” ve “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” temasına ait “Politik Alt Yapının Durumu (238)” kategorisine ait alt kod modellemesi ve kod birlikte oluşum analizi yapılmıştır.

Bu analiz sosyal politikaların sahadaki uygulama durumlarına dair deneyimlerin anlaşılması temel amacıyla oluşturulmuştur. Sosyal politikaların, personelin uygulamalarıyla bağlantısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Sosyal politikaların kurumlara attığı görev ve sorumlulukların, iletişim mekanizmalarının ve iş birliklerinin deprem sahasındaki görev dağılımı ve gereksinimlerin giderilmesiyle ilişkili olduğu görülmüştür. Analiz, kategorilerin alt kodlarını göstermekle birlikte ve farklı kategorilerin kodlar arası ilişkilerini de modellemektedir. Kodlar arası ilişki

gösterme alt limiti 14 olarak seçilmiştir. 14 seçilmesinin nedeni yüksek ilişkili bağlantıların keşfedilmesidir.

Şekil 22. “Politik Alt Yapının Durumu” ve “Dezavantajlar” Kodlarının – Kod Birlikte Oluşum Modeli Üzerinde Gösterimi

“İşin En Kilit Kısmı Dayanışma Yapabiliyor Olmak, Onun Dışında Elimizde Çok Bir Şey Kalmıyor Maddi Ya Da Manevi Yandan...” (Karanfil, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

Bu değerlendirmeye göre “Politik Alt Yapının Durumu” kategorisine ait “Kurumlararası İletişim, İş Birliği” kodu ve “Dezavantajlar” kategorisine ait “Görev

Dağılımı, Etik Sorunlar” kodu arasında yüksek ilişki (20) değerlendirilmiştir. Kurumlararası iletişimin ve kurumlararası kurulan iş birliğinin afet sahasında hayati olduğu ve sahadaki meslek elemanlarının görev dağılımını da bu iş birliğinin etkilediği görülmektedir. Aynı zamanda afet sahasında kurumların kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirmeleri etik bir durum olması nedeniyle planlamanın buna göre yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Aşağıda katılımcılardan kurumsal görev ve sorumlulukları iletişim ve iş birliği kapsamında, etik sorunlar, görev dağılımları ve temel ihtiyaçların giderilmesiyle ilişkili geri dönüşlere yer verilmiştir.

“Görevlendirme çıkarken, özel hastaneler ve kamu kuruluşlarından eşit oranda çıkarılmıyordu.” (Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)

“STK lar hani AFAD ve kaymakamlıklarla aslında anlaşarak ilerliyor ya da bir konteyner kentte var olabiliyor ya da hani kendi planlamalarını, projelerini o şekilde yürütebiliyor.” (Lavanta, Kahramanmaraş 330 Gün Görevli, Psikolog)

“Kötü olan şey şu, sürekli takibini yapmak çok zor çünkü ekipler sürekli değişiyor. Gelen ekiplere bilgi vermek önemli. Bu yüzden de iş birliği yapmak zaten zorunlu oluyor.” (Frezya, Malatya-Hatay 17 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“İlk hatırladığım belediyelerden yani merkez dışı Antakya dışı diğer illerin belediyelerinden gelen destekler vardı. Bu desteklerin organizasyonu mesela merkez organizasyonuna göre daha kolay oldu.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“STK’yla devletin bir iş birliği var mıydı? Devlet kurumlarının kendi arasında bile bir işbirliği yoktu. Mesela belli bakanlıklar ya da aynı bakanlıkların farklı şubeleri örneğin bir tanesi Burdur’dan gelmiş aynı bakanlık diyerek Konya’dan birbiriyle rekabet eder halde çalıştılar. Yani

birbirlerinin alanına girmeye çalıştılar.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Meslek elemanlarının değerlendirmelerine göre kurumlararası iş birliğinin sahadaki görevlendirme süreçlerinde direkt etkili olduğu, kurumlararası etkili ve işlevsel iletişimin görevlendirme süreçlerini ve sahadaki çalışmayı olumlu yönde etkilediği, işlerin takibi sırasında etik sorunlar yaşandığı ancak kurum içi ya da kurumlar arası iletişim ile bu sorunların çözülebileceği ifade edilmiştir. Örgüt yapısı değişen kurumların birbirleri arasındaki anlaşmazlıkların görev bilincini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Deprem sahasında görev alan personele bağlı gelişen bu sorunların temelde profesyonel yaklaşım ile çözülmesi gerekmektedir. Çünkü alana belirli amaçlarla gönderilen personelin temel hedefi mağdurların önceliklendirilmiş ve sıralanmış gereksinimlerinin giderilmesidir. Bu nedenle temelde mesleki rollerin de bu iş birliğini artırması beklenmektedir. Çalışmalar sahada görev alan psikososyal destek konusunda yetkili meslek elemanlarının sistemler arasındaki koordinasyonu sağlama, risk azaltma, hazırlığın geliştirilmesi, etkin müdahale, yeniden iyileşme, savunmasız grupların desteklenmesi gibi görev tanımlarının olduğu iletilmiştir (Alston ve Chow, 2021).

Yapılan görüşmelerde görev dağılımı ve etik sorunlar noktasında katılımcıların aynı kategorideki “Yardımların Ulaşması-Deorganizasyon” kodu ile de sık sık ilişkilendirildiği görülmüştür. Katılımcıların yardımların sahaya getirilmesi ve eşit ulaştırılmayışı, sahadaki organizasyon sorunları ve kaos izleniminin temelde etik sorunlar ve görev aksamalarına neden olduğu bu nedenle de bir dezavantaj olarak değerlendirildiği görülmüştür. Aşağıda ilgili kodlarla ilişkili alıntılara yer verilmiştir.

“Çok travmatik bir alan gerçekten. Çünkü en başta da dediğim gibi ben hani hiçbir normalin olmadığı bir alanda aslında kendimize belki bir rutin oluşturmaya çalıştığımız ve insanlara da dar bir noktada yardım ellerini böyle destek olmaya çalıştığımız elimizden geldiğince yapmaya çalıştığımız bir yerd. Tamamen mesleki gözle bakamıyorum.” (Karanfil,

Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog, Adana-Hatay 8 Gün Görevli, Psikolog)

*“Hani insanlar yardıma gidemedi, yardımın insanlara gitmesi lazımdı.”
(Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)*

*“Ana arterin olduğu alana kadar gelip bütün yardımların tek bir yerden dağıtılıyor olması. Bu gelen yardımları herkesin eşit şekilde ulaşamamasına neden oldu. Ara bölgelere girilmesi gerekiyordu.”
(Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)*

“Bölgenin belirlediği toplama alanları artık eşyalarla dolmuştu. Artık gelen yardımlar yol kenarlarına dökülüyordu.” (Begonya, Hatay 8 Gün Görevli Hemşire)

Meslek elemanlarının görüş ve deneyimlerine göre yardımların ulaştırılması sürecinde bir takım etik sorunlar ve görev karmaşaları meydana gelmiştir. Yardımların dağıtımı konusunda mesleki profesyonelliğin korunamadığı, yardımların dağıtım süreçlerinde planlamaların eksik kaldığı, afet planlamalarında yardım dağıtım süreçlerinin de kritik olduğu ve yıkımla bağlantılı bu dağıtım süreçlerinin planlanması gerektiği ve deprem sahasında ihtiyaçtan fazla ya da ihtiyaca uygun olmayan yardım gönderimlerinin çalışmaları olumsuz etkilediği aktarılmıştır.

“Politik Alt Yapının Durumu” kategorisine ait “Kurumlararası İletişim, İş Birliği” kodunun “Dezavantajlar” kategorisine ait “Temel İhtiyaçların Karşılama Durumu” kodu arasında da yüksek ilişki (20) görülmüştür. Bu ilişkilendirme deprem sahasında etkin kurumların iş birliği ve iletişimlerinin doğrudan deprem mağduru bireylerin ihtiyaçlarını karşılama ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Kurumlar arasındaki iş birliği, iletişim ve ilgili koordine hareketler deprem sahasında bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda önceliklidir. Kurumların hangi temel ihtiyaçları, hangi kaynaklar ile sunacakları, hangi kurumun hangi hizmetin sağlanması konusunda görevli olduğunun bilinmesi etkin ve faydalı bir afet yönetim sürecini de meydana getirmektedir. Ülkemizde

meydana gelen depremlerin ardından yıkım ve can kayıpları afet yönetim sürecini şekillendirmektedir.

6 Şubat depreminden etkilenen on ilde aylarca olağanüstü hâl ilan edilmesine karar verilmiştir çünkü binlerce insan vefat etmiş, sağ kalanlar ise iklim koşulları ve yetersiz kaynaklar nedeniyle hayli zorlanmışlardır. Çalışmalar deprem sahasında sağlık materyallerine erişimin etkilendiği, binaların hasar ve yıkım görmesi nedeniyle hizmet veremediği bu nedenle de geçici sağlık tesislerinin kurulduğu, tıbbi yardım ve ekipman yetersizliği nedeniyle zorlanıldığı çünkü malzemelerin yıkılan binalarda kaldığı ve güvenlik nedeniyle binalara girilemediğini ortaya çıkarmıştır (Ulutaşdemir ve Kulakaç, 2024).

Aşağıda “Kurumlar Arası İletişim, İş Birliği” kodu ile “Temel İhtiyaçların Karşılama Durumu” arasındaki ilişkili (20) değerlendirmelere yer verilmiştir.

“Adıyaman’da bulunduğum konteyner kentte Sosyal Hizmetler alanında işte engelli vatandaşlara ulaşacak ya da çocuk sayılarını belirleyecek ya da çocuklara yardım düzenleyecek komiteler vardı ama engelli vatandaşların ihtiyaçları tabii bez alez yara bakım pansuman malzemesi çünkü ciddi yaralar da açılmıştı ya da çocukların mama teminatı gibi ciddi bir önlem alındığında mı dersiniz çok başarılı olduğunu düşünmüyorum.”
(Lale, Kahramanmaraş-Adıyaman 15 Gün Görevli, Hemşire)

“Şimdi bu kadar büyük ölçekli afetlerde hani devletin bütün kaynaklarının yeterli olamayacağı ortaya çıktı zaten. Ya bu kesin hani o yüzden STK ların da bu AFAD planlamalarında falan yeri olması gerekiyor.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“İlk hafta Malatya’daydık. Daha insanların temel ihtiyaçları karşılanmaya çalışılıyordu. Hâlâ yurtlarda olmaları bir avantajdı. Çünkü sıcak bir yerdediler ve hani yemek noktasında birçok kurum, kuruluş ya da STK destek oluyordu.” (Frezya, Malatya-Hatay 17 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Temel gereksinimlere ulaşma ile ilgili yiyeceğe ulaşmak dördüncü, beşinci günden sonra daha kolay oldu mesela en kolayı oydu. Bunun sadece şey için söylemiyorum hani. Kamusal kaynaklar olarak söylemiyorum. Pek çok sivil toplum örgütü ve belediyeler bu sıcak yemek konusunda hatta mobil araçlarla bile desteklenerek yani. Şöyle söyleyeyim, çadır kentlerin olmadığı yerlerde mobil aşevleri o kadar kolay oluşturuldu ki en kolayı işte dediğim gibi bu dördüncü, beşinci günden sonra yiyeceğin sağlanması. Çadırların işte çadırlardaki mesela battaniyelerin sağlanması kolay oldu.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“İş birliği açısından en büyük problem yakıt, araç yakıtları. Ambulans, işte elektrik kesintisi olduğu için yakıt istasyonları yakıtları veremediği için biz evet hareketli bir araç olduğumuz için yarım deponun altına düşünce yaralımızı alıp şehir başka yerlere götürdüğümüzde Adana’dan yakıt ikmalimizi karşılayabiliyorduk. Ama işte oraya gelen kepçe kamyon ya da işte arama kurtarmada çalışacak insanlarınmazotla yakıtla çalışacak kişilerin yakıtlarının olmadığı temin edecek yerlerinin birkaç gün olmadığı, iş makinelerinin durduğunu gözlemledim. Onun için hani kara yolları olur ya da bu yakıt işlemleriyle kim ilgilenecekse bu sivil olarak gelen kuruluşların yakıt ihtiyaçlarının karşılanması gerekiyordu.” (Begonya, Hatay 8 Gün Görevli, Hemşire)

“Hani insanlar çok kötü durumdaydı. Benim gittiğim zaman da hani sağlık hizmetlerine erişim nispeten kolaylamıştı. Tabi bir ay süre geçmişti aradan ama yine de şöyle, çok ciddi bir hijyen problemi vardı, ciddi bir kanalizasyon problemi vardı. Bunlar hani hala aşılabilmiş mi? Emin değilim. Asıl ihtiyaç bunlara ulaşımdan ziyade hijyen temizlik ihtiyacı, barınma ihtiyacı, güvenlik ihtiyacı sivil toplum kuruluşları bunu sağlayamaz. Sonuçta bir yere kadar sağlar. Sonuçta x sivil toplum kuruluşu eline silah alıp ya da bazı güvenlik tedbiri alıp o çadır kentlerde konteyner, kentlerde güvenlik sağlayamaz.” (Sümbül, Hatay 14 Gün Görevli, Doktor)

“Elbistan'da çok büyük etkileşimde çalıştık işte o bize örneğin konteynerlara şu çadır kentlere gidebilirsiniz ya da siz bize ihtiyaçları iletin. Hani biz onları temin etme noktasında size yardımcı olalım dediler. O yüzden bakanlıkla yani etkileşimimiz güzeldi.” (Akasya, Kahramanmaraş 15 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda kurumlararası iletişim ve iş birliği ile temel ihtiyaçların karşılanması bağlantılı geri dönüşler değerlendirildiğinde özel gereksinimi olan grupların deprem sahası içinde ihtiyaçlarının karşılanması için kamunun ilgili kurumlarının yetersiz kaldığı ancak kamunun bu denli büyük afetlerde kaynaklarının yetersiz kalabileceği bu nedenle afet planlarına sivil toplum örgütlerinin ya da afetlerde sorumluluk alabilecek diğer grupların da dahil edilmesi önerilmiştir. Bu noktada ise kurumlar arası rol sorumlulukların çizilmesi, hiyerarşik sınırların korunması ön plana alınmıştır.

Bir diğer açıdan deprem mağduru bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kamunun asli kaynaklarının avantaj olduğu bu nedenle de kamu binalarının ya da yerleşik kamu hizmetlerinin afet öncesinde güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çalışmalar özellikle deprem riski yüksek bölgelerde afet risk yönetimi ve farkındalık programlarının önemine vurgu yaparken her toplumun öncelikle ulusal baş etme becerilerini geliştirmeye odaklanması gerektiğini ancak yetersizlik durumunda uluslararası yardım programlarının devreye sokulması gerektiğini değerlendirmektedir (Usta ve Onat, 2022). Bu açıdan deprem sahasında tek bir kuruluş yapısının bulunmadığı kamu, özel ve sivil toplum örgütlerinin temel ihtiyaçların karşılanması konusunda rol aldıkları, birbirleriyle iletişim halinde oldukları, bu iletişim ve iş birliği kanalının deprem sahasında afetten etkilenen bireyler için kritik olduğu değerlendirilmiştir.

Afet sonrasında deprem sahası ve etkilenen çevre illerde ihtiyaç temini noktasında görev alan personelin, deprem mağdurlarının temel ihtiyaçları ve kaynak gereksinimlerinin giderilmesi noktasında bağlı buldukları üst kuruluşların acil durum aksiyonlarına hakim olmalarının sahadaki gerilimi azaltacağı bilinmektedir. Aynı zamanda kurumlararası iletişim ve iş birliğinin sahadaki tüm ihtiyaçların giderilmesi için de en önemli nokta olduğu bilinmektedir.

Afetlere doğrudan maruz kalan 105 meslek elemanının dahil olduğu bir araştırmanın sonuçlarına göre mesleki tecrübenin afet sonrasında iyileşme ve psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu, afet sonrasında psikolojik destek gruplarına katılımın stres ve travma ile baş etme noktasında olumlu bir etkisinin olduğu ve afet sonrasında düzenli psikolojik destek almaya ek olarak süpervizyonun işe odaklanma kalitelerini artırdığı görülmüştür (Yükler,2024).

Modellemede dikkat edilen bir diğer ilişkilendirme “Politik Alt Yapının Durumu” kategorisine ait “Personelin Korunması-Desteklenmesi (57)” kodu ve “Dezavantajlar” kategorisine ait “Görev Dağılım, Etik Sorunlar (100)” kodu arasında da dikkat çeken bir ilişki (19) değerlendirilmiştir. Bu ilişki sahada görevlendirme sürecinde yaşanan sorunların personelin zarar görmesi olarak değerlendirilebilmektedir. Meslek elemanlarına gereğinden fazla görevlendirme yapılması, sahada etik sorunlarla karşılaşmaları, mesleki sorumluluklarını yerine getirememeleri gibi noktalarda yaşanan aksaklıkların personelin sahadaki işlevselliğini etkilediği ve personelin korunması / desteklenmesi noktasında politik desteğin olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada çalışmalar afet sahası çalışanlarının desteklenmesi için organize edilen destek programlarının içeriklerini değerlendirmiş ve uluslararası programlara katılarak en iyi pratiklerin gözlemlenmesinin, eğitim workshop ve bilgilendirme seanslarının düzenlenmesinin ve psikolojik destek eğitimlerinin önceliklendirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır (Cronin, vd, 2007). Aynı zamanda İzmir Depremi’nde görev almış sağlık personelinin görevlerini icra ederken dikkat ettikleri etik standartlara dikkat çekilmiştir. Bu çalışmada kişiyi terk etmemek, sorumluluğunu almak ve ekip ile iş birliği öncelikli etik standartlar olarak belirlenirken güvenlik, bireysel sebepler, sevdiğin birinin yaşam güvenliği sık karşılaşılan etik dilemma alanlarını ifade etmiştir (Yıldırım ve Sarı, 2023).

“Politik Alt Yapının Durumu” temasına ait kategoriler değerlendirildiğinde “Uygulanabilir Etkin Mevzuatlar ‘Mevcut Planlar’ (57)” kodunun üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Bu kodlama genel anlamı itibarıyla deprem sahasında

görev alan meslek elemanlarının mevcut teorik düzene ilişkin yorumlarını içermektedir.

Katılımcılardan alınan değerlendirmelerden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

“Deprem olduktan sonrasına odaklanılmış bir politika ağı...” (Gül, Malatya’da 7 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Yeni bir şey yapmaya, bir şey keşfetmeye gerek yok, AFAD planları var, illerde bunlar oluşturuluyor bunlar uygulansa hatta eğitimlerini de bize verdiler. Yani bunlar uygulansa yeterli bence politikaların geliştirilmesine gerek yok. Var olan yasal mevzuatların, teorik olarak planların uygulanması yeterli.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“İlgili politikaların insanları koruduğunu düşünmüyorum.” (Lavanta, Kahramanmaraş 330 Gün Görevli, Psikolog)

“Afet planı oluşturuldu bizim ülkemizde ve bu afet planı çok sistemli, çok bileşenli, çok kurumlu, pek çok detay düşünülerek alternatifler de düşünülerek yapılmış bir plandı. Öyle olduğunu sanıyordum. Ama o planın işlemediğini ve çalışmadığını gördük biz. Her şey yeni baştan kurup yeni baştan planlayıp yeni baştan düzenlemek zorunda kaldık.” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Maraş dediğiniz şey zaten deprem bölgesi. Malatya Adıyaman dediğiniz yer zaten hayatlarının üzerinde kurulmuş şehirler bunlar. Sen bu bölgelerin civarlarına hiçbir konteynır Kent hiçbir ilk yardım, işte lojistik üstü o tarz bir şey hiç yapmazsan işte koca Antakya sadece bir yola mahkûm kılarsan yani işte oraya ulaşımı planlamazsan bu olur.” (Sümbül, Hatay 14 Gün Görevli, Doktor)

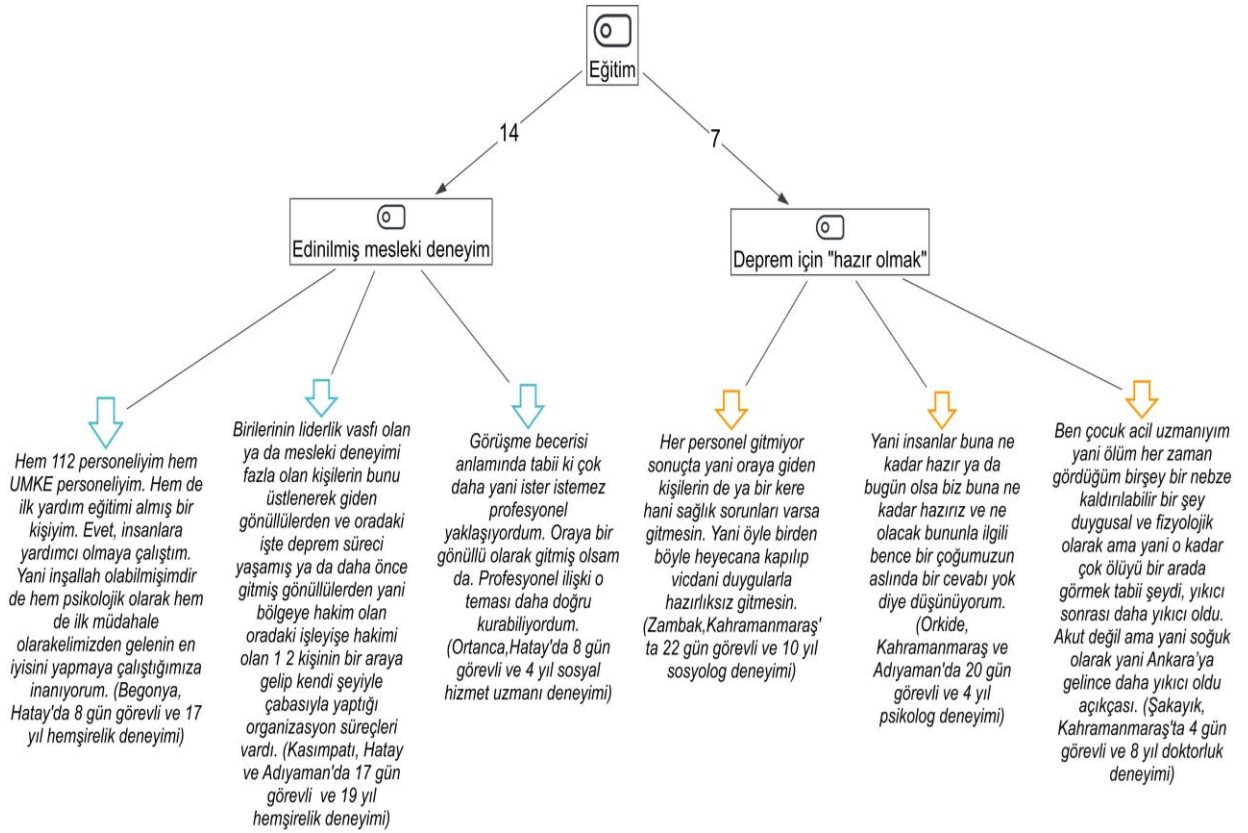
“Çocuk odaklı bir sosyal politikada yoktu. Mesela ben aileleri, özellikle de kadınlar üzerinden hep çocuk ihmal ve istismarını önlemeye yönelik bilinçlendirmeye çalıştım. Çünkü biz oradayken bile mesela depremin ilk günlerinden itibaren çocuk istismarı vakaları duymaya başlamıştık.”

(Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş- Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Bu kodlamada araştırmaya katılan personellerin mevcut sosyal politikalara dair görüşlerine yer verilmiştir. Alınan geri dönüşler değerlendirildiğinde depreme yönelik mevcut politikaların deprem olduktan sonrasına odaklandığı görülmektedir. Ancak planların pratik düzeylerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşanan afet deneyimlerinden ders çıkarılması, deprem riski olan ülkelerin yapılanma ve hazırlık aşamasında plana dayalı değil somut hizmetler geliştirmesi, özel nüfus grupları için planların olması konusunda destekleyici görüşler bulunmaktadır. Çalışmalarda sosyal hizmet uygulamasının toplum katılımı ile daha bütüncül hale geldiği bireylerin kriz durumlarında bir topluluğun üyesi olarak sorumluluk alarak ilerlemesi gerektiğini aynı zamanda dezavantajlı grupların afet öncesinde korunması ve desteklenmesinin, bireyden başlayan bir sosyal koruma sisteminin geliştirilmesinin, toplumun refah ihtiyaçları ve kaynaklarının desteklenmesinin de altı çizilmektedir (Hossain,2013).

Aşağıda kuramsal çerçevede yer alan ancak daha önce analizlerde kritik nokta olarak değinilmemiş olan “Eğitim (58)” kategorisine yer verilmiştir. “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” temasının kategorilerinden olan eğitim başlığında edinilmiş mesleki deneyimlere ve depreme yönelik hazır olma noktasında farkındalığa yönelik değerlendirmelere odaklanılmıştır. Bu görsel araştırmanın temel amaçlarından depremlere yönelik sosyal politikalarda yer alan teorik çerçevenin özellikle eğitim çalışmalarının ve profesyonellerin saha uygulamalarına yansımalarının anlaşılması için kurgulanmıştır. Şekil afet yönetiminde de yer alan hazırlıklı olma ve toplumsal bilinçlenme hareketleri ile ilgili olarak iyileştirmeye yönelik makro boyutlu değerlendirmeleri içermektedir.

Şekil 23.“Eğitim” Kategorisi Kod Birlikte Oluşum Modeli (Çakışan Kodlar)

Şekil 23'de “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” temasına ait “Eğitim (58)” kategorisinin yüksek ilişkili kod frekansları analiz edilmiştir. Buna göre eğitim kategorisinin “Deprem İçin ‘Hazır Olmak’” kodu ile 7, “Edinilmiş Mesleki Deneyim” kodu ile 14 kod yoğunluğu görülmektedir.

Depreme yönelik sosyal politikalarda eğitimin önemli bir yeri vardır. Çalışmaya katılan meslek elemanlarının almış oldukları eğitimler mesleki deneyimlerini geliştirmektedir. Eğitimlerin mesleki deneyimi artırdığı, lisans eğitiminin mesleki uygulamalarda fark yarattığı ve kriz anlarında kurtarıcı olduğu ifade edilmektedir. Eğitimlerin depreme hazırlık boyutunda da etkili olduğu mesleki olarak travmatik durumlara alışkanlık olsa da uzun vadede destek eğitimlerinin de olması gerektiği belirtilmiştir. Son dönemlerde afetlerden etkilenen nüfusun artmasıyla profesyonellerin ve özellikle de sosyal hizmet uzmanlarının sahada açıkça en kritik mesleki grup oldukları bilinmekle birlikte afet planlaması, müdahalesi ve afet sonrası yenilenme süreçlerinde görev aldıkları ayrıca eksik ama gelişmesi

gereken, müdahale edilmesi kritik, araştırma konusu olan ve kanıta dayalı saha değerlendirmelerini yaparak bir rehber oluşturulması noktasında da toplumun refahı için bir “ses” olmaları gerektiği vurgulanmaktadır (Bauwens ve Naturale,2017).

Tüm afet önleme programlarında eğitimin yeri mevcuttur. Günümüzde afetlerin olumsuz etkilerini azaltma programlarında bilinçli bir hazırlık durumu oluşturmak için yeterli bir sosyal yapının oluşturulması, sosyal sermayenin organizasyonu, tüm nüfus gruplarına özelleştirilmiş hazırlık eğitimleri, güçlü bir yerel örgütlenme ve olaydan sonra aktif uygulamaya geçmeyi teşvik eden bir sosyal politika önerilmektedir (Harms, vd, 2020). Uluslararası afet risk hazırlık çerçevelerinde de önleme, risk azaltma ve aktif müdahale süreçlerinde çok sektörlü ve toplum merkezli planlar üzerine yoğunlaşılırken altyapıları güçlendirme, merkezi bütçelerde iyileştirme, eğitim planlamaları, sağlık ve barınma alanlarının korunması bulunmaktadır (Trajano, 2021). Ancak afet ile ilgili saha araştırmaları ve politik düzenlemelerde, afet sonrası çalışmalara ve saha uygulamalarına sıklıkla yer verilirken önleme ve hazırlık çalışmalarının yetersiz olduğu çünkü eğitimlere yeterince atıf yapılmadığı belirtilmekte ve afet sahasında yerelde yetkili sosyal hizmet merkezlerinin, afet yönetim gruplarının, sağlık ve eğitim birimlerinin multifonksiyonel biçimde buldukları,ücretsiz hizmetlerin planlandığı belirtilmektedir (Saavedra ve Canuta, 2023). Bilinmektedir ki mesleki eğitimler, akademik yeterlilikler afet önleme sürecinde sosyal politikalara, afet sırasında ise uygulamalara olumlu katkılar sunmaktadır.

Afet sahasında mesleki becerilerin uygulanması zorlayıcı olabilmektedir. Çünkü afetler travma, korku ve kaos ile karakterize edilmektedir. Bu olumsuz etkiler lisans eğitimi devam eden veya deprem sahasına gönüllü olarak giden öğrencilerde de görülebilmektedir. 6 Şubat depreminin üniversite öğrencilerinin ruh sağlığı üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir çalışma sonuçlarına göre psikolojik belirtiler kadın öğrencilerde anlamlı derecede fark yaratırken deprem öncesinde profesyonel psikolojik yardım almanın da psikolojik belirtileri etkilediği değerlendirilmiştir (Koç, 2024). Bu çalışma deprem öncesi hazırlık eğitimlerinin toplumsal cinsiyet kökenli sağlamlık ve depreme hazırlıklılık konusunda kritik

olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan gerçek zamanlı afetlere müdahale etme eğitimleri ve başarı fonksiyonunu geliştirecek programların geliştirilmesi kritiktir. Afetlerde uzun süre görev yapan 12 sosyal hizmet uzmanının stres faktörlerinin araştırıldığı başka bir çalışmada ise stresi önleme ve yönetme eğitimlerinin meslek elemanları için gerekli olduğu çünkü uzun vadeli kompleks afetlerde görevli olmanın travmatize olma, kayıp, çaresizlik ve anksiyete geliştirdiği sonucuna varılmıştır (Noguchi, vd, 2017).

6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin ardından sahada görevli ruh sağlığı personellerinin (psikolog, sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman, psikiyatri hekimi vb) travma sonrası büyümelerinin araştırıldığı bir lisansüstü çalışmada depremin ardından kişilerarası iletişimin farklılaştığı, deprem sürecinde farklı başatma becerileri kullanarak sosyal yaşamlarında değişimlerin yaşandığı ve depremin ardından “şimdi/burada” anlayışının geliştiği değerlendirilmiştir (Tunçez,2024).Tüm bu eğitim süreçlerinin sağlıklı yürütülmesi sosyal hizmet uzmanı, psikolog, doktor, hemşire gibi afetlere görevli meslek elemanlarının ikincil travma yaşama durumlarını da azaltırken afetlere de daha iyi hazırlanmak için bir destek sunmaktadır (Harms vd, 2022).

Başka bir bakış açısıyla afet mağduru bireylerle sahada çalışma konusundaki yetersiz bilgi ve beceri ayrıca afet sahasında uygulamalara odaklanma konusundaki zorluklar, afet sonrası iyileşme ve yenilenme süreçlerinde eğitimin önemini ortaya çıkarmaktadır. Hatta ülkenin afetlere yatkınlığı politikaların eğitim alanında gelişmesini zorunlu kılmaktadır. Örneğin bir deprem ülkesi olan Çin’de okullarda afetlere hazırlanma ve afet sonrasında yenilenme konularında eğitim programlarının olduğu ve derslerin okullarda zorunlu olarak verildiği görülmektedir (Huang, vd, 2014).

Afet sonrasında sahada psikososyal destek sağlamak için yer alan 20 meslek elemanı ile yapılan bir lisansüstü çalışma; sahada görev alan meslek elemanlarının psikososyal eğitim ve afet sahası tecrübelerinin yetersiz olduğu, kurum kuruluşlararası iletişim ve koordinasyon sorunu yaşandığı ve psikososyal destek uygulamalarının görünürlük sorununun sahayı olumsuz etkilediği belirtmiştir (Kaya,2024). Ancak eğitim ve pratik çalışmaların kitlesel

zarar verecek afet olgularında acil yardımda görevli meslek elemanlarının hazırlıklı olmaları açısından kritik olduğu bilinmekle birlikte eğitim standartlarının iyi oluşturulamaması ve afet yönetimindeki temel ihtiyaçların iyi tanımlanamamasının hazırlık aşamasında bir takım değerlendirme zorluklarına neden olduğu değerlendirilmektedir (Catlett, vd, 2011).

Kahramanmaraş depreminin ardından bir grup ruh sağlığı personelinin katıldığı ve depremin fizyolojik / psikolojik etkilerinin değerlendirildiği bir yansıtıcı grup çalışmasında duygusal tepkiler, bilişsel tepkiler ve yardım stratejileri temalarına odaklanılmış ve bu çalışmaların ruh sağlığı çalışanlarında doğal afetlerin ardından oluşan duygusal deneyimlerin aktarılmasında yardımcı olduğu değerlendirilmiştir (Alachkar, 2024). Afet yönetimi süreçlerinde sahada doğrudan görevli sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikiyatrist gibi özellikle ruh sağlığı alanındaki meslek elemanlarının lisans eğitiminde almış oldukları travma, kriz, danışmanlık, güçlendirme, savunma odaklı eğitimlerin ayrıca da süpervizyonun uygulamada kritik olduğu afet sahasında da bu yetkinliğin fark yarattığı, eğitimlerin profesyonel beceriyi geliştirdiği ifade edilmektedir (Türk ve Kaya, 2023). İlgili meslek gruplarının afet sonrasında yaşanması muhtemel fiziksel, psikolojik ve sosyal etkiler için hazırlıklı olmaları için eğitim programlarının meslek elemanlarının korunmasına fayda sağladığı, eğitilmiş ve deneyimli meslek elemanlarının travmatik olaylardan etkilenme risklerinin azaldığı, hazırlıklı olmaya ilişkin farkındalıklarının da arttığı bilinmektedir (Soran, 2024).

Depremden etkilenen nüfus gruplarının çeşitliliği göz önüne alındığında ise afet sonrasında normal yaşama dönüşte eğitim sisteminin önemi bilinmekle birlikte afet riski yüksek ülkelerin sosyal politikalarına okul sosyal hizmeti ile afet sonrası okula dönen çocuklar için destek programlarının, psikolojik rehabilitasyonun eklenmesi önerilmektedir (Liang ve Zhang, 2016). Okul sistemindeki eğitimlerin yanında ülkemiz afet deneyimleri ve 2023 yılındaki Kahramanmaraş depreminin ardından toplumda afetlere hazırlık ve farkındalığın geliştirilmesi için AFAD tarafından "AfetAp" isimli bir program hazırlanmıştır. Uzaktan erişime uygun, sınırsız internet altyapısı barındıran ve afetlere has birden çok bilgiyi (depremlere hazırlık, ev içindeki düzenlemeler, vanalar, yangınlar, sel riskine hazırlık, anlık

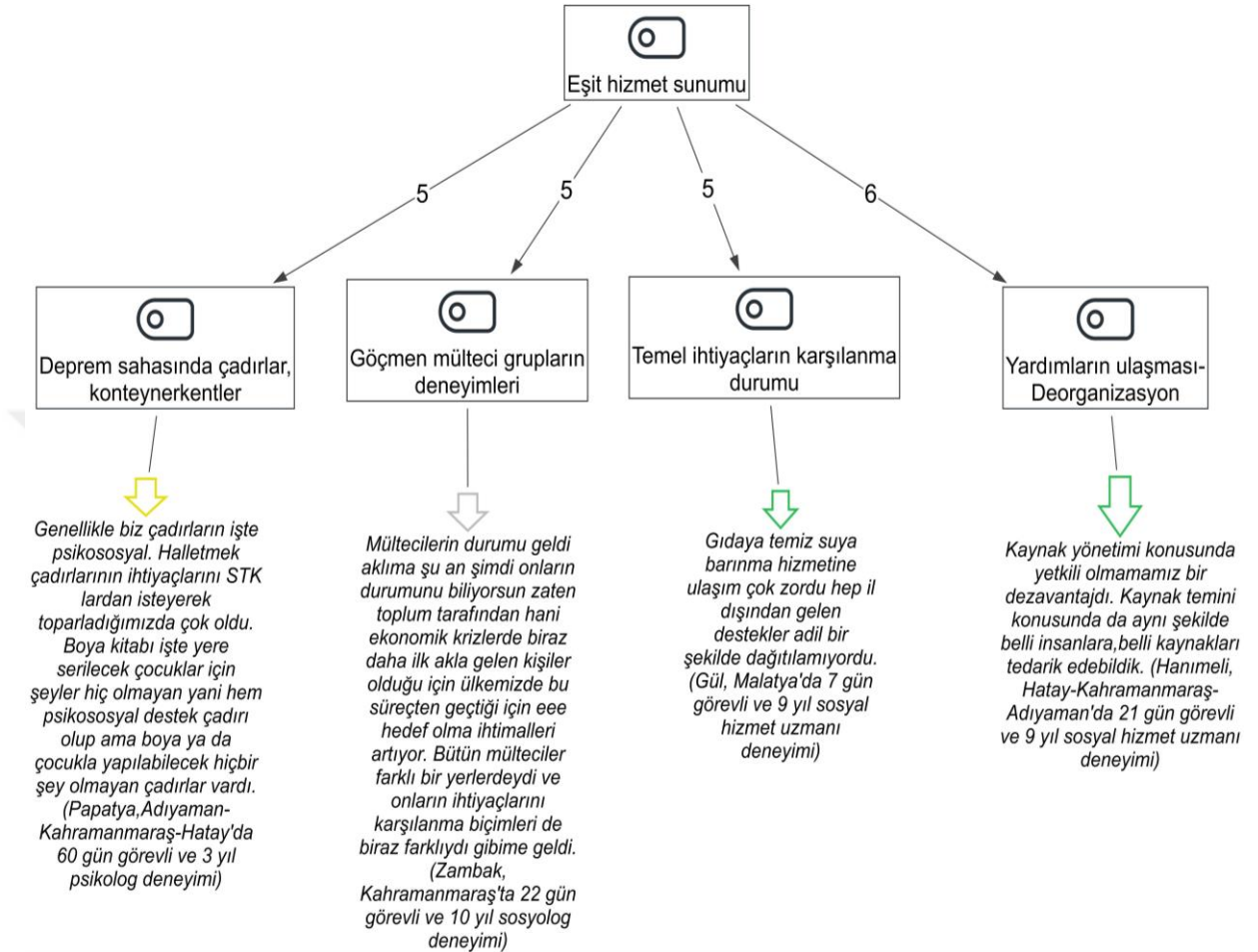
hava durumu, acil durum bilgisi, acil durum çantası vb) tek çatıda toplayarak genel bilgilendirmeleri, güncel haberleri içeren bu mobil uygulamanın toplumun güvenlik ve refahı açısından fayda sağladığı düşünülmektedir (Kilinc, vd. 2023). Topluma ulaşım kolaylığı sağlayan bu tarz çalışmalara ulaşım desteklenmeli, kamu spotları geliştirilmelidir. Sonuç olarak afet konusunda eğitimler oldukça önemlidir. Ancak eğitimlerin uygulanabilir, sosyal yaşama adapte ve pratik olması gereklidir.

Eğitimle ilgili deneyimlerin yanında sosyal politikaların bazı evrensel değerler çerçevesinde şekillenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle de araştırmanın amacıyla da uygun olarak katılımcılara sosyal politikaların insan hakları bağlamında ön gördükleri kriterlerin neler olduğu sorgulanmıştır.

Aşağıda “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” temasının alt kategorilerinden biri olan “İnsan Hakları Bağlamında Kriterler (64)” in ilişkili kodlarından “Eşit Hizmet Sunumu (34)” kodunun analizi yapılmıştır. İlgili kod deprem sahasında eşit ve adil hizmet sunumunun oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcılar özellikle deprem sahasındaki dezavantajlı grupların adil olmayan süreçlerden dolayı zarar gördüklerini vurgulamıştır. Bu nedenle de krize müdahale uygulamaları, ihmal istismar kategorisi ve sahadaki dezavantajlı uygulamalara dair alıntılara yer verilmiştir. Çünkü eşit hizmet sunumu etik bir çerçeve olmakla birlikte deprem sahasında kurulması gereken temel bir mekanizmadır.

Aşağıda ilgili analiz görselleştirilmiştir.

Şekil 24.“Eşit Hizmet Sunumu” Kodu Kod Birlikte Oluşum Modeli (Çakışan Kodlar)

Yukarıda “Depreme İlişkin Sosyal Politikalar (659)” temasına ait “İnsan Hakları Bağlamında Kriterler (64)” kategorisinin “Eşit Hizmet Sunumu (34)” koduna ait kod birlikte oluşum (Çakışan Kodlar) analizini göstermektedir. Bu şekile göre ilgili kategorinin kod ilişkili kod frekanslarını değerlendirmektedir. Kod sıklık frekansı en az 5 birlikte oluşum olarak seçilmiştir. Buna göre ilgili kod “Deprem Sahasında Çadırlar,Konteynerkentler” kodu ile 5, “Göçmen Mülteci Grupların Deneyimleri” kodu ile 5, “Temel İhtiyaçların Karşılanma Durumu” kodu ile 5 ve “Yardımların Ulaşması-Deorganizasyon kodu ile 6 kod yoğunluğu görülmektedir.

Çalışmaya katılan meslek elemanları hizmetlerin eşit ve adil dağılımı noktasında, çadır-konteynerkent, temel ihtiyaçların giderilmesi ve yardım dağıtımında

sorunlar deneyimlemiştir. Aynı zamanda nüfus grupları bazında değerlendirildiğinde göçmen mülteci grupların hizmetlere ulaşımı konusunda dezavantajlılık ifade edilmiştir. Sosyal yardımların planlanması ve dağıtımı konusunda sorumlu üst kurumlardan olan Kızılay ve Kızıllaç Dernekleri Federasyonu (IFRC) insani yardım faaliyetlerini organize ederken afetlerde ilgili tüm yardımların toplumun kapasite ve müdahale becerisini artıracak biçimde planlanması gerektiğini, temel ihtiyaçların ise ülkelerin kendi personelleri tarafından sağlanacağı belirtmektedir (Altun,2014). Ülkemizde Kızılay'ın afetlerde görevi sosyal yardım ve hizmet müdahalelerinde görev almaya odaklı bu kurum kendi içinde çeşitlenen hiyerarşik yapısı ile temelde gıda, ilaç, barınma, korunma, sosyal refah, temizlik gibi ihtiyaçların çözümü ve temini ile çerçevelenmektedir (Altun, 2017). Bu noktada uygulamada görevli personelin geliştirilmiş ve yeterli yardım / hizmet dağıtımında yetkinleştirilmesi oldukça kritik olduğu görülmektedir.

Afet sosyal hizmet uygulaması, afetlerle ilgili gereksinimlerin insani yardım boyutunda insan onuruna yakışır yeterli , adil ve eşit biçimde sunulmasına dayanmaktadır. Toplum odaklı sosyal hizmet müdahalesi afet sonrasında yerel toplumun farklı boyutlarda karşılaştığı sorun ve ihtiyaçların entegre çözülmesine odaklanmaktadır. Bu noktada ise çalışmalar hiyerarşik bir biçimde politik kaynakların, mali yapıların hizmet sunumu içinde organizasyonunun işlevsel ve toplum yeterliliklerini ön plana alarak planlanması gerektiğini ve toplum içindeki kültürlerarası etkileşimlerin de toplum içinde güçlendirilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Wu, vd, 2019). Ancak deprem sahasında yolların, yapıların, iletişim ağının hasar görebileceği hatta kopabileceği bu durumda da profesyonellerin etkilenen bölgelere ulaşma ve destek sağlama konusunda zorlanabileceği, deprem sahasında birden çok kuruluşun bulunması gerektiği ancak bu kurumların koordinasyon açısından zorluklar da yaşayabileceği ifade edilmektedir (Duruel, 2023).

6 Şubat depreminin ardından her il ya da bölge için adil ve eşit bir hizmet sunumu görülmemiştir. Hatay ili özelinde kamunun rolünde eksiklik hissedildiği, şehrin depremin ardından gerekli desteği göremediği, şehrin yapısını temsil eden

kültürel çeşitliliğin ve siyasal yapılanmaların deprem sonrasında hizmet sunum süreçlerini etkilediği ifade edilmiştir (Kentel, 2024). Aşağıda bu konuda katılımcılardan alınan geri dönüşlere yer verilmiştir.

“Samandağ’a hiç gidilmemiş köylerde nisanın son haftası depremden 3 ay sonra hiç kimse gelmedi. Sadece bizi gelip burada gördüğünüz ve bulduğunuz için teşekkür ederiz dediler.” (Papatya, Adıyaman-Kahramanmaraş-Hatay 60 Gün Görevli, Psikolog)

“Ağustos ayında Hatay'a gitmiştim. Hatay'da hala su sorunu vardı. Sadece içme değil, normal yıkanmak ve hani kişisel temizlik içinde su sorunu vardı.” (Açelya, Kahramanmaraş-Hatay 26 Gün Görevli, Sosyolog)

“Hatay’da daha örgütlüydüler. Antakya merkezde, Armutlu’da mahalle olarak işte ya da Samandağ’da biraz da sosyo-demografik yapıyla da alakalı. Yani belli kurumlar, örgütler, STK’lar belli yerlerde var olabildiler.” (Hanımeli, Hatay-Kahramanmaraş-Adıyaman 21 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“Hatay’a geldiğimde çok şaşırdım. Çok ciddi ihmal problemi vardı. Yani deprem öncesi de böyle belediye tarafından ihmal edilme durumu vardı. İhmal edildiğini düşünüyorum. Bu da siyasi sebeplerle muhtemelen. Çünkü hani deprem sonrasında zaten Hatay çok ciddi kayıp ve çok yıkım olmasına rağmen yine de çok desteklenmedi Maraş’a göre bunu Maraş ve Hatay arasında çok rahat hissediyorum.” (Zakkum, Kahramanmaraş-Hatay 390 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

Alıntılardan da anlaşılacağı üzere Hatay ili özelinde hizmet akışının ulaşımının gecikmeli olduğu, ilde örgütlenme açısından sınırlılıkların gözlemlendiği ve yerel yapılanmanın eksikliğinin deprem öncesinde temelde sosyo-politik düzenle bağlantılı ihmal edilmiş olduğu belirtilmiştir.

Çalışmalar kırılğan grupların afetlerden sonra daha hassas nüfus grupları haline geldiğini bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının afetlerde ilgili nüfus grupları için güçlendirmeye ve savunmaya yönelik geliştirilmesi öncelikli bir mesleki rol

üstlendiğini, merkezi kanalların toplumdaki tüm hassas gruplar için kaynak planlaması yapmamasının bir risk olduğu bu durumda meslek gruplarının hükümetlerin sosyal politikalarında rol oynamaları gerektiğini savunmaktadır (Ku ve Wong, 2018). Kriz durumlarını ortaya çıkaran afetler gibi tüm olgularda hassas grupların politika geliştirme süreçlerine dahil edilmesinin sayısız risk faktörünü önleyebileceği de ön plana çıkmaktadır (Dückers, vd, 2023).

Şekil 24'te göçmen mülteci grupların eşit hizmet sunumu noktasında olumsuz deneyimleri olduğu görülmektedir. 6 Şubat Depremi ardından Hatay'da göçmen mülteci grupların deneyimlerinin araştırıldığı bir çalışmada hali hazırdaki durumlarının üzerine deprem olayının ardından dezavantajlılık durumlarının derinleştiği, istihdam sorunları yaşandığı, yakınlarının kaybedildiği ancak deprem sahasında herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadığı aksine özellikle Suriye'lilerin savaş deneyimlerinin afet sahasında hayatta kalma becerisini geliştirdiği ve zor koşullara yerel halktan daha kolay uyum sağladıkları değerlendirilmiştir (Duruel,2023). Elazığ depreminin ardından Suriyeli kadın göçmenlerin deneyimlerinin çalışıldığı başka bir çalışmada grubun mevcut yoksulluk durumlarının deprem ile derinleştiği, hak ve hizmetlere erişimde ulaşım sorunu yaşadıkları bunun nedeninin ise bilgi eksikliği olduğu, cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet çatısı altında sorunların derinleştiği ancak depremin duygusal, psikolojik etkileri bağlamında göçmen grubun daha dayanıklı oldukları da ifade edilmiştir (Maral, 2023). 2023 yılında Suriye'de meydana gelen depremlerin bölge halkına olan psikolojik etkilerinin incelendiği, 1406 kişinin katılım sağladığı bir çalışmada ciddi hasar gören bölgelerdeki katılımcıların %60 oranında depresyon belirtileri gösterdiği bu seviyenin orta hasar noktasında %53'e düştüğü, kadın-yalnız-geç-zarar görmüş olma-hanesi yıkılma gibi faktörlerin bu değerleri artırdığı, hali hazırda savaş deneyimi olan bu nüfus grubunun deprem deneyimiyle daha fazla psikolojik sorunlarının ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır (Soqia, vd.2024).

Aşağıda katılımcıların göçmen mülteci gruplarla ilgili deneyimleri aktarılmıştır.

“Mültecilerin durumu geldi aklıma şu an şimdi onların durumunu biliyorsun zaten toplum tarafından hani ekonomik krizlerde biraz daha ilk akla gelen

kişiler olduğu için ülkemizde bu süreçten geçtiği için eee hedef olma ihtimalleri artıyor. Bütün mülteciler farklı bir yerlerdeydi ve onların ihtiyaçlarının karşılanma biçimleri de biraz farklıydı gibime geldi.” (Zambak, Kahramanmaraş 22 Gün Görevli, Sosyolog)

“Çadır kentler varken kişilerin tuvalete erişimleri zordu. Çünkü ortak alanlar kullanılıyordu. Hani burada bazen işte mesela yabancı uyruklu kişilerle Türk vatandaşların aynı yerlerde yaşadığı alanlarda hani yemek sırasından tutun da belki ayrımcılık da diyebiliriz buna ayrımcılık olduğunu da gözlemledim söylemlerden dolayı. Hani niye onlara daha fazla veriliyor? Niye biz Türk vatandaşı değil miyiz gibi böyle ifadelere de maruz kaldığımız oldu.” (Lavanta, Kahramanmaraş 330 Gün Görevli, Psikolog)

“...Suriyeliler zaten hani bir çadır alanında daha önceki süreçlerden dolayı yaşamaya alışkınlar daha kolay uyum sağladılar mesela Hatay’daki insanların o süreç alışmasına göre...” (Petunya, Hatay 60 Gün Görevli, Sosyal Hizmet Uzmanı)

“...Hijyen zaten hiçbir şekilde yoktu ve orada insanlar şunu söylediler ya orada ben çok net bir şekilde kırılğan grupların kesişiminde ne kadar kırılğanlaştıklarını çok net bir şekilde gördüm. Tek bir gün sığınmacılarla doğrudan bir iletişimim oldu ama o tek günde gerçekten hani sığınmacı ve depremi yaşamış olmanın ne demek olduğunu çok iyi bir şekilde gördüm.” (Ortanca, Hatay 8 Gün Görevli Sosyal Hizmet Uzmanı)

Yukarıda araştırmaya katılan meslek elemanlarından alınan geri dönüşlere göre göçmen mülteci grupların deprem ile daha da dezavantajlı duruma düştükleri, hali hazırdaki dezavantajlılık durumlarının derinleştiği, savaş geçmişinin baş etme becerilerini geliştirdiği bu durumun göçmen grup için olumlu etkisi olurken yerel halk içinde olumsuz bir yansıması olduğu, gruplar arasında kaos yaşandığı ifade edilmiştir.

Hak temelli yaklaşım toplum içinde “dezavantajlı” olarak nitelendirilen nüfus gruplarının insan onuruna yaraşır biçimde temel haklara erişimlerini sağlama konusunda güçlendirmeyi, politikalarda bu kapsamda iyileştirmelerin

gerçekleştirilmesini temel almaktadır. Örneğin barınma, giyinme, beslenme gibi gereksinimlerin bir ihtiyaçtan ziyade bir hak olarak sunulması gerektiğini ön plana almaktadır. Literatürde bahse konu grupların temel haklara erişimlerinin desteklenmesinde süreçlerin bir “sunum” ya da “kampanya” gibi nitelendirilmesinden ziyade eşit ve adil bir biçimde, hak temelli sunulmasından göçmen grupların bu konuda risk altında değerlendirilmesinden deprem gibi doğal afet süreçlerinde temel insani haklara erişim sorunu yaşadıklarından bahsedilmektedir (Uçar, 2024). Sosyal hizmet uzmanlarının afetlerden sonra her bireyin sağlık hizmetine ulaşmasında sorumluluğu olduğu bilinmekle birlikte kriz sahasında hizmet erişimlerinde farklılık olabileceği, uzun vadede olumsuz sonuçların görülebileceği ifade edilmekte ve profesyonellerin kamu güvenliğini sağlama, sosyal adaleti koruma hedeflerine yeniden vurgu yapılmaktadır (Crawford, 2021).

Depremden önce yardımların ulaştırılmasına dair iyi planlanmış bir dağıtım mekanizmasının olması afet sonrasında sahada olumlu bir fark yaratmakta iken bu süreçlerin planlanmasında yerelde etkili sivil toplum örgütlerinin merkezi kanallara önemli bir destek haline geldiği, arama kurtarma ile birlikte temel ihtiyaçların dağıtımı ve organizasyonunda da sivil toplum kuruluşlarının var olduğu ve insan hakları bağlamında etik kriterlerin bu kuruluşların iş yürütme süreçlerinde ön planda olacağı ifade edilmektedir (Shaw, 2003).

Yukarıda yapılan görüşme analizlerinden hareketle bulgulara ve tartışmalara detaylı olarak yer verilmiştir. Bundan sonraki bölümde araştırmacının, araştırmanın amacıyla ilişkili sonuç değerlendirmelerine ve önerilere yer verilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmaya özgü sonuçlar değerlendirilmiş, sonuçlara yönelik öneriler ve yorumlar sunulmuştur.

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Afet yaşantısı afet anı ile başlayarak afet sonrasındaki tüm süreci içermektedir. Afet yönetimi ise afet öncesinden başlayarak afet sonrası yeniden iyileşmeye kadar tüm süreci bütün biçimde ele almaktadır. Ülkemiz afet yönetimi sürecinde hukuki alt yapısını ve kurumsal yapılarını geliştirmeye, etkin bir müdahale sistemini işler hale getirmeye odaklıdır. Bu kapsamda da afetlere yönelik çeşitli hazırlık çerçevelerine, stratejik planlara, hedeflere ve kaynaklara sahiptir. Buna rağmen 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş başta olmak üzere toplam 11 ili etkileyen, aralarında birkaç saat olan iki depremin milyonlarca insanı etkilediği, yaşamını sonlandırdığı, maddi hasarların oluşmasına neden olduğu ve ülkemizde derin bir yara açtığı bilinmektedir. Bu çalışmada deprem bölgesine giderek krize müdahale uygulamalarında yer alan yirmi iki sağlık profesyonelinin gidiş sürecinden itibaren sahadaki uygulamalarına, deneyimlerine, krize müdahale uygulamalarına, sahadaki dezavantajlı gruplara dair değerlendirmelerine ve sosyal politikaların pratik deneyimine ve sorunlara dair önerilere odaklanılmıştır. Toplam 17 saate yakın online derinlemesine görüşmelerden elde edilen aktarımlar metinlere dönüştürülmüştür ve 224 sayfalık bir deşifre sağlanmıştır. Görüşmeler sonucunda 4 tema 12 kategori ve 34 temel kod oluşturulmuş ve toplam 1762 kodlama yapılmıştır.

Yapılan deşifrelerden sonra araştırmaya genel bir bakış kazanmak için metinlerde kullanılan kelimelerin analizi yapılmıştır. Bu kelime bulutu analizinde metinlerin tamamında deprem kelimesinin geçtiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların sosyal, destek, gönüllülük, çadır, akut, hijyen, yardım, Hatay, müdahale, eğitim gibi temelde araştırmanın amaçlarını yansıtan birçok kavram kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların görüşmelerde içtenlikle yanıtlar verdiği,

deprem olayı üzerinden bir sene geçmesine rağmen soruları duyduklarında deneyimlerini hatırlamak için gayret gösterdikleri hissedilmiştir. Görüşmelerin hepsi tamamlanmıştır yani hiçbir katılımcı görüşmeyi yarıda kesmemiştir. Görüşme sürecinde duygularını yansıtan, kaygılarını, üzüntülerini, korkularını paylaşan katılımcılar olmuştur. Bu da depremin ani gelişmesi, katılımcıların sahaya temelde “insani” bir motivasyonla gitmeleri ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcıların deneyimlerini aktarırlarken tek bir yönde ilerlemedikleri hem olumlu yönleri hem de aksaklıkları yansıttıkları görülmüştür. Bu da çalışmanın multidisipliner olarak bütüncül nitelikte olduğunu desteklemektedir.

Analizde bir diğer aşama katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formunda yanıtladıkları sosyo-demografik verilerin deneyimleri ile ilişkilendirildiği kısım ve ilgili analizlerden oluşmaktadır. Katılımcılara deprem öncesinde herhangi bir deprem sahasında görev alıp almadıkları, çalıştıkları kurum yapısı, görev yapılan deprem ili, mesleki deneyim süreleri, sahada görev süreleri, ilk yardım bilgileri gibi afet sahasındaki uygulamalarıyla ilişkili sorular sorulmuştur. Sahada bulunma sürelerinin değişme nedeni genellikle görevlendirilme süreleri ile ilişkilidir. Katılımcıların çoğu sahada gönüllü olarak bulduklarını iletmiş olsalar da çoğunlukla kamu kurumunda çalıştıkları için görevlendirmeleri bulunmaktadır. Bu görevlendirme süresinin 15 gün ile sınırlandırıldığı sonrasında yaşadıkları bölgeye döndükleri ve tekrar bir görevlendirmeyi bekledikleri görülmüştür. Çalışmada 15 günden fazla sahada çalışan profesyonellerin mahremiyetin korunmasında, aile yapılanmasında ve engelli nüfus gruplarında da deneyim sahibi oldukları görülmüştür. Sahada bulunma süresine göre algılarının genişlediği uzun sürenin özellikli nüfus gruplarını ve daha bireysel ihtiyaçları göz önüne bulundurmaya fırsat tanıdığı düşünülmüştür. Akut müdahalelerin haricinde profesyoneller sahada bulunma süreleri uzadıkça daha sistemli çalışmaya dair görüş bildirdikleri görülmüştür. Yine sahada 15 günden fazla çalışan meslek elemanlarının barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması noktasında daha çok değerlendirmede buldukları tespit edilmiştir. Buna karşın daha kısa süre sahada kalan personelin daha çok sistemli çalışmaya odaklandığı ve gerçekleştirdikleri uygulamaları aktardıkları görülmüştür. Bu durum görev süresi ile ilişkili olarak mesleki uygulamaların şekillendiğini göstermiştir.

Bir başka açıdan mesleki deneyim süresinin aktarım sayısını farklılaştırdığı görülmüştür. 5 yıldan daha fazla mesleki deneyim süresi olan katılımcıların sayısı diğerlerine göre fazla olmakla birlikte maddi hasarlar, sistemli uygulamalar, görev dağılımı sorunları konularında nerdeyse diğer gruba göre iki kat fazla kodlama yaptıkları görülmüştür.

Sosyo-demografik verilerin bir diğer önemli gruplandırması deprem deneyiminin olmasıdır. Literatürde deprem deneyimi olan profesyonellerin sahada daha etkin, hazırlıklı, yeterli olduğu değerlendirilmiştir. Deprem deneyimi olmayan katılımcılar etik sorunlar ve görev dağılımı problemler üzerinde deneyimi olanlara kıyasla daha çok yorumda buldukları görülmüştür. Daha önce deprem deneyimi olan katılımcılar ise en çok yıkıma dair değerlendirmelerde bulunmuşlardır. 6 Şubat depreminde bahse konu yıkımın büyüklüğünden hareketle herhangi bir deneyimine sahip olmanın bu konuda değerlendirme yapma ile ilişkisinin olmayacağı düşünülmektedir. Binlerce hanede yıkımın, kurumda meydana gelen hasarın “insani” olarak etkisinin yansıdığı bu konuda en önemli noktanın bölgede görev alan personelin desteklenmesi olduğu ön görülmektedir. Bu değerlendirmenin devamı olarak deprem deneyimi olan katılımcıların kamu kurumlarının rollerine diğerlerine kıyasla daha çok yorumda buldukları görülmüştür. Kamu kurumları deprem sahası için sorumludur. Ancak 6 Şubat Depreminde sahada kaynak yetersizlikleri görülmüştür. Bununla birlikte sahada deneyimlenen koordinasyon süreci de sorumlu kamu kuruluşlarına ait bir görevdir. Ancak tüm katılımcılar sahadaki koordinasyonsuzluktan, akut dönem yetersizliklerden ve iletişimsizlikten bahsetmişlerdir.

Sosyo-demografik verilerde gruplandırma yapılan bir diğer konu ilk yardım eğitimidir. İlk yardım eğitimi deprem sahasında görevlendirilebilecek tüm profesyonellerin almış olması gereken bir eğitim olmalıdır. Temelde insanla çalışan meslek elemanlarının akut dönemde profesyonel yaklaşması gereken konulardan biri ilk yardımdır. Deprem sahası, şiddet anı, triyaj müdahalesi ve benzer birçok durumda ilk yardım eğitimi hayat kurtarıcı olmaktadır. Çalışmaya katılan profesyonellerin ilk yardım alanlar özelinde doğru bilgiye ulaşmaya odaklandıkları görülmüştür. Bu, müdahalede etkin olma ile ilişkilendirilmiştir. İlk

yardım eğitimi almanın deprem sahasında doğru bilgiye sahip olma ve doğru bilgiye ulaştırma konusunda yüksek farkındalık kazandırdığı görülmüştür.

Çalışmaya katılan meslek elemanları deprem bölgesine ulaşmaya dair süreçlerini gidiş sebebi ve sahaya ilk varış aşamasındaki gözlemleri ile şekillendirmişlerdir. Katılımcılar çoğunlukla gönüllü olarak sahada bulduklarını belirtmişlerdir. Görev yapılan ilin Kahramanmaraş ve Hatay illeri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Deprem sonrasında çoğunlukla akut dönemde sahada bulunmuş ve birden çok sahaya gidiş süreci aktarılmıştır. Katılımcıların çoğu kamu görevlisi olduklarını bu nedenle görevlendirildiklerini ancak bu süreci 'insani' bir motivasyon ile gönüllü olarak gitmişler gibi değerlendirmiştir. Temelde yardım etme hislerinin onları yönlendirdiği, destek olmak istedikleri özellikle de ilk haberlerden sonra tetiklenerek gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle ilgili kurumlarda çalışan profesyoneller zaten görevlendirileceklerini ancak görevlendirilme sürelerini beklemeden gitmek istediklerini iletmişlerdir. Bu nedenle gönüllülük ve görevlendirme arasında da kesin bir ayrım yapılamamıştır. Aynı zamanda gönüllü gidişlerini kurum izinlerine ve bürokratik engellere karşın bir defans olarak değerlendirmişlerdir. Gerekli izinlerin alınması, yazışmaların yapılması gibi durumların süreci uzatacağı ancak kriz ortamı olması nedeni ile hızlı hareket edilmesi gerektiği bu nedenle de kişisel aksiyon olarak afet sahasına ilerledikleri görülmüştür. Ancak burada önemli bir konu görevlendirmelerin beklenmeden sahaya gönüllü gidişlerin kaosa neden olmuş olmasıdır. Sahaya gidişlerin herhangi bir kontrol mekanizması olmadan sağlanması deprem sahasının beklenenden de karmaşık bir hale gelmesine neden olmuştur. Benzer zaman dilimlerinde aynı illerde bulunan meslek elemanlarının il özelinde ortak yorumlarda buldukları görülmüştür. Özellikle deprem sahasında kontrol ve güvenlik sorunları olduğunu ifade eden çoğu meslek elemanı akut dönemde Hatay ilinde görev almıştır. Kuramsal kısımda da belirtildiği üzere Hatay ili için depremden yaklaşık 4 gün sonra başlayan enkaz kaldırma, arama, kurtarma eylemleri için çok geç kalındığı bu nedenle de vefat sayısının arttığı, bölge halkının ciddi anlamda dezavantajlı duruma düştüğü ve bölgede güvenliğin sağlanamadığı ortaya çıkmıştır. Buna göre depremin ardından il bazlı eşit olmayan hizmet dağılımları da dikkat çekmiştir. Katılımcılar krize müdahale

uygulamalarını sistemli ve profesyonel çalışma becerileri ile değerlendirmişlerdir. Mesleki yeterliliklerini kullanmanın dışında sahada aslında sadece “var olmayı” deneyimledikleri ifade edilmiştir. Çoğu katılımcı mesleki görevlerini icra etmenin yanında hatta öncelikli olarak ilk yardım çalışmaları yaptıklarını, koli ayırdıklarını, enkaz kaldırdıklarını belirtmişlerdir. Sosyal politikaların adil ve kapsayıcı olması gerekirken böyle büyük bir depremin ardından günler sonra ilgili bölgeye desteğe gidilmesi toplum için çok ciddi bir güven kırıklığı yaratmıştır. Bunun yanında psikolojik ilk yardım, ihtiyaç belirleme, koruma altına alma çalışmaları, grup çalışmaları, bireysel danışmanlıklar, kaynak buluculuk, triyaj oluşturma gibi birçok profesyonel desteğin de sağlandığı belirtilmiştir. Depreme hazırlık konusunda çoğunlukla yetersizlikler ifade eden profesyonellerin bu konuda eğitime sıklıkla vurgu yaptıkları görülmüştür. Teorik çerçevenin uygulamaya geçemediği, afetlerin bir “kültür” haline geldiği ülkemizde hazırlıklı olmanın artık toplumsal bir bilinç haline gelmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Deprem sahasına gidiş sürecinden itibaren var olan kaosun işleyen, yeterli ve kriz sahası için uygun herhangi bir sosyal politika ile bağdaştırılamayacağı değerlendirilmiştir. Buradan hareketle eksiklerin deneyimler ile sık sık gündeme getirilmesi ve toplumumuzun refahı için sosyal politikaların geliştirilmesi, güncellenmesi önerilmiştir.

Katılımcılar deprem sahasındaki deneyimlerini aktarırlarken sıklıkla duygulanmışlardır. Görüşmeler depremin ardından yaklaşık 1 yıl sonra gerçekleştirilmiştir. Buna rağmen görüşme sırasında profesyoneller sahaya dair hatırladıklarını “savaş, kaos, korku, enkaz, yıkım, sessizlik” gibi kavramlarla betimlemişlerdir. Bir katılımcı görüşme sırasında ağlamış ancak görüşmeye devam etmek istemiştir. Deprem sahasından döndükten sonra psikososyal destek gruplarının kurulduğu, personellerin kendi kendine yardım grupları oluşturduklarını, sahada genelde bir şey hissetmediklerini ancak evlerine döndüklerinde duygusal zorlanmalar yaşadıklarını da ek olarak belirtmişlerdir.

Kuramsal çerçevede de bahsedildiği gibi ülkemizdeki afet yönetimi çalışmalarının ve kalkınma programlarının temelinde profesyonellerin ani gelişen afetlere hazır hale gelmeleri bulunmaktadır. Bu nedenle afet sahasına gidişin, uygulamaları etkilediği görülmüştür. Sahaya gidiş sürecinin tüm krize müdahale uygulamalarını

etkilediği varsayımından hareketle deprem deneyiminin anlaşılmasının ilk adımını anlamak oldukça kritiktir. Katılımcıların deprem sahasına ulaşma süreciyle ilgili yorumları genellikle maddi yıkımlara yönelik gözlemleri ile şekillenmektedir. Katılımcıların heterojen biçimde depremden etkilenen tüm illerde deneyimleri olmasından hareketle tüm şehirlerde yıkımın söz konusu olduğundan bahsedilmektedir. Deprem sahasına ulaşmanın ilk adımında gözlemlenen yıkımın profesyonelleri duygusal olarak da etkilediği hatta bazılarının bu yıkımı savaş alanı olarak tasvir ettiği görülmüştür. Bu yorumlardan hareketle deprem sahasına girişlerin zorlu olduğu, hava koşullarının da sahaya ulaşmayı etkilediği değerlendirilebilmektedir. Yıkımlar nedeniyle yolların hasar aldığı, büyük araçların hizmet akışında soruna neden olduğu görülmüştür. Bununla birlikte gönüllü gidişe dair aktarımların çoğunlukta olduğu gönüllü gidişin gidiş sürecine dair dezavantajları göz ardı etmekle ilişkili olduğu da düşünülmektedir. Katılımcılar temelde “insani” motivasyonla orada buldukları için sorunları görmezden gelerek doğrudan hizmete odaklanmışlardır ancak bu durum uygulamaların kalitesini, profesyonellerin dayanıklılığını, saha içindeki iletişim ve koordinasyon süreçlerini zorlaştırmıştır.

İlk tema içinde en çok kodlanan daha önce de bahsedildiği gibi maddi hasarları ve ilk gözlemleri değerlendiren şehirlerin durumu kodudur. Katılımcıların her biri farklı zamanlarda, farklı şehirlere, farklı bilgilerle yola çıkmışlardır. Bu nedenle deneyimleri özelinde farklılaşsalar da yıkım, hasar, kaosa dair deneyimleri ortaktır. Bu deneyimler uygulamalarını da etkilemiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi deprem sahasına giderken gidilen şehrin mevcut durumuyla ilgili tam ve doğru bilgiye sahip olmamanın uygulamaları etkilediği düşünülmektedir. Katılımcılar burada tahmin edemedikleri bir yıkımla karşılaştıklarını ve nereden başlayacaklarını bilemediklerini iletmişlerdir. Bu nedenle de mevcut hasara dair çok fazla değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Katılımcılara sahaya ulaşmadan önce doğru ve yeterli bilginin verilmesi durumunda hazırlık durumlarının gelişeceği böylece uygulamalara daha rahat odaklanılabileceği düşünülmektedir. Deprem sahasına gidiş sürecinde daha yola çıkmadan başlayan afet müdahalesinin bu nedenle planlı olması hayati önem taşımaktadır.

Yapılan analizlerde şehirlerin durumu ve maddi/manevi zarar kodlarının yani ilk temanın alt kategorilerinin birbiriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Bu ilişkinin temel nedeninin şehirlerde ilk gözlemlenenin somut veriler olmasıdır. Katılımcılar kaynak bulamadıklarını, enkazların kaldırılmadığını bu nedenle halen enkaz altında yakınların arandığını iletmişlerdir. Bu nedenle yola çıkma amaçları her ne kadar profesyonel motivasyonla olsa da sahaya ulaştıklarında “insani” değerlerin öne çıktığı görülmüştür. Benzer şekilde gidiş zamanının da şehirlerin durumuyla ilişkisi göze çarpmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi katılımcılar farklı zamanlarda farklı şehirlerde bulunmuşlardır. Akut dönemde Hatay’a giden bir katılımcı aylar sonra da Hatay’da bulunmuştur. Gidiş zamanıyla birlikte hizmetlerin farklılaştığı bu nedenle şehirlerin mevcut durumuyla ilgili yorumların niteliklerinin değiştiği görülmektedir. Bu konuda şehirlerde de eşit olmayan hizmet sunumları aktarılmıştır. Bazı şehirlerde iyileşmenin çok hızlı olduğu bazılarında ise aylar sonra halen temel ihtiyaçların karşılanmadığı aktarılmıştır. Siyasi görüşlerin ve illerde mevcut siyasi yapılanmaların hizmet akışlarını etkileyebileceği düşünülmüştür. Bu noktada merkezi hükümetin adil ve insancıl bir sosyal politika yürütmesinin hayati olduğu değerlendirilmektedir. Bir başka açıdan şehirlerin mevcut durumunun sistemli çalışmayla ilişkili olduğu da düşünülmektedir. Onca yıkım ve enkaz altında profesyonel çalışma motivasyonunun yetersiz kaldığı, profesyonel eylemlerin en azından ilk aşama için gerçekleştirilemediği iletmiştir. Maddi konular iyileştirildiğinde, enkaz çalışmaları başladığında yani bireyler hayata tutunduklarında afet sahası için krizde müdahale uygulamaları da başlamıştır. Temel ihtiyaçlar hiyerarşisi ile de bağlantılı olan bu konu hayatta kalma eyleminin ardından kendini gerçekleştirme ile de şekillenebilmektedir. Bu konuda afet sonrasında sahaya yönlendirilen profesyonellerin enkaz çalışmalarından sonra müdahaleye başladığı görülmekle birlikte ilk yardım eğitiminin de bu belirli meslek elemanları için olmazsa olmaz olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda değerlendirilen deprem sahasına gidiş deneyimleri daha önce literatürde aktarılan, afet sonrası deneyim akışı ile ilişkilidir. Katılımcıların deprem sahasına gidiş süreçleri kahramanlık, bölgedeki yardımların ilk süreçte yığılması balayı, belirli bir süre sonra yaşanan aksaklık ve yardımların kesilmesi hayal

kırıklığı ve bölgelerdeki yeniden yapılanma süreçleri de son evre ile doğrudan ilişkilidir. Ülkelerin afet durumlarına ilişkin yaklaşım ve tutumları değişmektedir. Ülkemizin afet geçmişi ve ekonomik yeterliliği, sosyal politikaları ile yakından ilişkilidir. Afetlere karşı alınan önlemler ve afetin sonuçları arasında bağlantı bulunmaktadır. Yani afet konusunda hazırlıklı olmak görülebilecek muhtemel zararı ve can kaybını en aza indirmektedir. Ülkemizde de afetlerle ilgili sosyal politikalarda hazırlık süreci ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği hazırlığının birçok boyutta oluşturulması için personel, kaynak ve güvenlik noktalarında eylemlerin gerçekleştirilmesi için hedefler belirlemiştir. Ancak katılımcılardan alınan geri dönüşler doğrultusunda sosyal politikaların uygulamaları etkilemediği ve uygulamalardaki aksaklığın sahada koordinasyonsuzluk olarak yansıdığı, multidipliner yapının güçlü yönlerinin kullanılmadığı görülmektedir. Önlem alınmış olması, afet durumundan sonra yerleşim alanının yenilenmesini kolaylaştırmaktadır. Hatta ülkemizde temel bir takım kalkınma hedefleri bulunmaktadır. 6 Şubat Depremlerinde kamu hizmet binaları ciddi oranda zarar görmüştür. Zarar gören kamu ve hizmet binalarından temel ihtiyaçlara ulaşım kısıtlanmıştır. Bu durum yardıma bağımlılık durumunu ortaya çıkarmıştır. Merkezi hükümet raporları da göz önüne alındığında konut hasarı ve kamu hizmet binalarının yenilenmesi için yüksek oranda bütçe ayrıldığı görülmektedir. Katılımcıların bahsettiği yıkımın boyutu ve atıf yapılan maddi manevi hasar, şehirlerin durumu kodlamaları ile birbirini destekler nitelikte bir veri elde edilmiştir. Zarar gören kamu hizmet binalarında zincirleme bir sorun süreci değerlendirilmiş özellikle hasar gören hastanelerde hastalara müdahale edilememesi daha çok can kaybı yaşanmasına neden olmuştur.

Çalışmada krize müdahale uygulamalarının niteliği de çok boyutlu değerlendirilmiş, saha koşulları nedeniyle avantaj ve dezavantaj görülen noktalar analiz edilmiştir. Katılımcılar deprem sahası için çoğunlukla dezavantajlardan bahsetmişlerdir. Görev dağılımı konusunda, etik sorunlar yaşandığı aktarılmıştır. Deprem sahasında görev tanımlarının net olmaması nedeniyle sınır ihlalleri yaşandığı görülmüştür. Kriz anı sebebiyle sahada yaşanması muhtemel bu konuların uygulamaları olumsuz etkilediği değerlendirilmiştir. Sahadaki kaos ve

organizasyonsuzluk nedeniyle temel ihtiyaçların karşılanamadığı, yardımların ulaştırılamadığı ifade edilmiştir. Özellikle görevlendirme süreçleri ile ilişkili olarak sahada görev süresi biten personelin yeni gelen personele görev aktarımı yapmadığı aktarılmıştır. Süpervizyona ihtiyaç duyulduğu ve bu sürecin profesyonel yürütülmediği anlarda eylemlerin tekrarladığı örneğin sürekli ihtiyaç tespiti yapıldığı ancak ihtiyaçların karşılanamadığı aktarılmıştır. Bu sistemli çalışmanın deprem mağdurlarının güven duygularını daha da olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Bununla birlikte krize müdahale uygulamaları sistemli çalışma, saha ziyaretleri, psikososyal destek ve çadır-konteynerkent uygulamaları olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar bu başlık altında hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Sistemli çalışmalar yaptıklarını iletenler deprem sahasında organizasyonsuzluk görmediklerini, herkesin her işi yaptığını, önceliğin insan sağlığı olduğunu iletmışlerdir. Saha ziyaretleri ile ihtiyaç tespiti yapıldığı da belirtilirken bu tespitlerin ana arterler haricinde aksadığı da deneyimlenmiştir. Katılımcılar yüklenebildikleri kadar yardım yüklediklerini ve yürüyerek ara yollara girdiklerini böylece de-organize yardımda bulduklarını iletmışlerdir. Bu ifadeler daha önce de bahsedilen şehirler arasında eşit olmayan hizmet dağılımı tespitlerini de desteklemektedir. Katılımcılar sahadaki avantajlarını ise mesleki deneyimleri olarak iletmışlerdir. Afet konusunda mesleki yeterliliği olan, bu konuda tanımlanmış görevleri bulunan profesyonellerin bilgi temelinde uygulamada zorlanmadıklarını aktarmışlardır. Aynı zamanda katılımcılar 6 Şubat Depremi sonrasındaki saha deneyimlerini de bir avantaj olarak değerlendirmişlerdir. Deprem sahasında yer aldıkları görev itibarıyla bundan sonra gerçekleşebilecek bir deprem konusunda daha “aktif” ve “yeterli” olabileceklerini düşündüklerini belirtmişlerdir. Deprem sahasında çalışma deneyiminin uygulamaları iyileştirdiği, profesyonel destek sunma konusunda avantaj sağladığı ayrıca personellerin psikolojik sağlamlıklarını da artırdığı düşünülmektedir. Aynı zamanda mağdur durumdaki bireylerle çalışmanın da insani bir doyum sağladığı bu nedenle profesyonellerin kendilik değerlerinin geliştiği ifade edilebilmektedir.

Çalışmada depremlere yönelik sosyal politikalarla ilişkili de sonuçlara varılmıştır. Katılımcılar bu tema altında mevcut sosyal politikalar dair değerlendirmelerde

bulunmuşlardır. Kurumlararası iletişim ve iş birliğine dair değerlendirmeler yapılmış, kurumlar arası yetersiz ve kopuk bir iletişim ağı tanımlanmıştır. Bu durumun deprem sahasının kaosu ve koordinasyon sorunuyla ilişkili değerlendirilmiştir. Kurumlararası iyi iletişim kurulduğunda sistemli bir biçimde çalışmaların yürütüldüğü değerlendirilmiştir. Katılımcılar politikalarda deprem sahasında görev alan profesyonellerin korunma ve desteklenme noktasında yetersizliğin olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada deprem sahası gibi travmatik sahalarda görev alan profesyonellerin desteğe ihtiyaç duyabilecekleri çünkü bu alanlarda yıpranma payının yüksek olduğu düşünülmektedir. Özellikle deprem sahasındaki görevlendirilmesi sonrasında destek gruplarına katılan personellerin gördükleri fayda da aktarıldığında bu uygulamaların politikalarla güvenceye alınması gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte sosyal politikalarda mutlaka olması gereken önleyici hizmetlere dair de değerlendirmeler yapılmıştır. Önleyici hizmetlerin tatbikatlar, yapı imar güçlendirmeleri ve hazırlık çalışmaları ile şekillendiği görülmüştür. Hazırlık konusunda yapılan atıfların genellikle olumsuz olduğu ve personellerin kendilerini de hazır olmadıkları konusunda eleştirdikleri görülmüştür. Aynı zamanda tatbikatların prosedürlerde görüldüğü ancak gerçek bir deprem anı için yeterli hale getirmediği değerlendirilmiştir. Bu açıdan kurumsal bazda tatbikatların önem verilerek düzenlenmesi öngörülmektedir. Aynı zamanda insana asıl zarar veren yapılar olduğu düşünüldüğünde mutlaka güçlendirme çalışmalarının yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Deprem sahasındaki yıkımın büyüklüğü yapı ve imar alanındaki yetersizliğin en büyük yansıması olmuştur. Katılımcılar deprem sahası için “insan” odağının güçlendirilmesine, fayda sağlamaya, eşit hizmet sunumuna ve doğru bilginin önemine vurgu yapmışlardır. Bu temel başlıklar deprem sahası için sosyal politikaların hareket noktası gerektiği düşünülmektedir. Merkezi hükümetin ise afet yönetimi sürecinde rolü kritiktir. Afetlerle ilgili çalışmalar gerçekleştiren ve sorumluluk sahibi olan birçok uluslararası kurum kuruluş bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) bunlardan biridir. UNDP'nin afetlerde krize yönelik önleme ve iyileştirme çalışmaları ile donanım, sosyal yardım, gıda-iş-sağlık güvenliği ve destek malzemeleri sağlama, ulaşım desteği sunma görevleri bulunmaktadır. Bir diğer sorumlu uluslararası kuruluş BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)'dır.

Bu kuruluş BM ye bağlı diğer kuruluşlarla birlikte afetlerde genel anlamda faaliyetlerin yönetimi ve koordinasyonundan sorumludur ve geniş kapsamlı faaliyetler planlamaktadır. Afetlerde etkin rol alan bir diğer uluslararası kuruluş Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) dur. Afetler sonrasında insan gücüne duyulan ihtiyacın çözümünde ve güvenliğin sağlanmasında rol ve sorumlulukları vardır. Son olarak Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi afetlerde yetkili bir diğer kurum olarak kabul edilmektedir. Literatürde bu ve benzeri kurumların deprem sahası için görev ve çalışmalarına daha detaylı da yer verilmiştir. Yerel düzeyde ise 2009 yılında kurulan AFAD, 2013 yılından itibaren ulusal düzeyde afet koordinasyonu sorumlu çatı bir kuruluş olduğu ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın da afetler konusunda psiko-sosyal destek, bağış, depolama ve dağıtım işlerinde görevli olduğu bilinmektedir. Bu kuruluşlardaki gönüllü meslek elemanlarının müdahalesinde ortak sistemli çalışma kodları bulunmaktadır. Deprem sahasına gönüllü gitmek bu açıdan uygulama ve profesyonel yaklaşımı pozitif etkilemektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanları da farklı kurum yapılarından farklı motivasyonlar ile sahada bulunmuşlardır. Katılımcıların çoğunluğu kamu personeli olmakla birlikte sahada ciddi bir iletişim problemi ile koordinasyonsuzluk olduğundan bahsetmişlerdir. Bununla birlikte büyük ölçekli afetlerde özel ve sivil kuruluşların da kamu kurumlarına destek olduğu bilinmektedir. Ancak 6 Şubat Depreminde birden çok kurumun sahada bulunmasının kaos meydana getirdiği, görev sınırlarının genişlediği, koordinasyonsuzluğu pekiştirdiği görülmüştür. Bu nedenle katılımcıların kamu kurumlarına atıflarının daha yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Sivil örgütler ve özel kuruluşların kamu kurumları ile iş birliği yapması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu konudaki çalışmaların hizmet kalitesini artıracığı, sahadaki hakimiyeti artıracığı ve insan güvenliğini sağlayacağı öngörülmektedir.

Deprem sahasında kriz odaklı müdahaleler amacıyla düzenlenen saha taramalarının tekrarlanması sahadaki olumsuz bir etki yaratmıştır. Deprem mağduru kişiler hizmetlerin aynı biçimde tekrarlanmasından dolayı güven kırıklığı yaşamışlardır. Sürekli ihtiyacın tespit edilmesi ancak bu ihtiyacın giderilmemesi yaraların derinleşmesine kamuya duyulan güvenin sarsılmasına neden olmuştur.

Aynı zamanda bu durum kurumlar arası koordinasyonsuzluğun da bir göstergesi olmuştur. Deprem sahası için ciddi derecede güvenlik sorunlarının olduğu yalnızca güvenlik ve koruma için görevlendirilen yaklaşık 130 bin personelin özellikle çadırkent ve konteynerkent düzeyinde giriş çıkış, yardım dağıtımı, kırılgan grupların kontrolü için yetersiz kaldığı değerlendirilmiştir. 11. Kalkınma Planı'nın hedefi kurumlar arası sürdürülebilir iletişim altyapısının oluşturulmasıdır. Ancak yine 6 Şubat Depremi bize afet sahasında kurumlararası iletişimin korunmasından ziyade sahada görev alan meslek elemanlarının birbirleriyle daha haberleşme sorunu yaşadıkları görülmüştür. Bölgeye ilk kez giden meslek elemanlarının sahayı bilmemeleriyle ve internet erişimi olmaması nedeniyle çevrimdışı harita programlarından yararlandıkları öğrenilmiştir. Kuramsal literatürde bahsedilen sosyal politika odaklı çalışmalar ve strateji belgelerinde sıklıkla yer alan iş birliklerinin desteklenmesi, tehlike haritalarının çizilmesi, dayanıklı yapılanmanın ön plana alınmasının 2023 yılı 6 Şubat Depremi için sonuç vermediğini yazılı kaynakların uygulamada işe yaramadığı gözler önüne serilmiştir.

Çalışmaya katılan meslek elemanları deprem sahasında sistemli çalışmanın; görev dağılımı, temel ihtiyaçların karşılanması ve yardımların dağıtımı ilişkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Sistemli çalışma profesyonel biçimde organize edildiğinde verimli ve adil bir hizmet akışı oluşmaktadır. Aynı zamanda sistemli çalışmak farklı meslek elemanları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesine de fayda sağlamaktadır. Çünkü her meslek elemanı kendi profesyonel çizgisinde ilerlemektedir. İlgili sosyal politikaların bu bağlamda geliştirilerek sistemli çalışma düzeninin mesleki koordinasyon ve iş birliği bazında ön plana alınması uygulanabilir çerçevelerin çizilmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmetin temeli 'insan' odaklı olmaya dayanır. Afetlerle yaşanan yıkımlar ise insana zarar verir. İnsana zarar veren her olguda, sosyal sistemin etkilendiği ve sosyal hizmet uzmanlarının temel rol ve sorumluluklarının gündeme geldiği bilinmektedir. Temelde, yıkımlar özel ihtiyaç sahibi grupları oluşturur. Hali hazırda özel ihtiyaç sahibi gruplarda ise durum daha da zorlaşır. Kuramsal çerçevede de değinildiği üzere afet sahasında krize müdahale uygulamaları kritiktir. Çalışmaya

katılan meslek elemanları ise krize müdahale sürecinde sistemli çalışmayı en önemli kod olarak vurgulamıştır. Burada önemli olan nokta sistemli çalışmanın önceliklendirme, destekleme, kaynak temini ile şekillenen ilkeleridir. Sistemli çalışmanın temel koşulu ise meslek elemanlarının rol sorumluluklarını net olarak anlaması ve uygulayabilmesidir. Bu konu kuramsal çerçevede Sendai Risk Azaltma Çerçevesi'nde de ayrıntılı biçimde yer almaktadır. Bu noktada sosyal hizmet müdahalesinin uygulamalı bir bilim olduğu ön plana çıkmaktadır.

Sosyal hizmetin bütüncül bakış açısı afet sahasında hem kuramsal bilginin hem de uygulama bilgisinin kullanıldığını desteklemektedir. Bu nedenle meslek elemanlarının afet öncesinde, sırasında ve sonrasında rol ve sorumluluklarının olduğu bilinmektedir. Çalışmaya katılan meslek elemanları ilgili tema altında yukarıdaki rol ve sorumluluklarına sıklıkla yer vermişlerdir. Özellikle afet sırasındaki krize müdahale uygulamalarının tüm iyileşme sürecini etkilediği görülmüştür.

Sosyal hizmet müdahalesi afet yönetimi sürecinin bir parçasıdır. İyileşme döneminde, geçim kaynaklarının güçlendirilmesi, yapılanma sürecinde savunuculuk ve hak kayıplarının önlenmesi için yerel örgütlerle çalışmak, afet sırasında ise ilgili kurumlar için doğru ve yeterli bilgilendirme süreçlerinin koordinasyonu, travma sürecinde, psikolojik ilk yardım ve psikososyal destek sağlamak aynı zamanda örgütler arasındaki iş birliğinin kolaylaştırılması oldukça önemlidir. Kurum kuruluşların politikalarının uygulamaya ve öğretmeye uygun olması, genel geçer programlarda yer almaması, sınıflandırılarak ve çerçevelendirilerek sağlamlaştırılması ile afet yönetiminin karakterize edilmesi gerekmektedir. Afet yönetiminde sosyal hizmet uzmanlarından beklenen; kriz yönetimi, aile dinamikleri, yas desteği, grup çalışması, bilgilendirme/yönlendirme, sosyal yardım ve güçlü yönlerin desteklenmesi gibi birçok rol ve sorumlulukların yanında bu konuda da bilgilendirilmiş olmalarıdır. Çalışmaya katılan meslek elemanları da bu durumu desteklemiştir.

Krize müdahale yaklaşımı afetlerde öncelikli bir uygulama çerçevesi oluşturmaktadır. Afet sahasının doğası gereği oluşan kriz durumuna müdahale edebilecek ruh sağlığı alanında yetkin meslek gruplarının birlikte multidisipliner

çalışması ise uygulamaların etkinliğini artırmaktadır. Ancak çalışmaya katılanlar bu konuda ciddi aksaklıklardan bahsetmişlerdir.

Kriz durumunda bir takım sorunların yaşanması kaçınılmazdır. Yetersiz politikalar kaynakların israfına, yanlış dağıtımına, acil durum müdahalesinin yetersizliğine hatta müdahale eden profesyonellerin hayatlarını tehlikeye sokmasına neden olabilecektir. Kamu görevlilerinin afet durumundan sonra doğru bir iletişim kanalı ile toplumu bilgilendirilmeleri, acil durumun koordinasyonunun sağlanması, ihtiyaçların organize edilmesi gibi kapsamlı sorumlulukları bulunmaktadır. Afetlerle birlikte sarsılan güven duygusunun yeniden oluşturulması da bu kriz sürecinin doğru yürütülmesi ile yakından ilişkilidir. Ancak kamunun bu konuda yeterli hizmet sunamadığı da görülebilmektedir.

Bireysel anlamda afetlerin duygusal reaksiyon (şok, korku, hayatta kalma, kızgınlık, umutsuzluk), bilişsel reaksiyon (kayıplar, hafıza sorunları, karmaşıklık, güvensizlik, aşırı uyarılma), fiziksel reaksiyon (uykusuzluk, baş ağrısı, bedensel yakınmalar, iştahsızlık) ve sosyal reaksiyon (yoksulluk, iletişim kopukluğu, çatışma, kaçınma) ile karakterize bazı etkiler yarattığı bilinmektedir. Bu reaksiyonlar, afet sahasında teselli etme, koruma, fiziksel bakım, hedef odaklı davranışlar, hayatta kalan yakınlar ile birleştirme, deneyim paylaşma, kaynak bulma, kontrol duygusunu teşvik etme, triyaj kurulması ve psikolojik ilk yardım çerçevesinin kurulması gibi çeşitli çalışmalarla giderilmektedir. Bu noktada meslek elemanlarının mağdurların olayın merkez üssünde yer alanlar olarak birincil, aile ve yakınlarını kaybedenler olarak ikincil, sahada çalışan meslek grupları olarak üçüncül, sahaya destek gönderen/ desteğe gelenler olarak dördüncül ve olay yerinde olmayarak süreci deneyimleyenler olarak gruplandırılması ve ihtiyaç odaklı planlama yapması da kritiktir.

Afet sahasında ya da sonrasında gerçekleştirilen psiko-sosyal müdahalelerden biri de grup çalışmalarıdır. Çalışmaya katılan meslek elemanları da afet sonrasında sahada farklı nüfus grupları için destek grupları oluşturduklarını belirtmişlerdir. Bir başka açıdan ise meslek elemanları saha dönüşünde ise profesyonel destek gruplarına dahil olduklarını iletmışlerdir.

Sosyal hizmet uzmanlarının daha önce de bahsedildiği gibi afet sahalarında psiko-sosyal destek, yardımların dağıtımı, organizasyonu, deprem ve afet mağduru kişilerle bireysel grup çalışmaları yaptıkları ve afetlerle ilgili geniş görev tanımlarının olduğu bilinmektedir. Katılımcılar deprem sahasındaki uygulamalarını olumlu ve olumsuz yönleri ile sunmuşlardır. Deprem sahasında görev alan personelin uygulama sırasında inisiyatif aldığı, iyi organize olmuş kurumsal yapıların koordinasyonu kolaylaştırdığı, kısa süreli terapötik bağlar kurulduğu ve kişilerin isteklerine göre hareket edildiği aktarılmıştır. Örneğin kamu kurumu çalışanı olarak orada bulunan bir katılımcı görevinin deprem mağduru bireyler ile birebir çalışma yapmak ve danışmanlık sunmak olduğunu belirtirken deprem sahasında bunu gerçekleştiremediğini çünkü sahada gerçeğin enkaz altındaki yakınlarına ulaşma olduğu iletilmiştir. Bu durumda hem sistemli çalışmaların yapıldığı hem de bu çalışmaların bir takım görev dağılımı sorunlarına yol açtığı söylenebilir. Deprem sahasında profesyonellerin öz yeterliliklerinin geliştirilerek mevcut duruma uygun hareket etme becerilerinin desteklenmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak burada kurumsal düzenin kritik olduğu bir gerçektir. Kurum içi iletişimin kuvvetli, birlikte hareket etme becerisinin yüksek, yetkili karar vericilerin olduğu yapılanmalarda müdahalenin de daha etkili olacağı öngörülmektedir. Birbirinden fazla ve uzun süreli afet olaylarına maruz kalmalarının ardından ise sosyal hizmet uzmanlarının fizyolojik ve psikolojik olarak yıprandıkları görülmektedir.

Çalışmaya katılan meslek elemanları da gerek yardımların gerekse de nitelikli personelin sahaya geliş ve organizasyon süreçlerinde gecikmelerin olduğunu hatta bazı illere hizmetlerin oldukça geç ulaştığını iletmışlerdir.

Deprem sahasında gözlemlenen bir diğer kritik nokta dezavantajlı grupların deneyimleridir. Dezavantajlılık durumu hali hazırda dezavantajlı olanlar ve deprem ile dezavantajlı duruma gelen bireyler ile çerçevelenmiştir. Analiz sonucunda kadınlar, engelliler, çocuklar ve göçmenler dezavantajlı olarak değerlendirilmiştir. 6 Şubat Depreminin meydana getirdiği yıkım ve hasarın bir sonucu olarak etkilenen illerde çok büyük bir dezavantajlı grubun mağdur duruma geldiği iletilmiştir. Aynı zamanda deprem sahasında büyük bir güvenlik açığı da

değerlendirilmiştir. Yetersiz sayıda görevlendirilen güvenlik güçlerinin deprem sahasında kontrolü sağlayamadığı ifade edilmiştir. Deprem sahasında güvenlik kontrolünün sağlanamamasının nedenlerinden biri sahaya giden kolluk güçlerinin de daha önce deprem deneyimi olmadığı ile ilişkilendirilmiştir. Kolluk güçlerinin deprem sahası konusunda bilgi sahibi olmaması uygulamaları kısıtlamıştır. Kolluk güçleri sahadaki yıkım nedeniyle güvenliği sağlamanın haricinde görev ve yetki ve sorumluluklarını aşarak enkaz kaldırma, yardım dağıtma gibi alanlarda sorumluluk almışlardır. Deprem sahasının kontrolü konusunda en çok atıf yapılan konu çocukların deneyimleri olmuştur. Çocukların deprem sahasında mevcut nüfus grupları içinde en dezavantajlı olduğu düşünülmektedir. Deprem ile ailesini kaybetmiş çocukların kendini savunamayacak durumda olmaları, şok sürecini bir yetişkin gibi deneyimlememeleri, kimin refakatinde kalacaklarını bilmemeleri gibi birçok faktörle ilişkili olarak kamu kurumlarının bu konuda üstün bir hakimiyet göstermeleri beklenmektedir. Aynı zamanda çocukların iyi niyetli olmayan kimseler tarafından alıkonma ihtimali ve çocuk kaçırmaları da gündem olmuştur. Deprem sahasında güvenli alanların oluşturulmasının bu açıdan son derece önemli olduğu bilinmekle birlikte sahaya yönlendirilen personelin de kayıtlı olmasının muhtemel riskli durumlar için önleyici olduğu düşünülmektedir. Bir başka açıdan deprem sahasında kadın ve aile içinde de dezavantajlı durumların yaşandığı görülmüştür. Çadırkentlere yerleşimde de tek eşli ailelerin mahremiyet sorunları yaşadıkları görülmüştür. Kadınların aynı zamanda toplumsal cinsiyet kökenli ayrımcılıklara maruz kaldıkları da ifade edilmiştir. Kurumlar tarafından sunulan yardım ve hizmetlere kadınların erişimlerinde sorunlar yaşadıkları, erişemedikleri, yardımlara ulaşma konusunda sahadaki personellerden destek aldıkları görülmüştür. Kadınların hijyen konusunda ciddi sorunlar yaşadıkları ve hak ihlallerine maruz kaldıkları değerlendirilmiştir. Bu konuda sahaya giden personelin de kadınlara özel ihtiyaçları karşılamaya gayret ettikleri ifade edilmiştir. Özellikle afet sahası için hazırlanan ve sahaya gönderilen yardım kolilerinde çok boyutlu düşünmek gereklidir. Hijyen kitlerinin mutlaka hazırlanması gerektiği, kadınların dönemsel ihtiyaçlarının da bu planlamalarda yer almasının hayati olduğu düşünülmektedir. Bu konunun temel ihtiyaç olarak değerlendirilmesi ve afet sahası yardım

çalışmalarının yalnızca giysi odaklı yürütülmemesi gereklidir. Afet, sosyal yaşamı bütünüyle etkilediğinden normal yaşama dönüşün sağlanması için muhtemel tüm ihtiyaçlar gözden geçirilmeli ve yardım toplama konusunda kaynakların kurum bazlı değerlendirilmesi önerilmektedir.

Katılımcıların önemle üzerinde durduğu bir diğer konu da eğitimidir. Afet sahası için eğitim konusu çok boyutlu değerlendirilmiştir. Eğitim konusu hem profesyonellerin uygulamalarına yönelik hem de afet öncesindeki hazırlık aşamasına yönelik şekillenmektedir. Afetin bir “kültür” haline geldiği ülkemizde eğitimin dile pelesenk olan ancak uygulamada yeterlilik göstermeyen kanadının kırılacak gerçekçi ve yetkin bir bilgilendirme sürecinin organize edilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu konuda sorumlu kurumların topluma şeffaf sunumlar yapması ve süreçlerin sıkı takip edilerek kontrol edilmesi de oldukça kritiktir.

Aşağıda ulaşılan sonuçlardan hareketle özet tespitlere yer verilmiştir.

- ✓ Depreme gidişler gönüllü gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Akut dönem yardım dağıtım sürecinde kayıt tutulamamıştır.
- ✓ Yardımlar il bazlı eşit dağıtılamamıştır.
- ✓ Deprem sahasında ana ve ara yollarda taşıtlarla ulaşım sağlanamamıştır.
- ✓ Sahayı bilmeyen personeller alan tanıma konusunda zorluk yaşamışlardır.
- ✓ Çevrimiçi haritalar kullanılamamıştır.
- ✓ Mobil hatlar kullanılamamıştır.
- ✓ Kaynak dağıtımında deprem öncesinde sosyal politikalarca kurum bazlı görevlendirmelerde sınırlar açık ve net tanımlanmamıştır.
- ✓ Kurumların afet sahasında görev ve sorumluluklarını gerçekleştirme durumları denetlenmemiştir.
- ✓ Deprem sonrasında illerde çok büyük yıkım / maddi hasar olduğu tespit edilmiştir. Ancak enkaz kaldırma süreçlerinde gecikmeler yaşanmıştır.
- ✓ Yardımların dağıtımında bazı adaletsizlikler yaşanmıştır.
- ✓ Deprem sahasında mesleki etik ihlaller görülmüştür.
- ✓ Kamu kaynakları yetersiz kalmıştır.
- ✓ Deprem sahasında kurumlararası iletişim krizi görülmüştür.

- ✓ Ülkemizde ilk, orta ve lise düzeylerinde afet farkındalık eğitimleri verilmemektedir.
- ✓ Engelli grupların kaynaklara erişimleri zordur. Engelli gruplar deprem sonrasında mevcut dezavantajlı durumları derinleşmektedir.
- ✓ Çadırlar engelli nüfus grupları için uygun değildir.
- ✓ Çadırlar mevsim kriterlerine uygun dağıtılmamıştır.
- ✓ Deprem deneyimi olmayan meslek elemanlarına deprem sahasına gönderilmeden önce yerel bilgilendirme yapılmamıştır.
- ✓ Çalışmaya katılan meslek elemanlarının çoğunluğu ilk yardım eğitimi almıştır. İlk yardım eğitimi alan meslek elemanları deprem sahasında doğru bilgilendirmenin önemini farkındadır.
- ✓ Sahada gerçekleştirilen ihtiyaç taraması çalışmaları takip edilememiş, sonuçlandırılmadan tekrara düşmüştür.
- ✓ Sık personel değişimi sahada güvensizliğe neden olmuştur.
- ✓ Görevlendirme değişimlerinde bilgi aktarımı kısıtlı sağlanmıştır. (Süpervizyon yetersizdir)
- ✓ Sahaya gönderilen meslek elemanları temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmışlardır.
- ✓ Çalışmaya katılan meslek elemanları uygulamaları sırasında psikolojik olarak yıprandıklarını ve yetersiz hissettiklerini iletmişlerdir.
- ✓ Ülkemizde lisans eğitimlerinde afet ve kriz uygulamalarıyla ilgili meslek grupları için eğitimler verilmemektedir.
- ✓ Kadınlar deprem sahasında toplumsal cinsiyet kökenli zorluklara maruz kalmışlardır.
- ✓ Deprem sahasında güvenlik sorunları yaşanmıştır.
- ✓ Hali hazırda kurum koruması altında olan nüfus gruplarının nakil işlemleri sorunsuz ve ivedi gerçekleşmiştir.
- ✓ Kamu kurumlarının temsili olarak sahada bulunan personelin yetki avantajı olmuştur.

Tespitlerin ardından meslek elemanlarına, politika yapıcılara ve araştırmacılara uygun kategorize edilmiş öneriler sunulmuştur.

ÖNERİLER

Profesyonellere Öneriler

- ✓ Deprem sahasında hali hazırda afet öncesinde yaşayan meslek elemanlarının krize müdahale uygulamalarına dahil olmalarının engellenmesi,
- ✓ Yerleşim yeri deprem sahası olan meslek elemanlarının tespit edilmesi durumunda yetkili üst kuruluşa bildirilmesi ve destek programlarına dahil edilmesi,
- ✓ Deprem sahasında yaşanabilecek muhtemel etik sorunlara dair hazırlık çalışmalarının takip edilmesi,
- ✓ Gönüllü sahaya gidişlerde mutlaka kurumsal kayıtların alınması,
- ✓ Görevlendirmelerde mutlaka kimliklendirmelerin yapılması,
- ✓ Deprem sahasına gitmeden önce sahaya ait coğrafi, fiziksel, iklim ve yerleşim odaklı krokilerin incelenmesi,
- ✓ Afet sahasında karar vericilerin belirlenmesi ve kişi bazlı karar uygulanan noktalarda bildirimlerin mutlaka gerçekleştirilmesi,
- ✓ Tükenmişlik yaşayan meslek elemanlarının bildirilmesi,
- ✓ Temel ihtiyaçların giderilememesi durumunda profesyonel destek alınması,
- ✓ İlk yardım eğitiminin alınması gerekmektedir.

Politika Yapıcılara Öneriler

- ✓ Deprem sahasında görev alan meslek elemanlarının tükenmişlik ve travmatize olma durumunun engellenmesi için destek gruplarının organize edilmesi,
- ✓ Deprem olayı meydana gelmeden önce görevlendirilebilecek meslek elemanlarının kurumsal açıdan belirlenmesi,
- ✓ Deprem sahalarında görev alabilecek meslek elemanlarının eğitimler alarak sınavlara tabii tutulması,
- ✓ Krize müdahale uygulamalarında sorumlu meslek elemanlarının becerilerinin geliştirilmesi,

- ✓ Kırılgan grupların önderlerinin sivil toplum boyutunda temsiliyet becerilerinin afet sahası için desteklenmesi,
- ✓ Afet sonrası görevlendirilmiş meslek elemanları için destek gruplarının bütçelendirilmesi ve kamuya raporlanması,
- ✓ Afetlere yönelik kalkınma planlarında ve stratejik hedeflerde ortak fayda ilkesinin belirlenmesi,
- ✓ Deprem sonrasında şehirlere sunulan hizmetlerin, yardım dağıtımlarının merkezi hükümet tarafından takip edilerek raporlanması,
- ✓ Afet sonrası için zamana bağlı hedeflerin belirlenmesi (ilk 24 saat, 1 hafta gibi),
- ✓ Deprem müdahalesi için sahaya gönderimin sıra ile görev bazlı gerçekleştirilmesi,
- ✓ Bütçelendirme çalışmalarının genelden özele ve ihtiyaç odaklı planlanması,
- ✓ Afet müdahalesine dair öncesi, sırası ve sonrası raporlarının kamuya şeffaf sunulması ve toplum önderlerinden geri bildirim alınması,
- ✓ Merkezi hükümetin afet sahası için etkin bir kontrol merkezi oluşturması,
- ✓ Afet sahası için kesintisiz iletişim ilkesinin benimsenmesi ve buna uygun alt yapının ivedilikle oluşturulması,
- ✓ Afet sahasına giriş ve çıkışların bir üst kurularak kontrol edilmesi,
- ✓ Afet sahasındaki ulaşımın küçük motorlu araçlarla düzenlenmesi,
- ✓ Deprem sahası için görevlendirilmiş meslek elemanlarının kimliklendirilmesi,
- ✓ Dezavantajlı gruplarla özellikle çalışacak meslek elemanlarının belirlenmesi,
- ✓ Afetler ve deprem sahasında görev alabilecek sivil örgütlerin akredite edilmesi,
- ✓ Her bir kent için çadır bölgelerinin tayin edilmesi ve alt yapı çalışmalarının planlanması,
- ✓ Çadırkentlerde yaşam koşullarının aile yapılanmaları göz önüne alınarak organize edilmesi,
- ✓ Çadırların mevsim koşullarına uygun geliştirilmesi,

- ✓ Yardım dağıtım süreçlerinin çok boyutlu planlanması her kurumun sorumlu olduğu grupların oluşturulması,
- ✓ Yardım dağıtım süreçlerinin sahaya girişte kontrol edilmesi,
- ✓ Önceliklendirilmiş hizmet akışının benimsenmesi,
- ✓ Deprem sonrası sahada meydana gelen kaynak israfının raporlanması ve kamuya sunulması,
- ✓ Afet farkındalık çalışmalarının eğitim sistemine entegre edilmesi,
- ✓ Afet merkez iline destek olacak illerin yakın illerden ziyade karma yöntem ile eşleştirilmesi,
- ✓ Afet sahasında çocuk korunma için özel sahaların oluşturulması,
- ✓ Afet sonrasında mobil okul modüllerinin geliştirilmesi,
- ✓ Afet sahasında görevlendirilen kolluk güçlerinin çocuk istismarı, şiddet gibi özel konularda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmacılara Öneriler

- ✓ Afetler sonrasında eşit hizmet sunumunun etkilerinin araştırılması,
- ✓ Deprem sahası için grup çalışmalarının geliştirilmesi,
- ✓ Afet müdahalesinde kamu, özel ve sivil kurumların etki alanlarının değerlendirilmesi,
- ✓ Afet sahasında toplumsal cinsiyet çalışmalarının geliştirilmesi,
- ✓ Siyaset üstü sosyal politikaların faydalarının araştırılması,
- ✓ Afetlerin “kültür” haline gelmesinin engellenmesi için vizyon geliştirme odaklı bilimsel toplantıların organize edilmesi,
- ✓ Uluslararası nitelikte farkındalık platformlarının oluşturulması ve devamlılıklarının sağlanması
- ✓ Ekonomik politikaların, sosyal politikalarla ilişkisinin değerlendirilmesi,
- ✓ Deprem odaklı sosyal politikaların bilimsel kaynaklar ile geliştirilmesi,
- ✓ Uluslararası anlamda etkin olduğu tespit edilmiş müdahale örneklerinin kültürel entegrasyon çalışmalarının planlanması,
- ✓ Kırılgan grupların afet deneyimlerinin kanıta dayalı uygulamalar ile tespit edilmesi,

- ✓ Deprem sonrasında iç göç, sosyal hizmetler, yoksulluk, istihdam süreçlerinin araştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abicho, T. (2017). Disaster preparedness and social media: experience from an earthquake in Hawassa 2016. *Prehospital and Disaster Medicine*, 32(1), 115-115.
- AFAD. (2014). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 31.03.2022, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- AFAD. (2018). *Türkiye’de afet yönetimi ve doğa kaynaklı afet istatistikleri*.T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. [https://www.afad.gov.tr/\[tam-link\]](https://www.afad.gov.tr/[tam-link])
- AFAD. (2021). 2020 doğa kaynaklı olay istatistikleri. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Istatistikler/2020yilidogakaynakliolayistatistikleri.pdf
- AFAD. (2022). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü: İnsan kaynaklı afetler*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Erişim Tarihi 03.04.2023, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- AFAD. (2023). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü: Afet*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 27.03.2023, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- AFAD. (2023). *6 Şubat 2023 kahramanmaraş depremleri saha çalışmaları ön değerlendirme raporu*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Deprem Dairesi Başkanlığı. https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmaras%20%20Depremleri_%20On%20Değerlendirme%20Raporu.pdf
- AFAD (2012). *Ulusal Deprem Araştırma Programı (UDAP) Başarılı Uygulamalar (2012-2018)*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD]. (2024).2024 Yılı Performans Programı. İçişleri Bakanlığı, 1-74.
- Adashi, E.Y., O’Mahony, D.P., & Cohen, G. (2023). Should the administration for strategic preparedness and response lead the national response to a public health emergency?. *JAMA Health Forum*, 4(1),1-3.

- Adler, J. (2010). Abstracts of scientific and invited papers international preparedness and response to emergencies and disasters. *Prehospital and Disaster Medicine*, (25), 1.
- Afet Komisyonu. (2022). *2020'de Türkiye ve Dünya'da en sık görülen doğal afetler*. <https://tatd.org.tr/afet/afet-yazi-dizisi/2020de-turkiye-ve-dunyada-en-sik-gorulen-dogal-afetler/>
- Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği, Resmi Gazete, 31760, 4-10 (24/2/2022).
- Ahlbom Persson, T., & Povitkina, M. (2017). "Gimme Shelter": The role of democracy and institutional quality in disaster preparedness. *Political Research Quarterly*, 70(4), 833-847. <https://doi.org/10.1177/1065912917716335>
- Ahsan, M. (n.d.). *Dünyada afet yönetimi politikaları* [PowerPoint sunumu]. Ankara Üniversitesi Açık Ders. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/145479/mod_resource/content/0/14.%20hafta%20-%20D%C3%BCnyada%20Afet%20Y%C3%B6netimi%20Politikalar%C4%B1.pptx
- Akbaslı, I.T., & Serin, O. (2024). Digital response to physical crises: The role of an e-health platform in the 2023 Southern Turkey Earthquakes. *Disaster Med Public Health Prep*, 18(57), 1–3.
- Akbayır, D. (2023). *Afet yönetimi perspektifinden İstanbul büyükşehir belediyesinin deprem sonrası Hatay ilindeki sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]
- Aksoy, Ş., & Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının ve çalışmalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(15), 80-91.
- Aktaş, A. M. (2003). Kriz durumlarında sosyal hizmet müdahalesi. *Kriz Dergisi*, 11(3), 37-44.
- Alachkar, M. (2024). An emotional earthquake' – the psychological impact of the earthquake in Syria on mental health workers and the value of reflective spaces: Who cares for carers? *BJPsych Open*, 10(1), 53.

- Aldemir, T. (2023). Doğal afetler sonrası afetzedelerin beslenmesi: 2023 Kahramanmaraş depremi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 686-701.
- Alexander, D.A. (2005). Early mental health intervention after disasters. *Advances in Psychiatric Treatment*, 11(1), 12-18. <https://doi.org/10.1192/apt.11.1.12>
- Ali, K., Nguyen, H. X. Vien, Q.T., & Shah, P. (2015). Disaster management communication networks: Challenges and architecture design. In *2015 IEEE International Conference on Pervasive Computing and Communication Workshops (PerCom Workshops)* (537-542). IEEE. <https://doi.org/10.1109/PERCOMW.2015.7134094>
- Alnajar, A., Mohammad, B., & Altabbakh, O. (2024). Resilient hearts: Enhancing healthcare preparedness for vulnerable populations in the aftermath of the morocco earthquake. *Disaster Med Public Health Prep*, 18(63), 1–2.
- Aloudat, T., & Christensen, L. (2011). Psycho-social recovery. *Template: Royal A*, 9(1), 532-542.
- Alston, M., & Chow, A. (2021). Introduction—when social work meets disaster: challenges and opportunities. *British Journal of Social Work*, 51, 1525–1530.
- Altun, F. (2014). *Afetlere yönelik sosyal yardım ve hizmetler* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Altun, F. (2016). Afetlerde psikososyal hizmetler: Marmara ve Van depremleri karşılaştırmalı analizi. *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 183-197.
- Altun, F. (2017). Uluslararası kuruluşların afetlere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetlerinin incelenmesi. *Journal of Social Work*, 1, 32-54.
- Aral, M., & Tunç, G. (2021). Türkiye’de deprem performansına dayalı bina kimlik bilgilerinin oluşturulmasına yönelik çalışma ve öneriler. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(1), 20-41.
- Arıca, F., Çakır, C., & Kağnıcı, D. (2023). Kırılgan gruplar özelinde afetlerde psikososyal hizmetler. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 176-187.
- Arnold, J. L. (2005). Disaster myths and hurricane katrina 2005: Can public officials and the media learn to provide responsible crisis communication during disasters? *Prehospital and Disaster Medicine*, 21(1), 1-3.

- Artan, T., & Özkan, A. O. (2020). Afetler ve sosyal hizmet. *Journal of ADEM*, 1(1), 47-54.
- Asa, A. N., & Doğan Güllüpunar, M. (2023). Afetler ve haberin ötekileştiren dili: 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri örneği. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 280-300.
- Ashraf, S., Patwary, M. M., Shoib, S., Omari, M., & Zarrouq, B. (2024). Addressing the mental health needs of children affected in the morocco earthquake. *Disaster Med Public Health Prep*, 18(61), 1-2.
- Aslan, R. (2021) *Engelli bireylerin afet deneyimleri: Fenomenolojik bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Gümüşhane üniversitesi, Afet Yönetimi Anabilim Dalı, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Atalay, A. (2023). Afet sonrası iç göç ve eğitimde zincirleme reaksiyonlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (57), 1716-1734.
- Attepe Özden, S., Tekindal, M., Gedik, T. E., Ege, A., Erim, F., & Tekindal, M. A. (2022). Nitel Araştırmaların Rapor Edilmesi: COREQ Kontrol Listesinin Türkçe Uyarlaması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 35, 522-529.
- Avcı, G. (2023). Afet eğitiminde afetlere hazırlık: Üniversite öğrencileriyle tehlike avı. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 84-100.
- Avcı, S., Kaplan, B., Ortabağ, T., & Arslan, S. (2022). Üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin afet konusundaki bilgi ve bilinç düzeyleri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 94-108.
- Avdar, R., & Avdar, R. (2022). Türkiye’de yaşanan doğa kaynaklı afetlerin sosyo-ekonomik etkileri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 1-12.
- Aydemir, A. (2021). Afet yönetim sisteminin incelenmesinde gönüllülük hizmetleri ve bazı sivil toplum kuruluşları. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 387-394.
- Aydın, N. (2018). Nitel araştırma yöntemleri: Etnoloji. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 2(2), 60-71.
- Aydın, N., & Çetinkale, Z. (2023). Simultaneous response to multiple disasters: Integrated planning for pandemics and large-scale earthquakes. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 86, 1-30.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.

- Aytis, S. (2023). Deprem kavramı, etkileri ve 6 Şubat 2023 depremleri bağlamında süreçler üzerinden bütünsel değerlendirmeler. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 8, 567-584.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baniya, S. (2025). Intersectional disaster response in the globalized world via equitable crisis communication. *Journal of Business and Technical Communication*. <https://doi.org/10.1177/10506519251326565>
- Baral, I., & Bhagawati, B. (2019). Post traumatic stress disorder and coping strategies among adult survivors of earthquake, Nepal. *BMC Psychiatry*, 19(118), 1-8.
- Başar, K. (2024). Organized professional response to a large-scale disaster: Earthquakes in Türkiye. *European Psychiatry*, 1, 34-35.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Bay, U. (2019). Social work and Disasters: A Handbook for practice. *Australian Social Work*, 76(2), 278-280.
- Bayra, E. (2021). Büyük Doğu Japonya depremi sonrası Japon mevzuatında görülen eksikliklerin düzeltilmesi bağlamında deprem ve hukuk. *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 27(2), 1191-1206.
- Bauwens, J., & Naturale, A. (2017). The role of social work in the aftermath of disasters and traumatic events. *Clin Soc Work J*, 45, 99–101.
- Baz, A. (2023). *Türkiye’de afetlerde sosyal hizmet Uygulamaları: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri örneği* [Yüksek lisans tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, Acil Durum ve Afet Yönetimi Anabilim Dalı, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Betty, S. L., Annette, M.G., Ahnalee, B., Courtney, A. C., Michelle, P. D., Sarah, L., & Mary, L. K. (2021). Trajectories of posttraumatic stress in youths after natural disasters. *JAMA Network Open*, 4(2), 1-11.
- Berkay, F., Çelen, N., & Kuşdil, M. E. (2003). 1999 Marmara Depreminin Mudanya halkı üzerindeki psiko-sosyal etkileri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(4), 1-24.

- Berksun, O., Oral, A., Ergin, G., & Azizoğlu, S. (1993). Krize müdahale ve yas: Olgu Sunusu. *Kriz Dergisi*, 1 (2).
- Bıçakçı N., & Nevruz M. (2021). Afetlerde sahra hastaneleri. *Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi*. 1(1), 17-21.
- Bilik, M. B. (2023). Özel gereksinimli bireyler ve ebeveynleri açısından afet zorlukları: 2011 Van depremi örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 243-256.
- Blaufarb, H., & Levine, J. (1972). Crisis intervention in an earthquake. *Oxford University Press*, 17(4), 16-19.
- Boetto, H., Bell, K., & Ivory, N. (2021). Disaster Preparedness in Social Work: A Scoping Review of Evidence for Further Research, Theory and Practice. *British Journal of Social Work*, 51, 1623–1643.
- Boetto, H. (2024). Addressing disaster fatigue: A SAFE framework for enhancing disaster resilience in social work. *International Social Work*, 1–14.
- Bonati, S., Nardini, O., Boersma, K., & Clark, N. (2023). Unravelling dynamics of vulnerability and social media use on displaced minors in the aftermath of Italian earthquakes. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 89, 4-5.
- Bozkurt, Ö., & Çiçekdağı, H. (2022). Deprem özelinde 2010 ve 2021 yıllarında yayımlanan meclis araştırma komisyon raporlarının karşılaştırmalı analizi. *Turkish Journal of Earthquake Research*, 4(1), 137-154.
- Brien, G., Keefe, P., Rose, J., & Wisner, B. (2006). Climate change and disaster management. *Disasters*, 30(1), 64-80.
- Brink, H. I. L. (1993). Validity and reliability in qualitative research. *Curationis*, 16(2), 35-38.
- Bucci, D. D., Missier, F. D., Dolce, M., Galvagni, A., Giordano, F., Patacca, A., Pezzi, E., Scurci, G., & Savadori, L. (2023). Life satisfaction during temporary housing after an earthquake: Comparing three cases in Italy. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 91, 1-18.
- Budak, E. (2023). Türk medyasının depremle imtihanı: Kahramanmaraş depremini afet haberciliği üzerinden değerlendirmek. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(2), 1087-1113.

- Budak, D., & Kandil, N. (2023). Üniversite öğrencilerinin deprem bilgi düzeyleri ve sürdürülebilir deprem farkındalık düzeylerinin araştırılması: Spor bilimleri örneği. *Sportive*, 6(2), 29-40.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Örnekleme yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Catlett, C. L., Jenkins, J. L., & Millin, M.G. (2011). Role of emergency medical services in disaster response: resource document for the national association of ems physicians position statement. *Prehospital Emergency Care*, 15(3), 420-425.
- Celep, H. (2022) *İşitme engelli bireylerin afetlere dirençliliği: 30 Ekim 2020 – İzmir Depremi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Afet Yönetimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Ceyhan Kılıç, E. (2023). Afetlere müdahalede sosyal hizmetin çok boyutlu rolü. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 779-786.
- Chaudhary, M., & Piracha, A. (2021). Natural Disasters—Origins, Impacts, Management. *Encyclopedia*, (1), 1101–1131.
- Chen, T., Wang, L., & Wang B. (2020). The disaster relief and social work after the Wenchuan earthquake in Mainland China. *China Journal of Social Work*, 13(1), 70-84. DOI: 10.1080/17525098.2020.1762282.
- Cheng, Y., & Yuhan, Y. (2002). Improving disaster management. *Prehosp Disast Med*, 17(2), 15.
- Choe, T., Kim, J., Shin, M., Kim, K., & Kim, M. (2023). Complex disaster response framework to reduce urban disaster vulnerability. *Science Progress*, 106(1). <https://doi.org/10.1177/0036850423115277>
- Christy, J. (2011). Integration of Psycho-Social Social Support and Mental Health Services in to National Disaster Management Guidelines. *Prehospital and Disaster Medicine*, 26(1), 18-18.
- Cimellaro, G., Reinhorn, A., & Bruneau, M. (2010). Framework for analytical quantification of disaster resilience. *Engineering Structures*, 32(11), 3639-3649.
- Colarossi, L., Heyman, J., & Phillips, M. (2005). Social Workers' Experiences of the World Trade Center Disaster: Stressors and their Relationship to Symptom Types. *Community Mental Health Journal*, 41(2), 185-198.

- Crawford, C. A. (2021). Studying social workers' roles in natural disasters during a global pandemic: what can we learn? *Qualitative Social Work*, 20(1–2), 456–462.
- Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED). (2020). *Human Cost of Disasters (2000-2019)*. <https://www.cred.be/publications>
- Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED). (2023). *Disaster year in review 2022*. <https://www.cred.be/publications>
- Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED). (2023). *Earthquakes in Türkiye: A review from 1900 to today*. <https://www.cred.be/publications>
- Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED). (2024). *Strengthening partnerships for local disaster impact*. <https://www.cred.be/publications>
- Cronin, M. S., Ryan, D. M., & Brier, D. (2007). Support for staff working in disaster situations. *International Social Work*, 50(3), 370–382. <https://doi.org/10.1177/0020872807076042>
- Çakır, Ö., & Atalay, G. (2020). Afetlerde özel gereksinimli grup olarak yaşlılar. *Resilience*, 4(1), 169-186.
- Çalış, Z. Tomar Bozkurt, H., Altınbaş, K., & Aydın, M. (2023). Psychosocial Interventions in Emergency Periods of Disasters. *Genel Tıp Dergisi*, 33(4), 470-475. <https://doi.org/10.22988/handutfd.1234567>
- Çapar, M. C., & Ceylan, M. (2022). Durum çalışması ve olgubilim desenlerinin karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 295-312.
- Çelik, İ. H., Usta, G., Yılmaz, G., & Yakupoğlu, M. (2020). Türkiye'de yaşanan teknolojik afetler (2000-2020) üzerine bir değerlendirme. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 49-57.
- Çoban, Y., Sözbilir, Y., & Göktaş, Y. (2017). Deprem deneyimini yaşamış kişilerin deprem öncesi hazırlık algılarının belirlenmesi: Bir durum çalışması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 113-134.
- Daniel, A., & Michaela, C. (2021). Mental health and health-related quality of life in victims of the 2013 flood disaster in germany – a longitudinal study of health-related flood consequences and evaluation of institutionalized low-threshold psycho-social support. *International Journal of Disaster Risk Reduction*,(58), 1-6.

- Dayan, Y. B., Guy, N., Issac, A., Ofer, S., Shvarts, D., Rami, P., Levi, Y., & Goldberg, A. (2012). Disaster healthcare system management and crisis intervention leadership in Thailand—lessons from the 26 december 2004 tsunami disaster. *Prehospital and Disaster Medicine, 21*(5), 299-302.
- Demirel, M. (2023). *Rebuilding lives: Empowering people affected by earthquake a focus on asylum seekers and refugees*. Afghan Refugees Solidarity Association [ARSA].
- Demirtaş, H. (2000). Kriz yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 23*(23), 353-373. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/issue/10373/126950>
- Demirtaş, B., Gürsu, O., & Söylev, Ö. F. (2021). Olağanüstü durumlarda manevi danışmanlık ve rehberlik: Disiplinlerarası araştırmalar. *Kütahya Diyanet Kitabı, (1)*,105-115.
- Demiröz, F. (2003). Ailede krizler ve sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 14*(1), 85-98.
- Dhital, R., Shibanuma, A. Miyaguchi, M. Kiriya, J., & Jimba, M. (2019). Effect of psychosocial support by teachers on improving mental health and hope of adolescents in an earthquake-affected district in Nepal: a cluster randomized controlled trial. *Plos One, 14*(10), 1-15.
- Diaz, J. O. P. (2008). Integrating psychosocial programs in multisector responses to international disasters. *American Psychologist, 63*(8), 820–827.
- Doğan, H.H. (2023). Türkiye’de afet olaylarına kalkınma planlarının yaklaşımı. *İdealkent Dergisi, 37*(13), 1873-1912.
- Doostgharin, T. (2009). Children affected by earthquakes and their immediate emotional needs. *International Social Work, 52*(1), 96–106.
- Dömbekci, H.A., & Erişen, M. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22*(2), 141-160.
- Draus, P. (2009). Substance abuse and slow-motion disasters: The case of detroit. *The Sociological Quarterly, 50*(2), 360-382.
- Duda, P., Kelman, I., Glick, N., Sokolenko, V., Poussenkova, N., & Nikitina, E. (2022). Disaster risk perceptions and multinational cooperation in Barentsburg, Svalbard. *Polar Record, 58*(6), 1–13.

- Duruel, M. (2023). Sivil toplum kuruluşlarının afet yönetimindeki rolü: 6 Şubat Depremi Hatay örneği. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 1-18. <https://doi.org/10.25272/icps.1332511>.
- Duruel, M. (2023). Afetlerde göçmen olmak: 6 Şubat depremi Hatay örneği. *Mukaddime*, 14(2), 227-255.
- Duruel, M. (2023). Social Service Practices in Disasters: February 6th Earthquake in Hatay Case. *OPUS- Journal of Society Research*, 20(56), 1163-1180.
- Dückers, M., Jansen, N., Horst, S.T., & Haagen, J. (2023). Linking public health monitoring to dialogue-based decision-making during the covid-19 pandemic: Experiences from a participatory pilot in the netherlands. *Prehosp Disaster Med*, 38(1), 210.
- Ellor, J. W., & Mayo, M. (2018). Congregational and social work responses to older survivors of natural/human disasters. *Social Work and Christianity*, 45(1), 42-59.
- Erdem, U., Erdin, E., & Özcan, N.S. (2017). Afet ve acil durumlarda erişilebilirlik. 4. *Uluslararası Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*, 11-13 Ekim, 1-7.
- Erdoğan, C., & Aksoy, Ö. (2020). Deprem stresi ile baş etme stratejileri (Balıkesir Karesi ilçesi Paşaalanı Mahallesi örneği). *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(2), 88-103.
- Erdoğan, E. (2023). Kurumsal sistem krizi, merkezileşme ve 6 Şubat depremleri. *Rawest*, 1-23.
- Erkal, T., & Değerliyurt, M. (2011). Türkiye'de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Ertuğrul, B., & Ünal, S.D. (2019). Bir vakıf üniversitesi sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin genel afete hazırlıklı olma inanç durumlarının belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 3(1), 31-45.
- Ertürkmen, C. (2006). *Afet yönetimi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Fei, M., & Ip, E. K. P. (2009). Reconstructing social relationships in post-earthquake community: social work intervention in Qin Jian Ren Jia, Dujiangyan. *China Journal of Social Work*, 2(3), 189-200.
- Fisher, K. (2012). Emergency management plan (emp) template. *Colorado Community Health Centers and Clinics*, (2), 1-32.

- Fullerton, C., Ursano, R., & Wang, L. (2004). Acute Stress Disorder, Posttraumatic Stress Disorder, and Depression in Disaster or Rescue Workers. *Am J Psychiatry*, 161(8),1370-1376.
- Gallardo, A., Djalali, A., Foletti, M., Ragazzoni, L., Della Corte, F., Lupescu, O., & Ingrassia, P. (2015). Core competencies in disaster management and humanitarian assistance: a systematic review. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 9(4), 430-439.
- Gani, A., & Singh, R. (2019). Managing disaster and crisis in tourism: a critique of research and a fresh research agenda. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8(4),1-25.
- Gel, A. U. (2023). Yapısalcı kuram bağlamında yaşlılar için sosyal hizmet. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, 2, 42-52.
- Generali, J. (2005). Emergency preparedness programs and expired drugs. *Hospital Pharmacy*, 40(3), 208.
- Gerdan, S. (2021). Kentsel planlama açısından il afet risk azaltma planlarının değerlendirilmesi. *GÜSBD*, 10(4), 1006 – 1013.
- Gero, K., Aida, J., Kondo, K., & Kawachi, I. (2020). Evaluation of trust within a community after survivor relocation following the great east Japan earthquake and tsunami. *JAMA Network Open*, 3(11),1-11.
- Gregg, H.R., Restubog, S.L., Dasborouggh, M., Xu, C., Deen, C.M., & He, Y. (2022). When disaster strikes! An interdisciplinary review of disasters and their organizational consequences. *Journal of Management*, 48(6), 1382-1429.
- Grimm, A., Hulse, L., Preiss, M., & Schmidt, S. (2014). Behavioural, emotional, and cognitiveresponses in European disasters: Results of survivor interviews. *Disasters*, 38(1),62-83.
- Gowran, P., & Donovan, A. (2021). Assemblage theory and disaster risk management. *Progress In Human Geography*, 45(6), 1601-1624.
- Gökçekuş, H., Barlas, C., Almuhsen, M., & Eyni, N. (2018). *Doğal ve insan kaynaklı afetler, sonuçları ve afet yönetimi*. Yakın Doğu Üniversitesi.
- Gündoğdu, S., & Ünal, Z. (2020). Çatışma/ savaş durumlarında toplu göçler ve geriye dönüş sürecinde tarihi çevreye yönelik risklerinin yönetimi. *Online Journal of Art and Design*, 8(4), 25-56.

- Gündüz, F. (2022). Afetlerde kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifi ile çıkarılması gereken dersler (Haiti ve Japonya depremi örneği). *IBAD*, (12), 440-461.
- Güldü, Ö. (2023). Afet bilinci ve stresli durumlarla başa çıkma arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 638-658.
- Gülelçin, N. (2020). Doğal afetlerde sosyal çalışmacının görevlerinin değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Enstitüsü].
- Gültekin, F. M., & Alamli, H. (2023, August 17). *The meeting minutes of the protection sector meeting*. Inter-Agency Coordination Türkiye.
- Gülüm, E. (2024). Remembering a disastrous past to imagine catastrophic future(s) on social media: The expected Istanbul earthquake. *Media, Culture & Society*, 46(5), 959-974.
- Gürbüz, S., & Kutlu, Y. (2022). Elâzığ-Sivrice Depremi'nin (24 Ocak 2020) öncül belirtileri. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 4(2),246-260.
- Güven, A., & Kızılkaya, S. B. (2023). Afetlerde yerel yönetimlerin etkinliği üzerine bir değerlendirme. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-20.
- Hay, K., & Pascoe, K. M. (2021). Social workers and disaster management: an aotearoa new zealand perspective. *British Journal of Social Work*, 51, 1531–1550.
- Hay, K., Pascoe, K. M., Henley, L., Knight, F., Stewart, K., & Radik, G. (2023). Social work disaster practice: Enhancing skills, community connections, and external relationships. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 35(1), 60–70.
- Hannan, K., & Teater, B. (2024). What theories and methods do social workers report using in their practice? A scoping review. *International Social Work*, 67(3), 804-818. <https://doi.org/10.1177/00208728231188869>
- Hao, F., Xiao, Q., & Chon, K. (2020). COVID-19 and China's hotel industry: impacts, a disaster management framework, and post-pandemic agenda. *International Journal of Hospitality Management*, (90), 1-11.
- Hardy, N., & Kendall, P. (2000). The public health role in disaster management. *Prehospital and Disaster Medicine*,1,61.

- Harms, L., Boddy, J., Hickey, L., Hay, K., Alexander, M., Briggs, L., Cooper, L., Alston, M., Fronek, P., Howard, A., Adamson, C., & Hazeleger, T. (2022). Post-disaster social work research: A scoping review of the evidence for practice. *International Social Work, 65*(3), 434-456.
- Hayata Destek Derneği. (2023). *Emergency situation raport*. <https://reliefweb.int/report/turkiye/turkey-earthquake-emergency-situation-report-05022024>
- Hay, K., Pascoe, K. M., Henley, L., Knight, F., Stewart, K., & Radik, G. (2023). Social work disaster practice: Enhancing skills, community connections, and external relationships. *Aotearoa New Zealand Social Work, 35*(1), 60–70.
- Herzog, E. (2023). *Earthquake response: Key takeaways from our lessons learned discussion with the Turkish business community*. Reliefweb. <https://www.connectingbusiness.org/news-events/news/lessons-learned-workshop-turkiye-earthquakes> (Erişim Tarihi: 28.Eylül.2023).
- Hossain, A. (2013). Community participation in disaster management: Role of social work to enhance participation. *Antrocom Online Journal of Anthropolog, 9*(1), 159-171.
- Huang, Y., & Wong, H. (2013). Effects of social group work with survivors of the Wenchuan earthquake in a transitional community. *Health and Social Care in the Community, 21*(3), 327–337.
- Huang, Y., Fu, Y., & Wong, H. (2014). Challenges of social workers' involvement in the recovery of the 5.12 Wenchuan Earthquake in China. *Int J Soc Welfare, 23*, 139–149.
- Huimin, B., Kenan, W., Hua, F., & Qiongwen, Z. (2009). A study of social workers' involvement in the relief and reconstruction efforts following the 5.12 Wenchuan earthquake. *China Journal of Social Work, 2*(3), 211-219.
- Hussain, S., Ibrar, M., & Alam, H. (2018). Social work profession and disaster risk reduction in Pakistan. *Pakistan Journal of Applied Social Sciences, 7*, 29-41.
- IASC. (2005). Natural disaster response preparedness. Inter-Agency Standing Committee, 1-8.
- Ida, R., Gunawan, E, Widiyantoro, S., Sunarti, E., Marliyani, I.G., & Maulidiyah. (2022). Social networks and local communication network patterns following the

- destructive 2018 Lombok, Indonesia, earthquake sequence, Geomatics. *Natural Hazards and Risk*, 13(1), 451-473.
- International Blue Crescent Relief and Development Foundation. (2023). *Türkiye eartquakes situation report*. International Blue Crescent Relief And Development Foundation (IBC), 29,1-33.
- International Organization for Migration (IOM). (2010). *IOM data protection manual*. International Organization for Migration.
- International Organization for Migration (IOM). (2021). *World migration report 2022*. International Organization for Migration (IOM).
- International Organization for Migration (IOM). (2020). *IOM and the Sendai Framework: A global review of IOM's contributions to strengthening disaster resilience*. International Organization for Migration, 5-23.
- International Organization for Migration (IOM). (2022). *Abridged Annual Report For 2022*. International Organization for Migration.
- Işıkhan, V. (2021). Afetlere müdahale eden yardım personelini güçlendirme. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 7(2), 399-406.
- Işık, Ö., Aydınlioğlu, H., Koç, S., Gündoğdu, H., Korkmaz, G., & Ay, A (2012). Afet yönetimi ve afet odaklı sağlık hizmetleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 82-123.
- Ito, S., Sudo, N., & Fujiwara, Y. (2014). A Group interview regarding disaster preparedness for food assistance in a university that offers a training course for registered dietitians. *Health Services Insights*,7, <https://doi.org/10.4137/HSI.S13433>
- İbiş, E. (2024). *Afetlerde medikal kurtarma ve sosyal hizmet ilişkisi* [Yüksek lisans tezi, Yalova: Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- İbiş E., & Kesgin, B. (2014). Türkiye'de sosyal hizmet ve medikal kurtarma açısından Yalova, Van ve Simav depremlerinin incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41, 225-234.
- İletişim Başkanlığı. (2023). 6 Şubat Depremi Zararı.İletişim Başkanlığı (https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/erdogan-turkiyede-subatta-meydana-gelen-depremlerin-verdigi-zarar-104-milyar-dolari-asti).

- İlhan, A. (2023). *Türkiye’de doğal afet sonrası sosyal politikalar: Aile ve sosyal hizmetler bakanlığı örneği* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı].
- İnce, C. (2020). Afetler çağı, afetlerin yapısal dönüşümü ve COVID-19. *Turkish Studies*, 15(4), 565-578.
- İnce, C. (2019). Sosyal afetler: Savaş, iç çatışma ve bir mücadele biçimi olarak göç. 3. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı* (20-22 Aralık, Van, Türkiye).
- İnsan Hakları Derneği. (2023). *Kahramanmaraş merkezli depremler sonucunda en çok can ve mal kaybının yaşandığı Hatay ili deprem raporu*. <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2023/03/HATAY-I%CC%87LI%CC%87-DEPREM-RAPORU-PDF.pdf>
- İşçi, C. (2008). Deprem nedir ve nasıl korunuruz. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(9), 959-983.
- Jackson, S., Fazal, N., Gravel, G., & Papowitz, H. (2017). Evidence for the value of health promotion interventions in natural disaster management. *Health Promotion International*, 32, 1057-1066.
- James, L.E., Welton-Mitchell, C., Noel, J.R., & James, A.S. (2020). Integrating mental health and disaster preparedness in intervention: A randomized controlled trial with earthquake and flood-affected communities in Haiti. *Psychological Medicine*, 50, 342–352. <https://doi.org/10.1017/S0033291719000163>
- Javadian, R. (2007). Social work responses to earthquake disasters. *International Social Work*, 50(3), 334–346.
- Juan, J. L., & Ibor, JR. (2005). Disasters and mental health: New challenges for the psychiatric profession. *The World Journal of Biological Psychiatry*, 7(3), 171-182.
- J. W., Thoburn, J. A. Carlile., & N. E. Clark. (2014) A systems approach to international disaster psychology. *Journal of Family Psychotherapy*, 25(2), 163-176.
- Kahraman, S., Polat, E., & Korkmazyürek, B. (2021). Afet Yönetim Döngüsündeki Ana Terimler. *Avrasya Terim Dergisi*, 9(3), 7-14.
- Kaniasty, K. (2020). Social support interpersonal, and community dynamics following disasters caused by natural hazards. *Current Opinion In Psychology*, (32), 105-109.

- Kapu, C. Ş. Deprem deneyimi bulunan fertlerin belirsizlik yaşantıları:2020 Elazığ depremi örnekleme [Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı].
- Karaağaç, H. (2023). Hastane afet yönetim sürecinde tıbbi sosyal hizmet uygulamaları: Kahramanmaraş depremleri üzerine bir değerlendirme. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 1154-1166.
- Karancı, N., & Ünal, Y. (2023). *Afetlerde psikososyal destek rehberi*. T.C. İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB).
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1),62-80.
- Kaya, B. (2024) Türkiye’de afet sonrası psikososyall destek uygulamalarının afet sosyolojisi bağlamında değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı].
- Kaya, İ. S., & Yılmaz, B. (2023). Halk kütüphanelerinde afet risk yönetimi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 1131-1153.
- Kentel, F. (2024). *Deprem sonrası şehirleri yeniden kurmak: Hatay şehrinin yeniden inşasında vatandaşların beklentileri ve katılımı* [Araştırma raporu, No.58] Bayetav Yayınları.
- Keykhaei, M., Samany, N. N., Niaraki, M. J., & Zlatanova, S. (2023). A situation-aware emergency evacuation (SAEE) model using multi-agent-based simulation for crisis management after earthquake warning. *Geospatial Information Science*,1-25.
- Kızılova, Ö. (2014). *Afet odaklı kriz yönetimi: AFAD örneği* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi].
- Kilinc, E., Altındal, S.& Kocakalay, S. (2023). Emergency application for natural disasters: AfetAp. *Turk Deprem Arastirma Dergisi*, 5(2), 301-313.
- Kim, H., & Cameron, G. (2011). Emotions matter in crisis: the role of anger and sadness in the publics’ response to crisis news framing and corporate crisis response. *Communication Research*,38(6), 826–855.
- Kino, S., Aida, J, Kondo, K., & Kawachi, I. (2020). Long-term trends in mental health disorders after the 2011 great east Japan earthquake and tsunami. *JAMA Network Open*, 3(8),1-11.

- Kişi, G. (2022). *Depremin sosyolojik boyutu: 2020 Elâzığ depremzedeleriyle yapılan niteliksel bir araştırma* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Khusna, N.I., Sumarmi, Bachr, S., Astina, K.I., Susilo, S., & Idris. (2023). Social resilience and disaster resilience: A strategy in disaster management efforts based on big data analysis in Indonesian's twitter users. *Heliyon*,9, 1-13.
- Koca, C. (2017). Spor bilimlerinde nitel araştırma yaklaşımı. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 28(1), 30–48.
- Koç, M., & Yalçın, S. (2023). Crisis intervention in disasters: The work of the ministry of family and social services in the Kahramanmaraş earthquake. *International Journal of Social Work Research*, 3(2), 93-105.
- Koç, R. (2024). *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin üniversite öğrencileri üzerindeki psikolojik etkilerinin sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı].
- Koçak M. (2019). Ulusal ve uluslararası afet eğitimi. *Türkiye Klinikleri*, 89-96.
- Korkın, E. Öztop, S. (2022). Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Afet Yönetimi. *Journal of Civilization Studies*, 7(1), 61-75.
- Korkmaz, B. C. (2023). The position and importance of earthquake education in the world. *Educacione*, 2(2), 246-261. <https://doi.org/10.58650/educacione.1330891>
- Korver, A. (1987). Training in disaster medicine. *JWAEDM*, 3(2),74.
- Koschey, V. (1997). Disaster management in extreme environments. *Prehospital and Disaster Medicine*, 12(3),18-19.
- Koscalova, A. (2017). Assessment toolkit part 1: practical steps for the assessment of health and humanitarian crises. *Medecins Sans Frontieres*,1-14.
- Kök, H. (2023). Afetlerde kriz yönetimi ve sosyal hizmet örgütleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 7(1),1-17.
- Köroğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psikoeğitim programı. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52.
- Kranke, D., Der-Martirosian, C., Hovsepien, S., Mudoh, Y., Gin, J., Weiss, E.L., & Dobalian, A. (2020). Social workers being effective in disaster settings. *Social Work in Public Health*, 35(8), 664-668.

- Ku, H.B., & Wong, Y. L. (2018). State, profession, and religion: Reflecting on spirituality and indigenous social work in China in the Yushu Earthquake relief. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 37(2),146-165.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psikoeğitim programı. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52.
- Kula, S., & Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 191-210.
- Kuzucuoğlu, A. H. (2015). Kentsel riskler ve Japonya modeli. Hiperlink Yayınlar: İstanbul.
- Kuzucuoğlu, A. H. ve Başbuğ Erkan, B. (2020). Afet risklerinin azaltılmasında sivil inisiyatiflerin rolü: TRI DRR örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 3(2), 101-124.
- Kuzey, M., & Göçgen, S. (2021). Yetişkinlerin yaşamsal hafızaları ve afet bilinçleri. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 331-350.
- Labra, O., Maltais, D., & Tremblay, G. (2016). Chilean men exposed to the major earthquake in 2010: Investigation of the impacts on their health. *American Journal of Men's Health*, 11(2), 392-403.
- Lazaro, F., Kulinskaya, E., & Tobiansky, R. (2001). Crisis intervention: The professional's perspective. *Psychiatric Bulletin*, 25, 95-98.
- Lee, B. K., Mitchell, S. M., Schmidt, C. J., & Yang, Y. (2022). Disasters and the dynamics of interstate rivalry. *Journal of Peace Research*, 59(1),12-27.
- Leinhos, M., Qari, S.H., & Williams-Johnson, M. (2014). Preparedness and emergency response research centers: Using a public health systems approach to improve all-hazards preparedness and response. *Public Health Reports*, 129(4), 8-18.
- Lewin, J. (1991). Multidisciplinary crisis intervention service- a registrar'a experience. *Psychiatric Bulletin*, 15, 362-363.
- Li, Y., Cen, H., Lin, T., & Chiu, Y. (2021). Undesirable epsilon-based model dea application for chinese natural disaster mitigation efficiency. *SAGE Open*, 11(3),1-15.
- Liang, Y., & Zhang, S. (2016). Construction of a service mode of school social work in post-disaster areas in China: A case study on the project of disaster relief schools after the Sichuan earthquake. *International Social Work*, 59(6), 760-777.

- Lindsay, B. (2011). Social media and disasters: Current uses, future options, and policy considerations. *CRS Report for Congress*, (1), 1-9.
- Macit, İ. (2019). Bütünleşik afet yönetiminde Sendai çerçeve eylem planının beklenen etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(1), 175-186.
- Mao, X., Fung, O. W. M., Hu, X., & Loke, A. (2017). Psychological impacts of disaster on rescue workers: A review of the literature. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 27, 602–617.
- Maral, A. B. (2023). Zorunlu göç yaşamış Suriyeli kadınların Elazığ depremine ilişkin yaşam deneyimleri [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı].
- Marangoz, M., & İzci, Ç. (2023). Doğal afetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler bağlamında girişimciler açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1-30.
- Margini, S. (1987). Major and minor toxicological disasters: organization of prevention and treatment. *JWAEDM*, 3(2), 74.
- Markenson, D., Madrid, P., & Redlener, I. (2005). Helping children in disasters through alleviating their parent's anxiety: psychosocial group interventions post-disaster. *Prehospital and Disaster Medicine*, 20(2), 33-34.
- Massazza, A., Brewin, C., & Joffe, H. (2021). Feelings, thoughts, and behaviors during disaster. *Qualitative Health Research*, 31(2), 323–337.
- Mathbor, M. (2007). Enhancement of community preparedness for natural disasters. *International Social Work*, 50(3), 357–369.
- Matthews, J., & Thorsen, E. (2022). Theorising disaster communities: global dimensions and their local contexts. *The Journal of International Communication*, 28(2), 228-248, DOI: 10.1080/13216597.2022.2098164
- Mavi, E. E. (2020). Afet kriz yönetiminde sosyal medya: 30 Ekim 2020 İzmir Depremi. *Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 31-53.
- Mosurska, A., Clark-Ginsberg, A., Sallu, S., & Ford, JD. (2023). Disasters and indigenous peoples: A critical discourse analysis of the expert news media. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 96, 104072. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.104072>

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2010). *Okullarda afet ve acil durum yönetimi el kitabı*. Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (UNICEF Desteği ile).
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2023). Afet bilinci ve önlemler. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20231123224622804_AFET%20B%C4%B0L%C4%B0NC%C4%B0%20D%C3%96P.pdf
- Medikal Arama Kurtarma Derneği [MEDAK]. (2023). *Afet ve Türleri*. <https://www.medak.org.tr/faydali-bilgiler/afet-ve-turleri/>
- Memiş, L., & Babaoğlu, C. (2020). *Afet yönetimi ve teknoloji*. Ankara: Nobel.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 273-294.
- Mızrak, S. (2021). Afet yönetimi sürecinde risk algısı çalışmalarının katkısı. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 291-299.
- Mitchell, J., & Dyregrov, A. (1993). Traumatic stress in disaster workers and emergency personnel. *International Handbook of Traumatic Stress Syndromes*, 905-906.
- Murray, R., Elmes, P., & Fly, D. (2017). Hospital disaster preparedness self-assessment tool. *American College of Emergency Physicians*, 19-20.
- Nagamine, M., Giltay, E., Shigemura, J., Wee, N., Yamamoto, T., Takahashi, Y., Saito, T., Tanichi, M., Koga, M., Toda, H., Shimizu, K., Yoshino, A., & Vermetten, E. (2020). Assessment of factors associated with long-term posttraumatic stress symptoms among 56 388 first responders after the 2011 great East Japan Earthquake. *JAMA Network Open*, 3(9), 1-13.
- Nakabayashi, M. (2022). Cumulative Adverse Mental Health Outcomes After Concurrent Disasters— Social, Scientific, and Policy-Making Implications. *JAMA Network Open*, 5(6), 1-3.
- National Research Council. (2012). *Disaster resilience. A national Imperative*.
- Newhill, C. E. & Sites, E. W. (2000). Identifying Human Remains Following an Air Disaster. *Social Work in Health Care*, 31(4), 85-105.
- Ng, G.T. (2012). Disaster work in China: Tasks and competences for social workers. *Social Work Education*, 31(5), 538-556.

- NIOS. (n.d.). *Natural disasters (The Physical setting of India Module 6)*. <https://www.nios.ac.in/media/documents/316courseE/ch18.pdf> (Erişim Tarihi: 31.03.2023).
- Nicholls, K., Picou, S. J., Curtis, J., & Lowman, J.A. (2015). The utility of community health workers in disaster preparedness, recovery, and resiliency. *Journal of Applied Social Science*, 9(2), 191–202.
- Noguchi, D., Miyoshi, M., Watanabe, M., & Fujioka, T. (2017). Stressors in disaster social work after the Great East Japan Earthquake: An exploratory study. *Journal of Sociology and Social Work*, 5(2), 41-46.
- Quarantelli, E. L. (1996). Ten criteria for evaluating the management of community disasters. *Disaster Research Center*, 241, 1-23.
- Qu, Z., Wang, J., & Zhang, M. (2023). Mining and analysis of public sentiment during disaster events: The extreme rainstorm disaster in megacities of China in 2021. *Heliyon*, 9, 1-14.
- O'Brien, G., O'Keefe, P., Rose, J., & Wisner, B. (2006). Climate change and disaster management. *Disasters*, 30, 64-80.
- Oktari, R. S., Munadi, K., İdroes, R., & Sofyan, H. (2020). Knowledge management practices in disaster management: Systematic review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 51.
- Ortaçşme, V., Atik, M., & Muhammetoğlu, H. (2023). Akıllı kentlerde akıllı çevre uygulamaları: Kashiwanoha (Japonya) ve Antalya. *Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat Dergisi*, 5(1), 1-17.
- Öney, B., & Akman, K. (2022). Afet durumlarında beslenme hizmetleri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 239-246.
- Özcan, Ş. (2021). *Etkili kriz yönetimi*. İKSAD Yayınları: Ankara.
- Özçelik, E. (2020). Afetlerde sosyal hizmetler. *Afet ve Risk Dergisi*, 3(1), 46-55.
- Özçakal, B., Danışman, Ö. Ve Soylu, Y. (2025). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen çocukların yaşam doyumları ve umut düzeylerinin incelenmesi üzerine nicel bir araştırma. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 63, 685-705.

- Özdemir, A., & Şahinöz, T. (2022). Toplumda afet farkındalığı oluşturmaya yönelik kullanılan araçlar: Nitel bir çalışma. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 78-93.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özkan, B., & Çetinkaya Kutun, F. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 249-256.
- Özmen, B., & Özden, T. (2013). Türkiye'nin afet yönetim sistemine ilişkin eleştirel bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (49), 1-28.
- Öztürk, E., & Derin, G. (2020). Psikotraumatoji. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 6(2), 181-214.
- National Center for PTSD. (2018). *Psychological first aid: Field operations guide*, 1-18.
- Pak Güre, M. D. (2022). Yardım edenlere nasıl yardım edilecek? afetlerde çalışan profesyonellerle bütünleyici grup terapisi uygulamaları. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 6(1), 29-40.
- Panvar, V., & Sen, S. (2019). Economic impact of natural disasters: an empirical re-examination. *Margin: The Journal of Applied Economic Research*, 13(1), 109-139.
- Park, H. (2017). Exploring effective crisis response strategies. *Public Relations Review*, 43(1), 190-192.
- Palabıyıköğlü, R. (2000). Durumsal yaşam krizleri: Travmatik deneyimler. *Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları*, 6, 97-121.
- Pearce, L. (2003). Disaster management and community planning, and public participation: How to Achieve Sustainable Hazard Mitigation. *Natural Hazards*, 28: 211-228.
- Pei, Y., Zhang, H., & Ku, B. H. B. (2009). Guangzhou social workers in Yingxiu: a case study of social work intervention in the aftermath of the Sichuan 5.12 earthquake in China. *China Journal of Social Work*, 2(3), 151-163.
- Peters, I. (2022). Disasters as ambivalent multipliers: influencing the pathways from disaster to conflict risk and peace potential through disaster risk reduction. *Journal of Peacebuilding & Development*, 17(2), 151-172.

- Piper, P., Burkle, P.S., & Murray, R.J. (1997). Constructing a world wide web site for disaster management and humanitarian assistance. *Prehosp Disaster Med*, 12(2), 92-96.
- Polat, M. F. (2023). Toksikolojik Afetler. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 851-854.
- Polat, A. (2022). Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış görüşme soruları: soru form ve türleri, nitelikler ve sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2),161-182.
- Polkinghorne, D. E. (1989). Phenomenological research methods. R. S. Valle ve S. Halling (Eds.). *Existential-phenomenological perspectives in psychology: Exploring the breadth of human experience* (41-60). Boston, MA: Springer US.
- Portnova, A. (2009). Social Conflict after Disaster. *European Psychiatry*, 24(1), 1-1.
- Pujol, S., Bedirhanoğlu, I., Donmez, C., Dowgala, J., Eryilmaz-Yildirim, M., Klaboe, K., Koroglu, F.B., Lequesne, R. D., Ozturk, B., Pledger, L., & Sonmez, E. (2024). Quantitative evaluation of the damage to RC buildings caused by the 2023 southeast Turkey earthquake sequence. *Earthquake Spectra*, 40(1), 505–530.
- Puleo, S., & McGlothlin, J. (2010). Overview of crisis intervention. *PTG MEDÍA*, Chapter, 1, 1-23.
- Rapeli, M. (2017). The role of social work in disaster management in Finland. *Jyväskylä Studies In Education, Psychology And Social Research*, 596, 54-55.
- Ramazano, M. (2016). Türkiye’de afet ve acil durumlar sonrası yürütülen psikososyal müdahalelerin analizi ve psikososyal müdahale önerisi [Yüksek lisans tez, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Rawls, C., & Turnquist, M. (2010). Pre-positioning of emergency supplies for disaster response. *Transportation Research Part B: Methodological*, 44(4), 521-534.
- Ratcliffea, C., Congdonb, W., Telesc, D., Stanczykd, A., & Martin, C. (2020). Journal of housing research. *Journal Of Housing Research*, 29(1), 26-53.
- Reinhardt, G., & Lutmar, C. (2022). Disaster diplomacy: The intricate links between disaster and conflict. *Journal of Peace Research Volume*, 59(1), 3-11.

- Robert, A. (2002). *Assessment, Crisis Intervention, and Trauma Treatment (ACT)*. Oxford University Press, 1-22.
- Rogers, B. & Lawhorn, E. (2007). Occupational and environmental health professionals' response to hurricanes Katrina and Rita. *AAOHN Journal*, 55(5), 197-207.
- Rolland, E., Patterson, R.A., & Ward, K. (2010). Decision support for disaster management. *Oper Manag Res*, 3, 68–79.
- Roudini, J., Khankeh, H. R., & Witruk, E. (2017). Disaster mental health preparedness in the community: A systematic review study. *Health Psychology Open*, 4(1), 1-12.
- Rowlands, A. (2004). Reappraising social work's contribution to recovery from disaster and trauma: applying a strengths perspective. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 14(2), 67-85.
- Roysircar, G., Podkova, M. & Pignatiello, V. (2013). Crisis intervention, social class and counseling: Macrolevel disaster effects. *The Oxford handbook of social class in counseling* (144-163). Oxford University Press.
- Saavedra, J., & Canuta, C.A. (2023). Social work, neoliberalism, and post-disaster intervention: The 1985, 2010, and 2015 Chilean earthquakes. *International Social Work*, 66(5), 1470–1482.
- Sabırsız, E., & Şöhret, M. (2024). 6 Şubat depremlerinin Türkiye ekonomisi üzerindeki makroekonomik, sosyal ve çevresel etkileri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1-Deprem Özel Sayısı-), 571-597. <https://doi.org/10.54688/ayd.1390984>.
- Sabur, A.K.M.A. (2012). Disaster management system in Bangladesh. *India Quarterly*, 68(1) 29–47. <https://doi.org/10.1177/097492841106800103>
- Saeed, A., & Gargano, S. (2020). Natural disasters and mental health. *International Review Of Psychiatry*, 34(1), 16–25.
- Shareef, M. A., Dwivedi, Y. K., Mahmud, R., Wright, A., Rahman, M. M., Kizgin, H., & Rana, N. P. (2019). Disaster management in Bangladesh: developing an effective emergency supply chain network. *Annals of Operations Research*, 283, 1463–1487.
- Saja, A.M.A., Goonetilleke, A., Teo, M., & Ziyath, A. M. (2019). A critical review of social resilience assessment frameworks in disaster management. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 35.

- SAMHSA. (2022). *Disaster technical assistance center supplemental research bulletin*, 4-9.
- SAMHSA. (2023). *Earthquakes. Types of natural disaster*,1. <https://www.samhsa.gov/find-help/disaster-distress-helpline/disaster-types/earthquakes#> (Erişim tarihi, 29 Kasım 2023).
- Sarıgül, A. (2023). Depremi deneyimlemiş kız üniversite öğrencilerinin deprem sonrası sosyal destek uygulamalarına ilişkin fenomenolojik bir çalışma. *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 3(3), 21-37.
- Satoh, M., Iwamitsu, H., Yamada, E., Kuribayashi, Y., Yamagami- Matsuyama, T., & Yamada, Y. (2018). Disaster nursing knowledge and competencies among nursing university students participated in relief activities following the 2016 kumamoto earthquakes. *SAGE Open Nursing*, 4, 1-9.
- Sayı, İ. (1992). Olağanüstü koşullarda krize müdahalenin yeri ve önemi. *Kriz Dergisi*, 1(1), 4-7.
- Schneider, F., & Hwang, Y. J. (2014). The Sichuan Earthquake and the Heavenly Mandate: legitimizing Chinese rule through disaster discourse. *Journal of Contemporary China*, 23(88), 636-656.
- Selçuk, E. (2023). Afet mağdurlarına yönelik sosyal politikalar [Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Politika Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Sever, R., & Değirmenci, Y. (2019). Afetler ve afet yönetimi. Pegem Akademi. 1. Baskı: Ankara.
- Severson, A. (2020). *Mobile crisis team screening and assessment tools and procedures*. Center for Applied Research and Analysis Institute For Social Research University Of New Mexico, 1-19.
- Seyyar, A., & Yumurtacı, A. (2016). Afet odaklı acil manevi sosyal hizmet uygulamaları bağlamında Türkiye'ye yönelik bir model önerisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 1-24.
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA). (2024). *Phases of disaster handout 2024 V2*. <https://www.regionsix.com/wp-content/uploads/2024/05/Phases-of-Disaster-Handout-2024-V2.pdf>

- Shaw, R. (2003). The Role of Nongovernmental Organizations in Earthquake Disaster Management: An Asian perspective. *Regional Development Dialogue*, 24(1), 117-119.
- Shelter Sector Turkiye. (2023, Eylül 7). *Eartquake response*. Shelter Cluster & UNHCR. <https://reliefweb.int/report/turkiye/shelter-sector-turkiye-earthquake-response-07-september-2023>
- Sijbrandij, M., Horn, R., Esliker, R., O'May, F., Reiffers, R., Ruttenberg, L., Stam, K., Jong, J., & Ager, A. (2020). The effect of psychological first aid training on knowledge and understanding about psychosocial support principles: A Cluster-Randomized Controlled Trial. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17, 484.
- Sim, T., & He, M. (2022). Social work competence in disaster management: An integrative review. *European Journal of Social Work*, 1-14.
- Sirotych, A., & Camisasca, E. (2024). PTSD risk factors in earthquake survivors and their families: a systematic review. *European Journal of Psychotraumatology*, 15(1), 1-16.
- Soqia, J., Ghareeb, A., Hadakie, R., Alsamara, K., Forbes, D., Jawich, K., Homsy, A., & Kakaje, A. (2024). The mental health impact of the 2023 earthquakes on the Syrian population: cross-sectional study. *BJPsych Open*, 10(1), 1-6.
- Soran, B. (2024). Deprem bölgesinde görev alan ruh sağlığı profesyonellerinin dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalarının incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Sönmez, S., & İlgün, G. (2018). Nitel araştırma yöntemlerinin sağlık hizmetleri bağlamında incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(40), 375-400.
- Sözer, Y. (1992). Psikiyatride kriz kavramı ve krize müdahale. *Kriz Dergisi*, 1(1), 8-12.
- Stevenson, D. (2013). Human response to natural disasters. *SAGE*, 3(3),1-12.
- Strömberg, D. (2007). Natural disasters, economic development and humanitarian aid. *Journal of Economic Perspectives*, 21(3),199 –222.
- Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.

- Şahin, D., & Zengin Demirbilek, E. (2023). Doğal afet ve kriz yönetiminde sosyal medyanın etkisi: Kahramanmaraş merkezli deprem felaketi üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 322-333.
- Şahin, Ş., & Üçgül, İ. (2019). Türkiye’de afet yönetimi ve iş sağlığı güvenliği. *Afet ve Risk Dergisi*, (2), 43–63.
- Şahin, Ş. (2019). Türkiye’de afet yönetimi ve 2023 hedefleri. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 1(2), 180-196.
- Şahin, M. (2024). Afetlerde krize müdahale: Kahramanmaraş Depremi’nde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çalışmaları [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Şengöz, M. (2022). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi modelinin bütünlük bir süreç olarak yeniden yorumlanması. *JRES*, 9(1), 164-173.
<https://doi.org/10.51725/etad.977931>
- Şenol, C. (2020). Türkiye’de meydana gelen büyük depremlerin yerleşme ve demografik yapı üzerindeki etkileri (1927-2020). *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(4), 620-644.
- Şimşek, P., & Gündüz, A. (2021). A big earthquake awaits Istanbul: Mini review. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(1), 53-60.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2023). *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri: asrın Felaketi*.
<https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Asrin-Felaketi-TR.pdf>
- TR Dizin. (2025). Deprem. TR Dizin.
[https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/ara?q=\(title%20:%20\(%20%22deprem%22%20\)\)&order=publicationYear-DESC&page=1&limit=20&facet-documentType=PAPER&facet-database=SOCIAL&facet-subject=Sosyal%20%3E%20Sosyal%20%3E%20Sosyal%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma](https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/ara?q=(title%20:%20(%20%22deprem%22%20))&order=publicationYear-DESC&page=1&limit=20&facet-documentType=PAPER&facet-database=SOCIAL&facet-subject=Sosyal%20%3E%20Sosyal%20%3E%20Sosyal%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma)
- Taghizadeh, Z., Rad, K.M. ve Montazeri, A. (2017). Basic educational needs of midwifery students for taking the role of an assistance in disaster situations: A cross-sectional study in Iran. *Nurse Education Today*, 51, 96-101.

- Tan, L., Guo, J., & Mohanarajah, S. (2021). Can we detect trends in natural disaster management with artificial intelligence? A review of modeling practices. *Nat Hazards*, 107(3), 2389–2417. <https://doi.org/10.1007/s11069-020-04429-3>
- Tapan, M. G. (2023). Kahramanmaraş depremleri sonrası afet yönetiminde sosyal hizmet uygulamaları. *Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi (YASAD)*, 2(1), 18-30.
- Taniguchi, M., & Lee, S. (2020). Identifying social responses to inundation disasters: A humanity–nature interaction perspective. *Global Sustainability*, 3(9), 1-9.
- Tarakcı, H. N. (2023). Afet iletişimi ve Twitter: Kahramanmaraş Depremi özelinde bir içerik ve duygu analizi araştırması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(2), 1816-1850.
- Tekin, H. H., & Tekin, H. (2012). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul University Journal Of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Temşi, Z. (2024). 06.02.2023 tarihli Kahramanmaraş depremlerinde psikososyal destek kapsamında deprem bölgesinde görev alan meslek elemanlarının kadın depremzedelere ilişkin deneyimleri [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Kadın ve Aile Çalışmaları (DisiplinlerArası) Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- The World Bank & United Nation. (2010). *Natural hazards, unnatural disasters the economics of effective prevention*. Washington, DC: The International Bank For Reconstruction and Development / The World Bank.
- The National Child Traumatic Stress Network. (2023). *Eartquake resources*. NCTSN. <https://www.nctsn.org/what-is-child-trauma/trauma-types/disasters/earthquake-resources#tabset-tab-5>
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (n.d.). *Afet*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.03.2023).
- Toker, A. (2022). Sosyal bilimlerde nitel veri analizi için bir kılavuz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(1), 319-345.
- Tomanbay, İ. (2000). Deprem, insan ve sosyal hizmetler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1(10), 123-137.

- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6),349-357.
- Topkaya, E. Z. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 2(2), 113-118.
- Tosun, S. (2021). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak AFAD. *Hastane Öncesi Dergisi*, 6(1), 117-134.
- Toya, H., & Skidmore, M. (2007). Economic development and the impacts of natural disasters. *Economics Letters*, 94(1), 20-25.
- Trajano, J. C. I. (2021). Towards a comprehensive security alliance: Evolving dynamics in the United States' humanitarian assistance and disaster relief to the Philippines. *Asian Journal of Comparative Politics*, 6(4), 360-374.
- Tuğaç, Ç. (2021). Bütünleşik afet riski azaltımı ve iklim değişikliğine uyum yaklaşımı üzerine bir değerlendirme. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(1), 1-19.
- Tunçez, G. (2024). Kahramanmaraş depremini deneyimlemiş ruh sağlığı uzmanlarının travma sonrası büyümeye ilişkin görüşleri: Nitel bir yaklaşım [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Turkish Red Crescent Society. (2023). *Migrant groups affected by disaster*. Department Of Migration Programme Development And Coordination,1-34.
- Tutar, H. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik: Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 117-140.
- Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA]. (2023). *Afet kavramı*. <http://terim.tuba.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.03.2023).
- Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA]. (2023). *Afet yönetimi*. <http://terim.tuba.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.03.2023).
- Tüccar, E., & Yavuz, E. (2023). Kahramanmaraş Pazarcık Depreminin (6 Şubat 2023) bireyler üzerindeki etkilerinin psikososyal yönden incelenmesi. *Journal of Migration and Political Studies*, 1, 54-77.
- Türk, A. (2022). Deprem özelinde engelli bireylere duyarlı afet yönetimi modeli. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 61-77.

- Türk, E. M. (2023). 6 ŞUBAT 2023 depremlerine müdahale mevzuatının ve silahlı kuvvetlerin müdahalesinin değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 81(Özel Sayı), 301-323.
- Türk Kızılay Akademi. (2022). *Türkiye insani çalışmalar yılı*. <https://yillik.kizilayakademi.org.tr/2022de-dunyada-ve-turkiyede-afetler/> (Erişim tarihi 26 01 2024).
- Türk, A., & Kaya, S. (2023). Deprem sonrası psikososyal destek uygulamalarında merhamet yorgunluğunun psikolojik sağlamlığa etkisi: sosyal hizmet uzmanları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 81-91.
- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB). (2023). *6 Şubat 2023 depremleri tespit ve değerlendirme raporu*. <https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/mo06022023depremtespit.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>
- Twigg, J. (2009). *Characteristics of a disasterresilient community*. University College London, 9-10.
- Uçak, N.Ö. (2000). Sosyal bilimler ve kütüphanecilik alanında nitel araştırma yöntemlerinin kullanımı. *Bilgi Dünyası*, 1(2), 255-279.
- Uçar, E. (2024). İnsan hakları bağlamında depremzedelerin hizmetlere erişimlerinde STK'ların rolü [Yüksek lisans tezi, İstanbul, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Umar, Ö., Wilson, M., & Heyl, J. (2017). Food network resilience against natural disasters: a conceptual framework. *SAGE Open*, 7(3),1-11.
- UNHCR. (2023). *Joint market assessment*. Cash-based Interventions Technical Working Group in Türkiye,1-30.
- Uluggerli, F. G. (2021). Afet tedarik zinciri yönetimi: nitel bir araştırma. *Resilience*, 5(1), 1-20.

- Ulutaşdemir, N., & Kulakaç, N. (2024). The great destruction- Turkey in the earthquake of the century: A health sector perspective. *Disaster Med Public Health Prep*, 18, 78.
- Uslu, F., & Demir, E. (2023). Nitel bir veri toplama tekniği: derinlemesine görüşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 289-299.
- Usta, A. (2019). Evreleri ile bilimsel araştırma süreci ve raporlaştırılması. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 6(13), 85-101.
- Usta, P., & Onat, Ö. (2022). An overview of temporary housing management after the earthquakes in turkey in terms of disaster management. *Journal of Turkish Operations Management*, 7(1), 1460-1468.
- Usta, G. (2023). Dünya'da meydana gelen afetlerin istatistiksel olarak analizi (1900-2022). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 172-186.
- Usta, E., & Yükseler, M. (2021). Afetlerde sosyal medya kullanımı ve etik ikilemler: İzmir Seferihisar depremi örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 249-269.
- UNISDR. (2015). *Sendai afet risk azaltma çerçevesi (2015-2030)*.
- UNDRR. (2005). *Hyogo framework*. <https://www.undrr.org/search?text=hyogo> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).
- UNICEF. Türkiye (2023). Humanitarian situation report, No.6: *Deprem (17–24 Mart 2023)*. <https://reliefweb.int/report/turkiye/unicef-turkiye-humanitarian-situation-report-no-6-earthquake-17-24-march-2023>
- Varol, N., & Gültekin, T. (2016). Afet antropolojisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (59).
- Varol, N., & Buluş Kırıkkaya, E. (2017). Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği. *Resilience*, 1(1), 1-9.
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yamamoto, G. T., & Altun, D. (2023). Türkiye'de deprem sonrası çevrimiçi öğrenmenin vazgeçilmezliği. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 125-136.
- Yardım, N. (2023). Kahramanmaraş ve Hatay 2023 depreminden 24 yıl önce Marmara Depreminde Gölyaka ve Düzce çadırkentlerinin halk sağlığı yönünden değerlendirilmesi. *Afet ve Risk Dergisi* 6(4), 1368-1387.

- Yelboğa, N. (2023). Kahramanmaraş depremi özelinde travmatik yas ve sosyal hizmetin yas danışmanlığı müdahalesi. *International Journal of Social Sciences*, 13(6), 97-121.
- Yıldırım, G. Ö., & Sarı, B. (2023). Experiences of operating room professionals during the 2020 İzmir earthquake: A qualitative approach. *Disaster Med Public Health Prep*, 17(566), 1–9.
- Yükler, M.T. (2024). Depreme doğrudan maruz kalan aile ve sosyal hizmetler bakanlığı personellerinin psikososyal durumlarının yeniden çalışma sürecine etkisinin incelenmesi- Hatay ili örneği [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Wahlstrom, M. (2017). Social work and the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction. *European Journal of Social Work*, 20(3), 333-336.
- Wang, H., Lindell, M. K., Siam, M. R. K., Chen, C., & Husein, R. (2022). Local residents' immediate responses to the 2018 Indonesia earthquake and tsunami. *Earthquake Spectra*, 38(4), 2835-2865.
- Watson, J.T., Gayer M., & Connolly, M.A. (2007). Epidemics after natural disasters. *Emerg Infect Dis*, 13(1), 1-5.
- Weisath, L. (2004). What is a disaster? *Prehosp Disast Med*, 19(1), 11.
- World Health Organisation [WHO]. (2023). Türkiye earthquakes: six months of resilient response and support. *Reliefweb*. (Erişim Tarihi 02.08.2023). <https://www.who.int/europe/news/item/01-08-2023-turkiye-earthquakes--six-months-of-resilient-response-and-support>)
- Winarni, E., & Purwandari, E. (2018). Disaster risk reduction for earthquake using mobile learning application to improve the students understanding in elementary school. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 9(2), 205-214.
- World Meteorological Organization. (n.d.). *Small islands most vulnerable to natural disasters*. Information And Public Affairs Office.
- Wu, Y., Wen, J., & Wei, H. (2019). 'Community-centred' as an integrated model for post-disaster social work—The case of earthquake-stricken Ludian, China. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 29(2), 163-177.
- Yaman, M., & Çakır, E. (2018). Dijitalleşen dünyada akıllı afet ve acil durum uygulamaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1124-1138.

- Yang, H., Li, J., Chen, H., & An, N. (2021). Evaluation study on social work intervention after an explosion disaster in China. *Qualitative Social Work*, 20(5),1260-1279.
- Yasemi, M. T., Yazdi, S. A., & Kafi, L.K. (2010). Effectiveness of psycho-social support intervention in qazvin earthquake survivors. *Jorar*, 2(2),1-9.
- Yavuz, Ö., & Laçiner, V. (2012). Afetler sonrası yapılan sosyal yardımlar: Van depremi örneği. 14. *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Bildiriler Kitabı* (25-27 Mayıs 2012, s. 205-245). İstanbul.
- Yorulmaz, D., & Karadeniz, H. (2021). Afetlerin mental sağlığa etkileri. *Doğal Afetler Çevre Dergisi*, 7(2), 392-398.
- Yıldırım, Ş. (2016). Sosyal hizmette krize müdahale yaklaşımının kullanımı. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4),1-19.
- Yıldırım, K. (2010). Nitel Araştırmalarda Niteliği Artırma. *İlköğretim Online*, 9(1), 79-92.
- Yürekli, O., Ekmen, S., Yılmaz, M., & Kutlu, A. (2023). Navigating socioeconomic realities: insights from emergency social safety net (ESSN) III programme. *Findings Of Post-Distribution Monitoring Survey*,1-15.
- Yildiz, E., & Duruel M. C. (2022). Afet ve acil durum yönetimi başkanlığı (afad) stratejik planlarının değerlendirilmesi. *Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi*, 2(1), 19-24.
- Yin, R. K. (2013) *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Yıldırım, A. (2014). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ye eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Türk Eğitim Derneği*, 7-17.
- Xiaoyu, L., Jun, A., Hiroyuki, H., Katsunori, K., Ichiro, K. (2019). Association of postdisaster depression and posttraumatic stress disorder with mortality among older disaster survivors of the 2011 Great East Japan Earthquake and Tsunami. *JAMA Netw Open*, 2(12),1-12.
- Zhang, W., Xu, X. & Chen, X. (2017). Social vulnerability assessment of earthquake disaster based on the catastrophe progression method: A Sichuan Province case study. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 24, 361-372.
- Zhao, W. (2002). Disaster management in the world. *Prehosp Disast Med*,17(2), 26.
- Zwi, A.B., Tarantola, D. & Grove, N. (2007). Listening to the silence: doing better at responding to disasters. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 19(1),1-6.

EK 1. ORJİNALLİK FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ		Doküman Kodu Form No	FRM-DR-21
			Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu PhD Thesis Dissertation Originality Report		Revizyon No Rev. No	02
			Revizyon Tarihi Rev Date	25.01.2024

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih: 07/ 05/2025

Tez Başlığı: 6 ŞUBAT 2023 DEPREMİ SONRASI ALANDA ÇALIŞAN SAĞLIK PROFESYONELLERİNİN GÖZÜNDEN KRİZE MÜDAHALE UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....

Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 213 sayfalık kısmına ilişkin, 06 / 05/ 2025. tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 4 'dir.

Uygulanan filtrelemeler**:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'ni inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Safiye Elif Kiyak
Ad-Soyad/İmza

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	S. Elif KIYAK	
	Öğrenci No	N20249801	
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı	
	Programı	Doktora	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

//UYGUNDUR.
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

*Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı Tez Yazım Dilinde yazılmalıdır.
**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları ikinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

FRM-DR-21 Rev No/Tarih: 02/25 01 2024

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No	02
		Revizyon Tarihi Rev Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIAL WORK

Date: 07/05/2025

Thesis Title (In English): EVALUATION OF CRISIS INTERVENTION PRACTICES FROM THE EYES OF HEALTH PROFESSIONALS IN THE FIELD AFTER THE 6 FEBRUARY 2023 EARTHQUAKE

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 06/05/2025 for the total of 213 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied**:

- Approval and Declaration sections excluded
- References cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Safiye Elif KIYAK
Name-Surname/Signature

Student Information	Name-Surname	S. Elif KIYAK	
	Student Number	N20249801	
	Department	Institute of Social Sciences, Department of Social Work	
	Programme	Social Work	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

[Signature]
APPROVED
(Title, Name and Surname, Signature)

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KURUL ONAYI

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURULU

<u>TOPLANTI TARİHİ</u>	<u>TOPLANTI SAYISI</u>
19 Mart 2024	2024/06

İlgi : 13.03.2024 tarihli ve E-12908312-300-00003437216 sayılı yazımız.

Kurulumuzun 11.07.2023 tarihli toplantısında onaylanmış olan ve Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencilerinden **Safiye Elif KIYAK**'ın, **Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN** danışmanlığında yürüttüğü **"6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Alanda Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Gözünden Krize Müdahale Uygulamalarının Değerlendirilmesi"** başlıklı tez çalışması için vermiş olduğunuz protokol revizyonu talebi dilekçeniz Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulunun **19 Mart 2024** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan **uygun bulunmuştur**.

Prof. Dr. İsmet KOÇ
Kurul Başkanı

EK 3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Alanda Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Gözünden Krize Müdahale Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Yasemin Özkan ve doktora öğrencisi Safiye Elif Kıyak tarafından yürütülmektedir. İlgili araştırma, 6 Şubat 2023 depreminden sonra deprem bölgesinde görev yapan sağlık profesyonellerinin deneyimlerinin anlaşılmasını hedeflemektedir.

Sizin yanıtlarınızdan elde edilecek sonuçlarla deprem sonrası sahaya giden ve krize müdahale gerçekleştiren profesyonellerin gözünden ilgili sosyal politikalardaki aksaklıklar anlaşılacak ve krize müdahale uygulamalarının iyileştirilmesine ilişkin müdahaleler planlanabilecektir.

Sizin bu alandaki görüş ve deneyimlerinizin, çözüm önerileri geliştirilmesi açısından önemli bir katkı sunacağına inanıyoruz. Araştırmaya katılımınız tahminen bir, bir buçuk saat sürecektir. Çalışma gönüllülük esasına dayalıdır. Herhangi bir rahatsızlık hissederseniz istediğiniz anda hiçbir neden ya da koşul belirtmeksizin araştırmadan çekilebilir ve istemediğiniz konulara değinmeyebilirsiniz. Araştırmacılar olarak hedefimiz sizlerin deneyimlerini bilimsel bir çerçevede ortak noktaları vurgulayarak topluma fayda sağlayacak bir dökümana dönüştürmektir. Bu nedenle de araştırma kapsamında sorulacak sorulara içtenlikle yanıtlar vermeniz son derece önemlidir.

Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinlerin alındığını belirtmek isteriz. Görüşme süresince yanıtlarınızın kaybolmaması ve görüşmenin aksamadan sürdürülmesi için ses ve görüntü kaydı alınacaktır. Yanıtlarınız araştırma amacına uygun olacak şekilde araştırmacı tarafından analiz edilecek, kişisel bilgileriniz gizli tutulacak ve yanıtlarınız analiz ardından imha edilecektir. Ancak araştırma amacıyla uygun olacak biçimde verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

Şimdiden tarafımla yapacağınız görüşmeyi kabul etmeniz ve sorulan sorulara deneyimlerinizi içtenlikle aktardığınız için teşekkür ederim. Süreçle ilgili tüm sorularınız için iletişim adreslerinden ulaşım sağlayabilirsiniz.

Araştırmacı: Safiye Elif Kıyak,

Katılımcı İmza _____

EK 4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

Sosyo-Demografik Bilgiler

Yaş _____

Cinsiyet _____

Medeni Durum _____

Meslek _____

Mesleki Deneyim Süresi _____

Hangi Deprem İlinde Görev Yapıldı? _____

Kaç Gün Süre ile Görev Yapıldı? _____

İlk Yardım Eğitimi Aldınız mı? _____

Daha Önce Bir Deprem Felaketinde Sahada Görev Yaptınız mı?

1. 6 /7 Şubat Depremleri gerçekleştiğinde deprem bölgesine gitmeye nasıl karar verdiniz bu süreci anlatır mısınız? (Örneğin bilgi size nasıl ulaştı? Gidişiniz gönüllülük, görevlendirme ya da yakınlarınıza ulaşma amaçlarından hangi/hangileri ile şekillendi?)
2. Deprem bölgesine ilk ulaştığınızda sahaya ilişkin ilk gözlemlerinizi ve deneyimleriniz sahadaki maddi, manevi zararlar nelerdi? Açıklar mısınız?
3. Deprem bölgesindeki görevli meslek elemanlarının dağılımı nasıldı, görevlerini nasıl icra ediyorlardı? (Örneğin deprem sahasında iş bölümü var mıydı? Meslek elemanları sosyal politikalarca korunuyor muydu? Meslek elemanları görevleri süresince nasıl desteklendiler?) Bu süreci anlatır mısınız?
4. Deprem sahasındaki müdahale sürecinizde mesleki olarak görev yetki ve sorumluluklarınızın size avantaj ve dezavantajları neler oldu? Açıklar mısınız?
5. Deprem bölgesinde ilk müdahale uygulamaları (krize müdahale) ile sizin görev sürecinizde sahada ne gibi değişimler oldu açıklar mısınız? (Örneğin, hayatta kalma, barınma, beslenme, biyolojik ihtiyaçları karşılama durumunda ne gibi gelişmeler gerçekleşti?)
6. Afetlere hazırlık konusunda sizce deprem sahası için önleyici hizmetler alınmış mıydı? Bu hizmetleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklar mısınız?
7. Depremlere yönelik sosyal politikalara dair görüşleriniz nelerdir? Sizce ilgili politikaların insan hakları ve sosyal adalet kapsamındaki kriterleri neler olmalıdır? Açıklar mısınız?
8. Afet saha uygulamanız sürecinde güvenlik açığı, şiddet eğilimi, istismar vakaları gibi kaotik vakalar gözlemlediniz mi? Dezavantajlı gruplar için tedbirler alınmış mıydı? Buna ilişkin görüş ve deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
9. Afete müdahale noktasında Kamu-Özel ve STK iş birliğine dair görüşleriniz ve önerileriniz nelerdir? Anlatır mısınız?

EK 5: EĞİTİM SERTİFİKASI

Sertifika

Elif Kıyak

MAXQDA 2024 Türkçe Yaz Okulu adlı çevrimiçi seminer serisine katılarak bu sertifikayı almaya hak kazanmıştır.

MAXQDA 2024 Türkçe Yaz Okulu

adlı etkinlikte 10 oturumda aşağıdaki konular ele alınmıştır:

- MAXQDA Arayüzüne Giriş
- Verileri Analize Hazırlama MAXQDA'de Proje Yönetimi
- MAXQDA ile Analize Başlangıç Veriye Aşına Olmak
- MAXQDA ile Kodlama Stratejileri
- MAXQDA ile Tema ve Kategori İnşa Etmek
- Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik MAXQDA Uygulamaları
- MAXQDA ile Vaka Temelli Veri Görselleştirme
- MAXQDA ile Kod Temelli Veri Görselleştirme
- MAXQDA ile Tematik Analiz Uygulamaları
- MAXQDA ile Karma Yöntem Uygulamaları

İstanbul, 06.09.2024

Burak VAROL
Certified MAXQDA Trainer